

1928. jan. 3.

Mindennapos tragédiák

Hányszor halljuk, vagy olvassuk az újságokban, hogy tettét pillanatnyi elmezavarásban követte el, vagy hogy öngyilkosságra semmi oka nem volt, amikor a mindennap megismétlődő tragédiák rúgói keresik. Eppen mostanában lőtte magát mellbe, szinte gyerekkorban, egy bölcsészettanhallgató, állítólag azért, mert a filozófusoktól csak pesszimizmust tanult. Ilyen esetekben a közönség — jól érezvén, hogy az okokat kikutatni úgysem tudja — ma már resignált legyintéssel tér napirendre.

Pedig ezek a tragédiák olyan világosak azok előtt, akik a napról-napra jobban előretörő pszichoanalízissel foglalkoznak! Egy Freud apógyilkossága, egy diák öngyilkossága, egy családját lőrtő bankár, vagy munkás tette ma már ragyogó világosságban áll a lélekelemzők előtt. S csak helyesellhetjük azoknak a főként német napilapoknak az eljárását, amelyek szinte naponta megszólaltatják hasábjaikon a legkiválóbb pszichoanalitikusokat. Nálunk is egyre nagyobb hullámokat ver a lélekelemzők úttörő munkája s nemrég is két olyan könyv látott napvilágot, — egyik Hollós könyve, amelyről ezeken a hasábjokon is szó volt már, a másik Feldmann Sándor könyve: *Időesség és ösztönélet* — amely a mai nehéz időkben szinte misziót teljesítve rávezeti a nagyközönséget a bajok okainak és kiküszöbölési módjainak kutatására. A magyar pszichoanalitikusok igen tekintélyes helyet foglalnak el nemzetközi viszonylatban s mikamarább el fog következni az idő, amikor a bíróságokban és a törvényhozáásban is döntő fontosságú helyet foglalnak el az egyoldalú jogszemlélet háttérbeszorításával.

Ki nem szenved ma álmatlanságban? Kinek nem fáj napokig görcsösen a feje, ki nem képtelen legalább időnkint intenzív munkára? S az egész társadalmon nem vonul-e végig mindenütt a tehetetlenség, letargia szelleme, a gyávág minden cselekvéssel szemben, az oblomovi, vagy patópáli impotencia? Tehetetlen próbálkozásokban vergődünk mindenütt a életünk alig egyéb pusztá vegetálásánál.

Feldmann könyve rámutat arra, mi az oka annak, hogy a középosztály pl. mesterséges eszközökkel tud csak megállni a küzdelemben. Mi az oka annak, hogy ügyvédek, pénzemberek egyik napról a másikra, szinte sok nélkülc összeroppannak és elbuknak. Rámutat arra, hogy a baj már a kisgyermeknek nevelésénél kezdődik, amikor a nevelés szinte azt tekinti legfőbb kötelességének, hogy a gyermeket elnyomja, szabad cselekvési kedvét megkösse. Nemrég panaszkodott egy régi tanárom, hogy a nyolcadik osztályban egy diák sem ismerte azt a szót, hogy *analízis*. Mikor a tanár ezen csodálkozott, egyhangúlag azt felelték, hogy: nem tanultuk. Geometriai rendet és katonai pontosságot tanulnak a mi gyermekeink, de amit az atyai tanrend nem tőm a fejükbe szóról-szóra, arról fogalmuk sincs. Az egyetemeken alig van ma már tudományos munka. Ami van, az csak cédulázás. Az egész társadalmon végigheverő tehetetlenség újabb lehetetleneket nevel az iskolában, szajkózókat, de nem egyéniségeket.

Egy amerikai úr mesél nekem minden nap arról, hogy milyen abszolút szabad szellem uralkodik odaát. Hogy a gyermek is szabadon, a cselekvés és munka levegőjében nő fel s korán megtanulja azt, hogy tettelért önmagával szemben s nem másokkal szemben felelős elsősorban. S ha az ember így végigné a pszichoanalízis eredményel-

Magyarország 1928. jan. 3. 2. n. 2.

nek nagytömegén keresztül az egész életen, megdöbbenve látja, hogy mennyire rothadtak az alapok, amelyek a mai ember életét zsarnoki kegyetlenséggel irányítják, mennyire hiján vannak minden őszinteségnek és belső tartalomnak, hogy mennyire hibás itt minden már a gyermekszobákban és iskolákban s nem fog csodálkozni többé, hogy egy húszéves diák pesszimizmust tanul a filozófusoktól s mellbelövi magát s nem fog csodálkozni azon, hogy az ujságok azt mondják: »Tettének semmi oka nem volt.«

Ma még a kezdet kezdeténél tartunk. Ma még csak tróink vizsgálják életünket a lélekelemzés mindent megértő és megértető módszerével, ma még csak az alapok lerakása folyik. De egyre több és több sajtóorgánium veszi észre az új tudomány fontosságát, egyre több olvasó eszmél rá az ösztönök mélyén munkáló erők törvényeire s egyre többen ragadják meg az eszközöket, hogy tönkretett életüket helyrehozzák, felismervén cselekedeteik rugóit és ferde morális életük következményeit.

Talán nemsokára ott tartunk ezen a téren mi is, ahol a németek. Talán nemsokára nálunk is elfoglalja helyét a pszichonálizis az élet minden területén, az újságban, az ítékezésben, a

börtönügyben, az iskolában s a színpadokon is, a könyvpiacokon is azok a művek kerülnek túlsúlyba, amelyek őszintén feltárják az emberi lélek mélységét és nyíltan foglalkoznak az ember ösztönéletével, melyre tudatos életünk ma úgy épül, mint lép fölé a kis kivilágított halászkunyhó.

De ma még? Ma még elő sem lehet adni olyan darabot, amelyben várandós asszony szerepel és betöltötték a »La prisonniere« című darabot... És csodálatos, hogy a pszichéanalitikus könyveket, — Ferenczi, Feldmann könyveit — el nem kobozzák a tehetetlen morál érdekében!

Kodolányi János.

1928. jan. 4.

Mindenki táncol...

Ujfajta tánc: a hidegtánc. Most mindenki ezt ropja.

Aki látni szeretné, milyen csodálatosan groteszk hatása van az embertelen hidegnek, milyen tragikomédiákat képes a hideg létrehozni, ez a dráma- és vígjátékíró, akit erről az oldaláról még alig ismernek az esztétikusok, az menjen el a vásárcsarnok környékére, a Dunaparttra, a csarnoki árusok, kereskedők és munkások közé s frapánus jeleneteket fog látni.

Borotvaéles szél metszi az arcot. Jégablak csikorognak lent a Dunán és sisteregve ütődnek a hidpillérekhez. Amott a ködben befagyott uszályhajó látszik. Sivár és embertelen kép, északi táj, csak az éjjeli nap hiányzik. Semmi nyoma a természet poézisének, semmi báj, csupa rideg, elmosódó szín és nyirkos kegyetlenség.

Tíz fokos hideg... A szél fuvolái, hegedői crescendót fújnak. S ime táncra kerekedik a vevők serege is. Élemedett családanyák vaskos hócipőkben charlestonoznak. Óragurak is táncra perdülnek. A karcsú lányok bájosan s kecsesen bokáznak. Táncol mindenki. Hej, vidám ország, vidám ünnepe, ahol mindenki táncol, nemre, korra és morális dogmákra való tekintet nélkül! Vidám bál, amelyen táncra kerekedik az is, aki a mennyek országának elvesztését félti egy kis táncolástól. Ime, leomlottak az emberek közötti gátak, válaszfalak, nincs előkelő és nincs bugris, nincsenek kasztok, a Dunaparton táncol mindenki...

S bent a csarnokban? A mészárosok és hentesek csürdögülőt járnak. Szakállas kereskedők komplikált menüetteket táncolnak, csak úgy, egyedül. Füzértáncot lejt a vásárló asszonyok sora. Pogány májusfa-táncot ropnak a vastag kofák egy-egy zöldségeskosár körül, melyben keményrefagyott sárgarépa és céklák bújnak a hideg elől. A kofákon nincs báliruha, vas-tagok az újságpapírtól, mellyel idomaikat kifömték, lábukon zsákok terpeszkednek és öklükön bokszesztyűk. De járják a táncot fáradhatatlanul, akár a tizenhat éves parasztlánykák, nem olyan vidáman ugyan s könnyeik folynak tánc közben, de fürgék, muszáj nekik fürgének lenni.

S a húsokat bárdokkal darabolják a székálló legények. Azaz: nem is székállók ők, hanem széktáncolók. Csattog a csizmájuk és csattog a bárdjuk. Tüdőket vágnak, mintha fából lennének, a szívek olyan kemények, mintha csupa bankárszívet raktak volna ki a polcokra eladni. A hús freesege, minden szilánkjia olyan, mint a szoborról lefaragott természkő. A combok nagyokat zuhannak a pulton. Olyanok, mint valami Gírgász csatabunkói. Lágykedélyű borjúcskák húsa kőkemény. S a lábák és kacsák kérefagyva merednek sorban, előrenyújtott lábakkal, kaszított színpadi étek, baromfiimitációk fából és bádgeből s körülöttük könnyezve táncolnak a baromfikereskedők és a kofák, mintha pogány áldozati oltárra helyezett javak volnának, melyeket a Gyomor papsága fáradhatatlanul rop körül.

Három a tánc! — kiáltja magában kacagva a Tél s belefúj most már a dudájába. A hőmérő zuhan. De annál keményebb és gyorsabb táncra perdülnek az emberek. Kiabálnak és veszekszenek dühükben, némelyik kivetkőzik a természetéből és alku nélkül is enged az árból, csak hogy vigyék a portékáját s ne táncoljon itt hiába a táncolókkal. Új erővel lendülnek bokázásra a lábak. Új táncos kedv kél a szívekben és új könnyeket sajtol belőlük ez a dühös kedv. A kezek csattognak és a karok ritmikusan lengenek. A Duna felett szól a Tél pogány Jazzbanja...

Mindenki táncol. Vidám ország.

vidám város, hej-haj, de jó is itt élni, öreg emberek nem vénemberek többé, nincsenek vénasszonyok, minden különbség eltűnik, egyenlők vagyunk, egyenlőképpen rakjuk a csárdást, csürdögülőt, palotást, charlestont, a Tél zenéje egy-

formán ihlet meg bennünket...

A hidegtánc. Szép tánc, demokratikus tánc, most mindenki ezt járja, egyéni ízlésének megfelelő módokon, pogányul, hajrázva, de keserű könnyekkel a szemekben.

Kodolányi János

Magyarország 1928.
jan. 4. 3. sz. 13.

A GURULÓ PENGŐ

írta: Kodolányi János

Most tehát az iskola igazgatója ellen elrendelték a vizsgálatot. Az igazgató úr jelentést fog tenni arról, hogy neki »alapos gyanúokai« voltak a kislány vádolására, sőt eltávolítására. Az intézet »reputációjára« fog hivatkozni, amelyet nem engedhet s mint pedagógus hivatkozik talán majd arra is, hogy »a többi növendék érdekében« sem tűrheti el egy lopással gyanúsítható s amúgyis *túlságosan rakoncátlan* kislány jelenlétét iskolája falai között. Az igazgató úr tehát vagy be tudja bizonyítani, hogy gyanúja alapos volt s »nem járhatott el másként, vagy nem. Más szóval: vagy csakugyan lopott az a kis elsőosztályos gyermek, vagy nem lopott. Más eset csakugyan nem lehetséges. De igaza van-e!

Távol legyen tőlem, hogy én is az igazgató úr hibájába essem, s azt mondom: a lopásra valóban meg vannak a gyanúok. De *tegyük fel*, hogy a gyermek lopott. Vajjon szabad-e kicsapnia, eltávolítania őt az iskolából egy pedagógusnak? Vajjon nem azért küldjük iskolába a gyermekeinket, hogy ott azoknak a kezére bizzuk, akiknek élethivatásuk a nevelés? Mit szóljunk hozzá mi, a szülők, ha látjuk, hogy ahelyett, hogy a gyermekeinket nevelnék, gyengéd, megértő, a gyermeklélek minden zugába hatoló nevelői munkával harmonikus, életvidám, mozgékony és egészséges emberekké formálnák, a legelső defektus jelentkezésekor *kidobják őt az intézetből*? Vajjon nem kérdezhetnénk-e jogosan, látva a pedagógus urak és hölgyek tökéletesen ferde nevelési elveit: *mire való* akkor az iskola, az intézet, mire való az oktatásnak és nevelésnek az egész horribilis pénzen, létesített és horribilis áldozatokkal fentartott, egész rendszere, ha épen a nevelésre *legjobbban rászoruló* gyermekeket egyszerűen kiakolbólítják, egész életükre megbélyegezván olyan bűnökért, amelyekért nem fele-

lősek s amelyeknek indító okait saját környezetükben kell keresnünk? Mire való akkor a pedagógus urak és hölgyek oktatása, el-tartása, *ha nem arra*, hogy gyermekeinket, akikkel mi magunk odahaza a családban nem foglalkozhatunk megfelelő mértékben s megfelelő tudással, rájuk bizzuk? Vajjon azokért a gyermekekért vannak-e a pedagógusok a világon, *akiket nevelni nem kell, vagy azokért, akiket nevelni szükséges?*

Ha a gyermek lop, ha a gyermek feltűnően hazudik, *ezzel jelzi, hogy a környezete egészségtelen*. Jelzi, hogy ő a szabad és harmónikus kifejlődésben gátolva van. Jelzi, hogy őt szellemileg vagy fizikailag elnyomják, talán túlságosan prűd és kendőző családban él, ahol nem kap feleletet az élet legelső és legfontosabb kérdéseire, talán bűnösnek tartja őt a környezete, ha olyasmi érdekli, amiről hallgatni »illik«, talán türelmetlen és ideges a környezete s nem tudja elviselni azt a sok furfangos kíváncsiszkodást, amely-lyel bizonyos koron felül minden gyermek ostromolja a szüleit. Talán betegesen fősvény az anyja vagy apja s túlságosan nagy jelentőséget tulajdonít a pénznek, talán oltáriszentség a családban a pénz s őt megverik, megbüntetik minden ruhatépésért, minden eltört pohárért. A jelek sohasem csalnak. *A tolvaj, hazug gyermek környezete rendszeren beteg, vagy helytelen elveket alkalmaz a nevelésben. A hazug gyermek, a tolvaj gyermek mindig egyszersmind elnyomott, megalázott, megrövidített gyermek is.*

Ha tehát egy kislány lop egy pengőt, tisztelt pedagógusok, akkor bűnös is? Akkor az elnyomás, hibás nevelés okozta gyötrelmekért, amelyeknek csupán mintegy kárpótlása volt a lopás, *még újabb feneketlen megaláztatással, terrorral, erkölcsi megvetéssel, kidobással lökjük őt még mélyebbre?* Bélyegezzük meg olyasmért, amiről nem lehet?

De kísérjük csak az elgurult pengőt. Ez a pengő útjában min-

Magyarország 1928.

Jan. 24. 1928. 13.

den iskolánál és minden nevelő-intézetnél megáll. S mert szülők vagyunk, mert mégis csak sokunknak megadatott az élet leggyönyörűbb és legértékesebb koronája; ami minden szenvedésünkért kárpótól s minden nyomorúságunkat elviselhetővé teszi: a *Gyermek*, nem mehetünk el szó nélkül az egy pengős ügy mellett. S bizony minden nevelőintézetben ugyanezt a gyönyörű pedagógiai elvet látjuk teljes pompájában. A diákok kicsapják, megszegyenyítik, megvetik és megvettetik minden esetben, ha hasonló »bűncselekményt« követel. Ahelyett, hogy a *vele szemben alkalmazott nevelési eszközöket revideálnák*, ahelyett, hogy megvizsgálják a gyermek egész életét, családi körülményeit, behatolnának minden titkos és *eltitkolni kényszerített* érzésébe, gondolatába s ahhoz alkalmazkodnának, ahelyett, hogy belátnák a vele szemben alkalmazott módszer nyilvánvaló csődjét, konferenciákat ülnek, mint bíróság elé megidézik a »bűnöst« és ítélik fölötte. Odaállanak az összevont szemöldökű sívár tekintéllyel, a dörgő hanggal és az erkölcsi megvetéssel, *bebizonyítják neki*, hogy züllött, haszontalan, rongy ember, hogy gonosztevő, hogy megrontja növendéktársait, rothadt alma a kosárban, amelyet ki kell dobni. Vajjon védekezhetik-e, amikor ő maga sem tudja, hogy miért bűnös? Vajjon mit ér az ő megaláztatottsága s a nyilvánvaló igazságtalanság érzése a fölötte hatalmaskodók minden fegyverzetével szemben? Vajjon tud-e ő a magamentségére *jogi, pszichológiai s egyéb készültséggel, retorikaival is*, védőbeszédet mondani? Vajjon nem érz-e önmagát veszett embernek, aki immár semmit sem kereshet tisztességes emberk között? Vajjon fel tudja-e világosítani nevelőit, vagy szüleit arról, hogy ő ha gyermek is, de lélekben felnőtt, ugyanolyan ösztönökkel, érzés és gondolatvilággal rendel-

kezik, ugyanolyan a hiúsága, ambíciója, életérzése, önbecsülése, mint azoknak, akik szemben állnak vele? Vajjon meggyőzheti-e a vádolt gyermek pedagógusait arról, hogy nem ő a rossz, hanem a nevelése, hogy nem az életbe egészségesen érkezett emberben van a hiba, hanem a pedagógus urak nevetségesen ferde elveiben?

Ügyebár, nem.

A gyermek ott ül az iskolateremben, beszorítva egy szűk padba, a négy fal között, napi öt órán keresztül. Mozgási örömeitől, szabadságától megfosztva, *mozgáserotikáját keményen lefojtva* ül egy helyben, gyakran kezét a padra téve. Az iskolaterem kaszármányos sívár hodály, rideg táblával, a *gyermek fejlődésére olyannyira fontos esztétikai szépség minden színe, bája híján*, a falakon állat és növényképek, amelyeket valamely gyomorhajos és a természetet szirmok és fogazatok szerint látó s ábrázoló »művész« fanyalgott. Sívár ablakok, hófehér fal, amely *a legjobb szemét is megrontja s a legegészségesebb fejet is fejfájásba facsarja*. Semmi melegség sehol, semmi szín, semmi szépség, *semmi otthoniasság, barátságosság, közvetlenség*. A szeretetnek semmi nyoma sehol. S ott ül a gyermek és iparkodik »jó« lenni, beletörni magát ebbe a spártai katonák számára készült környezetbe, minden erejével azon van, hogy mozgásvágyáról, életkedvéről tudomást ne vegyen, hogy belcilleszkedjék a »munka« kegyetlen és érthetetlen taposómalmába. Ma már némely kultúrországban a gyárakat is esztétikusan építik és élénkítik, ahol csak lehet, a szemét plhentető s az idegeket megnyugtató színfoltokkal, fákkal, ablakokkal. S ő, a gyermek, ilyen környezetben nyavalyog majd öt órán keresztül.

Minthogy pedig a nevelést »tantár-
gyakra«, »tanszakokra«, »tananyagra«
osztják elsősorban s a kötelező munka
elismerése olyan arányban nő, amilyen
mértékben sikerül a gyermeknek lefoj-
tani egészséges, duzzadó életösztönét s
bebifláznia a feladott »tananyagot«, las-
sanként *szolgalelökké aljasul*, megta-
nulja, hogy itt el kell temetnie önma-
gát, hogy itt az ő érzése, véleménye,
gondolata, egész speciális énje nem
fontos, csak az a formai én, amelyet
rákényszerítenek, *megtanul hazudni*,
titkolózni, megkísérli elrejtteni az igazi
való önmagát, hogy megvédelmezze azt.
Azután stréber lesz. Tudja, miért hasz-
nos felsegíteni a pedagógus úr, vagy
úrhölgy kabátját, kezére adni a sziva-
csot, meghegyezni a krétát, beárujni a
csintalan pajtást stb. De aztán hála
Isten, hazamegy ebédelni. Délután oda-
haza folytatódik a kínlódás. Előveszi
a könyveit, ott kotlik rajta s iparko-
dik bemagolni a gyönyörűséges »tan-
anyagot«. Feladatokat csinál, vagy sze-
retne csinálni. Közben tombol benne az
egészséges életösztön. Érzései, gondola-
tai elkalandoznak, minden megfeszített
energiája sem elegendő ahhoz, hogy fan-
táziájában ne élje ki azokat az ösztö-
nöket, amelyeket az iskola »modern« pe-
dagógia elvei nem *levezetnek*, hanem
lefojtanak benne. Ideges lesz, néha
apatikus, álma rossz, álmoképei nyo-
masztók, feje fáj, ijedez, de nincs kihez
fordulnia, mert az iskolában *kérdezni*
nem lehet, csupán felelni.

A gyermek egyre nagyobb, egyre fej-
lettebb — testben. Talán már szerelmes
is valakibe, akiről titkon ábrándozik,
mert hiszen a pedagógus urak az efféle
érzéseket egész egyszerűen nemlétezők-
nek tekintik. Nem tudja, mi van vele.
Senki neki feleletet gyöttrő kétségeire

nem ad. Bűnösnek érzi magát, aki po-
kolra fog jutni. Ha lány, nem tud soká
titkolózni, naplót ír. De ezt megtalál-
ják s őt kicsapják érte. A fiút meglátja
a pedagógus úr az uccán egy úrilány-
kával, ezért megszegyeníti. Megvetés-
nek teszi ki legszentebb, legmélyebb,
legősibb és legőszintébb érzéseit. *Hol*
törjön ki ebből a rettenetes kalodából?
Talán meg fogja a karját a pedagógus
úr és maga köré gyűjtve pajátsait is,
megmagyarázza neki az érzései okát?
Talán gonddal és megértéssel kikérdezi,
mint felnőttet a felnőtt, de tapasztala-
tokban gazdagabb embertárs, barát?
Nem. El kell vonulnia magányába és
önmagába fordulva, tépelődnie az élete
érthetelenségein és az emberek korlá-
toltságán.

S a kislány talán okosabb barátnőt
talál a tanárnőben, akinek elmondhatja
szíve minden titkát és gondját? Nem,
nem, nem. Ellenben igen gyakran ki-
rohanásokat kell hallania a rövid haj
ellen, holott odahaza az édesanyja is
olyat visel és már ő is tudja, hogy az
higiénikus és praktikus. Kirohanásokat
hall az ókszerviselés erkölcsstelenségei
ellen, holott a történelemkönyvben ása-
tag egyiptomi ékezeteket lát és kőkor-
szakbeli nyakláncokat, nem érti tehát,
miért nevezik az ő női hiúságát, eszté-
tikai érzését *erkölcsstelenségnek*. A szok-
nyáját megméri centiméterrel s meg-
tanítják rá, hogy a térdét el nem ta-
karó nő *erkölcstelen*, egész csomó olyan
fogalmat dobva így a lelkébe, amelyet
nem ért s amely számára újabb fegyel-
mezést jelent csak, de minden logikai
tartalom híjján. Elmesélik, felolvassák
neki ennek vagy annak a történetét,
aki szüzességet fogadott, mikor férjhez
ment. Ugyanakkor apja és anyja házas-
életet él, tán egy kis testvérke is sir a
bölcsőben s ő maga is arról álmodik,

1928. jan. 24.

7

hogy nagyon fog valakit szeretni s az is szereti őt és feleségül veszi s úgy élnek, mint örök szerelmesek.

Mi lesz a gyermek sorsa később? Férfivá érik és tele lesz előítélettel, borúsárral, hazugsággal, bajjal, pesszimizmussal, anyányivá érik és fogalma sincs a hivatásáról, neurótikus, ideges, vagy irtózik a férfaktól és legszívesebben megtagadná az egész természetet, vagy az ellenkező végletbe esik s nem tudja kiegyensúlyozni az életét. Szaporítja a neurótikusok tömegét s durvasztja a beteg társadalom neurózisait.

Tisztelt pedagógus urak és úrhölgyek, mi lenne, ha önöket egyszer a gyermekek állítanák ítélőszékük elé? Milyen bűnöket és büntetéseket olvasna az önök fejére a gyermek, aki mindig őszintén és igazságosan, de mindig kegyetlenül is ítél? S vajjon nem ítélet-e az önök feje felett, ha a növendékük lop, gyujtogat, vagy hazudik? *Micsoda modern pedagógia az, amely nem érti meg a gyermek cselekedetében az ítéletet?*

Az elgurult pengő megáll. Ott áll meg, ahol önöknek meg kell érteniük, hogy a gyermeket kétféleképpen lehet csak nevelni. Vagy úgy, hogy önmagunkat tesszük meg gyermekké a gyermek előtt, vagy úgy, hogy a gyermeket tekintjük komoly, felnőtt embernek. S meg kell érteni azt is, hogy egy gyermekkel nem foglalkozhat egyetlen délelőttön öt tanár. Hogy a gyermek nem alkalmazkodhat, őt hat különböző egyéniséghez, ötféle jellemhez, rigolyához, mániához, anélkül, hogy az öt közül négynek hazudnia ne kellene. Meg kell érteni, hogy a gyermek »fegyelmzése«, csendessé nyomorítása, szerénnyé és megalkuvóvá, hallgataggá kötözése nem nevelés. Ez csak a »tananyag« bemagoltatására lehet jó, de végtelenül távol áll az egyenes, jellemes, kemény, őszinte és optimista ember kialakításától. Így nevelhetnek rabszolgalelkeket, de egész embereket, akik nem törnek össze a rettenetes élet sok nyomorúsága, megpróbáltatása, hazugsága, kizsákmányolása alatt — soha.

Nevelésünk csődje.

Írta: KODOLÁNYI JÁNOS.

Az ösztönelnyomás, mint nevelési „elv“.

Nemrégiben meglátogattam azt az iskolát, ahol középiskolai tanulmányaimat végeztem. Épen óráközi szünet volt. Az én időmben a tízperc zsvivaja kihallatszott az uccára, messze. Eleven gyerekek hancuroztak a széles udvaron, lapdák röpködtek, futball döngött, a nagyobb diákok a sarkokban vitakoztak az Önképzőkör, a Fizikai-kör meg a Gyorsiró-kör eseményein, mint egy nagy család tagjai, akik ismerték egymást minden vonatkozásban s akik tudták, hogy a tanáraik is ismerik őket, amennyire ez lehetséges. Előadás végén együtt mentünk haza egynémely tanárunkkal, beszélgetve és vitakozva az uccán s reggel az uccasarkon összehalálkozva egynémely komoly és öreg tanárunkkal, együtt mentünk az iskolába. A mi számunkra is némileg *kaszárnya jellegű intézmény* volt, ez természetes, de a kaszárnya sivárságát nagyban enyhítette az őszinte és szives bánásmód, amelyben részesültünk. Velünk a tanáraink mindig úgy bántak, mint felnőttekkel és az élet semmiféle vonatkozásában nem lätünk részükről titkolózást. Mi mosolyogtuk és lenéztük a szomszédos hires cisztercita gimnázium fegyelmi intézkedéseit, kinevettük a papokat, akik este ott csellengtek az uccákon és azt lesték, nem sétál-e valamelyik férfitvé érett diákjuk leánnyal. Mi szabadon nőttünk és bátrak, szókimondók, sőt nyerek is voltunk, de mindig és minden körülmények között őszinték.

Most csend volt a lépcsőkön és a folyosókon. A diákok „rendben“ vonultak le az udvarra, lesütött szemmel hajlongtak egy-egy tanár előtt s engem is valamennyien nagy alázattal köszöntöttek. A tanári szoba bejárata előtt *két kis cserkész állott kimeredt gerinccel, szöges bakancsban, karimás kalapban, hatalmas bottal s keményen összevágták a sarkukat, amikor bementem az ajtón.*

Kimondhatatlan szomorúsággal szemléltem ezeket a jelenségeket. Kerestem a régi, fékezhetetlenül egészséges szellemet és otthonosságot a régi épületben és nem találtam sehol. A tanári szobából nagy léptekkel jött ki egykori hittanárom, hatalmas szál ember, kemény és törhetetlen, szigorú és rajtaütő pap.

— Hogy van megelégedve főtisztelendő ur diákjaival — kérdeztem.

— Ó, kedves János, én nagyon meg vagyok elégedve velük, — mondta lelkesen. — A hitélet nagyon elmélyült, szorgalmasan járnak templomba és figyelemmel hallgatják a szentbeszédet. Az új igazgató nagyon érdeskező ember, rendet tud tartani, letörte a forradalomban kivirágzott szabadosságot, reinitenseket nem tűr. Nagy rend és fegyelem van az egész vonalon.

Együtt 1928. jan. 31. A. A. 17-21.

1928. Jan. 31.

9

S mikor kiment a szobából, az ajtónálló cserkészek csikorogva csapták össze a sarkukat.

De a többi tanártól, akik még engem is tanítottak, egészen más képet nyertem az ideális állapotokról. Megtudtam, hogy a diákok szájkókká váltak. Magolnak. Amit a tanár nem rág a szájukba, arról fogalmuk nincsen. Nincs bennük semmi önérzet és semmi önállóság. Nem férfiasak, képtelenek az önálló munkára. Megtudtam, hogy a fiúk szabadidejük cserkészkedéssel töltik s immár teljesen belerozdásodtak a cserkészet kaszárnyaszellemébe, abba az egészségtelen homoszekszuális szellembe, amely a fejlődő férfiakat teljesen elvonja a nők társaságától s lehetetlenné teszi, hogy a fiatal nő a fiúk között, a fiu a nők között szokjék hozzá a reális élet minden adottságához. Nyers és brutálisan keresztülvitt izom- és sportkultusz uralkodik az ifjúság között. Így aztán nem csodálkoztam rajta, amikor vegytanárom arról panaszkodott, hogy a hetedik osztályban senki sem ismerte azt a szót, hogy „analízis“.

Elég egy értelmes ember számára, ha csak efféle kicsiséget figyel is meg, hogy levonja a konzekvenciát. Ez az ifjúság, — mint egyetemi tanárok panaszaiból tudom —, igazán képtelen az önálló, fegyelmezett kutató munkára. Ez az ifjúság az egyetemen kiéli azt a mozgási vágyat, amelyet a középiskola korlátolt nevelési szelleme lefojtott benne és örömmel veti magát minden kétes politikai mozgalomba, ahol verekedni és erőszakoskodni lehet, mert így érzi magát férfinak. Ez az ifjúság valóban nem lesz alkalmas arra, hogy ellentétes szellemi irányokat, árnyalatokat összeegyeztessen, objektíven s a reális életnek megfelelően mérlegeljen, szelektáljon s az eredményt gyakorlati intézményekbe átvigye. Ez az ifjúság nem lesz harmonikus, kitartó és csendes munkára alkalmas soha. Mert ezt az ifjúságot homlokegyenest ellenkezőképen nevelik, mint ahogy azt az élet megköveteli.

A forradalom bukása után az az impotens társadalmi réteg, mely megmenekülését csak a forradalom hasonló mérvű impotenciájának köszönhette, ráébredt annak a tudatára, hogy mentenie kell, ami menthető. Mentenie a saját helyzetét, a tőkét és nagybirtokait, a feduális korból negyvennyolcban átoperált kiváltságait, mentenie *a saját megszokott bajait és betegségeit*. Mentenie kellett az ifjúságot is a saját érdekében, hogy egyszer a tulajdon gyermeke ne forduljon vele szemközt. A társadalmi rend egyetlen és legfőbb védője a társadalmi morál. A társadalmi morál eredetileg azonos volt a néptömegek természetes életformáival, de ma, amikor egy-egy államon belül egymástól szigorúan elhatárolható *külön társadalmak élnek* s tartják egymást egyensúlyban, — ha egymás elnyomása árán is —, csupán az elnyomó rétegek életszükségleteinek dogmaszerű kifejeződése. Ezt a speciális és az ember ősi ösztöneivel immár harmóniá-

ban nem álló formai morált kényszeríti rá az ifjuságra ma a mi nevelésünk.

A mi gyermekeinket nem a szabad és természetes kifejlődés jegyében nevelik, hanem az elnyomásban. A nevelés, — mint a hivatalos „pedagógia” definiálja, — nem más, mint a gyermek „káros” ösztöneinek elnyomása. Nézzük kissé közelebbről, mik azok a káros ösztönök, amelyek a pedagógusok szerint elnyomandók s vannak-e egyáltalán káros ösztönök.

A lélekelemzés eredményei bebizonyították, hogy az ember ösztönélete, egyazon közös forrásból ered, lényegében tehát ugyanaz az erő, életakarát, vagy nevezzük bárminek működik bennünk csupán a megnyilvánulási formái mások és mások, a célnak megfelelően. Nincsenek káros ösztönök, minthogy ösztönök sincsenek így, *többszámban*, csak ösztön van, egyetlen ösztön s az használja fel eszközül a szervezetnek ezt, vagy amazt a területét.

Hát vajjon nem káros ösztön-e az emberben a lopás, a rablás „ösztone”, vagy a gyilkolásé, avagy a hazudozásé? Nem káros „öszton”-e a lázadás „ösztone”, nem ezekkel az ösztönökkel kell-e épen szembezállania a nevelésnek, elnyomván azokat? Kérdezi a hivatalos pedagógia, a hazudozást, a lopást, az emberölést stb. állítván oda nagy diadallal, mint érvei főérvét. A nevelés valóban úgy hajtja végre feladatát, vagy úgy véli végrehajthatónak, ha a gyermeket, aki az említett káros „ösztonök” valamelyikének rabja, elnyomja. Mondjuk: megbotozza a hazugságért, kicsapja a lopásért stb. Elfelejtí azonban azt, hogy a lopás, hazugság, emberölés, utonállás, lázadás stb. mind-mind csak a kegyetlenül elnyomott életöszton más uton való megnyilvánulása, egy kitérésí terület, mint ahogy a perverziónokban jelentkező nemi érzés is csak elnyomások folytán választja a perverz megnyilvánulási formákat és területeket. A gyermek soha nem tolvaj, soha nem lázadó *természete szerint és ösztone szerint*. Az ember, mint ahogy Rousseau sokat gunyolt, de valójában végtelenül mély megállapítása mondja, születésénél fogva jó. Jó, mert az ösztonélete minden gyermeknek harmonikus és egészséges kezdetben, már pedig ami harmonikus, az egyszersmind jó is. Csak később, az elnyomások hihetetlen, sorozatos terrorja folytán válik a gyermek „rosszá”, mindég és kivétel nélkül a nevelés és sohasem a maga hibájából. A nevelés nyomorítja el a gyermek értelmét is, mert születésénél fogva minden normális gyermek, tehát a gyermekek 90%, értelmes, intelligens, eleven és életerős. A nevelés áldatlan munkája tehát ott kezdődik, amikor a gyermekből a bornirt és érdekeket, osztályérdekeket szolgáló társadalmi morál alapján és rendszerével úgynevezett „jó polgárt”, vagy „derék honfit”, esetleg épen „uriembert” akarnak nevelni s mindazt, ami a gyermek természetes ösztonéletében nem felel meg ezeknek a korlátolt elképzeléseknek, annak a rendszernek, amelyet egy impotens társadalom impotens vezető rétegei saját

dédelgetett betegségek és gazdasági érdekeik védelmében egyetemlegesen rákényszerítenek a tömegekre minden hatalmi, irodalmi, gazdasági, rendőri katonai, egyházi stb. eszközzel. Megkezdődik a természettől fogva eleven, optimista, okos és harmonikus ifjú ember szisztematikus betörése a társadalmi rend karámjai közé. Ahelyett, hogy a gyermek *saját képességei szerint helyezkedne el az adott keretek között* úgy, ahogy az neki legmegfelelőbb és legegészségesebb, kívülről, tekintéllyel, apai szemöldökkel, bottal, rémitéssel és vallási borzalmakkal korbácsolják be olyan helyzetekbe, amelyek neki minden porcikájával ellenkeznek, lévén többnyire homlokegyenest ellenkezők úgy a józan ésszel, mint az egészséges ösztönműködés követelményeivel.

A legerősebb elfojtás természetesen a nemi élet tényeivel szemben nyilvánul meg. Klerikálisaink, — a zsidó talmudisták épen úgy, mint a reformált vallásu pietisták, — többnyire betegéletű agglegények és vénkisasszonyok, akik a nemi életet az ördög művének bélyegzik s ezzel súlyos konfliktusba kergetik a gyermeket szüleivel szemben, akiket tisztel, szeret és akik az ő számára az egész külvilágot jelentik; mert az ördög művének kell tekintenie az apa és anya szerelmi vonzalmát, valamint a szerves élet minden ilyen tevékenységét. Ebből a kegyetlen elnyomásból, elhazudásból, elhallgatásból keletkezik azután a gyermek minden bajának végtelen sorozata. Így kénytelen megismerkedni a hazugsággal, mert le kell tagadnia minden vágyát és érzését, melyet megmagyarázni magának még nem tud. A gyermek neurótikussá válik, értelme elcsatnyul, hiszen nem támaszkodhatik rá, mert ha valamit kérdez, nevelője komisznak, aljasnak, bűnösnek nevezi. Itt el kell mondanom egy olyan tapasztalatomat, amely életem egyik legszörnyűbb élménye volt. Egy faluban évtizedeken át tanító volt egy férfi, agglegény, aki maga igen intenzív nemi életet folytatott a falubeli nőkkel. Falun eltitkolhatatlan és tudott dolog. Ugyanez a tanító a gyermekek olyan játékait, melyeket az állatokkal való szoros együttélés következtében természetesnek találtak, amellet egészséges virgonc parasztyerekek is lévén, akiket legalább odahaza szüleik nem nyomtak el, disznólkodásnak nevezte és nyilvánosan megbotozta őket miatta. Ugyanakkor ő maga rendszeresen ugyanazt művelte. De nem botozta meg az „urigyereket“, a patikáros, a mérnök stb. fiait, akik szintén résztvettek efféle játékokban. Azzal, hogy tizenöt éven keresztül minden évben megszegényített vagy harminc gyermeket saját tapasztalataim szerint a legszörnyűbb emberrontást követte el s épen olyan egykés vidéken, ahol a nők amugyis hajlamosak a frigiditásra, ahol *a társadalmi morál a legborzalmasabb elnyomással él a gyermekáldással szemben.*

Könnyű kiszámítani a tanító morális hatásának pusztításait.

A leánynevelésről, az apácák-vezette internátusok belső életéről később beszélünk. Nemkülönben a fiuinternátusokról, ahol szintén a férfi a

férfival él a legkeményebb ösztönelfojtás terrorja alatt. Intézményes melegágyai ezek a társadalom hazug morálja számára kitenyésztett s annak további fenntartására hivatott beteg egyéneknek, a bornirtság, szellemi rabszolgaság, gyávaság és hazugság tenyésztelepei, ahol olyan leendő anyákat nevelnek, akik már eleve megvetik és lenézik a szexuális életet, olyan férfiakat, akik a legelső selyemharisnya láttára rendőrért üvöltnek, mert csak így védhetik meg elnyomott ösztöneik beteg egyensúlyát. Ezekből lesznek a jezsuiták, — vörösek és fehérek egyaránt, — mihelyt kikerülnek a szabad életbe s ezekből lesznek a legkegyetlenebb társadalmi támaszok, akik mások, elnyomottak, jogait az élethez mindig az erkölcs nevében tagadják meg.

Legközelebb vizsgáljuk a fiú, majd a leány útját a gyermekszobától a nyilvános, önálló életig s végül nézzük, milyen elhelyezkedést találnak a társadalomban.

Lásd még: 1928. márc. 5.

PARASZTREGÉNYEK II.: KODOLÁNYI JÁNOS

„Szabó Dezső is egyik típusa annak a magyar közép-
osztálybeli embernek, aki egyik lábával még a régi,
hűbéri társadalom ideológiájában él, a másikkal a
szocializmus ideológiájában, míg szíve a mindinkább
levegőtlenebbé és miazmássá való kapitalizmus szfé-
rájában van.”

Kodolányi János: Szabó Dezsőről

1. Kodolányi János kétségkívül egyike a legbátrabb és a legtehetségesebb magyar íróknak azok közül, akik a fiatal Móricz Zsigmond fellépte óta a magyar falu kérdéséhez hozzányúltak; Móricz Zsigmond elgentrysedése óta az, aki a legkomolyabban próbál szembenézni a magyar falu kérdéseivel. A kapcsolat és az összefüggés a fiatal Móricz Zsigmonddal ily módon igen közelfekvő és gyakran szóba is került. De a kapcsolatnál sokkal fontosabb a különbség: Kodolányi János a háború és forradalom utáni intelligencia köréből származik és a háború és forradalom utáni falut írja le. Ez úgy témában, mint beállításban egészen alapvető különbségeket hoz magával.

2. Mindenekelőtt: Kodolányi János parasztabrázolója nem elementáris naturalista oppozíció a szokásos faluszépítéssel szemben, hanem a legszorosabb összefüggésben van tudatos propagandájával a mai társadalom megjavítása érdekében. Kodolányi a mai társadalom, a forradalom utáni Magyarország alapvető kórságait a falu káros elváltozásain figyelte meg. Ezek kiméretlen feltárásával akarja az ország figyelmét a veszedelemre felhívni, az egész társadalom lelkiismeretét felrázni, hogy a betegséget gyógyítsa meg, mielőtt nem lesz már késő. Ezért azt hisszük, hogy Kodolányi művészi céljainak megértéséhez az „Egyke” kérdéstről írott nagy cikke adja meg a legjobb kiindulási pontot (Élőszó I. 2—3). Kodolányi itt egyenesen kimondja, hogy „paraszttárgyú írásaimat tisztán azért írtam, mert ki akartam nyitni a nép pusztulását ölbetett kézzel nézők szeméit”. És ha ebben a nyilatkozatban van is némi — jóhiszemű — túlzás, mindenesetre nagyon jellemző.

3. Tehát Kodolányi kiindulási pontja az „Egyke”. Cikkében keresi ennek a jelenségnek gazdasági és egyéb okait. Nézzük meg — egyelőre — csak a gazdaságiakat. Igen helyesen állapítja meg, hogy az alapvető ok „nem a proletársors, hanem ellenkezőleg: a terjeszkedni nem tudó kisbirtok”. „A baj gyökere tehát” folytatja Kodolányi, „mint az ormánsági népnél legjobban láthatjuk, az volt, hogy a jobbágyságról való áttérés nem olyan társadalmi rendre történt, amely kizárta volna az egyéni harácsolás, egoizmus túltengését, hanem ezt az egoizmust még azáltal is növelte, hogy kielégíthetetlenné tette a feudalizmus csökevényeinek meghagyásával s most előállt az a helyzet,

183

100% 1928. febr., 1. évf. 5. sz. 183-186.

lásd még Lukács György: Magyar társadalom - magyar kultúra kgy. 1970. Gondolat. 153-157

hogya a maga urává lett paraszt inkább elpusztítja ivadékait, így tehát saját fajtáját, csak hogy földjét megtarthassa, amelyhez hozzászerezni nem tud". És ennek a diagnózisnak megfelelően bátrak további megállapításai. A 48-as forradalom nem hozott javulást, mert „a jobbagység megszüntetésével nem szűnt még a feudalizmus”. És a „földbirtokreform e tekintetben semmi egészségeset nem produkált”. Ezért a megoldás csak az lehet, hogy „minden család akkora földterület birtokosa, amekkorát családtagjaival, vagy rokonaival egyetemben meg tud művelni”. Kodolányi nem ijed meg ennek a programnak forradalmi jellegétől. „Jól tudtam ugyanis, hogy a föld ilyen birtoklásának módját a Szovjetunióban valósították meg, figyelemreméltó eredménnyel. De ma már nem törődöm ezzel, amikor rámutatok mindarra, amit az egykéről, szerintem, tudni kell. Magyar embernek s kereszténynek érzem magamat s nyugodtan ki merem mondani: mindent meg kell valósítani az életben, ami a nemzet megerősödéséhez vezet, akár keresztényszocialisták, akár kommunisták, akár zsidók s akár katolikus püspökök próbálták ki eredményességét, vagy bizonyították be életrevalóságát”.

184

4. Nézzük most már az ormánsági falu züllésének és pusztulásának erkölcsi okait. Kodolányi igen élesen és pesszimiztikusan látja a parasztok — mindig a jómódú parasztról van szó! — viszonyát az államhoz és az uralkodó osztályokhoz. „A nép elvesztette minden hitét, a vezetőkben való legcsekélyebb bizalom is eltűnt, jegyzőjét gyűlöli, a főbírótól retteg, a papnak nem fizet, a tanítót megveti, az egész középosztály iránt hihetetlen undorral viseltetik, mert benne látja az általa utált háború megszervezőjét s az államhatalom exponensét”. Alkoholizmus, homoszekszualitás, kapzsiság, önzés: a falu gazdag parasztjainak minden lelki nyavalyája Kodolányi szerint onnan ered, hogy a társadalmi viszonyok, az államhoz, a valláshoz, az uralkodó osztályokhoz való viszony ha z u g helyzeteket teremt, melyek minden erkölcsöt aláásnak.

Ebből egyrészt az következik, „hogy az egykével megtámadott családokat megmenteni csak akkor lehetne, ha zseniális és megfelelő pszichiáterek állnának rendelkezésre, akik esztendőnkön és legalább egy nemzedéken keresztül egyénenként gyógyítanák a népet”. Másrészt, hogy a „törvényhozás megfelelő — nem a törvényhozásnak, vagy az érdekeltségeknek megfelelő, hanem a nép alapösztöneit és egészséges aktivitását kifejldni engedő — gazdasági renddel és társadalmi szellemmel támasztaná alá a megmenteni óhajtott népet!”

5. Kodolányi programja világosan elénk állítja nemcsak célkitűzését, hanem egyéniségét is. Élesszemű, éles kritikájú, szókimondó, bátor művész, aki nem vész bele az úgynevezett legmodernebbek üres formakísérleteibe, aki számára a művészet nem játék, hanem része a társadalom életének, aki műveivel hatni, változtatni, javítani akar. Ez az akarat, páro-

súlva éleslátásával, végiggondolásra való törekvésével egyszerű egyenesvonalúságot ad műveinek. Kodolányi művészetében így van valami — a szó legjobb értelmében vett — klasszicizmus, ami a magyar irodalomban meglehetősen szokatlan jelenség.

6. Kodolányi kiterjedelmű, novellaszerűen konstruált, novellaszerű világossággal és egyenesvonalúsággal épített regényeket ír. A jómódú parasztok betcgessé torzult vagyonszerzési vágya egy-egy élesen egyénített és mégis tipikussá stilizált sors formájában tárul elénk. Gazdagon látott alakjait takarékos vonásokkal rajzolja meg. Egyszerű viszonylatokból rakja össze sorsukat: a vagyonszerzés, vagyonmegtartás problémái köré csoportosul minden. Minden emberi érzés, barátság, szeretet, szerelem, eltűnik a pénzéhség, a földéhség mindent elsöprő vágya mellett. Vagy nincs is, vagy pedig csak mint alárendelt eszköz szerepel.

Kodolányi parasztja a tráborút és hadifogságot, ellenforradalmat és inflációt átélő paraszt. Mindenben és mindenkiiben csalódott. Senkiben nem bizik, legkevésbé az intelligenciában, a városiakban, az urakban. De ez a bizalmatlanság már nemcsak elemi erejű és ösztönös, hanem tudatos szilárdult belátása annak, hogy őt mindenki becsapja és ez ellen csak csalással tud védekezni. Tudatosága annak, hogy minden nagyhangú erkölcsi tanítás, ami „felülről” jön, maszlag. Él vele, ha kell, de nem hisz belőle egy szót sem.

7. Ennek a novellaszerűségnek azonban erős árnyoldalai is vannak. Kodolányi regényei, akármilyen tipusszerűen vannak elgondolva, sok helyen, különösen befejezésükben, átcsapnak az irracionálisba, a véletlenszerűbe, a meg nem okoltan valószínűtlenbe. (Különösen Varga János öngyilkossága a „Börtön” végén.) Ez nem véletlen. Hogy nem véletlen, az azon is látszik, hogy Kodolányi regényei közül az szenved legkevésbé ebben a hibában, amely leginkább igyekszik ezt a jómódú parasztsorsot a többi osztállyal való összefüggésben ábrázolni. (Kántor József megdicsőülése.) Itt a parasztcsaládba beházasodott munkás és korcsmáros, a körorvos ellen harcoló gentry-klikk, stb. adnak bizonyos szélesebb alapot és vele megalapozottabb szükségszerűséget a történetnek. Legalább részben elveszik a sötét háttéren sötét színekkel festett kép túl keskeny, megalapozását minden tipizálás ellenére, csupán egyéni sors jellegét.

8. De csak részben. A figyelmesebb olvasónak bizonyára feltűnt fejtegetéseink elején Kodolányi nézeteinek sajátos kettőssége: minden szimptomát, mindent, ami közelről meglátható a legnagyobb bátorsággal lát meg és gondol végig. A távolabb fekvő okokkal szemben azonban teljesen vakon és tehetetlenül áll. Megállapítja, hogy sem 48, sem a földreform nem szüntették meg Magyarországon a feudalizmust — és mégis ugyanattól a kormánytól, mely hogy az ő szavait idézzem: „elgáncsolta” a földreformot, vár és kíván radikális intézkedéseket! Megállapítja a jómódú parasztság átalakulásának gazdasági és társadalmi okait — és mégis gyónatóval, pszichiáterrel akarja gyógyítani annak következményeit!

9. Itt ütköznek ki Kodolányi határai. Szabó Dezsőről irván szépen állapítja meg a gyökértelen, osztályok között ide-oda dobott intellektuel lelki világának szükségszerűen ellentmondó, heterogén darabokra hulló voltát. De ez a kritika egyúttal önkritika is. Igaz: Kodolányi nem idealizálja sem magát, sem a parasztokat, mint Szabó Dezső. De úgy önmaga, mint a paraszt ábrázolásánál csak a sorsot látja és nem annak mozgató erőit; csak az alakokat és a közvetlen okokat és az összefüggéseket. „Tavaszi fagy” című lírikus regénye ugyanúgy a mai Budapesten elveszetten bukdácsoló, sülyedésre ítélt intellektuelt írja le, mint Szabó Dezső. Persze a Szabó Dezső nagyzási hóbortos lírája, veséig ható (és vesező) keserősége nélkül. Formailag objektívebben, de épp oly kevésbé átfogóan, mint Szabó Dezső. Ezért Kodolányi épp oly kevésbé képes a társadalom egészét ábrázolni, igaz regényt írni, mint Szabó Dezső. Parasztregegyeiben úgyszólván csak jómódú parasztok, lírai regényében csak kávéházi írók és azok környezete szerepelnek. És ha elő is fordul más társadalmi osztályhoz tartozó, az csak lírikusan, csak impresszionisztikusan, csak központban állókhoz való közvetlen viszonyában szerepel. Innen az ábrázolt világ szinte fojtóan szűk horizontja, korlátoltsága, — most már rossz értelemben — novellaszerűsége, „klasszicizmusa.” Ezért terméketlen Kodolányi élelméjűsége és jó megfigyeléseiben gazdag kritikája Kassákkal és a kassákistákkal szemben: az ő elvont és tartalmatlan „új emberükkel” épp oly tartalmatlan „örök emberit” állít szembe. („Valamikor egy velőcsont miatt verekedett össze két törzs, most a bakui petróleum miatt.”)

Kodolányi éppen olyan világosan érzi, mint Szabó Dezső, hogy az összes régi világnézeti formák alól kicsúszott a társadalmi talaj, hogy a becsületes intellektuel számára ezek csak szalmaszálak, melyekbe hiába kapaszkodik bele és csak az boldogul, aki cinikusan az anyagi érvényesülés eszközeinek tekinti őket. De új világnézetet találni ő sem tud.

10. Ez sem véletlen. Az utolsó évtized társadalmi átalakulásai válaszútra állították az intelligenciát: a rohadó régi és a születni készülő új világ válaszútjára. Kodolányi egyelőre megállt az utak keresztezésénél. És féltő, hogy benne is megvan az intellektuelek amaz illúziója, hogy itt le is lehet telepedni. Ez a tévedés, melynek társadalmi gyökere az intellektuel — látszólagos — osztályfeletti állása, valójában távolállása a társadalom igazi mozgatójától, az anyagi termeléstől, már sok becsületes intellektuel puszított el. Reméljük, hogy Kodolányi megtalálja magában a választani tudás képességét. Ereje, tehetsége és bátorsága meg van hozzá, csak a társadalmi önbírálat, saját társadalmi helyzetének az egész összefüggésében való felismerése hiányzik még.

VAJDA SÁNDOR

ÚJ MAGYAR REGÉNYEK

Míg a világ egyik első s legizgatóbb lírájának, a magyar lírának, alig van néhány száz olvasója, az elbeszélő művek abszolút urai a könyvpiacnak. Másodrendű művek is találhatnak kiadót s régi bejegyzett cégek párosával adják ki regényeiket. Új elem alig van ebben az epikában. A külföld modern regény-típusai még nem találták meg magyar úttörőiket, viszont új sajátos magyar elemek kibontakozásának nincs meg a szociális lehetősége.

A régiek azonban nagyszerűen beválnak s egyre nyugodtabb értékeket biztosítanak. Móricz Zsigmond *Uri muri*-ját például érdemtelenül érte Szabó Dezső kirohanása. Ez a könyv tagadhatatlanul régiek Móricz-témák összefoglalása. Ismétli magát, de az ismétlés ismétlésébe bepárlás és tisztító lepárlás is. Móricz Zsigmond a magyarság elég kis hányadát tevő, fatalista, keleti magyar szimboluma. Átvett néhány Ady-geisztust, lett szocialista vadkan, ha nagyon kellett, európeér is, de alapjában mindig megmaradt Mikszáthtal-rokon, ázsiai fölényes, szinte

a föld gravitációját megszemélyesítő parasztnak, akinek ezelőtt a humanitásokkal meglehetősen fölszámoló Sancho Pansa-regénye előtt nem csoda, ha fölhorkan a faj Don Kihotéi.

Mint Babits, ő is a pusztuló úri osztályt írja, de mennyire másképen. Míg Babits szinte aggszűzes felháborodással undorodik el tőle, Móricz úgy idézi vissza, mint egy öreg zoológus a pusztuló nádasok életét, egy kiveszett faunát, amellyel mégis csak szegényebb lett a világ. Ugyanaz a kún város ez, amelyet több regényéből, elbeszéléséből ismerünk, jól táplálkozó, a kaszinó temploma körül csoportosuló, bővérűk fölét könnyebben, nehezebben megoldható házassági válságokban kiélő, tréfás és büszke urak bolygában. Súlyednek, de imponálnak is, mint az egyre ritkább állatfajok. Bizonyos, hogy ezeket egy új Krisztus se váltaná meg. Aki egy kicsit különb közülük, mint ez a Szakmáry Zoltán is, egy úrikisasszonnyá nevelt béres lotyóval csalja az angyal fe-

Endrey Helikon 1928. febr., 2. n. 151-153.

leségét, virágos kertet varázsol neki a kiégett tanyaföldből s akaratlan is a szoknyájához köti a szívét és életét. Mi mást is tehetne ebben a városban? Valamit csinálnia kell az ereje fölivel, csinál hát tragédiát. Három-négy nap alatt érik meg az ő rég készülő halála. A városba tévedt könyvügnök rovására elkövetett tréfák éjjel-nappal tartó ricsajba szítják a város úri felét s ebben a cigánymuzsikás, vidám pokolban találja meg Szakmáry Zoltán szép férfi-homloka, lotyójától elhagyottan, feleségétől leköppve, a megváltó, öngyilkos golyót.

Amorf regény ez, csakhogy az amorf-sága stílus, ettől lesz egy-tömb és igazi élet. Ugy regény ez, hogy minden együtt örvénylik benne. Amikor a kaszinóban javában érik a tragédia, egy fiatal úr s egy béreslányka, akit sem előbb nem látunk, sem utóbb nem fogunk látni, neki vágnak a hajnali nádasnak darvat löni. Ez is hozzátartozik ehhez az élethez, hát bele kellett venni s csodálatos: nem zökent meg a regényt, sőt föllendíti. Egyes alakjairól lehet vitatkozni, hogy a fogásai idejét multak: ám legyen. Az ember, ha hisz is a megifjodásban, csak az ifjúságát, a húsz éves koráig belészűrődött életet tudja igazán földolgozni és rendszerezni. S Móricznak igaza van, ha a háború-utánt a mai húsz éveseknél hagyja. Mit neki, ha a naturalizmus idejét-mult is. Okosabb, ha valaki a maga ifjúsága tüzeiben kovácsolt eszközökhöz marad hű, mintha tétován tapogatózik bizonytalan, új szerzőszámok után.

Ki veszi észre ezt a kis anakronizmust csak harminc év távolából is?

Ha Móricz Zsigmond könyve egy hanyatlónak kikiáltott zseni ép s a réginel is biztosabb fogait villogtatja meg, *Bibó* Lajos *Föld*-je egy sokat vitatott tehetség megnyugtató érettségije. Bibó egyike a legegyszerűsebb íróknak. Irt egy kitűnő paraszt-dramát s egy teljesen elhibázott történelmi tragédiát. Láttuk kitűnő novelláit s vannak írásai, amelyekről nehéz elhinnünk, hogy valóban ő írta. *Föld* című elbeszéléskötete nemcsak korlátolt, de erős tehetségét világítja meg, — de megmagyarázza egyenlenségét is. Nincs az ő írsaiban szín. Mintha valamennyi tussal

volna írva, nincs igazi stíleleménye sem, s ha valami ilyesfével próbálkozik, üresen szaval, semmi sincs benne abból, amit a lírai előiskolán felnőtt elbeszélők a novellában a legfontosabbnak tartanak, de van benne valami, ami mindennél többet ér: a ráhibázó tehetség olyan pompás ösztönösségével markol föl emberi sorsokat, mint talán egyetlen elbeszélőnk sem. Van egy novellája, *Mihály lovat akar* a címe. A kubikus, hogy lovat vehessen, holtra dolgozza magát. Nagyobb talpigát kerít, éjjel is fölkel és dolgozik, majd megszakadnak, ő is, a felesége is, de nem hagyják. Végre megvan a ló s a kubikus hirtelen összeroppan. Hazafelé döcögnek s ő fölfekszik a talyigába s szép csöndesen meghal. Az asszony betakarja a holttestet s a ló viszi, viszi őt hazafelé az alföldi ég csillagjai alatt. A megragadt sors a novella témáját, a téma a felosztást eleve determinálja. Az egymásután sorakozó eseményeknek nincs szükségük cifrázásra, így nyersen egybe-kiszakadtan tökéletes a mű. Nem egy ilyen legmagasabb igényt is kielégítő novella van a kötetben, de van egy-kettő (Péter és Pál), ahol kiköppen a maga anyagából s akkor a neveltségességgig rossz, vagy éppen melodramába áradó. Olyan ember ő, aki egy dologra képes, de ez az egy elég ahhoz, hogy a legnagyobb írók sorába emelje.

Kevesebb örömeink telt *Kodolányi Szakadékaiban*. Megszoktuk, hogy úgy tekintsük, mint a magyar realista regény trónörökösét, új Móricz Zsigmondot. Ez a könyv jó könyv, de napnál világosabban mutatja, hogy túlon túl becsülték. Egy pécsi kisdíák egy tanévét írja meg, olyanformán, mint Móricz Légy hű mindhalál-ig-ja, vagy Komáromi Pataki diákjai. Talán nem is marad le nagyon a versenyben. Részletező naturalizmusa fölényes realizmussá higgadt, az alakok felvázolásában biztos, s néhány meglepetésszerű figurát is talált. Azt is mondhatom, hogy föltisztult, kikristályosodott. Mindez igaz, de épp ez a feltisztulás mutatta meg, hogy azok a nagy kvalitások, amelyeket beleképzelték, nincsenek meg benne. Sem a koncepciója, sem az ábrázolásmódja, sem a nyelve nem mutatja még csiráját sem az igazi nagyságnak. Talán tehetséges, de az

1928. febr.

IRODALMI SZEMLE

útja a középszerűségek kikövezett útja.
 E három értéktisztázó, eseményszerű könyv mögött hosszú rajban sorakoznak föl kiforrt írók jelentéktelenebb munkái, könyvek, melyek alig adnak valamit írójuk arcához, de biztos cikkei a könyvpiacnak. Ilyen mindenkéltt *Ambrus Zoltán Berzsényi dinasztiája*. Főlényes életlátást egyszerű eszközökkel, hatalmas társadalmi szatirává fokozódó jelenetek sora, egy gazdag zsidó család anatómiája. A jellemzés tónusában van némi egyenetlenség, a torzítás foka alakonként különböző, a könyv mégis elsőrangú kritikai szellem ízlésesen vezetett műve. *Komáromi János Szülőföldem szép határában* a felvidéki elbeszélő sajátságos, emlékgomolygató elbeszélő modora ahhoz a világhoz hájol vissza, amelyből legjobb művei sarjadtak. *Schöpflin Aladár Balatoni*

tragédiája egy asszony fölizzásának, házasságtörésének és összeroppanásának a pszichologiailag érdekesen indokolt, ízlésesen vezetett, de költői verve nélkül megírt története. *Molnár Ferenc* egy főlényes szellem itt-ott fakó ötleteit gyűjtötte *Toll* címen kötetté. *Csathó Kálmán Leányok, anyák, nagyanayák* című ciklusa, *Kosíryné Réz Lola* két regénye, s *Földi Mihály* két kötete egészíti ki ezt a sorozatot.
 A Stadium-vállalat két új íróát mutatott be. *Somfay Margit Vénusz jegyében* címen *Balassa Bálint* életét dolgozta föl alapos készültséggel, de a *Jókai, Herczeg, Gárdonyi* nyomán kialakult történelmi regény hagyományos színeivel. *Balla Borisz Früegeni legendája* exaltált szerelem és exaltált vallásosság föltünően gyenge íráskészségről tanuskodó regénye.
 (Budapest) Németh László

A „Névtelen Adófizető” szobrához

A „Névtelen Adófizető”, akiről néhány sors szeretnék itt írni s ezzel hozzájárulni valamilyeni „Névtelen” majdan felállítandó szobrához, ezúttal igen jónevű költő és újságíró, de azokban a hivatalokban, ahol az adóügyeket vezetik, nyilván ismeretlen, mert nálunk, sajnos, többnyire csak az írók olvasnak. Maradjon tehát cikkünk hőse megnevezetlen.

X. Y. két esztendőre adóhátralékát háromszázhatvan pengőben állapították meg, beleszámítva a késedelmi kamatokat és egyéb lógós követeléseket is. Ebből a két esztendőből X. Y. másfelet állástalanul morzsolgatott le, mert a lapja átmenetileg bélistára helyezte. Van a mi hősiünknek felesége, gyermeke, cselédje és bútorozott lakásban lakott, ami sok álmatlan éjszakát jelentett neki. Elképzelhető a helyzet, ugyebár, a lap „leépített”, a család enni és lakni, a lakás tulajdonosa szintén enni és a háziurnak lakbért fizetni szeretett volna s mindegyre sehol semmi fedezet, semmi jövedelem jóformán, csak hegyként tornyosuló adósságok és kilátástalanság napról-napra.

S erre a két esztendőre kellett volna fizetni háromszázhatvan pengő adót...

X. Y. megfellebbezte az adókiivetést. Fellebbezéséhez csatolta a bizonyítékokat, amelyekből nyilván láthatta egy elemi iskolai tanuló is, hogy miként áll a helyzet. A fellebbezés minden emberi számítás szerint tehát rendben lett volna. Egy nap, azonban nyomtatott blankettát kapott a mi hősiünk, hogy pótolja a fellebbezésnél hiányzó bizonyítékait. Hősiünk felment a hivatalba s ott egy kisasszonynak előadta, hogy fellebbezése szabályosan el van látva minden szükséges melléklettel, bizonyítékkal, ami égen, földön és padláson szükséges. A kisasszony megvizsgálta a fellebbezést, átnézte az iratokat s megállapította, hogy a Névtelen Adófizetőnek csakugyan igaza van, mindent rendben mellékelte.

— Miért bántam én akkor mégis ezt a felhívást! — kérdezte hősiünk.

— Tetszik tudni, est a nyomtatott blankettát mindenkinek elküldjük, csicseregte a kisasszony kedvesen. — Ez elmegy kivétel nélkül mindenkinek, hogy akinél nincsenek rendben a mellékletek, biztosan pótolja...

S hősiünknek csakhamar kézbesítették a végzést.

Fellebbezését elutasították, mert nem mellékelte a bizonyítékait...

Hat napon belül fizessen, különben kitűzik az árverést!

Isten látja lelkeimet, mindig ahhoz a jó magyar közmondáshoz tartottam magamat, hogy: akinek az Isten hivatalát ad, ad annak ahhoz eszt is. Különösen megnyugtatót ezenkívül a pénzügyminiszter úrnak az a kijelentése, hogy utasította közegeit: kíméletesen hajtsák be az adókat, mert a nemzet óriási terhek alatt nyög. De hát mit szóljon az ember az ilyen esetekhez? S én még csak tudok mit szólni, de mit szól a szegény nép, a tanulatlan paraszt vagy munkás, aki a maga ősi, őszlönös logikájával nézi a dolgokat s nem folyamodhat iskolákban elsajátított tekervényes megnyugtatóssághoz? Mit szólhat az, aki egyszerűen úgy veszi a dolgokat, ahogy adódnak s ha a maga bőre fáj, hát akkor azt ugyancsak érzi is a maga bőrén?! Másfél keresetnélküli esztendő. Szabályosan mellékelte a bizonyítékokat. Ennek ellenére felszólították a bizonyítékok csatolására. S aztán elutasították azzal az indokolással, hogy a bizonyítékokat nem mellékelte...

Hová folyamodhat az ilyen megítélezett Névtelen Adófizető?! Mit tehet ellen s egyáltalán mit tehet most már?

Újabb adósságokba veri magát s kitűzi a súlyos pénzeket. Vagy hanyatló fekszik a padlón, összekulcsolja mellét a kezét s nézi, hogy elárverezik a bútorait, a függönyeit, az értékes könyveit, mindenét, amit sok esztendő óta szerves munkával összekapart a fészkebe...

Kodolányi János

Magyarország 1928.
febr. 1. 26. A. 6.

1928. febr. 5. 21

Megszűnnek a nyilvános házak

Irta: Kodolányi János

Kényes dologról akarok ezúttal írni. De hát a *kényes dolgokat elkerülni nem szabad*. Május 1-én meg kell szünniök a nyilvános házaknak, egy belügyminiszteri rendelet értelmében. Azoknak, akik az újabb erkölcsvédelmi kurzus hívei, bizonyára ünnepnapiuk lesz az a nap. Mert eddig csak annyit lehetett megtenni az erkölcs nevében, hogy a prostituáltakat kikergették bizonyos utcák és városrészek környékéről, abban a ferde hitben, hogy ha nem látjuk a prostituáltat, akkor már nincsen is. Mások úgynevezett »Magdolna otthonok» alapításával, fentartásával próbálkoznak. De meg a nyilvános házak engedélyeseitől is erkölcsi bizonyítványt követelnek ma már, nem tudom, milyen alapon s milyen logikával.

De most, május 1-én eltűnnek a nyilvános házak s helyüket elfoglalják a találgatóhelyek, a garniszállodák, amelyeknek tulajdonosai természetesen szintén erkölcsi bizonyítvánnyal fogják igazolni, hogy a társadalmi morál semmi kivétel nélkül nem találhat bennük. *A helyzet azonban változik-e valamit? Vajjon nem lesznek-e éppen annyian az olyan nők, akik pénzért, hivatásszerűen üzik a festi szerelem gyakorlását, mint eddig?*

*

A prostitúció gyökere mélyen benne van az emberi lélekben. Ideális viszonyokat feltételezve, olyan társadalmi rendet tehát, amelyben minden férfi és minden nő teljesen szabadon és harmonikusan nevelődnek, minden gátlástól mentesen, mindenki olyan foglalkozást űzhetne, amely egész lényének tökéletesen megfelel, még ilyen társadalmi rendben is nagyszámmal lennének nők, akik prostitúciós hajlammal bírnak. Mert nem csupán a mai rossz és egyenlőtlen gazdasági rend kényszeríti a nőt a prostituálódásra, de nem is az úgynevezett erkölcsi züllés. Tisztá-

ban kell lennünk azzal, hogy a prostituált (öbbször belső kényszernek enged, amikor megretett életpályájára lép, amely benső kényszer logikusan talán gyermekkorából, neveléséből, ferdén fejlődött ösztönéletéből stb. Aki a nő igazán ismeri, az tudja, hogy igazán jól nevelt, magas intellektusú, magas erkölcsi felfogású tisztességesszorongókban is, gyakran milyen mélyen, elfojthatatlanul, kiirthatatlanul lappang a prostitúciós fantázia. Az asszony, ha ennek tudatára jut, maga is kétségbe van esve, nem érti és megretti önmagát, úgy érzi, mintha az ördög bujt volna belé s az úrné-hajtáná jobb belátása és akarata ellenére, szereti a férjét, imádja a gyermekeit, nincs szüksége a pénzre, mindennel meg van elégedve, vagy kellene, hogy megelégedett legyen... s mégis, reszket, ha a prostitúcióra gondol. Ha csak teheti, valamilyen módon, ha szimbolikusan is, kielégíti ezeket a kínzó fantáziákat s így némileg megnyugszik egy időre. Azok a prostituáltak, akik nyíltan űzik a mesterségüket, már minden gátlástól megszabadultak. De hányan vannak körülöttünk olyanok, akik lelkük mélyén prostituáltak, de azt elnyomják!

Úgy a nyílt, mint a titkos prostituáltak, azok az asszonyok is tehát, akiknek sikerül magukban a prostitúciós fantáziákat féken tartani s úgy ahogy, akár valamilyen neurózis úrán is, elhelyezkednek a körülményeik között, beteg nők. Kár a prostituáltakkal szemben az erkölcs nevében fellépni. Aki ilyen dolgokban a morál, az erkölcsi rend álláspontjára helyezkedik, egész egyszerűen nem ismeri sem az életet, sem a nőt, sem saját magát. Aki a prostituáltat úgy akarja »megmenteni«, hogy az erkölcsi világrend ifjúságjá-

Magyarország 1928.
febr. 5. 29. sz. 9.

vale s más efféle pietista módszerekkel közeledik hozzá, máris elvesztette a csatát. A prostituáltat egész egyszerűen beteg embernek kell tekinteni, olyanak, mint a tüdőbajost, vagy a ráksbetegét. A prostituáltqz csak az orvos attitűdjével szabad közeledni. Mert ők olyan emberek, akiknek a szexuális életük nincs rendben, egy más okból. S ha már itt tartunk, figyelembe kell vennünk, hogy az emberek, különösen a nők, jelentékeny része nincs rendben. S miért, miért a megvetés? A tüdőbajost nem vetjük meg s a prostituáltat megvetjük? Mivel érdemelte meg ezt az elbánást az a szerencsétlen ember-társunk, aki semmiről sem tehet, aki beteg a lelke fenekéig, amikor a betegségétől eltekintve talán a legjobb szívű, legönfeláldozóbb, esetleg magas intellektusú ember? Miért csak az erkölcsrendészeti kezelés? Mikor ő maga szenved gyakran legjobban?

*

Valamikor régen, amikor az emberek még igazabbak voltak s nem voltak annyira beleágyazva a hipokrizis atmoszférájába, nem is kezelték a prostituáltat arról a túl magas erkölcsi piedesztálról, amiről mostanában. A görögök, rómaiak sokkal egyszerűbben, egészségesebben és természetesebben nyúltak a dologhoz. Azt sem mondhatjuk, hogy a kereszténység szelleme hozta ezt a bánásmódot, hiszen Krisztus, ez az isteni mély emberismerő, léleklátó és lélekelemző, egészen más szempontból vizsgálta őket s másként

közeledett hozzájuk. Mondhatnánk: ma a *morál* szemével nézik a prostituáltat, Krisztus az *etika* mindent egyformán értékelő s egyforma szeretettel szemlélő szemével. Krisztus nem azt mondta, hogy távozzatok ebből az uccából, vagy abból a városrészről, hanem azt, hogy gyertek ide hozzám, mellém, mert ti is olyanok vagytok, mint én és a tanítványaim. *Krisztus belelátott az ő lelke mélyesége, tudatolatti konfliktusaiba s rávezette őket az egyetlen gyógyulási módra: a szeretetre.* Magdolna, amikor felismerte ezt, amikor nyilvánvaló lett számára az egész élete, minden ízében s legmélyebb titkában, hozzámert és olajjal öntötte le a lábát és megtörölte a hajával s Jézus a legmagasabb emberj mértékkel mérte meg ugyanakkor és igaznak találta őt. Később persze ez feledésbe ment, *annyi mindenrel együtt.* Később a prostituáltat megérették, keréketörték, meztelenül meghurcolták s általában olyan embertelenül bántak el velük, amilyen embertelenül a morál nevében csak lehetett. S amilyen mértékben távolodott a társadalom az őskereszténység abszolút, krisztusi etikai értékeléseitől, olyan mértékben vált egyre szigorúbbá, egyre kegyetlenebbé s egyre embertelenebbé a velük szemben alkalmazott morál. Ma ugyan nem alkalmazzák a beteg szexualitású nőkkel szemben a középkori eszközöket, de a *morális lóháti éppen olyan magas*, ha nem még magasabb, mint amilyen akkor volt.

A »Magdolna oltónok« ezért nem érnek el igazi eredményeket.

A prostituált csöbörből-vödörbe jut. Az előbbi élete teljes külső gátlásmentességéből a legriórozásabb gátlásokkal körülbroncsózott környezetbe. A pietisták abban a téves hitben, hogy a prostituált nem imádkozik, most a formai vallásosság ruháját húzzák rá. Azt hívén, hogy a prostituáltak foglalkozása szexuális ténykedés. — holott csak látszólag az — most kegyetlen absztinenciára kényszerítik őket s rögzített dolgoztatnak velük. Holott a prostituált számára az ő élete éppen úgy nem hoz kielégülést és megnyugvást, mint ahogy most az absztinencia sem. Holott meggyőző ereje csupán és kizárólag az egyéni élménynek van s hiába állítjuk a beteg nő elé Magdolna példáját, ő abból csak külsőségeket lát. Hanem igenis: gyógyítani kell őt, a krisztusi módszerrel: bele kell hatolni a legnagyobb türelemmel és szeretettel az életébe fel kell fednünk minden elfelejtett és elnyomott momentumát, ki kell nyomoznunk a szemeláttára azt az utat, amelyet megtett, még pedig elítélő szó nélkül. Felszínre kell hoznunk minden érzését, gondolatát, vágyát, a legnagyobb őszinteséggel s minden morális szörnyűködés nélkül. Újra végig kell járnunk vele együtt az életét. S a végén meg kell őt győznünk arról, hogy ugyanolyan ember, ugyanolyan érték, mint akármely más. Ez a krisztusi módszer. S képesé kell őt tennünk a szeretetre! Nem az imaginárius szeretetre, a metafizikai ábrándozásra, a testetlen leborulásokra az üres »szeretet« előtt, hanem a valóságos, redős, mindennapos, emberi szeretetre, olyanra, amely nem a kék magasságokra irányul, hanem személyre! Mint ahogy Magdolna Krisztus lényén, emberségén, valóságán keresztül jött el önmaga ismeretére s a szeretetre. Híszbált moralisták, akik a nyilvános házak tulajdonosaitól erkölcsi bizonyítványt követelmek, ıme itt van a legrészibb és leghatásosabb eszköz: a krisztusi.

*

De az az eszköz egyszersmind a legmodernebb is.

Aminthogy évezredekkel ezelőtt megtalálták intuitíve azokat az igazságokat, amelyek ma a tudományos kutatás módszereivel mint meglepően új felfedezések ejtenek bennünket bámulatba. Ne mondja tehát senki, hogy: »Eja, ezek csak ábrándok, krisztusi módszer, szeretet, meggyás. Nekünk erkölcsrendészeti eszközökre van szükségünk, mert csak ezzel megyünk valamire. Szigorúság, nyakleves, ez az igazi. Mert mi társadalomban élünk s rendnek kell lenni«. Így azonban rend nem lesz soha, még viszonylagos rend sem. Mert ilyen módszerrel nem lehet a beteg szexuális életet egészségesé tenni s mindig óriási számmal lesznek nők, akik nem élhetnek harmonikus nemi életet s férfiak, akiknek szükségük lesz rájuk, lévén maguk is vagy betegek, vagy családalapításra gazdasági okokból is képtelenek.

*

Meglátászik tehát, hogy ezt a rendeletet is olyanok születték, akik nincsenek egészen tisztában a dolgokkal. Az erkölcs nevében vajmi keveset tettek maodért az erkölcsért s a prostituáltak megvédése nevében az egyetlen lehetséges védelemért: a gyógyulásért. Senkit azok közül, akik ezzel a dologgal hivatásszerűen foglalkoznak: pszichológusokat, az ideg- és elmeorvosokat, valamint az igazán értékes és lélekismerő papokat, talán meg sem kérdezték. Látszatintézkedés ez a látszatmoralé nevében.

Az eredménye is olyan lesz tehát. Sem több, sem kevesebb, mint minden olyan intézkedése, amit az erkölcsök körül sürgölődő s az erkölcsi életbe a maguk tökéletes intakságának tudatában beleavatkozó emberek eddig is tucatszám tettek.

Vissza tehát ebben a dologban is az egyetlen modern módszerhez, Krisztus módszeréhez s amit ő spontán alkalmazott, isteni intuícióval, azt alkalmazzuk mi a modern tudomány eszközeivel.

EGY POHÁR BOR

Írta: Kodolányi János

Egy konzervatív lap legutóbbi számában levelet közöl arról a vasúti munkásról (nem a munkástól, hanem róla és nélküle). Ennek napi jövedelme két pengőre és ezzel szemben igen tekintélyes nagyságú családról kell gondoskodnia. A levél hivatkozik arra, hogy az a munkás bajait természetesen a kocsmában panaszolja és ez a panaszkodás legalább öven fillérjébe kerül naponta, ami minőségileg havi tizenkét pengőt jelent s ha ezt a pénzt félretenné nem inná el, mennyi adót s egyebet lehetne neki abból kifizetnie. Ennek az esetnek kapcsán nem állgathatom el, hogy több dolgot írok arról az alkohol-kérdéssel kapcsolatban. Nevezetesen azt a fontos felháborodást is, amellyel a szegény nép alkoholfogyasztását tilták tárgyalni. Valami iskolai nyvyszerű fejcsoválással emlegetik, hogy a nép fia, ha napi két pengő keresete van, képes beülni a kocsmába s panaszait két deci, vagy még ennél is több bor mellett elmondani azoknak, akik hasonló sorban vannak s mindenképpen megértik őt saját életükön keresztül. Képes költeni ötven fillért borra a két pengőből. Szembeállítják itt az úgynevezett szorgalmas, tisztességes, puritán munkást az úgynevezett iszákos, lump, dologtalan munkással, mondván: »Látjátok, aki dolgozik, az boldogul, aki nem dolgozik, az egészséges marad s közben is a munka nemesíti!»

*

Mert ugyebár a munkásember legyen olyan, mint egy aszkéta. Reggel hat óra álljon a gép mellé, délelőtt kapja az ebédjét, aztán estig megint csak álljon a gép mellett, onnantól siessen lehetőleg nagyszámú családja körébe, boldogan töltse el estéjét, aztán jókor felelődjék le, mert a nehéz munka után csak a pihenés.

Magyarország 1928.

febr. 11. 34. n. 13.

Vesse meg a mozit és a bort, mert csak az ördög mályvai. Eszébe ne jusson elahogy művészi élményeket, vagy fedést keresni. Maradjon csak meg a munkája mellett, ne igyék, ne dohányozzék.

Én azonban azt láttam, hogy Dosztojevszkijnek igaza van. Ő ugyanis azt mondja a Karamazovok egy helyén, hogy »nálunk Oroszországban a legtöbb emberek iszákosak«. Ezt mondhatom én is: Az iszákos lelke mályván a legtöbb esetben megtaláltam az eltemetett jó embert, az eltemetett ambíciót. Az iszákosban gyakran kitűnő embert fedeztem fel, de egy bizonyos: minden esetben beteg embert. Olyan embert, aki esztendőkön keresztül csak úgy tudta hordozni a vállára rakott keresztet, ha bizonyos időközökben letette magát s az alkohol segítségével felszabadult egy kissé. Felszabadulni akar az iszákos ember az alkohol segítségével! Levetni a konfliktusok nyűgét, az elintézetlen terhek bílicseit, a külső vagy belső világ rengeteg gátolását, amelynek más módon való elintézéséhez nincs módja. (Persze más eset után az, amikor a pályásbabát kálínkával altatják el.)

Tehet-e az iszákos arról, hogy iszákos? A legtöbb esetben nem lehet őt felelőssé tenni. Tehet arról a győri panaszozón lakó, hogy tüdővést kap? Tehet arról a püspökladányi szellér, hogy gyermekével fele tipikus szegénybetegségben hal meg? Éppen így nem lehet arról sem, hogy alkoholistává lesz. Ne tessék elítélni az alkoholistát, az Istenért, ne tessék nekik morálváltást tartani, hiszen ő a lelke mályván nagyon derék, jó ember, nagyon is jó, aki nem tudja cinikusan eltemetni a bajait! Beteg ember ő, fel kell emelni és meg kell gyógyítani.

*

Én bizony szívesen látnám munkásainkat a színházban, moziban.

mínél nagyobb tömegekben. Azért sem tudok haragudni, ha a munkás szép ruhát akar hordani. Mert amelyik munkás bajaival a művészethez fordul, az már szabad és harmonikus emberré is válik, ami csak nyereségo a társadalomnak. Az a munkás nem fogja szüntelenül a létminimumot emlegetni, hanem igenis a létmaximumot, amelyhez minden embernek elemi joga van. Az a munkás szép lakásban akar lakni, az könyvet is akar, az muzsikál is, az érti és értékeli a szépet s az a munkás vásárol is. De addig, amíg ez lehetséges lesz, addig el kell neki néznünk s meg kell neki bocsátanunk, ha a sokkal olcsóbb alkoholhoz folyamodik s abban keres gyógyulást, üdülést. *Amíg az alkoholt nem tudjuk helyettesíteni művészettel, addig egyetlen szavunk sem lehet az alkohol ellen.* Amíg nem látjuk ott őt magunk között az Operában, a Nemzeti Színházban, a parkokban és szanatóriumokban, meg kell elégednünk azzal, hogy a kocsmába megy, ott panaszkodik, ott tervezget, ott felejt s ott lendíti fel a magyar bartermelés ügyét. *Egy pohár bor kiküszöbölésére az intézmények és szervezeteik egész légiójára van szükség!* Mert egy pohár bor helyettesíti ma a szegény ember életében a művészetet, a szépséget, a megértést, a szeretetet, az egyenlő jogokat és kötelességeket, a bihenést, a gyógyulást. Magunknak kell szemrehányást tennünk minden tivornyáért, minden pénz nélkül maradt asszony sirásáért, minden megvert gyermekért, minden részegen fetregő emberért, minden kocsmába szorított lázongásért. De magunknak tegyük szemrehányást az üres boltokért is, a kihűlt kazánokért, a redükelt termelésért, mert a mi kötelességünk minden módon lehetővé tenni, hogy a munkásember ne a kocsmában s ne a pohár borban, hanem mindabban keresse az élete szépségét, amit sentebb felsoroltam. Lehetővé kell tenni, hogy a munkásember vásárolhasson, szabadon mozoghasson.

*

De meg aztán olvashatunk egrebet is az alkohol-ügyben.

Nem szabad megelégednünk például az ankétekről, megbeszélésekről, gazdasági cikkekről, amelyek mind azzal a problémával foglalkoznak, hogy bartermelésünket hogyan emelhetnénk, a borfogyasztást hogyan növelhetnénk s

a magyar gazdasági életben mint nemzeti értéket állítjuk be a bort. Nemrég borzalmas statisztikát olvastam például a pálinkafogyasztás emelkedéséről is, valamint arról a módszerről, hogy a szeszgyárak miként törekszenek a piac meghódítására s milyen árpolitikát űznek.

Nos tehát, mi az ördögnek akkor az a nagy felháborodás? Milyen alapon vetik meg az iszákos, vagy gyakran csak borissza munkásembert, amikor szegény feje nemcsak a szesz helyettesítőjéhez nem juthat hozzá, de tetejébe igen szép tanulmányokat is olvashat a borfogyasztás fellendüléséről? Hiszen míg egyfelől magas erkölcsi mérce alá állítják őt s alkalmatlannak találják, másfelől szinte nemzetmentőt látnak benne, aki nagyban hozzájárul az ország értékeinek növeléséhez! Hogy stílusos legyek: ez bizony kétkulacssóság.

Valami egységes szempont legalább érvényesülhetne itt. Legalább annyi, hogy lapokban, elemi iskolákban, parlamentben ne emlegetnék többé a borissza szegényembert, hanem csupán a bartermeléssel törődjenek. Ez mindenestre egyenesebb eljárás lenne s megszabadítaná az önhibáján kívül alkoholistává lett embereket a közmevetéstől. Mert hányszor látjuk, hogy az alkoholista maga is világosan felfogja s megérti a helyzetét, hogy a lelkiismerete erősen ki van fejlődve, hogy maga is szabadulni szeretne önmagától s az éjétől; de minden erőfeszítése kárba vész. Ne vessük meg tehát őt azáltal, hogy minduntalan becselennék, megvetésre méltónak, a társadalom szeméjének bélyegezzük, ahol csak tehetjük, mert hiszen joggal kérdezhét: *mit tudtok adni nekem az alkohol helyett? S miért propagáljátok annyira a szeszfogyasztást? S miért nem üztök antiálkoholista propagandát ott, ahol csakugyn óriási pénzek folynak elk alkohorra, mit fáj nektek annyira az én napi ötven fillérem?*

*

Vagy lehet egységes álláspont persze másként is. Ugy, hogy a szesztermelést minden eszközzel korlátozzuk, megszemmisítjük például a kisüsttörvényt, felrobbantjuk a szeszkartell, csak igazán nemes bort termelünk s csak annyit,

amennyire okvetlenül szükség van
 a megakadályozzuk például, hogy
 az Ormánságban a búzaföldek he-
 lyére amerikai noa-szőlőt ültesse-
 nek, szóval az egész vonalon
 akadályokat gördítünk a szeszter-
 melés és fogyasztás útjába s
 ugyanakkor más, hasznosabb vagy
 legalább is olyan hasznos gazda-
 sági ágakat lendítünk fel okos
 és szervezett gazdaságpolitiká-
 val, hogy a szőlőkben foglalkozta-
 tott emberek más területen talál-
 hassanak megélhetést. Munkás-
 szanatóriumokat építünk, növeljük
 a munkásember vásárlóképességét,
 kultúrintézményeket létesítünk,
 igenis odacsalogtatjuk s minden
 módon lehetővé tesszük hogy a
 munkás résztvegyen a kultúrmun-
 kában, de a kultúra élvezetében
 is, ott legyen a munkás az Ope-
 rában, a színházban, a moziban, ha
 kell az állam anyagi áldozatai
 árán is. Ne fintorgassuk az orrun-
 kat, ha a munkásember megjelenik
 a színházban, Operában, vagy ma-
 tinén. Igenis járjon a munkás-
 leány selyemben, mert a selyem
 egészséges ruhaanyag s Keleten
 az emberek milliói hordják. Ott az
 nem luxus, ne legyen nálunk
 sem az.

De addig, amíg ez megtörténik,
 félre az erkölcsi megvetéssel, lené-
 zéssel, kigolyózással, ha borozó
 munkást látunk. Csak akkor lesz
 jogunk megróni őt, ha a pohár bar-
 látszatra kicsinu, de valójában
 mérhetetlenül nagy helyét mással
 tudjuk pótolni az életében.

1928. Febr. 12. 27

Az akácok

Irta: Kodolányi János

Ott álltak az akácok a nagyváros uccasorán kétfelől, szépen körülkerítve vaskorlással s a vaskorlátton felragasztott cifra hirdetésekkel. Az akácok tövén nem volt aszfalt, hogy szegények néha ihassanak a szűken esurgó esővízből.

Február elején a nap egy kicsit melegebben sütött. Gyertyaszentelő napja volt, az ablakok csillogtak a napsugárban, porolórongyaikat dabolva rázták a cselédek, a villamosok vígabbán csengtek s a lovasrendőrök alatt ficáinkoltak a karcsulábú lovak.

Egyik akác csendesen nyújtózni kezdett s a hosszú, fárasztó téli álom után feszülni kezdtek ébredező rüggyszemei. Lent a sovány földben kapaszkodó gyökerei lassacskán feléreztek. S az akác az emberek számára nem hallható nyelven, misztikusan közvetített érzésekkel tanogatózni kezdett akácetestvérei felé.

Csakugyan, az ucca többi akácjai is ébredtek. A lanovos nappfény felmelegítette dermedt tagjaikat, az induló vérkeringés szétvitte belőlük az élet örömét. Milyen hosszú is volt az álom, milyen halálos a dermesztő hideg. S most halványkék ég nevet le a magas házak rései fölött, minden pezseg és örül sietnek az emberek, öröm, tavaszi életöröm zsong a levegőben.

— Ébren vagytok? — kérdezte az akác.

— Ébren, — felelték a többiek, végig az egész uccasoron, mindenfelé s míg ez a kérdés elhangzott s megjött rá a felelet minden irányból, órák multak.

— Most kipattognak a rüggveink! — Jött a titkos üzenet valahonnan, mint nem hallható himnusz.

— Vége a rabságnak!

— Felébredtünk!

— Virágokat hajtunk! Lepkék jönnek hozzánk! Meleg lesz, áldott szeretete a Napnak!

— Szabadok leszünk!

— Végre! Végre!

A szabadság. Messze, valahol a városon túl, nagy akácerdők virítanak, illattól terhesen, ott, ahol az akácok nagy birodalma elterül, Akácországban. Nem tudták, hogy merre, nem tudták, hogy hol, de a lényük mélyén, minden gyökérszá-

lakkal érezték, hogy valahol nagy akácbirodalmak vannak. Ott hatalmas akácok élnek egymás mellett, áthatolhatatlan sűrűségben s nemcsak verebek, hanem más nemes madarak is leszállanak ott, nagy muzsikusi az erdőknek, fekete-rigók, sárgarigók, fülemilék. Ez a tudat boldográ tette őket. Nagynak és erősnek érezték most magukat, ezen a ragyogó első tavaszi napon.

— Milyen jó kinyújtózni!...

— Milyen jó szabadnak lenni, élni, mint odakint Akácországban a többi testvér...

Az örömmámor azonban egy csapásra elcsúszott. Emberek jöttek létrákkal, fűrészekkel s felmászta az akácokhoz s elkezdtek nyesni őket. Rejteneles jajgatás, sírás, kétségbeesett jajveszékélés töltötte be hallatlanul, de misztikusan az egész várost. A sok akác minden galyát segélykiáltások közepette adta át a gyilkos késeknek, ollóknak. Mi lesz velünk? Nem nyújtózhatunk. Fájd... fájd... Emberek, ne bánjatok, mi szabadon akarunk élni, lombosodni, virágozni...

— Még azt is vágd le róla, — kiáltotta az egyik ember a társának. — Nem látod, milyen rendetlenül nőtt, egészen elcsúfítja a sort.

S az ollók csattogtak, a kések csikorogtak, a fűrészek zörögtek, az ágak reccogva hullottak le egymás után a földre. A sírás, jajgatás egyre halkabb lett. Már nem hallotta, csak egyetlen egy költő, aki véletlenül ott sétált az uccán s gondolataiba merülve megfélemedezett mindenről.

S az emberek leszálltak a létráról s végignézték a munkán.

— Na, hála istennek, most ez is rendben van, — mondták s szemük meglegedetten pásztázta végig a mértani sorokat, a sivár glédákat, az üres rendet.

S az akácok reménytelenül, koldusan könyörögtek melegeért a Napnak, mint béna, csonka gyermekek, akiket elgázolt a villamos és most a templom ajtajában könyörögnek alamizsnáért.

De a város felöltötte a tavaszi rend képét s a nyeső emberek elmentek a hivatalokba a fizetésért.

In Est 1928. Febr. 12. 35. 27. 11.

A GALAMBLELKŰ EMBER

Irta: Kodolányi János

Nem mehetek el szótlánul a galambllelkű ember esete előtt sem.

Ebben az esetben benne van sok-sok galambllelkű ember, szomorúsága is. Akiról itt szó van, Erdély egyik régi, gyönyörű magyar városában született, ott végzte iskoláit s ott volt újságíró is. Történt pedig, hogy a románok besorozták katonának, még pedig közbakának. Emberünk természetesen nem várta meg a behívót, hanem ösfraszedte kicsiny sátorfáját s Magyarországra szökött. Itt eldugált csendben és békecsendesben három esztendeig a maga kenyerén dolgozott, senkit nem bántott, a lénynek sem vétett. Míg aztán három év múlva a rendőrség kiutasító végzést kézbesített neki, amelyben kötelezte, hogy két héten belül hagyja el az ország területét.

Ennek a kiutasító végzésnek, amelyet aznap különben információ szerint legalább ötven ember megkapott, többnyire szintén katonaszökevények, akik nem hajlandók a román hadseregben szolgálni s hasonló derék, jóra való, szelíd, csendes emberek, mint az én galambllelkű emberem, különösen az indokolása az, ami engem megragadott. Ime néhány mondata:

»Minthogy a rendőri jelentkezés kötelezettségének csak felszólításra tett eleget s ebből kitűnik, hogy a hatósági rendelkezéseket kijátszani szándékozott... Minthogy állandó keresetet kimutatni nem tudott s felé, hogy a jövőben állami támogatásra fog szorulni... Minthogy ittléte a fentiek alapján a közrendre és közbiztonságra följebb állásos stb. vonatkozó...

S még egész sor *minthogy*, mégspékeiye belügyminiszteri rendeletek számaival s a hivatalos bővített mondat minden egyéb rekvizitumával.

*

Szerény tudomásunk szerint a politikai menekültek minden államban menedékjogot élveznek. Az utóbbi időkben azonban több román katonaszökevény ismerősöm, kivétel nélkül tanult emberek, akik itt már évek óta dolgoznak és élnek, mint töröl metszett magyar emberek és hazafiak, ilyen kiutasító végzést kapott. Meg kell tehát kérdeznünk, hogy azok a magyarok, akik nem hajlandók idegen hadseregben szolgálni, *politikai menekültek-e, vagy nem?*

En edig úgy tudtam s mások is úgy tudták, hogy ezek az emberek *politikai menekültek*. Joguk van tehát egy idegen állam vendégszeretetéhez, pláne ha az állam a saját anyaföldjükhöz, miért szolgáltatja ki tehát őket a mi szigorú rendőrségünk a létszámbeesésnek, a tönkremenésnek, miért bánik velük ilyen ridegen, amikor mindenki tudja, hogy »odahaza« legalább ötévi kényszermunka várja őket valamelyik éjszanyában »bűnökért«. Azonkívül ezek az emberek itt már elhelyezkedtek. Némelyik ügynök, némelyik újságíró, van közöttük hivatalnok, stb. Szegény emberek ők, akik éppen hogy megélnék abból, amit sok munkával keresnek, de mégis csak dolgoznak s talán mi, akik szabályos magyar állampolgárok vagyunk, jobban élünk? Most kizakítják őket egy szigorú végzéssel eddigi békés körülből. Mindent, amit itten teremtetek, hagyjanak el. Mivel Románia felé nem mehetnek, kénytelenek Ausztria felé gravitálni s ott kezhetnek mindent elülről. Ismeretlen országban, ismeretlen nép között, ismeretlen állam-

Magyarország 1928. febr. 23. 44. D. 4.

rendben, vadidegen nyelvkultúrában s tájékozatlantul, állér nélkül. Európa csavargói legyenek azért, mert ők magyarok és nem veszik vállukra a román fegyvert!

Illenek, egy kissé több szeretettel bánni velük.

*

»A jelentkezési kötelezettségnek csak felszólításra tett eleget...« Hát eleget tett-e, vagy nem? Mi a lényeges: az, hogy valaki jelentkez-e, vagy az, hogy csak felszólításra? Vajjon a kisujjában köteles hordani valaki mindazt az intézkedést, ukázt, rendeletet, utasítást, paragrafust, pótrendeletet, póparancsot, kivételes rendelkezést és más ezerfajta szakaszt és bekezdést, ami itt a Hivatalos Lapban tíz év óta megjelent? Nem lehet enyhítő körülmény az, hogy valaki a törvényt nem ismeri, — tudom jól. De hát ez a törvényre vonatkozik. Szeretném én látni azt az öreg ügyvédet, aki csak úgy, kapásból *ki tudja vágni mindazt, amit át tudni kell!* Szerintem nem lehet semmiféle elbírálás alapja az, hogy valaki csak felszólításra tesz eleget ilyen vagy amolyan kötelezettségének.

*

Vajjon ki tud itt hétmillió lakos közül állandó és biztos keresetet kimutatni? Diplomát felmutatni lehet, munkakönyvet, iparigazolványt is, elemi iskolai bizonyítványt is. De állandó és biztos kereseti forrása kinek van közülünk? Valamikor régen mindenki olyan pályát választhatott, amilyen a szája ízének, vagy képzettségének megfelelt. De ma? Mindenesetre van az indokolásnak egy pontja, amellyel tölt el és novumot tartalmaz. Félő ugyanis, hogy a kiutasított, a ki támogatást fog szorúlni. Ezek szerint kell lennie valahol egy olyan állami hivatalnak, amely a keresetnélkülieket támogatja,

még pedig úgy, hogy pénzt folyósít számukra mindaddig, amíg keresetük nem jutnak. Eddig azt hittem, hogy mindez csak követelése az ellenzéki politikának, követelése, amit megvalósítani lehetetlen. Szóval: kell valahol lenni itt az országban egy hivatalnak, ahol az emberek, akik kereset nélkül vannak, pénzt vehetnek fel. Népjóléti intézményről lévén szó, ennek a hivatalnak valahol a népjóléti minisztérium környékén, vagy hatáskörében kell lappangania. Ki fogom nyomozni ezt a hivatalt. Mert nagyon sokan vannak ebben az országban, akik önhibájukon kívül minden állér híján nyomorognak s akiket kiutasítani sem lehet Amerikába, vagy Uruguayba sem. Lehetnek itt a lehetőség tehát, fordítanak ahhoz az állami hivatalhoz, amely majd támogatni fogja őket. Megértem, hogy a magyar állampolgárok rovására nem óhajt támogatni idegen állampolgárt, ha katonaszökevény is. De a magyar állampolgárok támogatása (bizonyára a költségvetésben mutatkozó sok-sok millió pengős túlbevétel térhére) szép és nemes feladat, ezt üdvözölünk kell egész magyar és keresztény lelkekkel!

Ne mondja tehát ezután senki, hogy nincs állami támogatás. Ime a rendőrség hivatkozik rá hivatalosan, aláírva, megpecsételve. *Kell tehát lennie.* Legfeljebb arról lehet szó, hogy román hadseregéből szökött magyarok nem részesülhetnek benne.

*

Itt van, ezután az utolsó és legkevésbébb pont, a *szórttűz aggályos*. Rendre, közbiztonságra. En, ha a rendőrnök volnék s tudnám, hogy hivatalos irataim milyen *rettenetes erkölcsi súlyúak*, senkire sem merném kimondani ezt az

ítéletet. Senki felnőtt, komoly, független emberre, mert tudnám, hogy az embereknek van önértékük (hála Istennek!), s ezt az önértéket megsérténém ezzel. Már pedig az önértékében, jogos emberi büszkeségében megsérteni senkit sem szabad. De az én galamblelkű embereim s vele együtt azok, akik nem panaszkodtak, semmit sem tettek, s ha tettek volna, ott a bíróság, a törvény, mely elítélésükre hivatott. Már előre kimondani valakiről, hogy jelölése az ország rendjére »fölöttébb aggályos«, kissé elhamarkodott dolog; mert a rendőr csak ott léphet akcióba, ahol rendtelenség van, azután pedig ítélt a bíró. Fájdalmas és lesújtó az ilyen hivatalos végzések hatása.

A társadalomból kiközösített embernek érzi magát az, aki megkapja. Ne mondja nekem senki, hogy ez csak üres formula. Legyen vége az üres formulának, ha csakugyan az. Hiszen, ha egyszer üres, amúgy is könnyű eldobni, pláne, ha mellesleg bántó is. Mi az ördögnek akkor fölöslegesen befejezni az indokolásba munkát okozni a hivatalnokok seregének, s az üres formulát hivatalos aláírással és pecséttel is ellátni? *Ha üres, el vele!* Még aztán csodalatos az, hogy ilyen üres formulát, mint pld.: *»a rendőrség megdicséreti Önt munkás, békés magatartásáért és szorgalmáért*«, még sohasem olvastam. Ezek a formulák sajnálatosan bántók.

Ha pedig nem üres formula az, hogy valakit, akinek hatóságokkal semmi baja soha nem volt, aki állami támogatást soha nem élvezett, akinek ittlétéről senki jóformán nem is tud, a rendre és közbiztonságra fölöttébb aggályosnak jelentenek ki, akkor — óriási tévedésen alapul, amit revideálni kell s hozzászólást kell érte kérni mindazoktól, akit gyanúsítással illettek s megbélyegeztek.

Remélem, hogy galamblelkű magyar testvéreim, akik ebben az országban évek óta éldegélnek s akik annyira magyarok, hogy inkább a lény szerelmű ödiomát választják, de fegyvert idegen állam hadseregében nem fognak, továbbra is élvezhetik majd hazájuk vendégszeretétét, úgyis, mint politikai szökvények, úgyis, mint eredetileg és születésüknél fogva jó magyarok.

Nevelésünk csődje.

Írta: KODOLÁNYI JÁNOS.

A fiu.

Még az a legjobb eset, ha a szülők, noha szeretik a gyermeküket, de annyi dolguk, tennivalójuk van, hogy különösebb „nevelő munkát” nem végezhetnek. Ebben az esetben a gyermek saját egészséges ösztöneit követi, azt játszik, amit akar, senki sem korlátozza cselekedeteiben s legálább addig, amíg bekerül az elemi iskolába, nem rontja el senki. Ilyen nevelésben részesülnek faluhelyen a parasztgyermek, városokban a munkások. A parasztgyermek helyzete különben is irigylésreméltó. Kint él a szabad természetben már pólyás kora óta, amikor az anya leteszi a szekér árnyékába s ő bemegy a földre dolgozni. Télen-nyáron kint játszik a szabadban, nyáron a folyón, patakon pancsol, fürdik, halászik, télen szánkával, vagy korcsolyával csatangol a hóban. Ha nagyon elfáradt, vagy megéhezett, hazamegy. Semmi néven nevezendő erkölcsi utbaigazítást, — mint a terrort másként nevezni szokták, — nem kap. Ha eltépi a nadrágját, szépen elviseli érte a fenekest és vége. A városi gyermek élete már sokkal szomorubb, ő kint csatangol az uccán, vagy otthon kuksol a szűk és egészségtelen kis lakásban, már pedig a városi ucca épen olyan rossz nevelőeszköz, mint a pornográf könyv. De mégis szabadjára van hagyva legálább és kedve szerint ítélhet a látottak fölött. Nagy tömegében a munkásember egészséges is.

De aztán jön az iskola. Az első kérdés, amit meg kell neki tanulnia s amire felelni kell, igazán csekélység: *mi végre teremtette Isten a világot?* Nos, a világ összes filozófusai sem jutottak tovább ebben a kérdésben, mint az ősember mítosza. Igazán ráérne ez a kérdés addig, amíg a gyermek ön maga teszi fel magának. Aztán ami illik és mi nem illik, mit szabad és mit nem. De hogy miért nem szabad ezt cselekedni s miért nem illik amaz, arra nem tanítják meg. Aztán meg a néger gyermekek felruházására indított gyűjtőakciók. A százsámra bemagolt zsoltárok és szent énekek, *amelyekből semmit sem ért.* Hát még Judit, aki éjjel bemegy Holofernesz táborába és levágja Holofernesz fejét, meg Sámson, aki úgy öli a filiszteusokat egy szamar állkapcsával, mint a répát, továbbá a gyönyörűség szadista: Salome, a meztelen táncosnő, aki levágatja János fejét és Putifárné, aki besurran Józsefhez, de József „erényes” és nem nyul hozzá, meg a többi történet, amit csak igazán alapos agyvelő tud megfejteni és az örök emberi igazságokat belőle kihámozni. Továbbá Jehova, aki választott népét kígyókkal maratja halálra és Jerikó népére rászakasztja a város falait, nem is beszélve a vizözön rettenetes mondájáról, Salamon néhány száz ágyvasáról s a többiekről. Tegyük a kezünket a szívünkre és emlé-

Együtt 1928. márc. 5. 2. 7. 15-20.

kezzünk vissza: *mit értettünk mindebből?* Tele volt megfejthetetlen titkokkal mindez, titkokkal, amelyeket nem magyarázott meg senki, amikről rettenetes álmaink voltak s csak suttozva boncolgattuk őket. Miért volt erényes József?! *Magyarázzuk meg ezt egy kisgyermeknek...*

Aztán temetésekre jár a kis iskolás, óraszám ácsorog a metsző hidegben és torkaszakadtából énekel. Ha torokgyíkot kap és meghal, nem felelős érte senki. De ha nem menne el, hanem inkább a domboldalon szánkázna, akkor lefekteti a tanító ur a padra és megvesszőzi. Elmegy tehát és *hazudja az ájtatosságot, a meghatottságot* s megtanulja szépecskén, hogy ha vallással kerül szembe, hát süsse le a szemét és tegyen úgy, mintha tömjénfüstölő volna a szíve helyén.

De tegyük fel, hogy a fiu felkerül a középiskolába. Ott él most egy internátusban, mindenféle rangú és rendű fiu között, akikre egy-két tanár felügyel. A nemi életről zavaros fogalmai vannak, mindenki tud valamit és senki sem tud semmit. Egymás ágyába bujnak, ha leszáll az este a kisfiu első szenzációja a homoszekszuális barátkozás paitásaival szemben. Persze titkolja ezt és megtanul remekül hazudni. De a hazugság idegesíti, nem tanul, nem játszik, félrevonul, vagy ellenkezőleg: dühösen kötekedik. Tanáraitól fél, mint a tüztől, mindegyikben *ítélőbirót lát s nem nevelőt*. Beléptetik valami kongregációba, ahol unos-untalan imádkoznia kell és keneteljes frázisokat hall, amelyekről érzi, hogy inkább a szép forma, mint a meggyőződés kedvéért vannak. Ha nem bírja ezt elviselni és kilép megihatja a levét. Előfizettetnek vele különböző pietista lapokra. Ha nem fizet elő megissza a levét. Sokféleképpen pressionálják a gyermeket. Mi sem könnyebb mint egy kisfiu „szabad akarati elhatározását” pórásra fogni. Azért ne mondja nekem senki, hogy „csak az, aki akar”. Ilyen esetekben mindenkinek akarnia kell, mert a többség akar...

Legdiszesebb eredménye azonban nevelési metódusunknak a „tan-tárgy” nevezetű találmány. Ez abban áll, hogy az ember életében szervesen összefüggő jelenségeket, tényeket, adatokat szabályosan skatulyázzák és különböző elnevezésekkel óránként feltalálják. Jellemvonása az is, hogy a centiméterrel adagolt „tananyagot” minden órán más „tanerő” adagolja. Ebből az következik, hogy a gyermek egységes tanítás helyett tízféle rigolyában részesül. Minden „tanszak” adagolója szentül meg van győződve arról, hogy az ő „tananyagának” a bemagolása nélkül nem lehet még lélekzetet sem venni. A természetrajzot azután ennek tetejébe még ma is Linné pókhálós módszere alapján gyömöszölik a szerencsétlen diák fejébe, de az *állattani részt már Darwin szerint*. A hittanórán viszont Darwin tanait rágják szét hónapokon át s a legkevesebb, amit ezzel kapcsolatban tudni kell, azt, hogy *Darwin ateista volt, eretnek és a természettudományokhoz annyit sem értett, mint hajdu a harangöntéshez*. Ellentmondások tömege minden vonalon, kezdve azon, hogy a katolikus fiut a jezsuiták

tiszteletére oktatják, a reformátust meg ugyancsak jóváhagyott tankönyvekből, a jezsuiták gyűlöletére. Nemzeti hősokeket, mint Bocskayt például, a katolikus egyháztörténet mint kártékony embert állít a fiuk elé, a történelem órán meg félistennek kell látnia. Oldalakon keresztül sorolhatnám fel a legszemszedettebb példákat arra, hogy amit az egyik órán feketének kell mondani, azt a másikon fehérnek mondják..

Ha már most az ellentmondásokkal meggyötört gyermekből kitör a kételkedés, kérdezősködik, hitetlenkedik s nem hallgat, teljes erkölcsi súlylyal mondják ki az ítéletet: izgága... komisz... pimasz... lázadó... neveletlen és rosszindulatu stb.

A tanár urak mindegyike más jellemű. Van közöttük spion, aki a kilyukasztott ujságon keresztül figyel s kegyetlenül lecsap, ha valamelyik fiú „rendetlenkedik”. Van közöttük krisztusian szelid és jószágos ember, ez bátrakká teszi tanítványait, és van közöttük szadista, ez terrorizálja őket. Van olyan, akit ki kell szolgálni s ez ráneveli a fiukat a stréberségre. Van olyan, akit rajta lehet kapni a hazugságon, ez a legdemoralizálóbb. Mindegyiket meg kell ismernie a gyermeknek, mindegyikhez alkalmazkodnia kell és tünni kell a rigolyáikat. S lehet azután valaki jó matematikus, ha nem vágja be szajkómódra a német verseket, soha nem lehet belőle mérnök. Lehet jó humanista, ha nem veszi be a gömbháromszög tan szecskáját, soha nem lehet belőle irodalomtörténész. És így tovább. Van, aki rajzolni nem tud. Ez is rettenetes baj. Mert hogyan lehetne belőle kitűnő kémikus?! Minden „tantárgy” egyedül üdvözítő. Minden tanár ur egyedül hivatott a nevelésre s mindegyiknek patentirozott módszere van.

Mondok egy esetet. Egy diák otthon remekül megtanult németül. A tanár ur behívatta az apját és szigorúan ráintett, hogy ne beszéljenek vele németül odahaza, mert *elrontják a gyereket* s ő nem tudja megtanítani a mondattanra! Mondattanra, amikor a fiú mondattan nélkül is tökéletesen beszélt, írt és olvasott németül!

A jobbról-balról összenyakgatott fiúnak persze ezer baja van. Nem fejlődött harmonikusan, a rejtegetés, titkolózás dadogóvá teheti, ezért kicsufolja a tanár ur, hogy „leszoktassa” róla. Pedig a dadogás lélektani okait ma már mindenki ismeri, aki foglalkozik a neveléssel, csak a tanár urak nem. „Rossz szokás” mondják és kinzásukkal még jobban tönkreteszik a fiút. Van olyan is, akire az apakomplexum a gyönyörűséges nevelés folytán annyira ránehezedett, hogy a „leckét” kitűnően tudja, amikor a testvéremanyja, vagy pajtása kikérdezi belőle, de azonnal megnémul, mihelyt a tanár ur felszólítja az iskolában. „Tudtam, de elfelejtettem” — motyogja a szegény gyermek a stereotip mondókát, a tanár ur azonban, aki ismeri ugyan a német versek szócsavarait és időmértékeit, de nem ismeri a gyermeki lélek hihetetlenül komplikált szerkezetét, gunyos mosolylyal buktatja el. S a gyermekek mindegyike hányféle jellem, hányféle baj,

betegség! Egészséges alig akad közöttük, az „öszönelynyomás” bornírt metódusa következtében.

Én például keresztülmentem vagy két tucat tanár kezén. De alig akadt közöttük kettő-három, akiről elmondhatnám, hogy ismerte a gyermeklelket s tudott is azzal bánni. Nagy többségükre ma is haraggal, szomorúsággal gondolok s nem tulozok akkor, amikor kijelentem, hogy előbb fokozatosan és kemény lelkimunkával meg kellett szabadulnom mindattól, amit rámtukmáltak, rámkényszerítettek és belém tömtek, hogy valamit tudjak és valamihez értsek. Ma már nem csodálkozom azokon a kijelentéseken, a miket annyiszor hallunk a tanároktól: „Hja, az életben másként van ám, mint az iskolában!” Miért van másként? S ha a tanárok tudják, hogy másként van, miért nem változtatnak a dolgokon, hogy az iskolában is úgy legyen, mint az „életben”? Hát vajjon nem az életre nevelnek minden gyermeket?

Joggal kérdezheti ezt ma is mindenki, akár felnőtt, akár gyermek. De a tény az, hogy kialakult az iskola, „iskola”, amely magát az iskoláért van s ez az iskola tanárostól, tantárgyastól valahova a legmagasabb szférákba emelkedett, *szublimálódott*, mint egy kerek léggömb, vagy mint Swift levegőben uszó országa, amelyben a tudósok élnek. Mostanában a kultuszminiszter megkísérelte, hogy a szublimálódott „iskolát” egy kissé közelebb huzzza az ország anyaföldjéhez. Meg is indult a veszekedés a tanárok között, támadtak humanista-pártiak és modernnyelv-pártiak. A humanisták azt hangoztatják, hogy a gyermek ideális neveléséhez feltétlenül szükséges a görög-római kultúra ismerete. Az ellenkező oldalról viszont azt hangoztatják, hogy a mai élet reális „tananyag” tanítását követeli. Nem kell felni azonban, amint hogy a „hellenista” tanárok nem voltak képesek szógyökök, imperfektum futurumok és casus genitivuszok csatarendjeivel beleverni a humanista tudományokat a diákok fejébe s ma alig van az egyetemen olyan ifju tudós, aki két rendes mondatot le tudna írni görögül, vagy latinul, épen úgy a „modern” tanárok sem érnek el több eredményt. A reáliskolában nyolc évig tanítják a fiut németül, öt évig franciául, ez csak derék munka?! S mi az eredménye? El kell bizony felejteni mindazt a mult századbeli nyelvészkedést, amit a szánkba rágtak s meg kell tanulnunk beszélni magunknak, úgy, mintha gyermekek lennénk.

Micsoda örületes tömege a haszontalan szecskának! Micsoda kakovóniája a hazugságoknak! Milyen silány, dilettáns történelemszenlélet például, Augsburgi csata, háboruk, csaták, királyok, csaták, császárok, csaták, pápák, csaták, fejedelmek, csaták... csaták... csaták... Törökök, akiknek a kulturájáról egy szó sem esik, pedig ők ismerték a nyilvános fürdőket is, de csaták! Michel Angelóról három sor és a keresztes háborúkról fél kötet! A Rjurik-hercegekről egy oldal, de Tolstojról egy sor sem! Ma már nem áll a történelem csatákból és ma már nem hős az, aki

hullákkal a fogai között járja a csatatáncot. A mai történelem az egész emberiség kultúrtörténelme, kulturák fejlődése, bukása, születése és halála, ma már máshol kell keresnünk az emberideált, nem a rombadőlt vartornyok kövei között. Minderről egyetlen hang sincs. Ez, sajnos, általános baj, de nálunk Magyarországon, még valami bájos dillettantizmussal is párosul.

Gyermeteglelkű öregurak ma is ott tipegnek, ahol a mai ifju ember már régen nincs. Tanári karunk nem vesz tudomást arról, hogy Wundt óta is van lélektan és Hegel óta is van filozófia, hogy Newton után is csináltak valamit a matematikában és Euklides óta a geometriában, hogy a reneszansz után is volt építészet és Rembrandt után is voltak festők, akik festeni tudtak. Mi azonban még ma is Benczur giccseinél tartunk az iskolában, ha magyar festészetről van szó. Ady is bekerült az iskolába, persze alaposan megfésülve, mert elvégre Adyt nem lehet elsikkasztani. De azután más nincsen. *Kemény óta nem írtak magyar regényt.*

Sok-sok esztendőre lesz még szükség, amíg a „tananyag“ átalakul a való, lüktető élet filmszalagjává. Két új tanárgenerációra lesz szükség és két új minisztergenerációra, politikusgenerációra, amíg a reális élet áttöri a szublimált „iskola“ szférákba emelkedett üres gömbjét.

Most itt állunk egy új Európa kellős közepén, kezeink tele vannak az ismeretek minden kincsével. Németországban pszichiáterek szerepelnek a törvényszéki tárgyalásokon, új kor, új emberlátás, új etika, esztétika, gazdaságtudomány, történelemfilozófia, vallásbölcselet alakult ki, az embernek sikerült eljutni odáig, hogy a civilizáció vasketrecét áttörve olyan intuitív látással közeledjék a világ jelenségeihez és önmagához, ahogyan azt évezredekkel ezelőtt cselekedte s az iskola, a nevelés ma is skolasztikus pepecseléssel és hipokrizissal nyomorítja a gyermeket.

Eljut aztán a fiatalember az érettségéhez. Nyolc évi keserves malomtaposás és szecsakarágás után, amikor férfi már és munkára, nemi életre is egyaránt megérett, odaültetik egy véstörvényszék elé és ott kicirkalmazott szabályok alapján megvizsgálják, hogy „érett“-e? Cédulákat huzatnak ki vele s a cédulákra fel van írva mindaz a gyönyörű „tananyag, amivel nyolc éven át ölték. Bebírázott irodalomtörténeti adatokat kell neki visszakérőznie, életrajzokat, csatákat, algebrai tételeket és elaggott regények kivonatos tartalmát, olyan regényeket, amelyeket soha el nem olvastak. Tudni kell Winkelmann születésének évszámát, hogy milyen betegségben halt meg Kisfaludy Sándor, könyv nélkül Deák Ferenc felirati beszédének egyes részleteit, Hannibál csatájának évszámát, meg, hogy hány elefánt volt a hadseregében stb. S ettől teszik függővé, hogy érett-e? Ettől a komglomerátumtól. Ennek a tudásától függ, hogy mehet-e az ifju az egyetemre, dolgozhat-e, udvarolhat-e, cigarettázhat-e és hordhat-e sétabotot. Tragikus dolog ez, nagyon tragikus. Én ugyan nem buktam el az

érettségén, de ha ma leérettségiznék, mindebből négyesre felelnék. S azt hiszem, a földmivvelésügyi miniszterünk is.

Csoda-e, ha az iskolából kikerült ifju nem friss, nem vidám, nem munkára termett, nem tudja, hogyan készül a gyapjuruha, mi a kartel és mi az eke, mi a szocializmus és mi a kapitalizmus, vakon ténfereg a világban s mihelyt alkalma nyílik, alaposan beveri a zsidók fejét, ahol csak lehet.

S a kereskedelmi „iskola”? Ott kockás papírra kell írni a számokat s ha egy kockával kijebb, vagy beljebb írják, repül a rossz „kalkulus”. Egy nagy bankban nemrég másfél óráig vártam bádogszámmal a kezemben, amíg kifizettek egy bankutalványt. Őt kézen ment keresztül a szerencsétlen utalvány, amíg hozzám került. S milyen legyen akkor az állami adminisztráció, ha a kereskedelmi iskolák arra sem voltak elgondók, hogy egy bankutalványt tíz perc alatt kifizessenek a bankban?! Ha ezt nem lehet ott megtanulni. Például a kereskedelmiben tanítanak kereskedelmi vegytant. Ez a tárgy azzal foglalkozik, hogy miként lehet felismerni a hamisított árucikket, hogy miként hamisítanak paprikát, lisztet, sót, cukrot stb. A kereskedelmet végzett emberekből kereskedők lesznek. Kitűnően megtanulták a hamisítás módszereit. *De más középiskolában nem tanítják ugyanezt, aki nem lesz kereskedő, annak nem kell tudnia, hogy mit hogyan hamisítanak.* Ellenben tudnia kell az atóm és molekula súlyokat, a halogén elemeket és másefféle elméleti dolgot.

Nem akarok egészen a részletekbe menni. Nem akarok kitérni aztán arra, hogy miként nyilvánul meg a tanításban az osztályszellem. Érthető, hogy erre nem térek ki. De hogy mindaz a mismás, amit a fentiek szerint gyermekeinkbe beletömnek, mire jó, azt nem nehéz eltalálni.

Igy lesz a születésétől fogva intelligens, egyenes, őszinte vidám gyermekből ideges, haragos, kiábrándult, beteg nemiéletű fiatalember. Gondoljunk a steglitzi gyilkosságra. S gondoljunk arra, hogy nemrég Budapesten egy bölcsészettanhallgató öngyilkos lett, mert „pessimizmust tanult a filozófusoktól”.

A nevelés diadalai. Ugyszintén azok a szerencsétlenek is, akik a februári bizonyítványkiosztás után részint öngyilkosok lettek, részint az idegenlégió irányában szöktek el. Milyen szomorú az öngyilkos gyermek s milyen szomorú, hogy van olyan, aki *önként számüzi saját magát abból a társadalomból, amelyben még fel sem nőtt!*

Lásd még: 1928. máj. 15.

JOSEPHINE BAKER

Irtta: Kodolányi János

Ó lesz námsokára Budapest szenzációja. Máris a botrány hullámai fedrozódnak körülötte, pedig még itt sínes. Ilyen esetekben az ember hajlandó arra gondolni, hogy a botrány szükséges eleme az üzletnek.

Azonban tévedés volna azt hinni, hogy én most morálprédikációra készülök. Ellenkezőleg, szemben a hivatásos és amatőr moralistákkal, akiknek ebben az életben már alig kínálkozik más szépség, mint a morális felháborodások és ítéletek szépsége, én azt mondom, hogy kár a botrányért. Mert a csokoládé-színű angyaluak joga van ott táncolni, ahol kellőképpen megfizetik s a közönségnek joga van megnézni, ha egyszer kíváncsi rá. Hallatszauak már hangok, amelyek a következő kategóriákba sorolhatók:

1. Josephine Baker hisztériás korunk egyik betegsége, a jazzbanddel és a charlestonnal egyetemben. Idesorolhatók még a mozik, a túlrövid szoknyák, stb.

2. A Baker-féle művészet erkölcs-felen. Megrontja faink és leányaink erkölceit. Tiltakoznunk kell tehát a szereplése ellen.

3. Ez a hanyatló Róma. Ott is idegen barbárok jöttek divatba, amikor megdőlt az erkölcs és vele megdőlt Róma s rabigába görbedt.

*

El kell azonban döntenünk, hogy a romlott kor következménye volt-e a háború, avagy a háború következménye-e a romlott kor! Ez más szóval a tyúk és a tojás eredetének a kérdése. Melyik volt előbb, a tyúk, vagy a tojás? Én azt hiszem, hogy a mai tyúk a háború tojásából kelt ki s a háború tojását egy másik tyúk tojta s így tovább. A mi korunk tagadhatatlanul beteg szellemét nem szabad csupán a háborúban keresnünk s meg kell gondolnunk, hogy a háború is csak következmény volt, következménye egy előbbi szellemnek.

Hála Istennek, a háború utáni kor döntő lényge: a nő. Ott, ahol a férfiak csődöt mondtak, ahol elvesztek, mindent tönkretettek grönnyörűséges alkotásaikkal, kartóleikkal, »Drang nach Ostencükkel, drilljükkel, matematikájukkal, filozófiájukkal, minden érzélszerűségükkel, a logikájuk kegyetlen amorallitásával, megjelent a háború utáni nő a maga ösztöneivel, ösztöneinek amorallitásával, optimizmusával, szépségkultuszával, kacagásával és táncával, piroz kalapjával és izmos, karcsú lábá-

val, vehemens életszeretetével s bájos fumigálásával mindennek, ami logika, szabály, paragrafus, az örök ifjúság vágyával a szívében. Üdvözlünk kell a nőt! Nagyon helyes, hogy itt van és így van itt. Míg a férfiak laboratóriumokban azon törnek a fejüket, hogy miként lehetne repülőgépről peetis meg kolerabacillusokat leszórní a városokra, itt van a nő és táncol. Ez így is van rendjén. Végre elérkezett a nő oda, hogy mer az lenni, a mi, hogy mer beszélni az élet vágyairól, örömeiről, szépségéről, követeléseiről, hogy mer nevetni, ha nevetnie kell és mer csókolni, ha csókolni akar.

Az ember ösztöne azt mondja, hogy éljünk. Nos, ha az ösztöneit követte volna az a többmillió ember, aki most jeltelen sírokban alusza álmát, ma is élne, de nemcsak ók élénéek, hanem élne az európai élet!

Az élet örök optimizmusát hozza forradalmian az új nő, a háború utáni nő. Hozza minden eszközzel, revükben, muzsikában, filmen, ruházatban, hájviseletben, az ösztön örök és ősi racionalizmusával és nem hajlandó korlátozni magát semmiféle módon.

Persze, átmeneti kort élünk. Vannak kisiklások. Sok nő azt hiszi, hogy akkor igazán szabad, ha szabados. Ez még el fog tartani egy darabig. A kiegyensúlyozódás nem történik meg varázsszóra. Nekünk férfiaknak is akceptálnunk kell azt, amit a nő hirdet s nekünk is hozzá kell idomulnunk a modern nő páratlanul bátor forradalmi gondolatához. Hozzá kell szoknunk, hogy nem szegezhetjük számba az ösztönélet etikumával a mi észlelőnk ferde s ma már kinőtt moralitását. Ez, mondom, sokáig fog tartani, mert mi férfiak megrögzötték vagyunk s jobban ragaszkodunk betegségeinkhez, poltronosságunkhoz, mint a nők, akiket nem köt tradíció és elméleti meggondolás.

Hogy pedig mi köze mindehez Josephine Bakernek? Voltak ügyes üzletemberek, akik megéreztek a kor fen- tebb vázolt tendenciáit s tudván, hogy az európai ember szívesebben fogadja el a »retournons au forêt» jelszavát, ha azt valamely primitív ember hirdeti, mert morális gátlásaitól jobban szabadul, ha a szabadságot mástól látja, néger táncosnőkkel és muzikusok-

1928. márc. 9. 37

helytartomány
1928.
márc. 9. 57m.
10.

kal szerelték fel üzleti készlettárukat. Mert mégis csak kisebb a mai ember lelkiismeretfurdalása, ha néger táncokban látja kifejezve azt az életelvet, amit a magyar májusfa-tánc, csalogató-tánc, faklyatánc stb. is kifejez, sőt sokkal jobban és szebben kifejez. Így a mai ember nyugodt: ő csinálja a néger, nem én, a spanyol, vagy magyar. Így jött Baker úrnő.

Josephine Baker tehát valamelyes csakugyan korunk betegségének egyik tünete, de csak tünete, mert a betegség maga: a iudatos. Én és az ösztön én kettéhasadása. A beteg emberek keresik az összeegyeztetés módjait. Josephine Bakeron keresztül keresik.

Bakernek és az impresszáriónak pedig ez — üzlet. Joguk van üzletet csinálni. Ha mi nem tudjuk nélkülözni őket...

*

Hogy megrontja fiaink és leányaink erkölcsét! Istenem, az erkölcsöket mi magunk rontottuk meg. Hosszú és unalmas lenne végigsorolni, hogyan rontottuk meg. Tény az, hogy mi, férfiak, mindannyian igen okosan akartunk megosinálni a repülőgépeinkkel, okrazitunkkal, vasutainkkal, gyárainkkal, kohóinkkal s minden igen bután sikerült. Ez végre is be kell ismerünk. Akármilyen fájó és szegregyenes is. *Leigáztuk saját magunkat a saját luciferi logikánk szemérményeivel.* Aki ezt nem hiszi, nézzön kissé vissza a közelmúltba s a régmúltba. Sok bajt köszönhet az ember annak a tragédiának, hogy néha észlány akar lenni s a skaria tagadni a paradicsomi alapot ösztön szavát.

Ha pedig X. vagy Y. úr, esetleg úrnő látja Baker úrnőt, nem értem, mit féltsünk az ő erkölcsi cselein. Én nem agrodok mások erkölcsiért. De ha valaki csak anyira férfi, hogy erkölcsiért agrod, csokoládészínű táncosnő is vesztetett, akkor az nagyon beteg ember. S ha egy nő erkölcsiért is így állunk... aprópó: hisz Baker is nő. Minek féljük a nőket a nőtől?!

En megfigyeltem, hogy a nők erkölcsitelenségét kétféle ember firtatja folyton. Az olyan férfiaknak van oka tartani a nőtől, aki ezt el akarja tagadni önmaga előtt, vagy már nincs oka tőle félni s az olyan nő, aki nem egészséges életet, tehát önmagát félti a férfitől. Harmadik eset nincs.

De aki egészséges ember, aki tudomásul veszi, hogy az embert nemcsak ésszel kormányozzák az isteni hatalmak, az nyugodtan dolgozik. Éli az életét, ahogy lehet s eszébe sem jut, hogy folyton az erkölcsökön rágódjék.

Ez az eset a Josephine ügyében is.

Azt meg remélem, hogy kamazsokban levő fiúk és gyermekes kislányok nem járnak orfeumban! Remélnem lehet, hiszen Szegeden egy tizennyolc esztendősen felöltött anyányi tanítónőjelöltet azért távolítottak el az intézetből, mert tíz percre bement a táncosok közé Szilveszterkor...

*

Hogy pedig ez miért a hanyatló Róma s miért jöttek divatba a barbárok, könnyű ezek után belátni. Ugyanaz volt Róma baja is, ami a miénk. *A római lélek kettéhasadása.* Megpróbáltak kompromisszumot teremteni, úgyhogy némelyek aszkéták lettek, némelyek meg mindenről megfeledkezve, vagy megfeledkezni akarva csak a testi örömeiket szűcsöfték. Mint ahogy a mi aszkétáink az egyik, neopogányaink a másik végletbe esnek. De a multat nem lehet kitörölni az emberi lélekből. A mai ember lelkében forradalmi konfliktus folyik. Meg kell várni nyugodtan a végét. Sok áldozata lesz még a konfliktusnak, ilyen áldozat többek között a steglitzi tragédia minden résztvevője. A bíróság felmentéssel zárta le a nagy pert, melyben láthatatlanul ott kísértett *Josephine Baker is.* De ha Baker kisasszony nem lenne, vajjon nem lenne azért konfliktus?! Dobjuk hát talán a kanapét?

Azért én nem megyek el a csokoládészínű táncosnő szereplésére...

Uri muri

Móricz Zsigmond új könyve

Ez a könyv nem iradalom, nem szatíra, nem szórakoztatás, nem játék, ez a könyv cselekedet, a legbátrabb és legnagyobb cselekedet ma ebben az országban. Ez a könyv minden együtt: emberábrázolás, politika, gazdaságtudomány, azociológia, benne van a magyar múlt és a magyar jövő. Ez a könyv összefoglalva adja Magyarországot és ugyanakkor a tagabb Európát, úgy, ahogy abban Magyarország elhelyezkedik, vagy nem helyezkedik el. Cselekedet ez, egy nagy ember tette, aki felérkezett élete csúcspontjára, ahonnan minden a legmagasabb etikum szemszögéből figyel és ábrázol, felérkezett oda, ahonnan minden tragédiának és komédiának látszik egyszerre.

Mert az Uri muri komédia, a has, az elszabadult ösztönök és a lefojtott vágyak összeütközésének vidám komédiája, de ugyanakkor olyan tragédia is, amelyet csak a legősibb erők összeesapása teremthet. A magyar pusztára kiszórt sűrűvérű, pogány urak eltehetetlenségének komédiája és a tehetetlenségükből tornyosuló gazdasági és erkölcsi szemétdomb tragédiája. A hőse három ember, azonkívül, hogy hőse egy egész osztály. Szakmáry Zoltán, a felesége, meg a szeretője: egy tanyai parasztlány. A férfi tehetetlen, de mindent, önmagát is élesen és kegyetlenül látó ember. Világosan látja, hogy a felesége hideg nő, aki irtózik a férfitől, s éppen ezért betegesen féltékeny s az örület határáig hisztériás. Erzéketlenségét magas erkölcsi értéknek állítva be, férjét is erről a hazug erkölcsi állásponttól ítéli meg, amikor azt a kielégülés vágya a paraszt Rozikához sodorja, ehhez a csupa ösztön, csupa megadás, csupa élet lányhoz. Gyűlölni az urát, akitől természetesen soha semmilyen kielégülést nem kapott s nem is kaphatott s utálván s megvetvén általában a

férfit, felrobbantja Szakmáry viszonyát Rozikával s így belekergeti abba a konfliktusba, amely a férfi lelke legmélyén már csak alkalmas kitörési pontot keresett. Szakmáry pedig képtelen arra, hogy az életét rendbehozza. Nyakára nőtt már a pénz, a rendetlenség, a bor minden-átka. Gazdasága romlik. Egyik lyukat úgy tömi be, hogy másikat és mellette.

S hiába keres valami módot arra, hogy más életet kezdjen, benne van a tehetetlen emberek beteg csömöre, utalata és életuntága. Menedéke a bor, mint a Tünderkert Báthoryjának. De a mámor és a tánc sem tudja elkábítani, ő olyan ember, aki annál józanabb s annál tragikusabb látású, mennél többet ivornyázik. Felgyújtja a tanyáját és szíven lövi magát. Rozika pedig kirepül a pusztáról, mint valamely egészséges és dalolni, fürödni, szeretkezni vágyó madár s elindul a város felé. Mi lesz a feleségből? Némelyek a regénynek ezt a pontját befejezetlenné és megoldatlanná tartják, de én azt mondom, hogy ez a rész is tökéletes és kerek egész. Mert világos, hogy a feleségből most már tragikus özvegy lesz, aki szívesen játssza meg ezután a gyászfátyolos és elhagyott asszony, a mártír szerepét, aki már csak a gyermekeinek él s feláldozza magát. Holott a férfi is az ő beteg lényének az áldozata, az érzéketlenségének, a hideg göggyének, a férfiatlanságának.

Ami az itt vázolt mag körül pedig, az a magyar dementislet pusztulásának rulettjátéka. Kétségbeesítően mulatságos, borzalmosan vidám és iszonytatóan groteszk. A pusztai urak egész generációja forog itt, egyik tanyáról a másikra, borgőzösen, göggel, bennem ártatlansággal és szent elhízetlenséggel. Ettől az emberréstegtől a civilizáció elvette a hadakozás hárdorát, a gazdasági rend a munkát. Míg béresek reggeltől napostig turjak, szántják a földjüket, ők a mások munkájából haboznak fulásig. Mi maradhatott

Est 1928
márc. 14. 61. sz.
14.

még tehát ennek a pogány, erős ösztönökkel rendelkező emberretegnek? Semmi más, csak a has, a bor. Még a nő sem, mert ezek a feleségek itt valamennyien erkölcsös, fanyar, pénzguberaló és tyúkokkal veszkődő áhitatos némberek, akik bizonyos magasrendű leűléssel, vállvergetéssel nézik a férfiakat s megvetik őket a vágyaikért. Százat fészek egy ellen, hogy csak akkor boldogok, ha az uruk békén hagyja őket aludni éjszaka. Így a férfiak még a nőknél sem vezethetik le ösztöneiket. Lefojtva, mint az ezeregyéjszaka palackbazárt szerencsétlen óriása, a véres vice és a vörös bor minden életlehetőségük.

En azt hiszem, ez *Móricz Zsigmond* leűtökéletesebb, legmélyebb és legkomolyabb munkája. Mert mi más az *Uri műri*, mint az úri osztály féltelmesen megrajzolt tragikomikus képe? Itt élünk néhány milliónyian, lefojtva, hadakozástól elűtve, egy nyugateurópai erkölcsi és gazdasági rendbe belepréselve s nem dolgozhatunk, nem mulathatunk és nem szerethetünk. Rabszolgák a saját otthonunkban, megkötözve a politikai érzéketlenség paragrafusával, munkánktól ellágyítva azzal, hogy vannak, akik jól-rosszul élberén megcsinálnak helyettünk mindent, bele nem kapcsolódva az ipar, a kereskedelem, a kormányzás funkcióiba, tragikus nekifeszüléssel heverünk a napon és tehetetlen életösztöneink felrobantanak, vagy impotenssé tesszük bennünket. Végül mi magunk fejünkre fogjuk gyújtani a házukat és elegáns gesztussal szívenlőjük magunkat.

Ez a regény ökölcsapás. De símogatás is. Mert benne van minden sorában, hogy véreim, én is közetek tartozom és én érzem minden tragédiátokat. Nagyon szeretlek és nagyon sajnálak benneteket, — magamat!

... *Nemzeti kétség az a könyv*. Klasszikus a nagy irodalomnak éppen úgy, mint a világirodalomnak. Ne bizonyodjék tőle senki, hogy hát ez irodalom. Nem az. Aminthogy nem irodalom az öngyilkosságok sorozata, a szentgottárdi eset, a vámmunió, páneurópai kongresszus, nem politika, a sajtószabadság ügye, a templomépítés, a roskatag kórház stb. *Ez a regény összesűrítve és közös emberi s faji gyökerekre visszavezetve minden együtt, ami körülöttünk történik, vagy nem történik*. Kétségbe tehetetlen társadalomban alapja lehetne egy új politikai, gazdasági és erkölcsi megújulásnak. Ne tessék tehát azt mondani, tisztelt közönség: *mégint egy könyv és nem gyilkosság*. Tessék elolvasni. Tessék őszintén és egyszerűen beleélni magát, tisztelt olvasó. S tessék körülnézni s tessék azt mondani, hogy *a mi életünk így tovább nem lehet!*

Kodolányi János.

Kodolányi: Fehér fecske

Elragadtatva jöttem ki Budapest egyik sötét mellékkucájára. A Csengery uccai hajózási klubban Paulini Béla négy egyfelvonásos között eljátszatta egy önfeláldozó művészársasággal, mint kísérleti színpadon Kodolányi János »Fehér fecske« című kis darabját. Ez a darab s előadása ragadott el.

Kodolányit mint novellistát és regényírórt most tanulja a magyar olvasóközönség megismerni. A fiatal írógeneráció egyik legnagyobb értéke. Színpadon most jelent meg először.

Ez a kis színpadi munka a magyar parasztlélet realista ábrázolásának csúcspontja eddig. Álmélkodva és megrendülve néztem. Ez többé nem tart semmi közösséget sem irodalmi, sem színpadi multtal. Ez tisztán a nyers, valóságos, sőt átélt élet áradatából jött.

S ha van hibája, éppen az, hogy talán túlságosan is átélt és átszenvedett életnek tűnik fel. Kodolányi határtalanul s féktelenül gyűlöli ezt a világot s azt a kénköves esőt zúdítja rá, amely Sodomát elpusztította. Az irgalomnak egyetlen szikrája föl nem villan benne s a gyűlöletnek ezt a vulkánját az teszi mégis elviselhetővé, hogy a művész különös boldog gyönyörködése átragad ránk, hogy ő ezt a szörnyeteg világot megtalálta, fölismerte és tökéletesen teremté életre. Ebből fakad a szinte önkéntelen humor, amely az egész darabot elborítja. Ilyen élő, rohanó, szilaj dialógot még soha parasztdarabban nem láttunk. Ha a szerkesztés gyakorlatát megszerzi, a legnagyobb drámairók közé érhet.

És ha filozófia, jóság és életöröm magasabbra emeli e világ fölét.

Külön, ugyanilyen örömmel kell szólanom azokról a fiatal színészekről, akik eljátszották a kis darabot. Ismeretlen, soha nem hallott s le nem írt nevek és oly tökéletes játék, hogy legnagyobb művészeink nem haladnák meg. Különösen két név emelkedik ki, Kubányi György és Fellegi István. Kubányi egy öreg részeg parasztot bűbájjal teremtett meg. Fellegi egy vad, durva, modern parasztkovács figurában egész rendkívüli volt. Az egész kis előadás azt jelenti, hogy tömérdek erő és tehetség lappang a magyar élet avar talajában.

Móricz Zsigmond

Pesti Napló 1928. márc. 24.

69. 7. 13.

A SVÁBOK LÁZÍTÁSA

Irtta: Kodolányi János

Beszéljünk egy kicsit németajkú magyar testvéreinkről, a derék svábokról is.

En ugyan sohasem láttam közelebről azt a lázítást, amit a szemükre vetettek a minap és nagyon jól tudom, hogy lázítani csak ott lehet, ahol *elegendetlenek vannak*, már pedig a jó svábok igazán meg lehetnek elégedve mert egyrészt gazdaságilag szinte kivétel nélkül az ország lakosságának legjobban szituált részéhez tartoznak, (amiben része van az ó fantasztikus szorgalmuknak és kuporiságuknak is), másrészt meg annyi évszázad óta élnek ebben a vendégszerető és mindenkivel egyaránt méltányos országban és még a nyelvüket meg is tarthatták.

Szóval én nem hiszem, hogy a svábság lelkülete lázítható lenne itt, miközöttünk. Minthogy azonban gyermekkorom nagyrészt sváb vidéken töltöttem, (ugyanhol nem nevelkedtem én!), eszembe jutnak az emlékek. Gyermek és ifjúkorom emlékei. S ezeknek az emlékeknek kapcsán szeretnék itt most a németajkú magyar testvérekről egy kissé csevegni.

*

A svábság összetartásáról legendákat beszélnek, de ezek a legendák is csekélységek a valósághoz képest. Van itt, Budapesttől nem messze, a MÁV-nak egy óriási műhelye. Ezen a telepen dolgozik immár esztendők óta egy valódi sváb mérnök, illetve nem is mérnök még, mert *nem szerezte meg a diplomáját*. Felettesei úgy bánnak vele természetesen, mintha a gyermekük lenne. Ne törje magát, — mondják neki, — csak készüljön, tanuljon, *szerezze meg a diplomáját*. Ez most önnek a legfontosabb. *Őn csak a diplomát tartsa szem előtt...*

Esztendők óta így tart már ez, a diploma még ma sincs meg. Ellenben...

Ellenben a leendő mérnök úrnak kislánya született és az asszonyka megkérdezte magyar ismerőseit, hogy milyen nevet adjon a gyermeknek. Hát legyen Piroska, Hajnalka, Aranka, Ró-

zsika, stb. — ajánlották a hölgyek a legtündéribb magyar leányneveket. Mire a mérnökök indignálódva kifakadtak:

— Talán csak nem képzelik, hogy magyar nevet adunk a kicsikének! *Nem tudnánk ránézni, ha magyar neve lenne!*

— Mégis csak illő talán, hogy ha már magyar állami alkalmazott a mérnök úr és itt keresi a kenyerét, magyar nevet választana a kislánynak. Hadd illeszkedjen bele a hazája társalmába ilyen módon is, — mondták az ismerősök.

— Mink németek vagyunk és ragaszkodunk a németiségünkhöz, — hangzott a válasz.

Hány diplomás magyar mérnök van kenyér nélkül? S ismerek egy kiváló technikus, egyszer írtam róla a Magyarországon egy egész oldalt, aki feltalálta a távolbalátást s nem tudja elkészíteni a modeljét, mert nem akad ebben az országban egyetlen hivatal, egyetlen fórum, amely a kitűnő szakvélemények alapján egyetlen fillért is adna neki. Pedig ez a technikus a háborúban olyan találmányokkal szerepelt, amelyek nélkül az olasz front sokkal előbb összeomlott volna...

Igazán nem lehet tehát a svábokat fellázítani.

*

Hogy a társadalmi élet intenzívebbé legyen, kitűnő németjeink az egyik községben megállapítottak egy társadalmi egyesületet. Az egyesület neve: *Dreispätzni*. Itt gyűlnek össze rendszeresen, ápolgatni a rokoni viszonyt. Ellenben a magyarok *kaszinójába* be sem teszik a lábukat. Ilyeneket lehet hallani ebben a *Dreispätzniban*: Petőfi, a legnagyobb magyar költő tót volt. A legnagyobb magyar író: Herczeg Ferenc német. Mikszáth palóc, ami nem magyar persze, hanem szláv. S így tovább.

Mikor egy nyarat az ország legnagyobb cukorgyárában töltöttem, minden este tarokkoztunk. A tarokkpártikon résztvettek a gyár tisztviselői részint mint játékosok, részint mint kibicek. Mondhatom, igen kedélyes és derék társaság volt, jószívű és jókedvű emberek, akik jobban értettek a társas élethez, mint a debreceniek, vagy karcagiak. *Soha én ott három hónapon keresztül magyar szót nem hallottam.*

Magyarország 1928.

márc. 25. 7. n. 5.

Ezek az állami, vagy gyári alkalmazottak németül beszélnek mindenütt, ha egész életük itt folyt is, ebben az országban. Vonnaton például még a kalauzzal is németül beszélnek. S egyik állami gyártelep főnöke, aki negyvenéves korára pompás karriert futott meg, még ma is így szól ugyanannak a vállalatnak tót származású mérnökéhez:

— *Magunk között vagyunk, beszéljünk hát tótul!*

S tótul beszélnek.

Nem vonom azért kétségbe, hogy jó hazafiak. Hiszen irredenta ünnepeken ott látom őket nemzetiszínű szalagokkal.

*

Na, de ők a svábság intelligens elemei.

Amikor *Lévai Jenő* kollégám cikkeit olvastam ebben a lapban arról, hogy *Nyugatmagyarországon németesítik a lakosságot*, eszembe jutott, hogy bent az ország szívében is vannak községek, ahol nem tud megmaradni a magyarul beszélő jegyző, pap, tanító, orvos stb. Például tudok egy erdőhivatali tisztviselőt, aki revolver nélkül még az uccára sem mehetett ki este a kinek valamennyi kutyáját megmérgezték. Tudok olyan németajkú tanítóról, aki a magyarul beszélő kisgyereket úgy vágja nyakon, hogy másfelől a tábla üti vissza. Tudok plébánosról, akit kiűldöztek a faluból a legszemenszedet-

tebb praktikákkal, mert a szószéken magyarul merte kinyitni a száját.

Gyalogolsz magyar atyámfia az országuton. Eltéveseted az utat, megkérdesz illedelmesen egy áhítatos ábrázatú száraz sváb asszonyt, hogy merre kell menned. Megmutatja. Amikor egy órát kutyagoltál, rájössz, hogy rossz irányt mondtak. Megkérdesz egy másik sváb nőt. Az is megmondja, te illedelmesen megköszönöd és csak félóra múlva veszed észre, hogy megint becsaptak. Erre észretérsz s most már németül kérdezed meg a harmadik személyt. Nyugodt lehetsz: helyes irányba utasít...

*

Tehát: *itt olyan otthonosan mozoghatnak a svábok, ahogy nekik tetszik.* Senki sem kényszeríti őket arra, hogy magyarul megtanuljanak, minálunk a rendőr, a kalauz, a hivatalnok, a pap, a tanító, a jegyző, a földesúr, az iskolás gyermek, az óvodás gyermek, mind beszél németül. A napokban egy berlini német útbaigazítást kért tőlem Pesten. Én is, a villamoskalauz is, az utazóközönség is azonnal németül magyarázta el neki a tudnivalókat. Csodálkozva mondta:

— Igazán nagyszerű ez, uram, akárkihez fordulok itt Budapesten, mindenki tud németül.

De ugyanez a jelenet előfordul franciákkal is.

*

Akár úgy van tehát a dolog *Bleyer* Jakabbal, ahogy *Fábián* képviselő úr állítja, akár nincs úgy, (ez nem akar kételkedés lenni, csupán feltétel), én nem félttem a mi derék svábainkat a lázítástól. Ők maguk is nagyon jól tudják, hogy *mindent megkaptak és megkapnak, amit csak akarnak.* Nem is kívánhatnak semmit, *ámbar Bleyer* Jakab más állásponton van.

Azonkívül *lehetnek antiszemiták is kedvük szerint*, meg az irredenta ünnepeken is bebizonyíthatják a haza iránti szeretetüket. A háborúban együtt harcoltak a magyar bakákkal s nem kellett nekik ócsárlásokat eltűrniük, a magyar paraszt mérhetetlenül türelmes és higgadt. *Testvéréül fogadja, aki egy fedél alatt vesződik vele.*

még csak azt sem kívánja, hogy a nyelvét megtanulja.

*

Hiába itt minden, a svábság nem fog követelőzni, vagy pláne lázadni. S elvégre ott az egyetem is, onnét kiszorultak a zsidók, mehetnek ők, ahányan csak akarnak. Mert hivatalos fórumokon nem svábok. Ott büszkén vallják magukat magyaroknak.

HOGYAN KÉSZÜL AZ OKTATÓ FILM?

Irta: Kodolányi János

Temetni jöttem az oktató filmet, nem dicsérni...

De ne értsenek félre, nem általában az összes oktató filmet s nem is magát az oktató filmet, hanem csupán azt, amelyet nemrég a pedagógiai filmgyár készített.

A népjóléti minisztérium egyszer pályázatot hirdetett oktató filmre. A film tárgya: a tuberkulózis, valamint az ellene való védekezés. A pályázaton kivételre elfogadták Thury Mária szcenáriumát, az eredeti szcenárium itt fekszik előttem az asztalon, valóban derék, jó, világos, értelmes, a paraszti nép világát kitűnően ismerő s magyarul is jól megírt munka. Mindenképpen alkalmas és érdemes volt arra, hogy nyélbeüssék s az ország minden tájékán bemutassák. A döntés tehát nem volt rossz, mert a munka a célnak mindenképpen megfelelt.

Már most kiadták a szcenáriumot a Pedagógiai Filmgyárnak elkészítés céljából. A filmgyár el is készítette a filmet. De hogyan készítette el?

Ez az, ami mulatságos lenne, ha nem lenne szomorú.

*

Előbb azonban rá kell mutatnunk arra, hogy itt Budapesten vajmi ritkán találkozhatunk olyan emberrel, aki az országot, a népet s annak nyelvét alaposan ismeri. Különösen alkalmas volt ez tapasztalni a színházak és a mozik környékén. A mi színiiskoláinkban például nem tanítják a különböző tájnyelveket, noha a magyar színészek, színházi embernek a kisújjában kellene hogy legyen a magyar nyelv minden változata. Így aztán nem lehet csodálni, hogy az író megöszül, amíg a színdarabját annyira betanítja, hogy ne beszéljenek a színészek felváltva és egyszerre tiszavidéki, fejérmegyei, gőcsei, palóc és ormánsági nyelven. Ha ugyan egyáltalán sikerül elválasztania

ezeket az elemeket egymástól. Mert legtöbbször nem is sikerül. Mit szólna például Gerhard Hauptmann, ha a Fuhrman Henschel című darabját, amely plattdeutsch nyelven íródott, berlini, müncheni és bécsi koveréknyelven adnák elő? Ilyesmi elképzelhetetlen. Sajnos, nálunk az ellenkezője elképzelhetetlen.

Ugyanez történik a paraszti tárgyú pedagógiai filmek felírásánál is. De lássunk néhány példát.

A szcenáriumban mindenütt a legpontosabb, kifogásolhatatlan mutációkat találjuk nyelvi szempontból. Mire azonban a film keresztülmegy a filmgyár kitűnő rendezőjének a kezén, olyan rettenetes, nyavalyatörős mondatok lesznek belőlük, amilyeneken a nép vagy nevetni, vagy értetlenül káromkodni fog.

A filmen a legény megfogja a parasztlány kezét. »Eressze már el a kezem!« — mondja a lány.

— Dehogyan ereeztem, — feleli erre ékes nyelvezettel a legény, — örülök, hogy ilyen jól sikerült egy kézfogás...

Jól sikerült egy kézfogás! Egy! És sikerült!

Aztán meg így beszél a leányzó: »Isten áldja kendet, sietek haza, ügyis kikapok, hogy így elmaradtam. Ügy látszik, az az átkozott civilizáció már a faluban is divatosá tette a pesti zsúrnyelvet, a pedagógiai filmen legalább is. Siet szegény leány, mert kikap. Mint ahogy »kikap« Prutyika a mamájától, a szobalány a naccságjától, ha sokáig elmarad.

De az ékes pesti nyelvezet további dicsőpéldányai még mulatságosabbak. »Tilalmam ellenére találkozol a Kőrös Pistával, — feddik a leányzót a szülei — tudod róla, hogy hektikás. Még majd a házukba is elkeresol az az átkos kőrös.

Magyarország 1928.

márc. 27. 71. n. 9.

»Bezzeg másként folyt le Köröséknél a vacsora« — olvassuk továbbad. Íme, a csatornázás milyen hatalmasan fejlődött kised, ámdo civilizált hazánkban. Immár a vacsorát is csatornázták, a vacsora szerencsésen lefolyt, sommi akadályta tehát most már, hogy az asztal sík területeit is megmunkáljuk. Nem kell attól tartanunk, hogy Körösök asztalát ismét elöntse a vacsora drvize. Na és másként folyt le, hála Istennek!

Ezekután a családanya megfeji a tehenet. Gyermekéi ott sivalkoduak körülötte és kunyorálják a frissen fejt, meleg tejcskét. »Várjatok sorjára, — inti őket a civilizált parasztasszony cizellált nyelvvel — előbb felforraltjuk, mert forralatlanul inni a tejet egészségtelen.« Aztán, nem elégedve meg a »forralatlanul inni egészségtelen« tökéletes civilizáltságával, így folytatja, most már elrúgva magától még a leggyengébb magyarság talaját is: »Ha kehes a tehen és így innitok meg, Isten ments, ti is elkapjátok.« A gyermekek bizonyára csodálkoznak anyjuk szavain, hiszen ők még tehenet nem ittak soha életükben. De Isten neki! Ha már meg kell inni a kehes tehenet, még jó, mert legalább elkaplatják, — a tehenet tudniillik.

Befejezésül még csak két kiböngészett példát a népnek készült magyar filmből: »Nem szégyenli magát, öreg, stb.«... és »Maris, — mondja a legény — néked köszönhetem az életem, boldogságom, nem is tudok mást, csak hálásnak lenni irántad és szeretni téged.«

De a derék nép bizony mást is tud, mint »hálásnak lenni a rendező úr iránt és szeretni őt.« A nép azt mondja az ilyesmire: lám, milyen bolondok az urak. Ők akarnak tanítani bennünket, ők, a tanult emberek, akik isten

tudja hány iskolán buktak keresztül, ők jönnek hozzánk pedagógiával és még csak a becsületes, szép, istenadta anyanyelvüket sem tudják. Nemhiába kaputos emberek ők, de huncutok is! Mit akarnak velünk? Hagyjanak békében. Mink legalább megértjük egymást azon a nyelven, amit az anyánktól tanultunk, mink ismerjük a nótát, a mesét, a tréfdt, ezek az urak meg isten tudja honnét gyűttek, hogy még magyarul sem tudnak, de tanítani akarnak bennünket!

Ne feledjük el, hogy a magyar Pedagógiai Filmgyárról van szó. S a tudóvszról. Valószínű, hogy azok az urak, akik eféle filmet szerkesztenek, tudják, hogy mi a tisztaság s mi a mosakodás. Íme, hogyan tudják:

Az asztal terítve. Evés előtt megmossuk a kezünket — mondja a film. S orre a parasztasszony behoz egy lavór vizet és odateszi a terített asztal mellé középre. (Ezt a film írójától magától tudom, aki felháborodva jött hozzám a házi bemutató után.) Ott vannak a tányérok, az evőeszközök, ott az asztalterítő s a lavórt odateszik az asztalra. Ott mosakodnak. Hát látott már valaha valaki olyan parasztot, aki az asztalon, pláne a terített asztalon mosdik? S a rendező úr talán a terített asztalra téteti otthon a mosdótálat? Ezért készítettünk pedagógiai filmet, hogy a lavórt mi magunk az asztalra helyezzük s a néppel is oda helyezzessük!

*

Elég a tréfából, nem nyevészkedési bohászatot akartam én itt rendezni. Ez közügy, a legnagyobb mértékben. Mindenki tudja, hogy a kaputos ember mennyire elszakadt a néptől. Ezt a rettenetes szakadást nem szabad még kétségbejebbé tenni azáltal, hogy a pedagógiai filmeket is kaputos elképzelés sze-

rint találják fel a népnek. A film hatása óriási. *Meg kell fontolni* minden jelenetet, minden figurát és minden szót, még pedig olyan embereknek kell megfontolniok, akik *tisztában vannak a magyar élettel*. A pedagógiai filmgyártás nagy horderejű dolog. Nem szabad kompromittálni tehát nevetséges naivságokkal. Így csak kirántjuk a talajt a nép megmaradt piciny hite és bizalma alól is. Így még jobban rászolgálunk arra, hogy a parasztember részint huncutnak, részint nevetséges figurának nézze az intelligens, vagy inkább intellektuel embert.

Hol vannak a pedagógia filmek felülvizsgálataánál *a magyar írók*? Vajjon felkérték-e már pl. Móricz Zsigmondot arra, hogy vizsgálja meg, jó-e ez vagy amaz a film, mielőtt az ország népe elé kivitték?

Pedagógiai filmet klisékkel és bürokratákkal nyélbeütni nem lehet. Annak *minden porcikája az eleven, lüktető, való életet kell hogy magában foglalja*, mert ami nevetséges, az hazug és ami hazug, az nem használ, hanem árt, *még a jónak is*.

Ezt a filmet, melyet itt lepergettem a nyájas olvasó előtt, vidéken mutogatják. Budapest véleményező nem kíváncsiak a gyártó urak. *Itt Pesten sajtó is van és író is van*, ami biztos az biztos, jobb helye van a filmnek Püspökladányban, vagy másutt az isten háta mögött. Ott csak csendesesen nevetnek rajta, aztán napirendre térve fölötte, *szabályosan pusztulnak tovább tudóvészben . . .*

Kodolányi János: Szakadékok

(Athenaeum-kiadás)

A magyar falu és a magyar paraszt életéről szokott eddig tragikusan mély és megrázóan igaz regényeket írni Kodolányi János. Ezek a monumentálisan komor és sötét színű írások egészen új hangot hoztak a magyar irodalomba és egészen rövid idő alatt juttatták az arriváltak legelső sorába fiatal írójukat... És a keserű és kombattáns lendületű parasztregegyek sorozata után most, szinte meglepetésszerűen új témát és új meglátásokat hozott Kodolányi János legújabb könyve, melynek címe: *Szakadékok*.

Ennek a regénynek a hőse egy tízéves kisfiú, akit felhozunk a faluból a vidéki városba és kosztba adnak, hogy középiskolai tanulmányait folytassa. Hogy ez a kisfiú miket látott és miket élt át: ezt mondja el a regény egyes szám első személyben. És aki eddig nem tudta és nem érezte: azt ez a regény fogja meggyőzni arról, hogy a tízéves kisfiúk élményei és meglátásai sokkal izgalmasabbak, mint a felnőtt férfiaké. Ha mikroszkópon át nézünk egy vízcseppet: ezermozdulatú, izgalmas, nyüzsgő élethullámozást találunk benne, egy miniatűr életóceánt, egy mikrokozmoszt. És Kodolányi tartja élénk azt a mikroszkópot, melyen át megláthatjuk a gyermeki lélek apró vízcseppjének gazdag, változatos igazi életét.

Sokan írtak már a világirodalomban önéletrajzzerű regényt, melynek egy része a gyermekkorral foglalkozik és azt mondja el. Csak Dickens, Romain Rolland-t és Strindberget kell hirtelenében példaként felhozni, de vannak még sokan mások. Ezekben a regényekben azonban a gyermekkor ábrázolása első sorban arra való, hogy kiindulópontja, bázisa legyen az egyén, a lélek további fejlődésének. Kodolányinál a gyermekkor ábrázolása nem eszköz egy genetikus, evolúciós lélekábrázoláshoz, hanem főcél. És a legfontosabb célja: megmutatni a gyermek szemén át nézve a felnőtt környezetet, egy típust, társadalmi osztály jellegzetes alakjait.

Ez a társadalmi osztály, Kodolányinál először: a vidéki kispolgárság, a kisvárosi spiszbürges. És ennek a feladatnak a megoldásához van Kodolányiban valami olyan erő, ami különösképpen magában egyesíti Strindberg kegyetlen éleslátását, Dickens minden groteszket megérező csendes humorát és Romain Rolland érzékeny, finom, in-

tellektualizmusát. És az eddigi darwin-spenceri életszemléleten és pszichológián túl, Kodolányi már észrevétlenül és feltűnés nélkül felhasználja Freud lélekemelő módszereit is.

Végtelenül egyszerű eszközökkel dolgozott ebben a regényben Kodolányi. A gyermek élesen, tisztán látja a dolgokat és egyszerűen, világosan számol be róluk: ez a lényege ennek a könyvnek is. Nagyon nehéz feladat felnőtt fejű egy gyermek ideológiájába helyezkedni és elkerülni a rengeteg lelki anakronizmust. Ezt a feladatot csaknem maradék nélkül oldotta meg az író. Ez az írás látszólag csupa könnyedség, frissesség és egészséges, primitív problémátlan-ság, mint egy gyermek lelki világa, melyben még nem kezdte el gátlásait a külső konvenció-kultúra.

De ez a nagy könnyedség csak látszólagos. A sorok között hatalmas feszültség érezhető és inkább csak sejtetően, mint láthatóan, megtárnak az óriási szakadékok, melyek a gyermeket a felnőttől elválasztják. Ezekben a nagy szakadékokon át kemény, körlehetetlen élességgel és objektivitással látja a gyermek a felnőtt arcát. Kodolányi mesteri emberlátó ereje egészen tökéleteset produkált most újra, amikor felvonultatott egy spiszbürges-arc képsorozatot. Memling és Quentin Metsys festették meg olyan frappáns és szinte már groteszk realitással egyes flamand

polgárok portréit, mint ahogy most Kodolányi hoz élénk néhány sváb nyárpolgár típust. Felejthetetlen alakok ezek, épúgy mint Kodolányi régebbi regényeinek pa-

rasztalakkal... De azért egy cseppnyi tendencia sem érezhető ki a regényből, mint ahogyan semmi tendencia sincs a gyermekek éles és tiszta meglátásaiban. B. Gy.

In Est 1928.

Márc. 29. 73. n. 8.

„Hogy készül az oktató film?”

Látogatás a Pedagógiai Filmgyárban

IRTA: KODOLANYI JÁNOS

Bevallom, ha szívem szerint írhatnék, két niszágotdal is kevés volna számomra. Egyrészt azért, mert a pedagógiai film ügye egyike a legfontosabb közügyeknek, másrészt meg azért, mert amit a Pedagógiai Filmgyár Hungária úti telepén láttam, egyike volt életem legszebb élményeinek s csak elragadtatással szólhatok róla.

Ezen csodálkozni fognak sokan, akik nemrégiben írt cikkemet olvasták egy pedagógiai film feliratainak hibáiról. De ha nem tartottam volna az oktató filmet a legfontosabb dolognak, nem is kritizáltam volna olyan szigorúan.

Az új gyártelep

Szemben a Népligettel, ideális helyen áll a Pedagógiai Filmgyár épülete. Nemrégiben még három kis összezsúfolt helyiségben szorongott az egész intézmény. De a filmek becsületes sikerei és Agotay vezérigazgató lelkes ambíciója, munkája kivezették a válalkozást erre a méltóbb területre.

Agotay vezérigazgató és Lovicsky igazgató a legnagyobb örömmel fogadnak. Élvezetes előadásban van most részem. A vezérigazgató keresztelentül s nyájas kedőlyességgel elvonultatja előttem a Pedagógiai Filmgyár multját 1912-től a háborún és forradalmon keresztül máig. Sikerken és sajnálatos összeomlásokon át vezet ez a mult. De amikor a körülmények mindent össze-

döntöttek, Agotay mindig megtalálta a módját annak, hogy miként lehetne talpraállani. (Ezt nem ő mondja, ezt én állapítottam meg!) S szó kerül a május 1-én megnyíló hágai nemzetközi pedagógiai filmbemutatóra is.

A magyar pedagógiai filmgyárak közül igazán nemzetközi értékű s izig-vérig magyar filmekkel jóformán csak a Pedagógiai Filmgyár szerepel. Sugyan, csak ez a gyár mutatja majd be Hágában a magyar életrealitás és találékonyság egyik legpompásabb remekét, egy újfajta vetítógépet, melyet a filmgyár egyik különő fiatal mechanikusa szerkesztett. Süllős Lajos ez a lelkes ember és találmányát ott az irodában azonnal meg is mutatja Agotay vezérigazgató. Az egész vetítógép belesüllyeszthető egy kisebbfajta ládikába. Egyenáramra és váltóáramra, kézi vagy motorhajtásra egyaránt működik, bármelyik filmkockánál azonnal megállítható, vagy visszaforgatható, úgyhogy ezután magyarszó előadásoknál nem lesz szükség a nagy helyet elfoglaló és sok kilogram súlyú üvegdiapozitívekre, hanem a diapozitívek is egy-két méter filmszalagra kopírozva és gyűrűk alakjában akár a mellényzsebben is elférnek s egy-egy iskola, vagy osztály tananyagához alkalmazva kis dobozokban a vetítéshez szükséges képek ezrei állanak rendelkezésre. S most látja az ember, hogy mennyit haladt az oktatás technikája, mióta mi kikerül-

Magyarország 1928.

apr. 1. Fővá. 4.

„Az egészség a boldogság útja“

tünk az iskolából! *Ma már igazán játszva lehet tanulni. S ami a legjobban megfogott, az az, hogy Agotay nem ír a pedagógiai filmen sem politikát, sem felekezeti tendenciát. Ennek az elvnek az érvényesülését láttam később egy filmen, melyet Major főrendező lepergetett előttem a házi vetítőben.*

S szó kerül a sajnálatos solti katasztrófára is. Ez a borzalmas szerencsétlenség nem történik meg, ha Süllös-féle vetítógéppel dolgoznak. Mert ezen a gépen a film felobbantása ki van zárva. *Meg lehet a filmet gyújtani akár gyújtóval, akár villamos szikrával, egy kocka vet lobbot csupán, a többi érintetlenül magmarad. Ez a gép abszolút veszélytelen. Itt volna az ideje, hogy a favorizált külföldi gyártmányú gépek helyett ezeket az izig-vérig magyar munka szülte gépeket alkalmazzák főképpen vidéken, de legfőképpen a falusi iskolákban!*

A gyár

Leviczky igazgató kalauzolásával végigjártuk a gyár összes helyiségeit. Megnéztük a felszerelésre váró hatalmas, modern műtermet, amelybe csak a hidakat, darukat és kulisszákat kell majd beállítani, ha a főváros kiutalja a körülbelül 200 ezer pengős összeget, mire még szükség van, hogy ez az intézmény egyedül álljon egész Európában. Megnéztük a modern, ragyogóan tiszta műhelyeket. A trükk-szobában éppen rajzos trükkfilmeket készített Gád Endre és Majoros István. Ezen a trükkasztalon egy nap körülbelül 40 méter trükkfilmet lehet készíteni, ami órás teljesítmény.

Végül Major főrendező lepergeti előttem azt a filmet, melynek mutációit ezeken a hasábozon olyan szigorúan bíráltam. Miközben a film pereg, elmeséli, hogy ezt a több mint ezer méteres filmet mindössze 4000 pengőből állították elő. A film gyengeséggel is ennek a szigorúan megszabdalt büdzsének tulajdoníthatók. De meg tekintettel kell lenni például orvosi szempontokra is és így az orvosi követelményeknek bizony gyakran fel kellett áldozni a népsely követelményeit. Ami már most magát a filmet illeti, nemcsak azért szép és jó, mert 4000 pengőbe került! Én, aki a magyar vidéket meglehetősen ismerem, megállapíthatom, hogy a színészek játéka klasszikus példája az egyszerűségnek, a fegyelmezettégnek, a rendezés néhol meglepő hatásokat produkál. A magyar falu hétköznapiaknak való meglevenül ezeken a szerepny, igénytelen jeleneteken, amelyekből kiárad a szív melege. Megfigyeltem például, hogy a rendező még arra is ügyelt, hogy az emberek természetesen egyenek, a kapálás jelenete olyan kifogástalan, hogy egészen eltűnik benne a színészi megjátékozás és például a kútból felhúzott vedret is visszaeresztik és megmerik újból, hogy a kútbórtor fel ne szaladjon.

Ha a mutációkban csakugyan van is

olyasmi, ami a magyar nyelv szellemével ellenkezik, viszont el kell ismernem, hogy a fotografálás gyönyörű, a rendezés kifogástalan, a színészek játéka pedig egyenesen elragadó. S a film nyersanyagából kivágták azt a bizonyos ominózus jelenetet is, amikor a lavort az asztal közepére helyezik. Ha a jelenet egyik színész vigyázatlansága folytán került a filmbe.

Még egy dologról kell itt szót adnom, aminek nem győztem örülni. *Ki ne emlékeznék az iskolafalakat elborító főtelmcs, merev és hullaszagú szemléltető képekre? Nos, nemsokára ezek a gyötrelmes giccek is el fognak tűnni a iskolafalokról. Láttunk remek fotografálást kőszagoról, virágokról s ezeket megnagyítva egyméteresre is, bársenyos tónusokban és olyan természetes hűséggel, hogy szinte lehették a való életet.*

Valóban itt az ideje, hogy az iskola átalakuljon, de gyökeresen és gyermekünk s népünk lelke előtt a redők szépsége és egyszerű igazságok örömet hirdessék.

Ebben a törekvésben jelentős lépések halad a siker felé a Pedagógiai Filmgyár. Itt-ott még kissé tétovázva s bizony gondokkal és pénztelenségekkel küzdve, de tiszta szándékkal és igazi komoly magyar szorgalommal.

Majd később a mutációk magyarsága miatt sem tehet senki szemrehányást.

Hektor

Eppen reggeliztünk, amikor a cseléd kétségbeesve rohant be a szobába:

— A Hektort megfogta a sintér! Kint fekszik a földön! Most hurcolják a kocsiba!

Szaladunk az uccára. Már akkor kinyitak a környékbeli ablakok, az ucca tele volt sivalkodó gyerekhaddal, asszonyok, férfiak egyforma felháborodással tárgyalták az esetet. S az ucca népe között nagy örömmel, diadallal vitte a sintér a szép farkaskutyánkat, barátunkat, házörzönket s a gyermekek kedves barátját, Hektort. Rajta volt a hurok s úgy vonszolták szegényt, eszméletlenül a porban.

Kisfiam, az öt éves Jancsika kétségbeesve sirt. A négy éves Jucikát nem lehetett látni sehol.

— Olyanok ezek, hogy még a kölykös kutyát is elviszik, ha kiszökik az uccára, — magyarázza felháborodva valaki. Nem ismernek ezek Istent! Ni, hogy kinózsa szegényt...

— Egyszer valaki véletlenül eleresztette a kutyája zsinórját, — mondja más, — hát a sintér azonnal lefogta s semmi könyörgésre nem eresztette el.

— Akár szoptathat a kutya, ha kiszalad az uccára, ezek nem irgalmaznak neki! Hasas kutyát is agyonvernek!

Felejtettem, hogy adóügyben vagyok megidézve a városházára, felejtettem a reggelt s minden gondomat. Szinte könnyek fojtogattak, Hektort nagyon megszerettem. S látnunk kellett, ahogy egész testében elnyulva húzzák kegyetlen kezeik a kocsit felé.

Persze a gyerekek vigasztalhatatlannak voltak. Most kiderült, hogy a kislányom utána szaladt a sintérnek s sírva kiabálja:

— Maga alávaló disznó! Maga alávaló disznó!

S az egész ucca felháborodva fordul a sintér ellen.

No de Hektor nem azért farkaskutya, nem azért csatangolnak rokonai a hegyekben és nádasokban, hogy egy sintér túljárjon az eszén. Mikor a kocsiba akarják dobni, egyetlen erős ugrással kiveti magát a csapdából s aztán ugryé, rohan haza, mint akinek a farába lőttek. A sintérek utána. De már most hiába minden, a zsákmány elszökött. *Brockan a kapun, kisfiam szalad a kapukulcsért s két perc múlva biztonságban van.*

Látni kellene most Hektort! Hogy ugrál mindnyájunk nyakába, hogy uyalint mindenkinek a képén, ruháján, kezén; akit csak ér. Köhög szegény, lógatja a nyelvét, de boldog, vigyorog az örömtől, nem fél a bőrbe! S a gyerekek ölelgetik, becézik, simogatják, etetik s beszélnek hozzá.

S érdekes ilyenkor megfigyelni az uccát. Az a boldog nevetés, ami gyermekes örömben kicsattan az ajkakon! Hogy mennyire a kutya pártján van mindenki ilyenkor s milyen kárörömmel nézik a sintér lelógó orrát, bosszúságát, hogy gúnyolják az emberek valamennyien a heppon maradt zsákmányolókat.

— Na, ilyen foglalkozást se vállalnék, — mondja egy férfi.

— Sintérhez nem mennék feleségül!

— mondja a leány — még álmomban is azt hinném, hogy fojtogatja a nyakamat a hurokkal. Isten ments!

— Nem lesz a Hektorból kesztyű! — örvendeznek valamennyien.

Csodálatos is: a kutyát olyan közel érzi magához mindenki, mintha ember volna.

Kodolányi János.

Ar Est 1928.

ápr. 4, 78. n. 2.

IDEGENFORGALOM

Írta: Kodolányi János

Bizonyára fontos dolog az, hogy Magyarországon az idegenforgalmat fellendítsük és ne csak Budapest szépségeit ismertessük meg az idegennel, hanem a magyar vidék poézisét és szépségét is. *Propagandát kell indítanunk a magyar vidék megismertetésére.*

En azonban azok után a tapasztalatok után, amelyeket különböző vidéki szállodák körül észleltem, mondó vagyok, hogy itt minden propaganda hiábavaló addig, míg a dolgok gyökeresen meg nem változnak. Amikor megtörténik az, hogy egy kiváló közéleti férfiú fogadására egyik legnagyobb városunk legelőkelőbb fogadóházában a vendégszobába a látogatás idejére vadonatúj bútorokat és vadonatúj újjonmút kell beszerezni, nehogy csúfot valljon a szálloda, amikor mindennap hallhatja az ember, hogy mennyire irtóznak újságírók, kereskedők a vidékre utazni a minden kritikán aluli szállodaviszonyok miatt, (már pedig mi magyarok igazán hozzászokhattunk már ehhez!) nem számíthatunk arra, hogy a sokkal jobban elkönyvezett angol vagy amerikai bátorságot merít megátnak egy vidéki utazásra, vagy ha megteszi, egy napnál tovább is kedve lesz a magyar vidékek csodálatához. Mert tény az, hogy Budapestnél kívül alig lehet valahol eltölteni egy nyugodt éjszakát valamely szállodában.

*

En tudom, hogy ezt nem lehet a híres magyar vendégszeretet rovására írni. Mert a vendégszeretet és a szálloda két különböző dolog. Az angolokról még semmiféle tankönyvből nem tanultuk, hogy valami rettenetes módon vendégszerelők volnának. Azt is tudjuk, hogy ezek a germán népek igen éutenek a pénzzel kapcsolatos művelésben, ők szótartják a tőkés termelés, a kamat, a hitel, a váltó, a bankrendszer stb. Az az egész komplikált és végérményben mégis olyan egyszerű gazdasági rend, amely az európai civilizáció gerince, az ő találmányuk. S talán éppen ez a magyarázata annak, hogy a nyugati ember nem kíván valami különleges iskolakönyvbe illő és lovagias vendégszeretetet, olyat, amelynek gyökerei valahová Keletre

nyulnak el, ezer év előtti korszakokba, vagy nomád török népek sátrai alá, hanem a pénzéért egyszerűen ellenértéket követel, semmi mást. Azért én sem bálnám, ha a hagyományos vendégszeretet helyett kézzelfogható jókat kapna a vidékre utazó ember a szállodákban. Azért a pénzért, amiért itt Budapesten elegáns szobát, kilátást a Dúnára, hideg és melegvizet, telefont, csengőt, jó lámpát s minden jókat kap az ember, illene, hogy vidéken legalább annyi csendet kapna, hogy az utazás fáradalmait kipihenhesse, olyan ágyat, amelybe nyugodtan bele lehet feküdni s legalább fürdőt, az istenért ahol a szénpor és izzadtság piszkát lemoshassa magáról. Mert abszurdum az, hogy harminc-egyvenéves lakosú város legjobb szállodájában nem lehet megfürdeni.

S ha már minden szálloda minden egyes szobájában ott függ a láttamozott Házirend, elvárhatná az utas, hogy a pénzéért legalább maga a szálloda respektálna a saját házirendjét. De én még egyetlen városban sem találtam meg a panszékönyvet, noha a hatóság rendelkezése értelmében ahhoz feltétlen jogom van.

Képzeliük el, hogy valami jóra való és kíváncsi nyugati embernek kedve kerekedik a magyar vidék megtekintésére. Tegyük fel, hogy az illető a Times munkatársa és impresszióit megírja a lapjában, amely mostanság tele van hazánkat érdeklő közleményekkel. Tegyük fel, hogy hírlapírónkat éppen az a meggyőződés vezette hozzánk, hogy Magyarország kultúra és életművelésében messze a közép-európai államok fölé emelkedett. S tegyük fel, hogy nem sugja meg senkinek, vaj mi ő és merre van hazája. Mit fog valjón tapasztalni? En bizony részletezni nem kívánom, hiszen nincs ennek az írásnak egy olyan olvasója, aki rettegve ne gondolt volna vidéki utazásaira és

*Magyarország 1928.
ápr. 5. 79. n. 6.*

A VÉGREHAJTÓK KEZÉBEN

Irtá: Kodolányi János

Egy budapesti építési vállalkozó állami építkezést kapott. Ahogy egy-egy épületrésszel elkészült, úgy utalványozták ki neki a pénzt. Történt azonban, hogy 760 pengő adóssága miatt végrehajtást vezettek ellene. Letiltották az államtól járó pénzt, úgyhogy a szerencsétlen ember kénytelen volt az építést abbahagyni, mert nem volt egynéhány milliárdnyi magántőkéje, amiből a további költségeket fedezhette volna. De megállván az építkezés, a késedelemért köteles lett volna az államnak óriási pénzt fizetni. Nyilvánvaló, hogy a lavina eltemette volna a vállalkozót családostól, mindenestül a 760 pengő tartozása miatt, ha barátai össze nem állanak és ki nem húzzák a csárvából. Mindez pedig azért, mert a hitelezőnek joga volt hozzá, hogy 760 pengője biztosítására letiltassa a vállalkozó összes, a föld hátán található követelését, megakassza az építkezést, meggátolja ezzel a munkások bérének kifizetését, az anyagkereskedő további szállításait. Persze, hogy milyen húzavona aztán az, hogy a letiltott kifizetéseket ismét fel kell oldani a bírói zár alól, az állami bürokrácia lassú gépezetét megint meg kell indítani, hogy az eldugult zsilipek megint csepegtessék a járandóságot, arról beszélni is felesleges.

A jobb sorsra érdemes derék vállalkozó tehát csúful tönkrement volna egész életére 760 pengő miatt, ha nincsenek áldozatkész barátai.

A másik eset Ujpesten történt. Hamarjában nem tudom pontosan az összeget, de nem lehetett sokkal több 800 pengőnél. Ott az építész egy többemeletes bérházat épít s emiatt a bagatell összeg miatt az egész építkezést megállította a végrehajtási törvény amaz intézkedése, hogy az adósnak minden megvalósuló ingó és ingatlan javát le lehet foglalni, követeléseit zár alá lehet venni akár két pengő tartozás fejében is.

Ez a két eset egyaránt jellemző. Mi értelme van annak, hogy valamely adósság miatt meg kell állania egy bérház építésének? Egy épület felépítése nem csupán és kizárólag az építész magánügye. Egy bérpalota, de még egy kis családi ház felépülése is közügy. A néhány száz pengős tartozás magánügy, magánügy az adósnak és a hitelezőnek. De az építés nem magánügy. Ügye a munkásoknak, ügye az anyagkereskedőnek, ügye a téglagyárnak, a téglagyári munkásának, a cementgyárnak, a fűrésztelepnek, a famunkásoknak, a favágóknak Erdély havasai között, de ügye a lakás nélkül, egészségtelen odukban tengődő magyar embereknek is, ez az ügy ügye az egész társadalomnak, amelyhez az érdekek és szükségességek ezernyi szála fűzik. Már most felszakítani ezeket a gyökérszálakat azért, mert a mi végrehajtási törvényünk nem tesz különbséget magánügy és közügy, magánérdek és közérdek között, bizony tragikus. Tragikusak a befejezetlen épületfalak, az elhagyott téglarakások, a letett vakolókanalak, tragikus a munka megfojtása, amikor a munka még folyhatott volna tovább és a 760 pengős tartozás fejében elegendő lett volna lefoglalni egy zongorát, meg két-három szőnyeget.

*

Ügyvéd barátaim és ismerőseim színtelen naponként hívják fel a figyelmemet a végrehajtási törvény fent vázolt ferdeségeire. S amikor alkalmam nyílt betekinteni a fent említett két vállalkozó frataiba, elémültem és felháborodtam. S azt kérdeztem a kitűnő ügyvédőtől: »Hát miért nem változtatják meg ezt a rettenetes következményekkel bíró törvényt? Hiszen amikor ez a törvény megszületett, gyökeresen mások voltak az állapotok, egy optimista, erős, munkás, friss ország volt akkor a mi országunk és nem jártak ilyen borzalmas következménnyel a végrehajtások. Akkoriban, ha valakinél foglaltak, szenzáció volt, sőt szőnyeg- és egy-

Pesti Napló 1928.
ápr. 12. sz. 6.

megye beszélte, ha valahol árverés volt. De ma minden barátunknál, rokonunknál, ismerősünknel s minden nap foglalnak s a kereskedők, vállalkozók sokaságánál árvereznek. S ma már egy vállalat összeomlása katasztrófa az emberek százai számára! S a kiváló ügyvéd azt felelte, hogy itt az *Ügyvédi Kamara* megtehetné ugyan azt, hogy felirattal fordul a parlamenthez, de azt az aktát az irattár legporosabb mélységei nyelnek el. »S tudjuk mi egyáltalán, hogy ki a képviselőnk? *Hát ha engem felakasztanak, akkor sem tudom, hogy ki a képviselőm*, pedig leszavaztam. Egy képviselő még van: a *sajtó*. Oda még fordulhatnak az emberek panaszokkal s a sajtónak még van ereje és visszhangja. De a képviselők? Ha rájuk bízunk, ebből a végrehajtási törvényből soha ki nem húzzák azt a mérgefogat, amely egy ember magánügyén keresztül az emberek és családok százait marja meg...«

Nemrégiben mondta valaki a képviselőházban: »*Az ország nagyobb része a végrehajtók körmei között van.*« S mindez miért? Mindez azért, mert a *hitel ma is irtózatos kamatterheket jelent*. S ez a kamatuzsora megöli az embereket, megöli minden munkát, minden kezdeményezést. A pestkörnyéki városokban mostanában sok kis ház épül. Találomra utánanézttem, hogy miből épülnek ezek a fehérteglá, skatulyavékony házacskák. *Adósságból épülnek*. Adósságból épít az építőmester és adóssággal fizet az építtető. Az még semmi, ami most van, nyájas olvasók. De mi lesz akkor, néhány év múlva, ha *ezek a földből kibújt ingatlanocskák egyszer enni kezdik a gazdáikat!* Hány embert esznek meg majd ezek, mennyi érték s mennyi iszonyú munka és energia süllyed a kamatok lapjában.

S akkor, amikor így állanak a dolgok, *be lehet dugaszolni minden szilipet, amelyen át egy kis élet szivároghat még a vállalkozásába*, ki lehet pusztítani a világból, nagyobb, magasabb érdekeket lehet feláldozni a kicsinyért s ki lehet szaggatni mindazokat a gyökereket, amelyek a munkáját szervesen belerögzítik az egész társadalom, az egész állam összefüggő talajába.

A nyomorúságos hitelviszonyok következménye az adósság, (bizonyos, hogy az ország lakosságából csak a csecsszopó gyermeknek nincsenek adósságai!) az adósság következménye a végrehajtás, a végrehajtás pedig úgy teszi az adóstorkára a kést, hogy többé mukanni sem tud, *még ha volna is módja rá*. Mert az az építész ki tudta volna fizetni a tartozását majdan, előbb-utóbb, ha dolgozni engedik. *De ha munkáit lekergetik az állványokról, a járandóságát letiltják, akkor... akkor csak fel-*

kötheti magát.

Itt az ideje tehát, hogy illetékes helyen *gondolkozzanak* a következő tényeken: 1. a háborúból kikérvült állam népe *gyenge*. Kimélni kell. Olcsó pénzt kell adni minden kinek, aki dolgozni tud. 2. A drági pénzen megsántult állampolgár gyógyítani kell és nem megölni. *Ezért szem előtt kell tartani a végrehajtásnál, hogy a magánérdekek szigorú védelme nem jár-e együtt esetleg közös érdekek megsértésével*. A magánérdeket csak úgy szabad kielégíteni, hogy abból *egy más ember kárt ne szenvedjen*. *Te kintettel kell lenni a termelés folytatásának lehetőségeire. Ez a legfontosabb*. Tessék új végrehajtási törvényt alkotni az új viszonyoknak megfelelően.

Százhetven hajléktalan számára...

Én nem tudom a meghatottság nélkül nézni azt a munkát, amelyet az Údvadsereg végez. Ma magánstem a néhány nappal ezelőtt megnyílt új férfiotthon a Dobózi utcában, kénytelen vagyok megemlíteni a kalapot az előtt a hatalmas és kitartó munka előtt, amelynek ez az éjjeli menedékhely is egyik nagyszerű eredménye.

Mert miről van szó? Arról van szó, hogy a mi magyar társadalmunk a valóságban érzéketlen minden szociális munka iránt. S az Údvadsereg annak ellenére művel valamit, hogy a társadalomtól semmi segítséget nem kap.

De dolgozik s ha valaki azt hinné, hogy munkája csupán a százszor kigúnyolt »üdvkábátok« viselésében, az »üdvlapok« árulásában s az uccasarkon való »üdv-muzsikálásban« merül ki, az menjen el a Dobózi utcába s nézze meg a 170 ágyra berendezett új férfiotthont. S ha az is rosszul esnék valakinek, hogy a magyarországbeli Údvadsereg adminisztrációját német nyelven vezetik s a felelősebb vezetőemberek között is alig lehet magyar nyelvvvel boldogulni, az gondolja meg, ezek az emberek minden pénzt, amivel intázmenyeiket fentartják, külföldről kapnak s minden szervező emberük külföldről való.

Azt már tudja mindenki, hogy az új férfiotthon közel másfél millióba került s hosszú ideig folytak a költséges építkezések, sőt részben még ma is folynak. De mégis csak az az igazán elismerésre méltó, hogy

ebben az épületben olyan tisztaság, olyan világosság, levegő, s minden egészségügyi követelményt kielégítő rend uralkodik, hogy inkább lehetne klinikának, mint menedékhelynek nevezni.

17 Est 1928
ápr. 13. 84. n. 14.

Nagy, tiszta, szellős termek, ragyogó, tiszta ágyak, mosdó, fürdő, hatalmas modern tűzhellyel felszerelt konyha, sőt orvosi rendelő és fogászati műterem áll itt rendelkezésére annak a 170 esett, lezúllott, nyomorbaütött embernek, aki minden melegség híján idekerül. Dezinficiáló gépet látunk itt, amely lehetetlenné teszi a rovarok elszaporodását; mosógépet amely napi másfél métermázsa ruhát más ki könnyűszerrel, műhelyt, ahol ma is játékarut, porolót, konuhafelszerelést stb. fognak előállítani a munkánélkül lézenaó emberek. A mosókonyhában egy férfi éppen egyetlen ingét mossa, amikor ott vagyunk.

— Magántisztviselő volt — sügja a vezető kapitány, egy rendkívül kedves, intelligens férfi, aki egyébként Hamburgban szervezett férfi-otthont s egy szót sem tud magyarul. — De

van itt ügyvéd, kereskedő, iparos, sőt egy tönkrement báró is.

Uram, rettenetes sorsokat lehet itt látni. No, de nálunk rendet, tisztaságot találnak s megint kedvet kapnak az élethez.

Az udvar egyik részében burgomát hámoz három ember, a vasos-

fához. Mások kimosott s már száradt ágyneműket huzigálnak a derűs napfényben. Jókedvet, pajlós, tréfás hangulatot találunk mindenütt.

A konyhában egy szép fiatal, düzzadóan egészséges, szép barna szemű asszony gyúrja a tésztát. Mákos-tészta lesz a krumppléves után, mindenkinek annyi, amennyivel jóllakhatik. A hatalmas tüzhelyen illatozva fő az étel. A szakácsnő nevet.

— Jó zeiros mákos-tészta lesz ez — mondja vidáman s izmos keze alatt «forr» a munka.

Lemegyünk a pincehelyiségekben most előkészített új étkezőtérmekebe is. Bizony még sivar így az egész, a méztelen fehér falakkal és a csupasz boltajtásokkal, de őszszel, ha az épület már tökéletesen száraz lesz, másként fog festeni.

— Ha szerkesztő úr támogatna bennünket a tervünkben. — magyarázza Thun kapitány. — szívesen elhelyeznénk itt egy néhány szegény festőt, aki most piszkos lebu-jokban kénytelen meghúzódni. Fiatal, tehetséges, lelkes festőkre gondolok, akik megérdemelnék a támogatást s szíveségből kifestենék a házunkat.

— Nők számára nincs még otthonuk? — kérdezem.

— Már azt is tervezük. Egyelőre sokkal fontosabbak a férfiak, egyrészt mert nemcsak itt, de Berlinben s Londonban is sokkal több a szállás nélküli férfi, mint a nő, másrészt meg

a talpraállított férfi egyszerűsmind felemelt nőt is jelent.

Mégis csak a férfit kell egészségesre és munkaképessé tennünk először: A férfi sorsa a nőé is egyszerűsmind.

— S a gyermekek? Tudják önök, hogy mennyi az elzúllott, tönkrement gyermek Budapesten s a környéki városokban? Akiknek nincs otthonuk s tuberkulotikusak?

Sajnálkozva csóválja a fejét. Szemüvegén keresztül komoly részvétellel és nyugalommal teljes szempár tekint rám.

— Ha dolgozhatunk s ha elegendő pénzt kapunk külföldről, akkor ez is megoldódik. Bizony, a gyermekek sorsa ebben a tönkrement társadalomban nagyon szomorú.

S elgondoltam, hogy az Úvhadsereg karácsonykor kétszázhatvan gyermeket akart felruházni és ajándékokkal ellátni, s

a megindított gyűjtés eredménye csupán két zsák liszt volt.

úgyhogy a maguk zsebéből pótolták, amit tudtak.

Meghatottan jöttünk ki az új menedékhelyről. Megfogott bennünket az az egyszerű szeretet, melyet tapasztaltunk: az a szorgalmas, nyugodt munka, s vidám jókedv. Történetnek hibák itt is, hiszen emberek, gyarló emberek, de ez a menedékház mégis csak elismerésre méltó eredmény. *Teremtés, alkotás!*

— Tessék megírni. — mondja a kapitány, amikor elbúcsúzunk — hogy

jöjjenek minél többen, akik nyomorognak s akiknek nincs hol lehajtani a fejüket. Itt készen várják őket a tiszta ágyak és a béke.

Megírjuk tehát. Menjenek a szegények, elesettek. Az lenne jó, ha kevesen vennék igénybe ezt az új intézményt, ha már semmi szükség sem lenne rá. De mert nagy szükség van rá, minden elismerésünk azoké, akik megteremtették.

S ne vegyük rossz néven tőlük, hogy magyar szavunkat nem értik meg. A szeretet nyelve internacionális: cselekvő munka mindenkiért.
Kodolányi János.

SZAKADÉKOK

Kodolányi János regénye — Athenaeum

Azt hiszem, Kodolányi Jánosnál még nem bántó az a sokaknál oly nevetésesen stereotip «egyike a kítűnő fiatal írónknak» megjelölés. Még igen távol van pályája delelőjétől, bármily hatalmas léptekkel tart föl-fölfelé. Persze, azért bizonyos vonatkozásban ő benne is ilyen érzést keltet ez a fölényeskedő ifjú jelző. Hiszen nem a deres fő és évek száma tesz valakit nagysággá, ha különben akceptálok, hogy sokat járul hozzá a kifejezési lehetőségek szélesbbitéséhez. Vannak azonban írók és ezek közé lehet sorozni Kodolányi Jánost, akiknél az, amit leginkább a gyakorlat és idő hoz meg, a magát szabatosan kifejezni tudás, vagy hát stilművészet, úgy szólván készen hozott s tatarozásukra nem szoruló.

Természetesen, olyan nyelvben, mint a magyar, ahol még tart a kísérletezés, ottan még nem állott be a kifejezési lehetőségek teljes kiaknázottsága (amit különben valahol Kosztolányi Dezső ujjongva nevez olyan égi ajándéknak, akár az ifjúság), sok vita áll elő az eredetiség, első foglalásuság kérdésein s ezzel sok indokolt és persze sok alaptalan gyanúsítás a kölcsönzések tárgyában.

Az már különben is fő vesszőparipája a kritikáknak, hogy szeretnek apát keresni minden újabb irodalmi műnek, ami legbántóbb ténykedés az írói, a művészi hiúságra nézve, ha szükségtelen és igaztalan tudáskoskodás vezérli.

Azért jegyzem meg ezt itt Kodolányi Jánosról írva, mert már nem egyszer hallottam róla effélet, mielőtt ezt a könyvét, tőle az elsőt, elolvastam, hogy ez és amaz volt hatással rá.

Nyugodtan mondhatom, hogy igaztalan volt vele szemben minden ilyen irodalmi apahajhászat. Ha vannak is hibái, ezek egészen más természetűek, mint az irodalmi hatások vádjai.

Mert hiszen az természetes, hogy a 900-as évek nagy magyar irodalmi nekilendülés után következő nemzedékből való lévén, joggal él bizonyos közkinccsé vált eredményekkel. De csak eddig lehet menni s még ebben is csak módjával Kodolányi Jánosnál.

Egyébként valami oly egyszerű, egészséges, világos, nyugodt nyelven ír, ami meg sem bír semmi modort s modoroskodást meg éppenséggel nem.

Természetes, hogy ez a külsőségnek látszó dolog bizonyos fokig szerves kapcsolatban van magával a mondani való lényegével, a tartalommal. Hát Kodolányi életszemléletében és nem tudom, a többi, de ennek a kis regényének belső tartalmában is ugyanaz az egyszerűség, nyugodtság s egészség van meg, mint a kifejezés módjában. Talán az a megjelölés illik rá legjobban szemléletére, hogy: huszáros.

Nem kontemplál és nem okadatul, nem magyaráz, hanem cselekedtet, vagy leír és ezzel fejez ki mindent.

Érzik valami halvány igyekezet itt ott az élet helyzetének megérzékeltesítésében, hogy szimpátiát akar kelteni mondanivalója iránt ötlettel, humorral, de az egészen a becsületes művész jogos hatóeszközei határán belül marad nála. Olcsó fajta számításról szó sem eshet nála. Legjobb példa erre ennek a könyvének gyöngébb oldalai s egész megszerkesztése.

Valamiféle túlzott nosztalgiát lehet megállapítani például a könyv meséjében, egy kis diák szerelme történetében, a betegségek és a halál mozzanatainak szinte aggodalmas elaprózása iránt. Kodolányi inkább elnagyol ügynevezett ziccereket előnyös cselekvényfordulatoknál, de a komor és majdnem ellenszenves helyzeteket okvetlen realizálja és elnyújtja.

Ezzel persze nincs az mondva, hogy ezek a részek nem kítűnően vannak megcsinálva. De túlsúlyba jutnak a valóban előnyösebben ható részeknél és maga a mese rovására. Ezért van az például, hogy némileg kelégtetlen hagy a különben kerekded történet, mert az elágazottságától valami mást, valami folytatást várunk, holott, mondom, különben egész, befejezett a regény.

Hogy világos legyek egészen, arra a kisdíákra lennének csak és maradunk inkább kíváncsiak, akinek vonzalmával indul meg a történet és nem a melékalkokra, akiknek túlzott közrejátszása mozaik, vagy életképszerűvé teszi a történetet.

Persze, mondom, ezek közt a melékreszek közt vannak nagyonis pom-

Nyugat 1928. ápr. 16. 8. n. 611-612.

pásak. Az például, ahogy a kis kamasz anyjával áll szemben az apja mellett, egyenesen remekelt valami.

Először megdöbbsent a leírás kegyetlensége és kegyeletlensége pont az édesanya szent személyével szemben, ahogy az író nem magyaráz, csak leír és csélekedtet. Legföllebb az a kénytelen ítélkezésünk enyhít felzúdulásunkon, hogy valóban, semmi sem jellemzőbb ennek a kisdíák kornak szertelen és vérgig őszinte lelkületére. Aztán, ahogy az író, anélkül, hogy egyetlen enyhítő jelzöt használna az édesanya alakjánál, csak az eseményekkel visz valami megbékülésig, ez frappirozó és mesteri.

Természetes, még mindig megmarad a hiba, hogy ez a részlet is teherként marad magán a mesén. Érdekelne szinte követelőleg, mi van, mi lesz hát a kisfiú anyjával? Azaz hol kerül még a kisfiú életébe? Minek fontosabb az írónak egy tüdőbajos fiatalember, aki véletlen a kisfiú kvártély környezetéhez tartozik? Minek nem nyújtja azokat a részleteket, amik érdekesek és szorosán a történethez tartoznak?

Nos, ebben a kérdésben benne van a felelet. Azért, mert Kodolányi János nem számító taktikus, hanem beszűletes, vérbeli művész. És ha van hibája, ez sokkal nagyobb reményt jelent a fejlődése útján, mint a száraz, koravén, számító tökély. Akinek csak a saját ízlése, sőt szeszélye szab törvényt a művészetben, csak az bízhat önmagában és csak abban érdemes bízni másoknak is.

Sok mindenről lehetne még beszélni ebben a könyvben. A délmagyarországi kisváros plasztikus leírásáról, az író jellegzetes képeiről, amik a legjellemzőbbek a tehetségre és így tovább.

Egy bizonyos, aki elolvassa ezt a könyvet, szívesen és biztosan kezébe fogja venni Kodolányi János minden más írását.

Tersánszky J. Jenő

— (Kodolányi János: Szakadékok.)
 Kodolányi János, egy-két éve, már első regényével magára vonta a figyelmet. Móríc Zsigmond tanítványaként mutatkozott be: a magyar paraszt életét rajzolta nyers naturalizmusában riktó színekkel, de jellemzésében és stílusában volt tagadhatatlanul erős. Később is ezen a csapáson haladt, legújabb regénye azonban, a *Szakadékok*, elhajlást mutat eddigi irányától: változott a tárgyköre és a szemlélés-módja. Egy vidéki uri fiú életét beszéli el, távol a családjától, egy kis város világában s a rajzhoz sűrű, de igazságukban meggyőző színeket hasz-

nál. A kis iskolásfiú apró élményei, játékaival és ábrándjai, fejlődező gyermek-szerelme, örömei és gondjai a kosztadó család körében: mindez nemcsak tarka változatosságban vonul el előttünk, hanem némi reflexet vet a miliőre is, a kispolgári társadalom életére. A regény így nyilvánvaló haladás a műhöz képest: az író izlése tisztult s megfigyelésével le tudja kötni az olvasók figyelmét. Kodolányi jó utra tért. A cél azonban még messze van s az íróra súlyos bilincsként nehezedik a naturalizmus hagyománya. Nem tud szabadulni annak művésztelen elgondolásától. Nagyon kis szeletet vág ki az életből, egy évet egy gyermek sorából, — ebben is Móríc Zsigmondot követi, aki a *Légy jó mindhalálig* című regényében betűszerint ugyanezt a feladatot valósította meg, de sokkal több elevenséggel és művészettel rajzolta meg a maga kis hősnék lelki világát. Amellett nem tud vezető eszmét találni, hogy annak energiája szerves egésszé forrassza a mese indítékait: a flucska életének kisszerű, de nem érdektelen fordulatai nem kovácsolódnak lánczá, összetartó eszme hiján széthullanak. Egyik epizódról a másikra haladva, folyton lessük-váriuk, mikor indul meg igazán a mese s mikor végére értünk, csalódottan látjuk, hogy az író kijátszott bennünket: a regény megtévesztő címe alatt egy csomó epizóddal fizetett ki.

Igazi, művészi regénnyel tehát Kodolányi még mindig adósunk, de a *Szakadékok* elolvasását sem bántuk meg, mert kisszerűségükben is jellemző gyermek-históriákon kívül kaptunk egy csomó jól meglátott és a maguk életvalóságában bemutatott típust, jellegzetes kisvárosi figurákat.

R. R.

Új Nemzedék 1928
 ápr. 18. 88. n. 6.

Szakadékok

Kodolányi János új regénye

(Athenaeum-kiadás.)

Gyerekkor. Atlantisz. Elsüllyedt világ... Ki nem ismeri a titokzatos bretagnei legendát, amely olyan gyöngéd, megindítóan tiszta és meleg sorokra ihlette Renan tollát, az *Iffjúságom* elején? Haki nem olvasta is, tud róla. Mert mindnyájunk személyes emléke a tengerbe temetett város, fel-felbukkanó templomtornyaival, mélyben konduló harangjaival. S mindnyájunk legigazabb élménye a költői vallomás: »Úgy érzem, az én szívem mélyén is van egy ilyen elsüllyedt város. Ebben is szüntelenül zúgnak a harangok, misére hívogatja a hívőket, akik azonban már nem hallják a harangszót. Meg-megállok néha és figyelve hallgatom ezeket a félnék rezdüléseket, amelyek — mint egy más világ üzenetei — távoli mélységből hangzanak fel hozzám.«

Elsüllyedt élet: gyerekkor. Minden író erről írja, ha nem is a legnagyobb, de a legbensőségesebb, legszebb könyvét, Mennyi regény-cím harangoz egyszerre emlékezetemben: *Copperfield, Dávid, Zöld Henrik, Fehér ház, Nozière Péter, A Vlasz-gyerek, Pál-uccai fiúk, Légy jó mindhalálig, Noémi fia...* A legtöbb ember visszafordult egyszer — gondolatban, vagy papíron — a régi, elhagyott álmváros felé, hogy emlékkövekkel kirakott uccáin megkeresse azt a hajdanl, elveszett kisfiút, aki valamikor ő maga volt. Az örök gyermeket, aki sohasem hal meg a felnőttben s akit valami leírhatatlan, fájó-boldog nosztalgia kínoz élete utolsó percéig Atlantisz után. Kodolányi János is erre a fájó-szép, romantikus-igaz útra indult most új regényében, a *Szakadékok*-ban.

Író számára mindvégig több ez a »multkeresés« szubjektív szeszélynél, pusztá hangulatkimélynél. Az írásban fölidézett gyerekkor elmulasztott lehetőségek kiélésére ad alkalmat s megszabadít egy sereg zavaró, különben szinte állandóan nyugtalanító, tudat alatt bujkáló érzéskomplexumtól. Tu'ajdonképpen minden író adósa önmagának a gyerekkor regényével. S hogy mégis olyan keyesen engedelmeskednek a benső kényszer sürgetésének, annak oka csupán az őszinte tükörbenézéstől való félelem. (Ez a furcsa félelem, bárha mingyárt az ellentét elve alapján is, integráns része az író exhibíciós vágyának. Afféle lelki-fügefalevel, amely ősi és általánosabb, mint hiszik.) Mert a mult tükör. Kódos lapja mélyén — a tegnapi gyermekarcban — a mai ember keresi önnön vonásait.

Kodolányi is ezt teszi, míg meleg, közvetlen hangon, alig jelzett pointe-re záruló fejezetekben elmondja a kis Németh Laci történetét. Az élet legfrissebb, első impresszióit éli át újra, most már nemcsak az ember, hanem a művész izgalmával is, tudatosan, ellenőrizve önmagát s mégis naív gyerekszemmel nézve a világot, amelyben olyan nehéz eligazodni, tiz éves fejfel épügy, mint később. Láttató erővel rajzolja meg a minaretos, lankás szőlőhegyekkel szeptett, dunántúli várost, amelynek egyik görbe uccájában, az ódon Böhm-házban, egy koránérrett, érzékeny és mozgékony kosztosdiák, a faluról városba került, karikára nyitott szemű gimnazista esik át az élet prémierjein. Mint mindnyájunkkal, vele is megtörténik minden szenzáció (amiért élni érdemes) tizenkét-tizennégyesztendő koráig. Elszakadás az otthonról, magányos órák hazasóvárgása, találkozás a becsvágygal, sértő igaztalansággal, a nagyoké értetlenségével, az apa titokzatos hallgatásával, az első nevető, csalogató, rejtett lángokat lobbantó szempárral, a megaláztatással, a pillanatnyi diadallal, a csalódással, a gyászszal, a halállal s a búcsú szívig ható szomorúságával. — Ime, itt van, pár évbe süritetten, az egész élet, a kis gimnazista sorsdöntő találkozásában az egész ember. Velem, veled, vele is így esett: a tartalom, a lényeg ugyanaz, csak a külső, a szervesen összefüggő epizódok történelmi képe más. S éppen ez a közösség, író és olvasó közt, teszi vonzóvá a látszólag *individua-*lis történetet.

Kodolányi finom érzékkel mutatja meg a szív és lélek hajszálvékony repedéseit, amelyeket örökre sajnó sebökké, tátongó »szakadékokká« szélesít az idő. Visszahelyezkedése a multba, a gyerekszemmel való látásba, általánosságban sikerült. Alig itt-ott zökken ki ebből az egységes, álmyszerűen reális szemléletből, amelyben a legkisebb aránytalanság is zavart kelt, illúziót bont. A rapszódikusán ható eseményeket pedig szigorú, benső zárt-ságba komponálja, biztos és gyakorlott kézzel. Természetesen lírája is gáttalanabbul s főképp rokonszenvesebben nyilatkozik meg itt, mint előbbi regényeiben, amelyeknek hősein inkább valami fojtott ellenszenv szubjektivizmusa árad szót. Szavai az emlékektől átmelegednek és sokszor olyan intenzíven hatnak, mint a multat ébresztő, multat sirató, felejtethetetlen, drága melódiák.

Nyilván nem a legnagyobb, de a legszebb könyve Kodolányinak a *Szakadékok*.

Kárnati Aurél

Pesti Napló 1928. máj. 5. 102. sz. 13.

Pénz

Irta: Kodolányi János

Amikor megérkezett Amerikából, első útja öreg rokonaihoz vezetett. Gyermekkori emlékek kísértették, míg az autó suhant vele a körúton, emlékek, amelyek megszüpültek az időtől. Amikor koldusszegényen, mindenkitől elhagyatva cipőket foltozott egy külvárosi mester műhelyében s még a kék kötenyt sem tudta megvenni hozzá, azt is a nagynénje ajándékozta. Amikor három napig nem evett egy falatot sem s a néne kínálta meg uzsonnával, a szegény néne s anyai jósággal nézte őt, amint szédelegve s fegyelmet erőszakolva magára, evett. Egyetlen rokona volt a sok közül, egyetlen, aki nem tagadta meg, mikor meg-nősült, egyetlen, aki a szeretetről emberien vélekedett...

Most nem voltak anyagi gondjai. Meleg prêmes bunda ölelte s védte a novemberi hideg ellen, keszű s meckeményedett, arca frissen volt borotválva s ruhájából könnyű illat szállott. Atadva magát emlékeinek, lehűnyt szemmel ült az autóban s szíve megtelt vértelen iránttal és szeretettel a néne

iránt. Már előre élvezte az örömet, amelyet érkezésével váratlanul okoz.

Az autó megállt egy bérkaszárnny előtt. O megugrott és hármával lépve a lépcsőket, felsietett a harmadik emeletre. Csengtetett.

Hosszú várakozás után a nagybátyja nyitott ajtót.

— Szervusz! Hát te Posten vagy? — kérdezte különösebb izgalom nélkül s csókra nyújtotta fehér szakállas arcát. A fiatalember szorongatta az öreg kezét s nem tudta hamarjában, mit mondjon meghatottságában.

Bementek a vendéglátónak berendezett szobába. Ott ült a néne, fekete selyemben, hófehér hajjal s megnyúlt vonásokkal, nem kelt fel a díványról, csak úgy nyújtotta a kezét.

— Isten hozott! Szép, hogy nem felejtettél el bennünket.

— Hogy felejtettem volna el! Hiszen a néni volt az egyetlen, aki valaha törődött velem, aki nem hagyott el.

Ültek és sokáig hallgattak.
— Hát hogy vagy? — kérdezte a néni, míg az öregúr szuszogva csa-

Magyarország 1928. máj. 13. 109. n. 10.

vart egy cigarettát. Valami különös feszültség telepedett rájuk s a fiatalember szíve összeszorult.

— Köszönöm, elég jól. Most egy hétig idehaza leszek, aztán visszafelé lekanyarodom Nizzába. Ott valami üzletet is nyélbe kell ütönnöm. Jaj, de jó is itt, ebben a csendben, békességben, ebben a kis faluban...

Kitörését hidegen fogadták.

— Hát te most már gazdag ember vagy. — mondta a néni, rosszul palástolt ridegséggel és epével. — Te most már a magunkfajta szegény emberekre rá sem nézel...

— De néni! — kiáltott fel keserűen. — Hiszen az első utam ide vezetett s úgy jöttem ide, mintha az anyámhoz jönnék!

— Szép, szép. — szólt közbe a bácsi s átvette egymáson a lábait.

A néni sóhajtott s legyintett egyet.

— Hiába az, azért nem az igazi. Mikor valakinek olyan jól megy, mint neked... Nizza... Párizs... Utazás, tenger, látnivalók, pénz... Pénz...

— De hát miben változtam volna? En legalább most is annak érzem magam, aki akkor voltam, ezelőtt három évvel... Ne szomorítson meg, néni...

— Azért az már csak úgy van. — mondta a néni kissé sziszegő hang-

zon — hogy te már elfelejtettél bennünket, édes fiam. Más az ember, ha gazdag... Tudom én. Akkor az embernek egy kicsit kellemetlen ilyen szegényes szobákban ülni, ilyen szegény emberek között, akik nem tudnak semmit, nem járnak sehová, csak tengetik magukat a nyugdíjuktól... Hej, valahányszor mi is jártunk a tengeren... Régen, Dalmáciában, Abbáziában, Fiumében... Minden szabadságunkat utazással töltöttünk. De most... Szegények vagyunk. És ezt te nem érted...

A fiatalember szívét lassanként fagyos kéreg vonta be. Megnémult csak a könnyei égtek a torkát. Kínosan nyögött még egy-két mondatot, aztán látta, hogy hiába minden.

Felkelt, elbúcsúzott. Mintha a gyermekkora utolsó darabkáját is végkép eltemette volna. De hány miatt, miért? — töprengett magában. S az előszobában az olcsó tükör előtt megállt s megpillantotta magát. Remek bundában, megvilágosodva, megkeményedve, tekintélyesen és imponálóan. S akkor eszébe jutott az a másik kép: megtörve, sárga arccal, karikás szemmel, rojtos kabátban, soványan látta magát ugyanabban a tükörben, mint három évvel ezelőtt...

Nagyot sóhajtott s érezte, hogy többé nem jön el ide soha.

62

Népnava 1928.
máj. 10. 106. n. 9.

(Kodolányi János: „Szakadékok.“ — Regény. — Athenacum-kindás.) — Kodolányi János új regénye egy kisfiú élettörténetéből beszél el nem egész egy év alatt lejátszódott eseményeket. A vidéki urigyereket középiskolába városba küldik, egy idős asszonynál lakik és a ház többi lakóival együtt éli a maga lassan kibontakozó gyerekenberéletét. A szakadékok, a lelki válságok, amelyeken a gyerek keresztülmegy, amint világképe fokozatosan kibővül, az élmények hosszu és minden válogatás nélkül következő sora, amelyek rázuhannak és nyomokat hagynak gondolkozásában és érzéseiben. Az ilyenfajta könyveknél így a lélekrajz a fontos és az, hogy a fölvonultatott események milyen képet rajzolnak a kis ember benyomásoktól még tiszta lelkében. A lelki élet rajzában az író nyilván a maga ifjúkori élményeire támaszkodhatott, a legtöbb ifjúkori élmény az író egyéni élménye, a képnek ez a fele helyenként tulzott és erős színei mellett is őszinte és igaz. A regény érdekesebb fele az élmények hosszu sora. Akad köztük néhány sablonos is. Molnár Ferenc Pál-utcai gyerekei erősen hatnak minden magyar regényre, amely kis középiskolás tanulókról mesél, ha nem másban, legalább az ábrázolás és elgondolás módjában. Viszont teljesen eredetiek és nagy művészettel készültek a fölött alakok, az apa aki családi háborúság miatt elvált felcségtől, a bánatos anya és elsősorban az öreg fuvarosvállalkozó és családja. Kodolányi ezekben az alakjaiban mesteri ügyességgel keveri a fényt és az árnyékot, a szomorú és vigabb részeket és szelid humora akárhányszor szilto Dickens magaslataira emelkedik. Természetesen a korán kibontakozó pubertás leírása is helyet kap a regényben. A lélekelemzés tudománya jóval leszállítja időben a „tavasz ébredését“, de a regénynek mégis ezek a részei a leggyöngébbek. Stefan Zweig tökéletes veretü lélekelemző novelláihoz mérten sok helyen tulzott a kisgyerek erotikája és olyan dolgokat lát meg és főleg olyanokat nem lát meg, hogy akaratlanul is már nem első realistának, hanem fölött embernek kell gondolnunk. De amugy szóp könyv Kodolányi regénye és nagy lépés előre az író eddigi érdekes és szép könyvei után.

(Dr. B. S.)

Nevelésünk csődje.

Irta: KODOLÁNYI JÁNOS.

A leány.

Sokkal kényesebb és komplikáltabb a leánynevelés kérdése mint a fiunevelése. Nemcsak azért, mert a nő egész szervezete és ösztönfejlődése hajszálfinom kényességekkel van tele, hanem azért is, *mert a társadalom az ösztönnyomást a nővel szemben hajtja végre a legkegyetlenebb szigorúsággal.* Ha a nőnevelésről beszélünk, nem fog ártani egy kissé visszatekinteni a múltba is.

Az ókori társadalmak nem ismerték a szexuális élet megvetését. A nő szexuálitását épen úgy besorozták a világ természetes tényei közé, mint a férfiakét. A régiek tisztában voltak azzal, hogy a nő épen úgy a poliandria hive, mint ahogy a férfi poligám. Még a család védelmét is olyan intézményekkel bástyázták körül, amelyek megfeleltek a nő poliandriájának. Az év bizonyos szakáiban, főként a termékenységet ünneplő népmulatságokon vallásos szertartásokkal szentelték meg a nő férfitárgyát s levezették a többé-kevésbé elnyomott ösztönöket játékokkal, ünnepi körmenetekkel és erotikus dőzsölésekkel. Az ilyen módon levezetett vágyak aztán ismét megtalálták a maguk nyugalmi állapotát s a nő békén viselhetette tovább a házasság terhét, a gyermeknevelés gondjait, a házimunkák fáradsalmát. Ezek az ünnepek csökevényeikben is megvannak a világ minden táján s a legpietistább keresztény társadalmakban is, a farsangi bolondságok alakjában. Sőt *nemrég Baranyában a híres bodonyi bucsun még az volt szokásban, hogy kint a szőlőhegyeken minden nő, — akár lány, akár asszony, — azzal a férfival hálhatott egy éjszakán, aki-vel akart.* A régi magyar társadalom sem ismerte azt a prüdséget, amelylyel ma nézzük a nő ösztönéletét. A magyar népszokások között számtalan olyat találunk, amely leplezetlenül a nő vágylevezetését célozza, ilyen a *husvétii locsolódás, az Iván-napi tűzugrálás, a májusi király és királyné választás* stb. A paraszti élet nem veti meg a leányt, ha szeretője van s az ugynevezett „törvénytelen házasság” valamint a „törvénytelen gyermek” sem olyan halálos mumus, mint a középosztály szemében látszik. Az Alföld egyes vidékein rengeteg a vadházasságban élő nő s alig van felnőtt leány, akinek szeretője ne volna. A „szerető” szó gyönyörű és mély jelentése is arra mutat, hogy a szexuális kapcsolatban a magyar nép nem

Együtt 1928. máj. 15. 4. A. 1-5.

annyira a társadalmi morál szabályait, mint inkább az érzéseket tartotta fontosnak. Jellemző, hogy manapság már tisztességes társaságban a „szerető” kitétel súlyosan sértő a nőre.

Rége a lány, ha betöltötte tizenhatodik évét, születésnapján a templomban találkozott azzal a legénnyel, aki neki tetszett s attól a naptól fogva a szeretője lett. A házasság csak később következett be s akkor is gyakorta nem azzal a férfival, hanem esetleg mással, akit a lány később talált méltónak arra, hogy feleségül menjen hozzá.

Mondhatjuk, hogy *abban a mértékben, ahogy a kereszténységben egyre nagyobb teret hódított a krisztusi világszemlélet szent Pál által módosított formája, lett üldözött vad a nő ösztönélete, vált az asszony a Sátán eszközevé s a „testi” bűn a leghalálosabb bűnné.* Elég arra gondolnunk, hogy a kereszténység a szexuális együttélést, a házasságot, szentségnek deklarálta, a legmagasabb piedesztálra emelte s az ösztöneiben elnyomott nőt azzal szabadította fel s vette így elejét a menthetetlenül kitörő neurózisoknak, hogy a vallás áldását adta rá és szentségben részesítette a nő nemi kötelességeit. Éles ellentétben áll ez a Mária-kultusszal, de jellemző, hogy a nemi élettől magukat megtartóztató nők „Krisztus menyasszonyának” nevezik magukat, vele egyesülnek s ez a legmagasabb vallásos átélés a szent nők életében extatikus állapottal járt. A zárdanővendékek homoszexuális okokból, (elég arra gondolnunk, hogy ott csak lányok vannak együtt) „Mária leányainak” nevezik magukat.

Amilyen mértékben terjedtek Pál dogmatikus és elvonatkoztatott tanai a szexuális életről, úgy vált a nő egyre elnyomottabbá. *Noha Pál tanai egyáltalában nem fedik ebben a tekintetben Jézus elgondolását.* S ma már ott tartunk, hogy még a paraszti életbe is belekerültek a nő alacsonyrendűségéről s a nő nemiségéről hirdetett elvek a szigorú s ellentmondást nem tűrő nevelés és a társadalmi morál egyre kiteljesedő terrorja folytán.

A nő ösztönfejlődésében vannak igen kényes szakok, (csak az úgynevezett autoerotikus szakaszra kell gondolnunk), amikor a kíméletlen beavatkozás és elnyomás a nőt egész életére beteggé teheti. Még a parasztok között ez nem annyira veszedelmes, mert amit az iskola ront, azt helyreépít a családban uralkodó egészséges levegő, a nyílt őszinteség, a leplezetlen egyenesség mindenben, valamint a növényekkel és állatokkal való szoros együttlét. Csak azokon a vidékeken veszedelmes az iskola ösztönelnyomó tevékenysége, ahol az *egyke elharapódzása egy külön, speciális társadalmi morált alakított ki a gyermekáldás lelki meggátlása érdekében s ahol így a nők hajlamosak a frigiditásra morális gátlásaik folytán.* Sajnos, az egyke terjedése a politikai szabadság s a nemi hipokrizis folytán, megerősödve gazdasági tényezőkkel is, egyre jobban elősegíti a papi körökből kiinduló szexuális morális gátolásokat s így ebben a tekintetben rosszabbodást várhatunk.

De legborzalmasabb eredményei a zárdanevelésnek vannak. A kislány tiz éves korában bekerül a zárdába s ott apácák veszik a gondjaikba. Az apáca olyan nő, akit konfliktusai a világról való teljes lemondásra kényszerítenek s ösztönüket a legkegyetlenebb szigorúsággal nyomják el. Minthogy életükben a konfliktusokat szexuális vágyaik okozták, — többnyire szerelmükben csalódott nők lévén, — a nemi ösztönökben az ördög munkáját látják s ezt a munkát tőlük telhetőleg iparkodnak megakadályozni s vallásos uton levezetni. A szüntelen ellenőrzés alól kibujni nem lehet. Állandó lelkigyakorlatok, imák, vezeklések s mértékletlenül üzött magoló tanulás töltik be a kislány napjait. Állandóan bűnösnek tartják őt, aki olyan ártatlan és tiszta, mint az állatok. Minduntalan Isten kegyelmét kell könyörögnie, hogy el ne kárhozzék. Kényszerítik rá, hogy mindaddig kutasson magában bűnöket, amíg csak nem talál s így bűnnek tart mindent, ami a tanuláson kívül van. A mértékletlenül kifejelesztett bűntudat aztán arra visz, hogy később, amikor már feleségnek és anyának kellene lennie, akkor is bűnösnek érzi magát s a nemi életben frigid marad, ami rengeteg bajnak okozója. Az elnyomott ösztönök más, távolabbi utakat keresnek s így lesz a kislányból homoszexuális nő, hiszterika, vérszegény lánvirág s „alacsonyrendűségének” s „bűnösségének” ártatlan áldozata.

Krisztus a kereszténység hatalmas gondolatát abban találta meg, hogy a legnagyobb bűnösöket is meggyőzte tisztaságukról, megmutatván nekik az életük utját s feloldozván őket a büntudat irtózatossulya alól, ismét szabad és harmonikus emberekké nevelte őket. A zárdai nevelés ennek épen az ellenkezőjét műveli. Ártatlan gyermekeket győz meg arról, hogy bűnösök, bűnösök akaratukon kívül s a büntudatot olyan mélyen égeti lelkükbe, hogy mihamar a szabad mérlegelésnek, választásnak és felelősségvállalásnak legkisebb morzsáját is elvesztik. Tetézi ezt még intézményekkel és rendszabályokkal is. A kislánynak egy nagyobb lányt neveznek ki „kisanyjául”. Ez törvényesítése a homoszexuális érzelmeknek. Férfinak még a látóhatáron sem szabad mutatkoznia, mert az bűn, azt meg kell gyónni. Nem szabad a gondolatokat s vágyakat napló formájában levezetni, mert a fiókokat úgy kutatják, mint a fegyencekét s a megtalált napló súlyos bonyodalmakat okozhat. Kicsaphatják érte s így megbélyegezvé elindítják a gyermeket a makacsság, a kétségbeesés minden variációja felé. De ellenőrzik, cenzurázzák még a szülők által irt leveleket is. Amit egy csalódott, kiábrándult és mindent keserű lemondással néző idős nő a kémkedés, gyanúsítás, terrorizálás terén csak művelhet, mindabban része van a gyermeknek. Középről volt alkálamm látni a zárdanevelés virágait. Számtalan, hozzám igen közelálló fiatal nőt ismerek, aki elferdült életét a természetellenes nevelésnek köszönheti.

Nemrégiben a szegedi tanítónőképző egyik utolsó éves növendékét

eltávolították az intézetből, mert hushagyókedd éjszakáján tíz percre a táncolók közé ment a szüleivel. A lány már anya lehetne. Ez a példa mindennél jellemzőbb.

A nő ösztönelyomása a legsúlyosabb következményekkel jár. A nő hivatása az, hogy anya legyen. S épen ez az, amire nem nevelik az apácák, hiszen a Mária kultusz sarkalatos tétele is az, hogy „tisztának“ kell megmaradni. Mintha lenne a természetben, valami, ami nem tiszta! S mintha a szerelem lehetne más mint tiszta! Hát az evés vajjon tisztátalan cselekedet? Vagy a járás? A növekedés? Folyamatok ezek, amelyek egyetemesek s amelyeknek természetes tisztaságát épen azzal fertőzik meg a gyermek szemében, hogy más *utra* szoritják. Mert a nőnek anyának kell lennie. De vajjon a zárdában nevelődő kislányt kioktatják-e arra az apácák, hogy a menstruáció lényege mi s milyen folyamatok okozzák, hogy a gyermeket hogy kell táplálni, tisztogatni, gyógyítani, nevelni stb? Ezek a dolgok tabuk, amelyeket kimondani is irtózat! Évenként rajokban bocsátják ki a zárdák s a speciális, agghölgyek vezette nevelőintézetek az olyan felnőtt nőket, akik előtt a nemi élet arcpíritő titok, a szoptatás, a menses kimondhatatlan rutság, az egész lényük megvetésre méltó s elnyomásra ítélt szeméthalmaz, ocsmányságok, bűnök, testi és lelki rondaságok tárháza. Seregével jönnek ki a nők, akik bemagoltak földrajzot, apologetikát, vegytant, megtanultak kézimunkázni, de anyák aztán csak ügyel-bajjal, számtalan csalódással és tragédiával lesznek. Egy lány a nászéjszakáján egy szál ingben szaladt haza s görcsökben fetrengve könyörgött az apjának, hogy mentse meg a férjétől. *A nevelés diadala!* Ha egy mérnök megkapja a diplomát, a legkevesebb, amit elvárhat tőle a társadalom, hogy fel tudjon építeni egy vasuti hidat, egy pályatestet, egy házat, vagy egy gyárat. S a nő, amikor kikerül a nevelő intézetből semmit sem tud felépíteni abból, amire nevelni kellett volna s ami a hivatása. A nemi követelményekkel szemben úgy áll, mint borju az ujkapu előtt. Ne csodálkozzunk azon, hogy annyi társadalmi és egyéni tragédia szakadt a nyakunkba s a civilizáció minden eredménye ellenére közönséges, nyomorult rabszolgák vagyunk, amikor a nők olyanoknak nevelődnek, mint amilyenek.

Én a női szerzetesrendeknek nem engedném meg, hogy gyermekneveléssel foglalkozzanak. Az ő működésük területét szigorúan a betegápolásra, a szegénygondozásra s más karitatív tevékenységre korlátozom. De nem engedném meg azt sem, hogy gyermektelen nő foglalkozzék neveléssel. Nem adnék szavazati jogot annak a nőnek, akinek nincs, vagy nem volt gyermeke s figyelmen kívül hagynám, hogy a gyermek „törvényes“ vagy törvénytelen“, (ami a természet szempontjából irreleváns.) Ellenben politikai jogokat adnék minden nőnek, iskolázottságra való tekintet nélkül, akinek gyermeke van, mert a nő természetes hivatása az anyaság s csak az olyan nő tekinthető (többé-kevésbé, mert frigid nők is lehet gyermeke)

1928. máj. 15.

67

egész embernek, aki anya. A férfi testi-lelki fejlettsége nincs az apasághoz kötve s a férfi a potencia teljessége szerint ítélendő meg, az aktivitásának foka szerint, *a nő azonban mindaddig befejezelen lény, amíg a nemi életet meg nem kezdte és anyává nem lett.*

Láttuk, hogy a fiu nevelése milyen ferdeségekkel jár s milyen bornirt eszközökkel történik, a férfi konfliktusai azonban többnyire nem olyan tragikusak, mint a nőé. A férfi társadalmi tevékenységben, munkában stb.-ben vezetheti le elfojtott ösztöneit, a férfi rendelkezésére állanak a prostituáltak, akiknél neurózisaitól menekülhet. A nő azonban csak a gyermekkel együtt képzelhető el s a házasság korlátai közé szorított nőnek menekvése nincs semmilyen irányban, ő a szó szoros értelmében megbetegszik, s valóban, a családok tele vannak nyavalyás, beteg, hervadt, komisz és házsártos nőkkel. A klinikákon hemzsegnek az olyan nők, akik testi nyavalyáikra gyógyulást keresnek, de, természetesen, a bajok okai belső konfliktusok lévén, gyógyításuk testi uton elképzelhetetlen.

Ha radikális reformokra szorul a férfinevelés, akkor százszor inkább arra szorul a nő nevelése. A hipokrita vénkisasszonyok nevelési rendszere, ez a beteg, rothadt, hazug s minden ízében természetellenes rendszer és szellem rákfenéje a társadalom egészségének. A nevelés megváltoztatását itt kell kezdeni, a nőnevelésnél, mert a nő az alap, abból indul ki az élet s *felszabadult, hivatását minden ízében érző nő nélkül egy harmonikusabb társadalmi rend el sem képzelhető.*

EGYSZERŰ BESZÉD.

— Irta KODOLÁNYI JÁNOS. —

Kis házban lakott az öreg Kamó a lányával, meglehetősen messze a falutól. Özvegy ember volt, a bajusza már deres, a haja a homlokába fésülve, rendesen kék vászonkötény volt előtte, hogy kimélje egyetlen hétköznapi ruháját. Kamó bácsi ugynevezett földmunkás volt, nap-számba járogatott, vasuti töltéseket hordott, nyáron elvétele aratot is. A háza akkora volt, mint egy gyufaskatulya. Mindössze két helyiségből állt: egy nappaliból, meg egy vendéglátó házból. Ez utóbbi le is volt padlózva, míg az elsőben állt a kenyérsütőkemence és a tüzhely.

De amilyen apró volt a ház, olyan rendes és tiszta. Mert Kamó bácsi lánya, a Julis, igen gondosan, szorgalmasan tartotta rendben. Tizenkilenc éveske volt a lány, szép, délceg, karcos, az olcsó perkálsruha pompásan feszült a mellén és a csipőin, járása dalolt, a feje hordása, ahogy így visszaemlékszem rá, emlékeztetett a régi olasz reliefek madonnáinak méltóságteljes és szelid egyszerűségére s ha a dió-barna haja kibomlott a kendője alól, megdobogtatta a legcínikusabb férfi szívét is. Volt ugyan Juliska életének egy szomorú pontja: még tizenhét esztendő is alig volt, amikor halott gyermeke született. De ezt nem emlegette senki, igaz, hogy nem is titkolta. Mint ahogy nem emlegeti az ember, hogy kenyeret eszik, úgy nem emlegette sem ő, sem az apja, hogy a nő férfival kell, hogy éljen.

Gyakori vendég voltam akkoriban Kamó bácsinál. Esténként, amikor a munka befejeződött s Juliska letakarította az asztalról a vacsora maradékait, kiültünk a ház elé a padra s elnézegettük az alkonyat halvány színeiben uszó dombokat, a méltóságos nyárfákat és az égen uszkáló fecskéket. Minden szóba került közöttünk, Kamó bácsi bölcs ember volt, higgadtan ítélte meg a politikát; a munkaviszonyokat, sorsában való mély megnyugvás ömlött el rajta s a csillagok kékes derengésében

szinte mérhetetlenül magasról nezte a buta és javithatatlan világ forgását. A lány ilyenkor ott üldögélt velünk, vagy elkészült a réten és meztelen lába harmosos volt a füvektől. Magában énekelgetett is és ha tréfás megjegyzések estek, halkán, vidáman nevetett.

Egy este azt mondja nekem Kamó bácsi:

— Nézze fiatal ur, nekem hónap el köll menni vagy három napra hazulról. Ennyi ideig nem szoktam magára hagyni a házat, mer nagyon távol van a falutól s ha valami baj talál lenni, hát nincs, aki segítségére legyen ennek a lánynak, Mit csináljak? Kire hagyjam most? Azt gondoltam, hogy megkérem a fiatal urat, ha ráérne, kigyühetne ide addig, amíg én haza nem gyüvök. Ráér?

— Nézze, Kamó bátyám — mondtam és minden meglepetés nélkül. — Ami azt illeti, ráérek, meg szívesen is tenném, de nem lenne megfelelőbb egy szomszéd?

— Ide hijjak én ki szomszédot? Kit? Férfiembert nem hijhatok, mert olyan ez a lány, hogy nem minden férfit tűr meg maga körül, aki meg maradhatna, azt nem hijhatom, mer nem ér rá. De maga olyan könyves ember, akinek mindegy, hogy itt van-e, vagy máshol. Ide hozhatja a könyvét, papírját, tentám van, még jót is tenne az egészséginek, — isten tartsal

Akkor már odaállt Juliska is és kapacitálni kezdett:

— Bizony, fiatal ur, az lenne a legjobb, ha maga gyünne ki, mer én meg nem maradok itt egymagam ezen az elhagyatott helyen.

— Aztán meg, ha a lányom odaadja magát, hát csak fogadja szívesen — folytatta Kamó bácsi a legnagyobb megrökönyödésemre. — Szép is, egészséges is, nem is huz akármilyen férfihez. Itt lenne a helye a fiatal urnak a tiszta szobában, ha maga akarna lenni, hát lehetne maga...

— De csak nem gondolja, az istenért, hogy én... hogy Juliskát... — habogtam pirosra gyulva s kerestem a lány arcán is a szegény pirosságát, ő azonban olyan nyugodt és vidám volt, mint máskor. — S aztán... mit szólnának az emberek... Hirbe hoznám a lányát... Még ha nem történne semmi, akkor is..

— Ugyan hagyja már a fiatal ur! — kiáltott föl nevetve az öreg. — Hát azt hiszi, hogy mink, szegény emberek, a becsületünket a lá-

Néprava 1928. máj. 18. 99. n.

bunk között hordjuk, mint az uri kisasszonyok? Nem, uram, a szívünkben, itt ni! — s a szívére ütött. — Mondom, mi lenne, ha csakugyan úgy lenne is? Fogadja szívesen. De ha nem, az se baj, de ne utasítsa vissza a kérésemet, mer igazán nem tudom, hogyan csináljam akkor.

Szabad ember voltam akkoriban, szabad és becsületes. Elfogadtam a meghívást, hiszen olyan jó barátaim voltak, miért ne legyek náruk egy-két napig, legalább jól kinyugszom magamat, távol az emberektől. Hozok könyveket és olvasgatok. Böles elvonultságban foglalkozom önmagammal és az étellel. De eszem ágában sem volt arra gondolni, hogy a helyzettel visszaéljek és megkörnyékezzem azt a lányt, akit öreg barátom őrzésre rám bízott.

— Isten neki, nem bánom — mondtam hosszú töprengés után. — De ha hirbe kerül a lánya, engem ne okoljon érte.

— Attul ne fájjon a fiatal ur feje.

Kiköltöztem tehát Kamó bácsiék házába egy reggel. Köpönyeget vittem magammal, egy-két könyvet, papírt jegyzetek számára és egy ócska szalmakalapot a nap ellen. Kamó bácsi már elment. A lány éppen a baromfiakat etette az udvaron s megvallom, amikor kezet nyújtottam neki, egy kis furesa izgalom futkosott a hátamon. De rögtön elszégyeltem magamat. Bementem a házba, körülnéztem a tiszta szobában. Itt fogok tanyázni két-három napig. Jó, hűvös, csöndes hely, valóságos barlang a pusztaiban, bölesnek való, a levegője fáktól illatos, a padlója frissen hófehérre sikálva, falai fehérek... Csakugyan pompás hely és a csönd... a csönd olyan, mint a halál csöndje, a boldog halálé, vidám, szinte muzsikál. A falon virágos tányérok. Rózsásak...

A legpompásabb egyetértésben éltünk ott a lánnyal. Egész nap a fűben hevertem egy fa alatt és néztem Juliska ide-oda lépegető alakját, meztelen lába csillogását a zöld fűben. Libákat hajtott, zöldségért ment, vizet huzott, félszemmél őt néztem, félszemmél a felhőket, amelyek fehér gomolyagokban usztak el fölöttem. Csak a könyveimre nem hederítettem. Mit mondhattak volna ők ebben az egyszerűségben?

Este vacsora után még sokáig elbeszélgettünk. Julist minden érdekelte, a gyarak, a regények, az emberek és állatok, különösen Afrikáért rajongott, arról sokat meséltem neki. Szinte megfellebbeztünk az időről. A nyitott ajtón behallatszott a tücskök egyhangú cir-

pelése, a távoli falu kutyáinak ugatása, dőlt be a fű, virág és falevelek szaga s a szellő meglobogtatta a kis petroleumlámpát. Végre elálmosodtam és bementem a tiszta szobába.

Az ágy meg volt vetve. Pirosescikos vánkások duzzadtak, ragyogó tiszták és vászonszaguak. Az ágy mellé szék volt készítve, rajta a könyvem ott kinyitva, ahol délután abban hagytam — volna, ha olvastam volna. Gyufa, gyertya, kis kék mázaskorsóban víz és egy cifra pohár *Emlék Máriagyűdről* fölirással.

Jóleső meleg simogatta a szívemet.

— Nem akar valamit a fiatal ur? Minden megvan? — kérdezte az ajtóban a lány.

— Nem, nem, semmit, igazán nagyon figyelmes — szabadkoztam. — De most jóéjszakát.

Kezet fogtunk és betettem az ajtót.

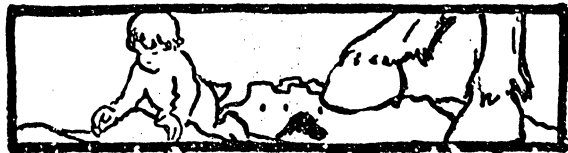
Csakhamar ágyban voltam, a nyitott ablakon beragyogtak a csillagok. Könyvem után nyultam, amikor halkán nyílt az ajtó. Juliska volt. Haja már lebontva éjszakára. Ő maga frissen mosdva. Mosolygott és félrehajtotta a fejét.

— Fiatal ur — mondta nagyon szerényen és illedelmesen, nem haragszik meg, ha bejövök? Ott maradt nálam.

Három napig a legnagyobb boldogságban és békében éltem. Soha nem éreztem azelőtt, sem azután a harmóniának azt a megnyugtató zsongását a véremben, amit akkor. Ugy, hogy amikor harmadnap megköszöntem a vendéglátást és elbucsuztam tőlük, sirhatnékom volt. Kamó bácsi szemeláttára öleltem meg a lányt és hosszan megcsókoltam, mintha hazulról kellett volna örökre elmennem. Kikísértek mind a ketten a gyaloguton és a lány még sokáig intgetett utánam...

Azután Szegedre kerültem és Kamó bácsit nem láttam többé. De Juliskával találkoztam egyszer az utcán és úgy megörültünk egymásnak, mint a testvérek. Ott az utcán megöleltük és megcsókoltuk egymást és sokáig sétálgattunk, elbeszélgettünk régi dolgokról. Azóta nem láttam.

Egy szóval sem pedzette, hogy feleségül akarja magát vetetni velem.

Hős

Írta: Kodolányi János

A barátomról sok mindent hallottam fél-fülél: hogy a feleségének kurizál valaki s hogy mindennap együtt látják a hűséges lovaggal Budapest uccáin, hogy soha az asszony egyedül nem utazik, hanem mindig a lovas kíséretében s ha hárman: az asszony, a lovas, meg a barátom együtt vannak, az asszony nyílt gúnyvoldással beszél az uráról. De Budapest olyan kicsiny város, az ország olyan kicsiny nagybirtok, hogy nem lehet csodálkozni, ha az emberek egymás portája előtt söpörnek, hiszen azt sem igen tudhatják már, mi az övék és mi a másé.

Egyszer aztán találkoztam a barátommal. Sápadt volt és soványabb, mint valaha. A háta megörnyedt és szemében alig pislákol az életkedv valami halvány tüze. Ő vett észre s hozzám jött, pedig én csupa kíméletből úgy tettem, mintha nem ismertem volna meg.

— Szervusz, Jancsi. — mondta mosolyogva.

— Szervusz, öregem! Na, ez nagyszerű — örvendeztem. — Ezer éve nem láttalak. Hogy vagy?

És barátom, aki azelőtt állandóan panaszkodott, most vidám arccal felelte:

— Hála Istennek, nagyon jól. Minden jól megy. Az egészségem kitünő. Még vagyok elégedve az étellel.

Hitetlenkedve bámultam rá, kerestem ajka körül a jólismert szarkasztikus mosolyt, azonban ő egyenesen nézett rám, a legegyszerűbben, ahogy csak naív gyermekek és nagyon erős férfiak tudnak nézni, akik nem mímelik a kemény kézfogást, a szilárd pillantást és az egyenes járást, mintegy önmagukat támogatván meg a keménység karóival.

— Hát ez... ez csodálatos. Ez nagyszerű. — dadogtam.

— Nem láttad a feleségemet? — folytatta könnyedén s vidáman.

Aha, gondoltam, mégis csak tanogatózik, hogy mit tudok.

— Nem, drága öregem, nem láttam. Talán itt találkoztok?

— Igen, talán találkozunk. — felelte nyugodtan. — Ő is akkor szokott hazamenni, amikor én és néha találkozunk.

— Néha?

— Igen, néha, mert ő Gyurkával szokott menni. Gyurkát sem láttad?

— Nem.

— Akkor valami programjuk van mára. Na, majd megyek egyedül.

— De hátha a feleséged már haza is ment?

— Nem mehetett, — mondta könnyedén és cigarettára gyújtott, közben egyenesen a szemem közé nézve. — Nem mehetett, mert Gyurkának ma dolga volt. S ahogy én őket ismerem, nem mennek külön.

Most már félni kezdtem. Kutatva, fűrészve néztem egyenesen az arcába, s láttam rajta, hogy érzi, mit gondolok: azt, hogy megbolondult. De nyugalmat pillanatra sem veszített el. Ugyanolyan könnyedén és simán, mint eddig, folytatta a beszélgetést.

— Amilyen lovagnak én Gyurkát ismerem, hát nem megy haza a feleségem nélkül s a feleségem is vele kísérteti magát. De ma talán programjuk van, tudod, Szilveszter, meggyűlés, és már úgy szokott lenni... Téged nem hívtak meg a nagyjégre?

— Nem, nem láttam Gyurkát két hete.

— Tudod, a feleségemet meghívták, s el is megy. Sokan lesznek együtt s ott lesz a lovas is. Gyurka maga hívta meg. Csodálom, hogy neked nem szólt. De én most értesítelek, menj el te is. Jól fogtok mulatni.

— És te?

— Hát, tudod, engem nem hívtak meg. Csak a feleségemet, külön. Én egy kicsit fölösleges vagyok, ha ott van Gyurka. Hát majd ottból csinálok valamit, úgyszólván külön munkám, s bank megbízott valamivel, azzal vesződöm. Dolgozgatok.

Most már végtelenül szomorú lettem. Iparkodtam barátom arcvonásain megállapítani s fájdalom vonalait, de nem sikerült. Csak a szemében árnyat ki még jobban az életkedv halvány tüze. Gyorsan kezet nyújtottam.

— Szervusz. Igazán örülök, hogy olyan jól megy mostanában a sorod. Isten veled.

— Szervusz, öregem. Jó volt egy kicsit beszélgetni veled, olyan ritkán találkozok az ember valakivel, akinek örülhet.

Később jutott eszembe, amikor már eltűnt az uccasarkon, hogy ezekután a szavak után önkéntelenül még egyszer kezet szorítottam vele s a kézfogása nagyon különös volt: mintha meg akarta volna ragadni valakinek a kezét, aki az övét már nem szorítja... De akkor is nyugodt volt és fölényes.

Vajon nem fogja ez az ember egyszer fejbőlöni magát? Vagy a feleségét? Vagy másik jóbarátunkat: Gyurkát? Isten tudja, de olyan kemény és olyan nyugodt és olyan fölényes volt, hogy semmi sem lehetetlen...

Pesti Napló 1928. máj. 31. 122. n. 6.

Három regény: *Péczeley József: „Földdobott kő.”* 150 oldal. A Kultúra r. t. kiadása. Gyula. — *Kodolányi János: Szakadékok,* 200 oldal. Athenaeum. — *Sásdi István: Vadludak,* 134 oldal. Dante-kiadás.

Péczeley József mindig a maga világát, a maga élményeit és megfigyeléseit adja írásban. Sohasem csetlett-botlott se jobbra, se balra: szeretettel, megértéssel és jellemző erővel válogatta alakjait a magyar

446

földről. Épp úgy, mint *Tömörkény*, vagy mint *Móra Ferenc*, valósággal vele él és érez alakjaival s nem kerül fölibe, még a leíró részletekben, a boncolgatásban, vagy lélekrajzban sem annak az életnek, amit lerögzít. *Péczeley József* úgy gondolkodik írásaiban, mint az ő falusi alakjai, mint a zanaszugi atyafiak s ez teszi éppen olyan közvetlenné, természetessé és zamatosá írásait. A „*Földdobott kő*” ezenfelül drámaian izgalmas, gyors lüktetésű, érdekes kis regény, vagy talán inkább hosszabb elbeszélés. A földdobott kő szimbolum. A földdobott kő is visszaesik a földre: az embert is, aki a földből sarjad, visszahívja a föld. Ebből ered a regény címe, de ettől függetlenül is áll a történet, mely maga lábán jár. Két öreg gazdáról szól, akik jó barátok voltak, de nagyon összevesztek, mert az egyik, — aki a fiát már taníttatja s úrnak akarja nevelni, — a másiknak odavágta, hogy „*Tagosító*” ami annyit jelent hogy elszántott a más földjéből. A módos gazdát szíve gyökeréig érinti ez a sértés, mert tisztának érzi magát s ezért nagyon rossz szemmel nézi, hogy a másik gazda fia, az „*Úr*” titokban teszi a szépet a lányának. Közben kiderül, hogy az ellenfél, akiért jótállt, — mivel ő nem volt otthon váltólejáratkor — a nevét odakanyarította a váltó alá. Nem volt ugyan bűnös szándéka, mert a „*koma*” ügyis elismerte volna az írást, hiszen jóban, rosszban egyek voltak de nyomban az aláírás után zörrentek össze. Már nem lehetett a hibát jóvátenni. Ott sötétlett a vészterhes felhő állandóan az aláíró gazda feje fölött. A bank ravasz és rosszindulatú ügyésze is megtudja a hamisítást s a börtön sötét torka mered a gazda felé. Fia, az „*úr*”, éppen ekkor kéri meg a másik gazda leányát, de ez a szemébe vágja hogy az apja váltóhamisító. Kész a tragédia, az egyik lélek már-már összeroppan. A test is összeomlik. Szélütés éri s tehetetlenül várja az erkölcsi halált is, amikor öreg cselédje vállalja, hogy ő írta a szomszéd nevét a váltóra, holott írni sem tud. De ezen is segít, mert faaprítás közben lecsapja három ujját, éppen amivel a tollat kellene megfogni, hogy igazolja az aláírást! Ekkorra azonban a szomszéd is megrendül. Kérges szíve megenyhül. Megbocsát. Az „*úr*” fiú otthon marad, visszatér az anyaföldre s megkapja a leányt. Egyszerű történet ez így, de annyi jól megírt, nemiesen felfogott s átérzett részlet van benne, hogy ez a kis regény *Péczeley József*nek kétségtelenül egyik legjobb munkája. A sok sívár, lelkünk-től távoleső fordítás és henyé, léleknélküli, zsonglörködő írás után valóságos üdülés. *Péczeley József* nyelve mint mindig, egyszerű, tözsgyökeres, zamatos. Hangjában valami kedves, férfias, szelíden megenyhült humor és nobilis életbölcsesség van, akár valamelyik paraszt alakja lelkének kicsillanó sugarában. Ő maga is az, testestől, lelkestől, de becsületesen: magyar. Akár valamelyik mosolygó, barnaszemű, derüstekintetű paraszt, aki Zanaszugon elbeszélget a kiskapuban.

Kodolányi János: Szakadékok című regénye az ifjúkorból vette új tárgyát. Szóval olyan diákregegy ez is, abból az időből, amire mindenki, — nemcsak az írók — áhítatosan emlékszik, mint az élet gyorsan elszállt báránnyelvére. A kötet érdeme, hogy alakjaival, helyzetrajzával és hangulatával vele él az író. Talán sokkal többet is lát benne, mint mi,

447

Protestáns Szemle 1928. jún., 6. sz. 446-448.

mert bizony a főszereplő, a kis diák regénye nagyon sovány, nem is érdekes. *Móricz Zsigmond* diákregegyében, a „*Légy jó mindhalálig*“-ban sincs sok történés, de milyen mély, milyen karakterisztikus, mennyire művészi és életteli. Bele van rögzítve a kis diák életének potáise, derüje s tragikuma. *Kodolányi* meséje jelentéktelen. Vannak persze szép, jól megrajzolt alakjai, de egészben valami a szürke részletekre ráboruló egyhangúság árasztja el a könyvet. *Kodolányi* Jánosnak sokkal, de sokkal jobb munkái vannak. Talán valami szelíd, busongó visszaemlékezés dobta felszínre benne ezt a tárgyat, az ifjúság felfoszló kis buborékjait, amikhez maga az író szeretettel vcnzódik, de ami művészi érdeklődést bennünk nem ébreszt.

Sásdi István: „*Vadludak*.“ Gyanakodva vettem a kezembe *Sásdi* István könyvét, mert hasábokra menő kiadói beharangozás előzte meg. Ami meglepő: nem esalatkoztam. Legelsősorban *Sásdi* István regénye érdekes. A regény meséje lüktető. Nem sok történik benne. Egy különös, kiábrándult, de okos és érdekes férfi kerül egy kis városba, ahol kerüli az embereket s az uri kaszinó helyett inkább a parasztkorcsmát bújja. Ő a „vadlúd“, aki nekivág a borus, felhős égnek, szabadon repülve, a porba sárba, le nem szállva... Egy leány, akinek a lelke keres *valakit*, beleszeret. Sokat találkoznak s már-már ő is elrepül a férfivel, de mégis megtorpan és otthon marad. Férjhezmegy a gazdag, rózsásképu, jóember vőlegényéhez. A „vadlúd“ pedig tovább repül a borus őszi égen. Szép könyv ez. Hiszen nem történik benne sok, de minden fájoan szép és igaz. Könnyes pesszimizmusa megfiat, de el is szomorít bennünket. A kötet hangja bátor és nincs benne semmi abból a most divatos alkalmazkodásból, — mely újabban az irodalomban, — sajnos, a legjobb írók munkáiban is, — olyan ügyesen símul a jazzband uralmához és mesterkélt kézzel szórja az erctika csillogó aranyfüstjét. A „Vadlúd“-ban élet van. Fájdalmas, érdekes, szívünkbe markoló élet. Ezuttal a kiadónak nagyon igaza volt. *Sásdi* István regényét sokan fogják olvasni. Ez, amit örömmel mondhatunk róla. *Pásztor József*.

Kodolányi János: Szakadékok. Regény. Budapest. Athenaeum. — Manapság nagy kelete van irodalmunkban a gyermekkorra való visszaemlékezéseknek, akár ha regény formájába burkoltan, akár ha nyíltan, mint közvetlen memoárok jelentkeznek. Móricz Zsigmond gyermekregénye óta mindgyakrabban találkozunk velük, ami különben nem csoda, mert ez a témakör, akármilyen köntöst öltson is magára, mindig hálásnak bizonyul, hiszen a legtöbb olvasóban olyan hurokat penget meg, amelyek zsongását mindenki szívesen hallgatja. Jóleső, halk és enyhé kívánczóság ébred bennünk gyermekkorunk már-már feledésbe vesző, többé-kevésbé rokon állapotaira, majd a kifejtett és már vissza-visszatekintgető embernek nagyobb élet-tapasztalatából némi fölényvel és megértő leereszkedéssel kísérik egy nyíladozó emberi lélek első tapogatózásait. Talán minden gyermekéletnek volt valami üde szentsége, amely rendszerint kissé esetenül jelentkezett, úgy hogy egyrészt melancholikus lírára, másrészt derűs mosolyú humorra hangolódunk. És mintha minden gyermekkor történetében meg-megcsillanna az emberiség mondai aranykorának ábrándja egy olyan világról, amely érintetlen szüziességgel és kimeríthetetlen gazdagsággal egyforma valószínűséggel kínálta az emberi élet minden lehetőségét, úgy hogy a sok-sok csalódás után a visszaemlékezés szárnyán jól esik néha ebbe az elmúlt világba menekülnünk.

De máskülönb is nagyon hálás az efféle téma. Nemcsak kicsinyek és kicsinyek, vagy nagyok és nagyok, hanem kicsinyek és nagyok is állanak benne egymással szemben; friss mohó, akadályokon még ki nem ficamodott, surló-

dásokon még el nem kopott emberi lelkek találkoznak az élet küzdelmeitől már készre formáltakkal, megnyesetekkel vagy felőröltekkel. Ezek az ellentétek gazdag lelkű író tollával pompásan kiemelhetők, szembeállíthatók, úgy hogy az emberi sors örök körfutása a születés, élet és halál állomásai között gazdag változatokban bontakozhat ki előttünk.

Persze író legyen a talpán, aki hozzányúl gyermekkkora éveéhez. Ember, mélyen érző ember, aki megáldatott a szeretet adományával, mert alig képzelhető visszatetszőbb eset, mint ha valaki, amire különben, sajnos, akadt újabban nem egy példais, cinikus vigyor-gással teregeti ki fiatalságátörténetének ürügye alatt más lelke szennyesét, tanujelül annak, hogy soha de soha nem volt igazán gyermek, nem volt fiatal.

Ilyesmik jutottak eszünkbe Kodolányi János szép, tehetséges könyvének olvasásakor. Kodolányi regénynek nevezi művét, körülbelül annyi és époly kevés okkal, mint az e címmel napvilágot látó irodalmi műveink legtöbbje. Visszaemlékezéseiből ember-sorsokat formáló és eldöntő történet nem igen kerekedik ki, helyzetképek finom hangulatú egybeszövésén nem igen jut túl. De utóvégre is ez mellékes dolog, mert ezen a határon belül sok szép ajándékot ad olvasóinak. Úgy látszik, hogy általában nem valami sokat változtatott emlékein. Nem azt értjük ezen, mintha azt várnók, hogy arra a szinte lehetetlen feladatra vállalkozzék, hogy egykori gyermeki lelke korlátai közé helyezkedjék vissza, ami különben is nagyon kétséges vállalkozás, mert rendszerint csak olyan, legkevesébbé sem gyermekes életlétáshoz vezet, mint Molnár Ferencnek legtöbbnyire hazug módon transzporált és mesterkelt gyermekhistóriái, amelyekben csak a nagyok érzélgőssége sir, — hanem azt, hogy rajzaiban jóval nagyobb szerepet juttatott a rekonstruáló, mint a csattanót kereső és átalakító képzeteknek. Több bennük az évek szűrőjén átvívódott, de egyébként át nem alakított élettapasztalat, a Wahrheit, mint a hozzájuk fűzött ki egészítő Dichtung. Az író, akit eddig csak regényeiből és elbeszéléseiből ismertünk, egy új oldaláról mutatják be, de az eddiginél nem kevésbé figyelemreméltóról és rokonszenvesről, mert amire előbb céloztunk, Kodolányi valóban rendelkezik a szeretetnek amamele-

gével, amely halk és meleg lírával aranyozza be gyermekkkora emlékeit.

És mindazt, amit a gyermek mohó szemmel öntudatlanul és gyakran félszegen habzsolt fel magába, most a férfikor nyugodt, kezével rendezi el élesen jellegzetes képekbe. Egyforma biztossággal érzékelteti a környezetet, nyilván Egert, a kis szegényes házat, ahol mint kis diák először került idegenekkel szembe; a ház élet-viharverte lakóinak apraját-nagyját, kis örömeiket és kis szenvedéseiket, leghétköznapibb tucátéletük jelentéktelen folyását, de mégis mindent akképen, hogy mély emberi jelentőséget nyernek finom, halkszavú és tartózkodó művészetétől.

Farkas Zoltán.

Napkelet 1928.

Jún. 1. 11. 17.

858-859.

NŐI SZAKASZ

Önöknek még nem tűnt fel, hogy a vonaton vannak női szakaszok? Nekem nemrégiben feltűnt. Most tűnt fel, amikor a MÁV átalakította a harmadosztályú kocsikat másodosztályúakká, olyan formán, hogy levette a hármasszámot s felszegezte a kettőst a kocsi oldalára. (Arról is lehetne beszélni, hogy miért utazik a másodosztályú utas fapadon, amikor drágább jegyet váltott, de most ezt hagyjuk.) Egy ilyen átalakított kocsi hátulsó nyitott perrónján álltam, amikor a kalauz, egy pesti villamoskalauzt megszégyenítő szigorral rámkialtott, hogy azonnal távozzam onnét, mert az női szakasz. Körülnéztem, de a nyitott perrónon, illetve erkélyen semmiféle táblát nem láttam. Hivatkoztam erre, azonban a kalauz egy fokkal szigorított a hangján s figyelmeztetett, hogy ővele ne vitatkozzam, mert a vitában úgyszólván ő lesz a győztes. Erre kiderült, hogy az ajtó mögött csakugyan női szakasz volt.

A tréfa abban van, hogy ugyancsak egy ajtó választja el ezt a női szakaszt a férfiszakasztól. Ott már nekem is szabad tartózkodnom. A perrónon nem. A másik helyiségben igen.

No de női szakasztól ki vár logikát? Így csak nevetni lehet a dologon. Nevetni azon, hogy a női szakaszban ülő három hölgy két perccel előbb még az uccán ment, ahol nincsenek külön választva a nők és férfiak még az erkölcsrendelet óta sem, hogy az állomáson ezerfőnyi tömegben tolongtak a férfiakkal való legközvetlenebb közelségben s most már arra a perrónra sem szabad betenni a lábát a férfinak, ahol az ő külön szakaszuk van, persze jól záródó ajtóval elválasztva.

Önök azt mondják, hogy miért foglalkozom efféle csekélységekkel, mikor itt van például az esküdtszék ügye is. Nincs igazuk. Mert ezen az alapon én most követelem a férfiszakaszt. Igen, egyenjogúak s egyenrangúak vagyunk, tisztelt MÁV, tessék táblákat akasztani minden vonaton legalább egy kocsira, hogy az férfiszakasz. Ez lehetetlen? Ugyan. Abban nem látnak semmi furcsát, ha egy csomó nő külön szakaszban utazik, de az már furcsa, ha egy csomó férfi utazik ugyanúgy? Persze, az ilyen férfiakat hajlandók lennének »beteges hajlamúaknak« nevezni, — bocsánat a kifejezésért. Amde a nőket, akik mogorván bezárkózának a saját külön szakaszukba s annak a kocsinak még a perrónján sem tűrnek meg férflémbert, — hogy is mondjam csak! — nem furcsálják? Hallgatólag elismerik, akceptálják a nők efféle jogait, melyek a múlt század ájulások, kölnivizes prüdségében gyökereznek! Ha férfiszakaszok volnának, az persze hatalmas lépést jelentene az erkölcsök züllesztésére felé, de a női szakasz nem.

Hogy a dohányfüst lehet kellemetlen, sőt ártalmas, azt elismerem. De hogy miért kell minden vonaton külön szakaszt fentartani a mai világban olyan emberek számára, akik a vonat futását nem képesek nyugodtan elviselni férfiak társaságában, még akkor sem, ha a férfi egy ajtóval elválasztva a kocsi exterritoriális területén áll, — ez nem megy a fejembe. Ugyan, tisztelt MÁV, mint par excellence férfivállalat, fricskázza le azokat a nevetésséges kis táblákat onnét, legyünk egyenlők, az istenért, valamennyien férfiak, nők. Avagy kreáljanak külön férfiszakaszt, ugyanannak a szigorú erkölcsnek az alapján!

Kodolányi János

Magyarország 1928. jún. 3. 125. n. 4.

Éjféli mise

Irta: KODOLÁNYI JÁNOS

Az ég sötét volt, szinte fekete, a kert felől komor fenyegetésbe hajló; rekedtek kárógó varjak meg csókák verődtek foltokba alatta. Már-már estébe hajlott az idő, a fák kopasz ágai szürkén, koldusan vesztek homályba, lassan-lassan szomorú csend, álmos megdermedés borult a földre, hallgattak a zsuptetős, vertfalú talpasistállók, a kutágas, a néptelen tyukól rozzant deszkái, az egész udvar, az egész világ. Minden mintha keményre fagyott volna, akár a hepehupás, vízöntéses talaj, olyan élettelen, csöndes, halálba-hajló volt. Nem lehetett abrakoló lovak horkolását, kérődző tehének nyugodt, békés bögsését, időjós kakas érces kukorékolását hallani. Még a trágyadomb helye is üres volt. A pusztuló gazdaság csendben, életjel nélkül várta a havat.

Az öregember a kert felől jött, s bizonytalan lépéssel tétován bótorkáltak a csontkemény rögeken. Szikkadt inai már nem töltötték fejszere a fekete pamutharisnyát, bocskora elől felhajlott és kőmadzaggal volt összefűzve, piszkos bő gatyája szomorúan lógott le csipőjéről és olyan volt, mintha bikla lenne. Háta görnyedten hajlott a föld felé s minden lépésnél meg-megzökkent a feje. Zsíros, kerek kalap volt a homlokába huzva, nyakát a rongyos suba gallérja takarta, úgyhogy arcából csak a deres, csapzott bajusz lehetett látni. Fát cipelt az öreg, egy kerü aprófát a vacsorához s ez görnyesztette meg annyira. Jobbkarjával ügyetlenül magához szorította a facsomót, ballában a fejszét vitte. És egykedvűen, lassan cammogott a pítvar felé.

Most odaért, föllépett a lépcsőn s barna, szikkadt, ráncos arcát végighordozta a hóterhes égen. Klégett apró szemel pislogtak. Majd a vakolatlan falra, időredezett mellvédre, kicsorbult, málló árkádopszlopokra tévedt a tekintete s fogatlan szája halkán motyogott valamit. Aztán ledobta a fejszét.

Ekkor nyílt az üveges ajtó s nagyhasu, kerekarcú vénasszony lépett ki rajta. Mocskos biklája, vetettkapcája, fehér harisnyája megmutatta, hogy senkise visel rá gondot. Egyik kezében félig meghámozott burgonyát tartott.

— Gyűj bé hát! Samu! — szólt türelmetlenül. — Mit báméskodó!

— Csak azt néztem — rezzent össze az öregember — hogy hát a tél tisztára levessze a falat. Lá, megen hó lesz ni.

— Má igaz! — zsörtölődött az asszony. — Mahónap ledül, osztán nincs aki gondozza!

Az ember bosszusan forgatta a fejét, mintha a fülével szerette volna a felesége hangját elkerülni.

— Jó van má, nő! Fenézzön meg! Kítart, még mi élünk...

Avval féloldalvást befelé iparkodott a konyhába. Az asszony becsapta az ajtót s most az ura után fordult. Homály volt már a konyhán, a polcokon álló fazekak, tányérok elrejtették a színeiket épügy, mint mocskukat. Az öreg ember görnyedten sietett a szoba felé, de az asszony utána pörölt.

— Hát! Mast szedöd a lábadat, mi! Peeg nem úgy van ám. Hon vannak a loak? Hát a morhák? Csikénk vaj van-e egy is? Mindön bédül, rogyik, szakad, mahónap ugye lehet ágynak essünk, annyika erőnk sincs, hogy segíhetnénk magunkon... szomszédot kee híni, ha valami nehéz dolog eléadi magát... ü meg azt beszéli, hogy jó van ez így...

— Nem azt beszélöm... hallod!...

— fordult felé dörmögő hangon, reszkető alázattal s még jobban meggörnyedt a piros, haragvó asszony előtt.

— Én csak azt beszélöm, hogy nekünk mindegy má... kítart, amig éjünk...

— Mahónap egy kolány tejet se tuggyunk a szánkhon vinni — folytatta keserűen az öregasszony s még most is csak tartotta kezében a burgonyát — osztán sönki, sönki a nagy égve-

Ellenzerék 1928. jún. 4. 124. sz. 11.

lagon nem segít rajtunk. Sönkink sincsen...

Már-már sirásba fult a szava; szipogott, balkezefejével végigtörölte az orrát s az asztalhoz fordulva ismét dologhoz látott. Az ember csöndesen motyogott:

— Má megen rágyútt... Nem hagyj a köszvénye... — avval ajtót nyitott.

— Mit beszélsz? — kiáltott utána a felesége.

— Csak azt beszélöm, — nézte a földet, — hogy most megrágnom a tüzet... osztán főzhetőd a... utolsó szavait már nem mondta ki, sietett a szobába s ott ledobta a fát a földre.

Csend volt. Az öregasszony szipogott, hámozta a krumplit. A padkán levő vödörből vizet merített, lett-vett a folyton sötétedő konyhán. Bent az ember zörgött, rakta a tüzet a vastűzhelyen.

Leszállt az est. Távol kutyaugatást lehetett hallani, amint kocsi zörgött el az utcán. Néha meg a varjak lármáztak. Az öregasszony mécsesét gyújtott, bevitte a krumplit a szobába s lábassal a tűzre tette. Lassan barátságos meleg terjengett a szűk helyen, melyet alig-alig világított meg a tökmagolaj sápadt lángja. A tűzön sistergett a burgonya, szagával betöltötte a savanyu, dohos, fokhagymás levegőt.

Egy darabig csendben főzött az öregasszony s az ura ott gunnyasztott a kályha mellett egy alacsony széken. De ahogy egészen lehorult a téli est, nagy sóhajjal újra csak megszólalt az ember:

— No, lá csak nem lesz sáros a karácsony. Ojan hó lesz má hónap estére, fenézzön meg...

— Az! — kapott a szón az asszony.

Mély lélekzetet vett, egyik kezét nagy hasára tette, ugy keverte a másikkal a sistergő burgonyát.

— Az! Lesz. Csak lá, mik maragygyunk magunkra. Ett nem ünnepöl sönki. Ett nem várgya a karácsont sönki. Ett nem sít kalácsot, nem surol, meszel sönki...

Az ember rázta a fejét, domboru barna homloka ráncba szedődött a fehér haj alatt.

— Jó van má, Zsuzska... Ne beszéd megen... Nem is kee ett a kalács sönkinek... Nem kee nekünk a meszelés se... Jó van így...

— Ha leljünk enni — folytatta az asszony mély keserőséggel a hangjában — sönki se ül közénk... Még ezt a kis burgonyát is ett jobban eném, ha vóna... vóna valaki...

Megint csak birkózott a könnyeivel. Alig-alig tarthatta vissza, hogy a lábassal ne hulljanak. De mégis erőt vett magán s miközben a párolgó ételt letette az asztalon a mécses mellé, akadozva mondta:

— Gyűlj hát enni... Samu...

Odacihelődött. Lassan kinyitotta a bicskáját, kenyeret hasított, háromszö-

get vágott belőle s késével a krumpliba mártotta. Most ahogy a mécsvilágnál ide-oda forgatta fogatlan szájjában az ételt, nagyon nyugtalannak látszott. Apró szemei röpdöstek, nem pihentek meg a feleségén, sűrűn fujta a burgonyát s konokul hallgatott. Az asszony azonban nagyszomorúan csak tovább hajtotta a magáét s alig evett egy-egy harapást.

— Vaj ki tuggya, nem utósó karácsonyunk lesz-e a mastani? Vaj megérgyünk-e a másikat? Osztán lá, nekünk öregségünkre még csak... még csak nem is innep az innep... Nincsen sönkink...

Most már kicsordult a könnye. Letette a villát, vizes szemével a mécsbe bámult, sűrűn szivta az orrát, könnyei legördültek széles ábrázatán. Az ember konokul hallgatott.

— Nincs má neköm örömem ebbe az életbe!... — Siránkozott az asszony. — Nem ért az én életöm semmit... jába gyűttem a velágra ni... Még az állat életnek is több haszna van...

Főlhajtotta a biklája szélét, az orrát fujta. Sokáig zokogott.

— Jó van, Zsuzska, — motyogta végül az ember türelme fogytán, — egyél, osztán feküdjünk... Fenézzön meg...

— Ezt értöd! — kiáltotta az asszony utálattal s könnyei folytak. — Egész életünkbe az vót a te beszédöd, hogy együnk, osztán feküdjünk! Jaj neköm! Ejenkor látom, hogy kíd vótam én neköd! En attam enni, velem gyűtté fekünni... Jaj, én istenöm, istenöm, gyerököm meg nem lehetött, mer te sokat akartál enni...

Az ura is letette a kését, nyelt és komoran mondta:

— Asszon, szűnj meg má! Fenézzön meg hát! Ez neköd inneplés... nem lett, osztán vége.

De az öregasszony már nem látott a keserőségén kívül semmit. Bütykös kezeit az arcára nyomta, ugy zokogott, beszélt, köhögött.

— Azér nem lett, azér, mit szépetöd! Jaj, csak má meg ne érném a gyűvő karácsont! Jaj neköm! Ejenkor látom, hogy jábavalóság vót az egész életöm! Meddüségre kárhoztatott ez az embör!

És zokogott keservesen. Leborult az asztalra. Egész teste meg-megrázkódott. Az ember gyámolattal, de bosszusan nézte.

— Zsuzska no! Szűnj meg má... Zsuzska... — hajtotta egyre.

— Nem szűnök! — mondta emelt hangon s vizes arcát az ura felé fordította. — Nem szűnök! Te sem szűntél a vagyom miatt engöm szajhává... szajhává tenni!... Mer az vagyok... az vótam... Ejenkor látom, karácsonkor... mer nincsen gyerököm!...

Uj zokogásba kezdett. Mélységes keserősége megdöbbenette az urát. Az lehajtotta a fejét, hallgatott. Így, mély csendben mult az idő, a krumpoli kihűlt, a tűz pislogott. Végre megszólalt az ember:

— Ne ríj má, Zsuzska... hallod Zsuzska... jobb má nekünk így e...

Nincs gondunk... Ugyis meghaljunk má hama... Szerettelek én téged, fenézzön meg... De lá, így lett e...

— Hon vannak a loak? Hon vannak a szép fehér morhák? Ki javétti meg, ami összedül? Ki néz a dolog után? — sírta az öregasszony. — Hon a vagyon? Hon az egész élet? Hát azér vót mindön, azér, hogy késő öreg-ségömre még kalácsot sincs aki süssön, kimeszelje a házat, osztán karácson este az... asz-asztalomhon újön?...
— Zsuzska... te...

— Ezér lettem én asszon? Ezér szenvedtem, dógoztam, gürcöttem keservesen? A pézér, a rossebős pézér?... Jaj, jaj én istenöm, mér is étem meg ezt a mái napot!...

— Zsuzska!...

— Haggyá engöml Mast utójjára haggyá! Idegön vagy te neköm má aztán, nem köllész se testömnek, se lelkömnek... Ezt kee megérni az utósó... talán az utósó innepön!...

Elfordult, zokogott.

Hallgattak. A férfi szájában keserűvé lett a falat. Csak nyámmogott, nézett maga elé. Csend volt.

— Zsuzska, — mondta aztán. — Jól van má, ami megvan, má megvan, fenézzön meg... Ha magunk vagyunk is, de... — nem tudta, mit mondjon. Kifogyott az igazságból. — Fenézzön meg! — tette utána. — Van három fertájunk...

Az asszony nem szólt, csendesen sírdogált.

— Van három fertájunk, kiadjuk felte, — folytatta s megint elakadt. — Meg aztán... meg hát, másunk nincs ugyan, de hát... ez ölég... fenézzön meg...

Mikor idáig ért, már egészen elvesztett a hangja. Szeme bizonytalanul járt ide-oda s végül megpihent a sublaton. Régi, sárga kép állt ottan, pécsi fotográfia, egy magas, délceg barna legényt ábrázolt bő gatyában, kerek kalappal a kezében, meg egy biklás, se-lyemkötényes, kövér, kerekképű lányt... Mindez csak úgy rémlett a mécsvilágnál. Aztán lassan fölkel, áttipegett a szobán s leakasztotta subáját az ajtó mellől.

— Kimék, körülnézők, osztán bezárom az ajtót, — szólt csendesen és kiment.

A pitvarban hideg levegő csapta meg. Behuzta a nyakát s körülnézett. Feketén borult az égboltozat a földre s finoman, halk zizegéssel esett a lő. Lent már csillogó fehér takaró lepte az udvart. Kilépett a puha, ropogó hóra s most a fehérségben meglátta a néma, öreg istállót, lejjebb a szint, a tyukólat, a kutágast és mindez olyan csendes, olyan békés, olyan szép. A roppant zsuptetők fehérek voltak, fehérek, nem látszott semmi hűjjük, fehér volt az üres tyukól teteje, a ferde kutyém csucsa, az udvar végig, végig fehér volt s nem látszottak a kemény, fekete göröngyök. Az öregember csak állt a hóesésben s fehér lett az ő kalapja és válla is. És ahogy ott állt, úgy szeretett volna valamit mondani valakinek, talán csak annyit, hogy csik a hó... de egyedül volt, egyedül a végtelen fehérségben.

Vékonyan, lelkendezve szólalt meg a pápista harang. Éjjéli misére elsőt harangoztak. Zengett, bongott, örvendezett a nagy csendben. Akkor fordult meg az öregember, hogy visszamenjen s szeme ismét az istállóra, az üres istállóra tévedt. S ekkor öreg szeméből neki is kicsordultak a könnyei.

Ma sem tud megbocsátani

Írta: Kodolányi János

Mentem az utcán, ragyogó tavaszi napsütésben és elábrándoztam ifjúságom verőfényes emlékein. A gondtalan, — vagy ma már gondtalanoknak látszó — papokon és a kedves cimborákon, nagy, eget-földet rázó szerelmeimen, amelyek mind elaludtak lassanként, sőt azoknak egy része is, akik életemnek egyengetői voltak.

Az áprilisi naptény szeliden csillogott a Berliini-tér forgatagán. Sürgő-fürgő emberlömög taszigált, de én alig láttam valamit mindebből, lelkem valahol elhagyott faluk templomterein játszott, ligetekben csatangolt, kisvárosok csendes zugjaiban szomorkodott. Bűszesen megfeledkeztem magamról.

Egyszer csak... milyen különös, az emlékképek olyan intenzíven villantak előm, hogy magam is megdöbbentem. Kézzetlenségem mellett hallgott egy kopottkabátú, vastag cipőtalpu, kissé hajlott uriember, akinek mord fekete ábrázolás bizonytalanul csillogott az örök cvikker. Milyen különös, ez az ember, matematikatanárom, olyan elevenen jelenik meg itt, mintha csakugyan a gyalogjárón lépegetne s mintha csak a kezemet kellene kinyújtanom, hogy megfoghassam libegő kabátja szárnyát. Jobban megnézem: megöregedett. De hát ha nem valóban ő lenne, hogyan öregedhetett volna meg? Hiszen az emlékezetben megmaradtak állandóan ugyanazokat a ráncokat hurcolják, vagy ugyanaz az üde simaság kacag rajtuk!

Ez az uriember itt melletttem nem emlék. Nem is puszta hasonlatosság csupán. Ez az uriember, kétségtelen, maga az elfelejtett számtanprofesszor!

Első pillanatban rémület szállt meg:

rémület, mint akkor, sok, sok évvel ezelőtt, amikor ez a mord fekete ember elővette a noteszét s a nevem körül legeleszett. Mintha dermesztő fagy kérge szorult volna a szívemre. Első pillanatra vad matematikai képletek rohagáltak, kavargtak át agyamon, négyzetgyökök és differenciál-hányadosok, geometriai ábrák, szögfüggvények, táncoltak, pörögtek és rajzoltak, mint a darazsak s menekülni akartam tőlük, hogy agyon ne szurkáljanak fullánkjaikkal. De aztán elömlött rajtam a bődölgő megnyugvás melegsége. Tul vagyunk ezeken a dolgokon is, nincs hatalom, amely engem kiszólíthatna s felelősségre vonhatna algebrai tudományom felől! A notesz nem lebeghet fölöttem! A matura elbukató barrikádjai nem meredhetnek felém dróttüskékkel ennek a békés, vastagtalpu urnak a zord szeméből! S legott! nagy szeretettel tettem el a nagyon-nagyon rég nem látott ember iránt, ifjúságom emlékalakja iránt, szemembe boldog könnyek szöktek s kalapomat milyen megemelve, boldogan felkiáltottam:

— Tanár ur! Tanár ur! Jónapot!

A görnyedező uriember megállt s kinézett szemöldöke tuskéi közül. Arcán csodálkozás, tétovázás tükröződött. Bizonytalanul nyult az örökké reszkető, de soha le nem pottyanó cvikkerhez.

— Csakugyan, — mondta halkán és könnyezett szerénységgel, — tanár vagyok.

— Nem ismer, tanár ur? Nem emlékszik rám?! — kiáltottam, megragadva a kezét s szinte kétségbeesve, hogy így elűntem az emlékében száz és száz diák tolongó ábrázala között.

— Nem, nincs szerencsém, — felelte bocsánatkérően s egyre nézett.

Ekkor megmondtam, hogy ki vagyok.

— Ááá, igen, — villant meg arcán az emlékezés egy halavány sugara s zord fekete vonásain kiragyogott az öröm

Magyarország 1928. jún. 7. 128. sz. 2-3.

napfénye. — Persze, persze. Tanítványom volt!

Ott állunk a sokadalomban s nem tudunk szólni. Egyre kétségbeesettebben érzem, hogy mondani kellene valamit, valami meleg, szívből jövő kérdést, valamit, amiben benne van a szürke iskola minden családiassága a tanterem por-szaga, az ablakon besütő első tavaszi nap poézise, a kis utca csendje, a zizegő könyvek melódlája, a nagy fekete tábla megengesztelődött szigora, minden, minden, még az ideálok könnyű szoknyácskája és friss gyermekarca is! S ő is csak hámult rám, nézte az arcomat, kérdezni akarhatott ő is valamit, de nem szól semmit, akárcsak én.

Sokáig álltunk így.

— Velem jön egy darabon? — kérdezte aztán. — Nekem sietnem kell.

— Ha megengedi, a legnagyobb örömmel! — S máris elindultunk egymás mellett, mi, akik éveken át csak egymással szemben álltunk.

— Hát mit csinál? — kérdezte.

— Dolgozom, nagyon sokat dolgozom, — mondtam büszkén.

— Ugy? Na, ez derék. Aztán mit? Hivatalba jár?

— Nem, csak írással foglalkozom. Irodalommal.

Féltőlalról csodálkozva meredt rám. Megigazította a zvikkerét.

— Irodalommal? — s lemondóan legyintett. — Az más. Nem lehet hallani magáról semmit. Egészen eltűnt. Azért nem is emlékeztem első pillanatra.

— De drága tanár ur! — kiáltottam fel büszkén is, szomorúan is, — hiszen négy könyvem jelent már meg és sűrűn írtak rólam lapok, folyóiratok!...

— Csodálom, — mondta még nagyobb lemondással a hangjában. — Pedig figyelemmel kísérem az irodalmat. Aztán mondja csak, kikkel járt maga

együtt? Hátha akkor jobban visszatud emlékezni magára.

— Jó matematikusokat fogok mondani, hogy biztosan emlékezzék rá tanár ur, — válaszoltam most már következetesen oldva meg a feladatomat. — Köhler Ervin...

— Áááá, igen, igen! Tudom már! Rámek flu volt, kisujjában volt a matematika! A bankigazgató fia volt!

— Aztán meg Baktay...

— Igen, igen, lám, lám, persze! Az ezredes fia!

— Azonban én arról voltam emlékezetes, — folytattam szomorú mosollyal — hogy nem versenyezhettem ezekkel a fiukkal.

— Na és hogy él? Miből él? Otthol lakik a családjánál?

Elmondtam neki, hogy már magamnak is családom van. Két szöke gyermekem, felelősség, munka, örök kötelességteljesítés az életem... S megmutattam a gyermekeim fényképét. S feleségemét. Sokáig nézte, elmerengés-sóhajtott.

— Bizony, — mondta aztán, — hogszalad az idő... Na és mondja, hogy volt azzal a matematikával? Mit akart mondani az előbb?

Kedvesen megfogta két ujjával a arcomat, mint a gyereket szokás. Szeméből meleg szeretet sugárzott felém, öröm, amilyen azelőtt sohasem, amikor még a ceruzája mocsanását lestem.

— Bizony az úgy volt, — magyaráztam szégyenkezve, — de hiszen most már ugyis mindegy, hiszen a magam embere vagyok és a magam felelősségéért harcolok az életben... Ugy volt hogy nálam rosszabb matematikus egész városban nem akadt!

— No, no! — rántotta fel a szemöldökét megrökönyödve.

— Nekem egy évben husz-husz négyesem volt, nem számítva a dolgozat

kokat, amelyeknek kivétel nélkül csak a címük volt meg... Emlékszik, tanár ur, hogy soha négyesnél egyebem nem volt számlanból? Én kevertem össze a diofantosi egyenletet a természetes számsorral és ma sem tudom, mi az egy ismeretlennel bíró elsőfoku egyenlet. Emlékszik még, tanár ur, hogy már a differenciál számításnál tartottunk, illetve tartottak, amikor én azt mondtam, hogy háromszög szögeinek összege van feladva?

Még folytattam volna, ha tanárom ábrázata meg nem döbbent. Egyre nagyobb szomorúsággal, mondhatnám. kinnal hallgatta szavaimat. Fejét lehorgasztotta, mintha láthatatlan noleszben kutatna az osztályzataim között, megigazgatta cvikkerét s bajuszán végigrángott az a jól ösmert fanyar mosoly, mely lemondást jelentett, mindenről már eleve való lemondást és a változhatatlanban való keserü megnyugvást. Aztán rámemelte a szemét. S legnagyobb részletemre felfedeztem a régi idők áttörhetetlen háromszög-barrikádjait, a gyökjelek sövényét s az ikszek spanyolbakjait. Pillantása rideg volt, mint régen, a tizenkettedik szekunda előtt, kézmozdulata, ahogy legyintett, mintha mondta volna:

— Mehetsz a pokolba...

— Na, Isten vele, nagyon örültem, most sietek, — mondta gyorsan, egyvégfibe, szinte oda sem gondolva arra, amit mond. Két ujját nyujtotta, biccentett s hátra sem nézve, vastag cipőtalpain elballagott.

Mint régen, a kisvárosi utca torkolatában... Amikor a háta olyan volt, mint fekete tábla, teleírva titokzatos és megfejthetetlen matematikai képletekkel.

— A-négyzet plusz b-négyzet plusz... hogy is van csak... — hadartam magamban kinosan s nagyon fájt a szívem s szerettem volna megölelni, de nagyon késze volt.

ŐSZ

Irta: Kodolányi János

Sáinek és fénnyalábok mindenfelé. A Balaton lélekzett. Egyenletesen emelkedett és süllyedt, mint óriási, ragyogóhátú hal s a hullámok sóhajtozva nyalták a partot. Távol, észak felé egybeolvadt a sötétkék égboltozat a sötétkék vízzel s a látóhatár szélén halvány ködök húzódtak. Balra Budaörs nyelve feküdt bele a vízterembe, de egészen halványan s szinte kéken.

A férfi hallgatagon játszott egy vadgesztenve aranyágra lehelével, melyet a nő vállá-

ról vett le. Láruk előtt aranyágra rétegben hevert a fákról lehullott levél, fölöttük susogtak a hervadt levelek.

— Azt hittem. — mondta később a férfi szomorúan — hogy itt majd föltámad benned valami. Nem tudom elhinni, hogy vége mindennek. Ha arra a sok emlékre gondolok, ami miniket összeköt, elszorul a torkom. És itt olyan szép, olyan csend, békesség van itt, hogy az emlékek valósággal rajzanak bennem. Nagyon szeretlek...

A nő messze elnézett a semmibe. Fehér vitorlák siklottak a vízen, de ő talán nem is látta őket.

— Borzasztó volt nekem lánykoromban. — mondta mintegy önmagának — senki sem szeretett. Néha olyan jól esett volna, ha apám vagy anyám egy kicsit szelídebben szólt volna hozzám, csak egy kicsit barátságosabban! Ha a nővéreim nem irigykedtek volna rám anynyira s nem fosztottak volna ki mindenből. Milyen halás lettem volna...

— Az már mind elmúlt! — felelt kissé bosszúsán a férfi. — Végre is bele kell nyugodni, hogy ők már meghaltak s velük együtt meghalt az egész gyerekkor. Vannak neked más emlékeid. Hát azok az évek, amiket együtt töltöttünk el? Nem emlékszel már arra, hogy minden nap elmentem hozzád s hogy beszélgettünk kettesben? Arra sem, amikor megvallottad nekem, hogy szeretsz? Anyai emlékünk van...

— Alapjában véve szerettem az apámat s azért bántott anyyira, hogy olyan durva, részeges, goromba, olyan hanyag, piszkos... — beszélt tovább a nő s egészen elmerült a múltba. — Kikéféltam a kalapját s ő lehordott, hogy minek avatkozom a dolgába, jó neki úgy is. Mit cicómázom.

— De aztán jöttem én, — próbált tréfálkozni a férfi, egy kissé keserűen. — Én foglaltam el az apád helyét, mi? Hát nem voltam én jó apád!

— Az azért egészen más, — legyintett a nő s szintén mosolygott, de csak azért, hogy vigasztalja az urát. — Mert amit az ember nem kapott meg kiskorában, az örökké hiányzik neki. Azt nem lehet később pótolni semmivel...

— Hát nem szerettek én téged? — pendítette meg a férfi az érzelmes hangot.

— Szeretted, — mondta a nő szelíden s meg-símogatta s megszorította az ura kezét.

— Hát akkor? Miért gondolsz az apádra, anyádra, akik nem szerettek s akik meg is hal-tak, hála az istennek.

— Az úgy van, hogy hiába hal meg valaki, ha az ember lelkében, belül, nem halt meg.

— Hát haljon meg ott is!

— De ott csak követelőzik tovább. Míg él-tek, folyton követelőztek. Megaláztak, lealaco-nyítottak, szolgálva tettek s azért mégsem tu-dok megszabadulni tőlük. Szeretném a fejemet a falba verni, szeretném a szüleimet meggyil-kolni, hogy szabaduljak tőlük... De az a ré-othon, a fák, a kertek...

Sokáig hallgattak, szinte lesujtva.

— Ez itt sokkal szebb, — mondta a férfi. — Nézd ott a hegyet, szinte beleomlik a vízbe. Hogy ragyog, vibrál, villog a víz. Nézd, mi-lyen felhők...

— Az olyan szép volt otthon, mikor a fel-hők estefelé pirosan húzódtak a rétek mögött s a pataokban úgy ragyogtak, minttha tűz folyt volna víz helyett benne. Kislány koromban ott lubickoltam a vízben s azt képzeltem, eleven tűzben fürdöm...

— Ez sokkal szebb. Olyan, mint a tenger. Az emberben minden kitágul, mindent szeret s mindennek örül ilyenkor. — mondta megint a férfi.

Sokáig ültek a padon. Sárga falevelekkel játszottak. Néha egymásra néztek s mosolyog-tak. De a mosolyuk szomorú volt, a férfi cse-n-des kétségbeesésében szeretett volna elmerülni a végtelen vízbe, a nő pedig... abba a kis patakba, amelyben eleven tűz folyik s amely ma is olyan, mint gyermekkorában volt.

Soha így nem érezték, hogy ősz van. A Balaton egyenletesen lélekzett s örök hullámmal sóhajtozva mosták a partot. Vitorlák siklottak a tükörön, mint ivó lepkek szárnyal. A halak szelídi subantak a fák között s mégsem, saj-nos, mégsem érezte a két ember a halált, az örök életet érezte, meghalt emberek örök éle-tét, akik mélyen eltemetve a lélek mélyébe, megfogják a szereni akará szívet s megder-mesztik a forróságot. S akiket nem lehet meg-ölni, sem késsel, sem szabószéssel...

Pesti Napló 1928. jún. 15. 134. m. 8.

Udvarlás.

— Irta Kodolányi János. —

Mér elmúlt tíz óra és Hédi — ilyen szép neve volt, mint általában azoknak a német leányoknak, akik valamely bécskörnyéki városkában látták meg a napvilágot — félve gondolt a szidásra. Szigorúan meghagyták neki, hogy pontosan legyen otthon tízre. De istenem, olyan kellemes az ilyen csöndes vasárnap este, a hűvös nyári levegő még itt, a külvárosban is olyan illatos és különben is egész héten semmi öröme, szórakozása sincs az embernek, hogy sehogysen akaródzott hazamenni. Hát még ha ilyen kedves, intelligens kísérője van valakinek, mint most neki. Ezt ugyan nem köti az orrára, hogy el ne bizza magát, hisz a férfiak ugyis olyan elbizakodottak, csak egyszer találkozzanak valakivel a sétátéren, már azt hiszik, hogy az ölükbe hull. Meg is mondta kerekén:

— Be muszáj menni, mert első a kötelesség...

— Na igen, magácskának igaza van, a kötelesség a legelső — hagyta rá kedvesen a fiatal ember s buzdón mósolygott, majd apáskodva magyarázta tovább: — De van ám más kötelesség is, ugy-e, magunk iránt is van kötelesség, ugyebár s magácskának ezt is meg kell értenie.

A gyér villanylámpák poétikusan világítottak, csöndes volt az utca, csak itt-ott hallatszott egy csiklandós női kacagás. Hédi azonnal megértette, hogy az embernek önmagával szemben is vannak kötelességei. Milyen okos férfi ez —

gondolta szerényen s úgy érezte, az élet nagy igazságára nyitották rá a szemét. Csak az volt kellemetlen, hogy a férfi nevét nem tudta, mert a bemutatkozásnál nem értette meg.

— Megértem, persze — mondta negédesen s furesza izgalmak futkostak a gerincén. Ezt az izgalmat olyan jól ismerte már s úgy várta a jelentkezését! — Nem vagyok már gyerek. Bizony, öreg vagyok én már, most már nincsen kötelességem magam iránt. Csak mások iránt.

— Naaa — duruzsolt tovább a férfi. — Hogy mondhat ilyet? Öreg? Hány éves? De igazán...

— Találja ki, én nem mondom meg.

— Bókoljak vagy őszinte legyek?

— Csakis őszintén — mondta Hédi szigorúan. — Én már túl vagyok azon, hogy nekem bókoljanak.

— Naaa, hát így este nem lehet jól eltalálni, de azért megsaceolom. Huszonegy.

Hédi boldogan elpirult. Hét esztendő tévedett a férfi. Vagy hazudott? Mindegy, olyan kedves volt.

— Eltalálta. Istenem, már huszonegy! Az a legszebb kor, a tizenhat-tizenhét év. Akkor az ember még remél, bizik mindenben, vár valakit...

— Legszebb a magácska kora — ófolta buzgón a férfi s megfogta Hédi kezét. — A tizenhétéves nő még laikus az élet pontjaiban. — Így mondta. — Nem tudja kihasználni a boldog alkalmakat. De már magácska, ugyebár, jól tudja, amit a költő mondott, hogy minden órának leszakaszd virágát. Az élet oly rövid, ugyebár és aztán mi a miénk? Magácska már alkalmazkodik az élet követelményeihez, a magácska szép szeme előtt már nem virulnak haszontalan vágyak, a remény bimbója már nem olyan piros. Magácska már nem fut délibábok után, ugyebár és ez a legnagyobb okosság.

Most olyan böles és megható volt a férfi, hogy a leány szinte sirvafakadt.

— Bizony — mondta rossz magyarsággal —, semmi sem jól van. Reggel ötkor kelek, a gazdám nem értenek semmihez, csak parancsolnak nekem. Pedig én tanultam, csak most nem volt állásom és muszáj volt elfogadni ezt. Nem nekem való, higgye el, de muszáj élni. Én már nem futok hű remény után. Na, isten áldja, a viszontlátásra, menni kell, mert kikapok. Alle gute Kinder schlafen...

— Ne menjen, ne menjen — könyörgött a férfi s megint megfogta a kezét. Most ő is németre fordította a beszédet s láthatóan büszke volt, hogy érti a leány anyanyelvét. Ez közelebb

hozta őket egymáshoz. Még hozzá jó „weanerisch“ tájszólással beszélt.

Hédit láthatóan szíven ütötte a férfi pallérozottsága. — Igazán intelligens ember! — gondolta. S nem is vette észre, hogy a bécsi dialektuson keresztül a gyermekkorá zendül meg a lelkében, az fonja körül elfelejtett melódiáival, vágyaival, szépségével, soha vissza nem hívható illataival.

Vehemensen beszélt az életéről, a munkájáról, hogy reggel ötkor kel, hogy mos, takarít, főz, hogy az öregasszony raplis, a lányok bogarasak... Németül beszélt s a férfi úgy hallgatta, mint a muzsikát. Ravasz férfi volt!

— Nézze, magácskának mi öröme van ebben az életben, ugyebár... — mondta duruzsolva. — Ne siessen még. Vagy ha már muszáj, hát nézze... engedjen be egy kicsit... Elbeszélgetünk.

— Beengedni? Azt soha! — jelentette ki erőlyesen Hédi s toppantott hozzá a lábával. Kissé tulságosan is erőlyes volt. — Mit gondol? Én — soha!

Közben a kapuhoz értek.

— Nézze, magácskának nincs senkije, ugyebár, akivel beszélhessen, pláne németül... Ugyebár, mindenki idegen magácskához.

— Hát maga? Hiszen maga is idegen tulajdonképpen... — felelt a lány s nevetett. A sarki lámpa éppen rávilágított, piros volt a kalapja, sötétkék ruhája rövid volt és csakugyan nagyon formás volt a lába. S a piros kalap enyhe fényt vetett az arcára, vagy anélkül is piros volt az arca?

— Én nem vagyok... olyan — mondta Hédi még szigorubban, bizony, tulságosan is szigorúan és ezért egy kicsit meg is sajnálta a férfit. A szíve bizserogni kezdett s jóleső bánaság futott át rajta.

— Olyan? — mondta a férfi s megfogta a kezét — az élet elröppen s mi marad belőle aztán? Minden órának leszakaszd virágát — ismételte patétikusan s németül s éppen ez volt olyan édes, hogy németül mondta...

Hédi besurrant a kapun, a férfi utána ugrott s átölelte. S a kapu csattant, becsukódott mögöttük s a lány reszketve pihedett egy pillanatra a férfi mellén.

— Vigyázzon, csöndesen lépjen — mondta mintegy önkivületben, őszintősen s hevesen vert a szíve. — Ha észreveszik, kidobnak... Pedig én nem vagyok... olyan...

S ráborult a férfin s odaadta neki a száját s bénultan vitette magát a konyhaajtó felé.

Méymova 1928.

Júl. 1. 117.7. 2.

Cigány

Írta: Kodolányi János

— Kezit csókolom, nagysága, szép asszony, jaj, de szép gyerekei vannak, az isten áldja meg, kivetem a szerencsését... Nem hány a kutya? Ne húzz le, az isten verjen meg, nagysága, szép asszony, szóljon neki, kösse meg, hat gyermekem van odahaza, rínak, mert nincs enni, majd kivetem a szerencsését, megmondom a jövőjét, verjen meg az isten, ne hass!

— ...

— Jaj, édes nagyságám, ne mondja már azt, hogy menjek el innét, hat gyerekeim van, csak egy falat kenyeret adjon, régi cipőt, hát, egy réklit, látja, milyen rongyos, aki rajtam van, kivetem a szerencsését, csak a kezét ide, megmondom abból is, milyen szerencsés lesz, az isten verje meg, szóljon neki, mért megharap! Dehogy megyek már el addig, míg szerencsését ki nem vettem, egy ilyen szépre fiatal nagyságának, mennyi szerencsés leti még, no mondja, hát nem kíváncsi rá? Hol a kedves úr, no mondja, hadd vessem annak is, nem kívánok érte semmit, édes nagyságám, semmit, csak egy darab kenyeret a kóknak, meg valami viselt ruhát az emomnek, ócska cipőt, ha van...

— ...

— Jaj, biza elesett a háborúba, magunk gyunk árvák, hét gyerekemmel, édes aranyos nagysága, dehogy mondtam hatot az úrnak, dehogy, így folyjon ki a két szemem, itt jön meg a ménkü, itt, így görbüljek meg, no mondja, hát még hazudok, no mondja! Hol van az édes úr, a férje, édes szép nagyságám, előbb annak... Ne tessék nevetni, nagy dohogás az, most mingyárt meglássa a szerencsését... Hadd tiljek le ide a küszöbre, no mondja, ír a cselédjének, hogy vágjon egy darab kenyeret, úgy lesz jó szerencséje... Jaj, mit néznek, tessék nézni már, itt a szívkirály, jön, sokan fogják szeretni magát, édes nagy-

sága, ne tessék azt mondani, hogy tegyem el, csak egyet vetek, meglássa, mind tiszta az igazságtul, amit vetek... Levél áll a házhoz, benne vallomása egy legénynek, aki nagyon régen látta édes szép nagyságát, még lánykorába... Itt vetem már a jó hírt, tessék csak nézni, megláthassa, nem hazudok, úgy éljek, ahogy nem hazudok, édes nagyságám...

— ...

— Hogy kívül gyön a jó hír, no mondja, hiszen itt van, vetem azt is, a szívkirálytul, aki meglátta aranyos nagyságát még lánykorában, azóta epekedik a szívserelmiért... De maga hűséges az urához, édes nagyságám, no mondja már annak a lánynak, hogy vágjon egy karéj kenyeret, tegyen csak ide hűsz fillért és emelje meg háromszor maga felé, nagyságám, úgy. No mondja, hazudok én, itt van ni, gyerekeket látok, de nem az urától, attul a szívkirálytul, aki az elébb gyött, itt a levél megint, hamarosan hirt hall felöle, ne tessék már haragudni, inkább egy viseltes réklit ha keresne az a cseléd, keressen csak, lelkem... Halál... a legnagyobb ellensége meghal, a szívkirály anyja, vagy apja, aki megtörte a legény szívserelmét... Hallgassa csak, nagysága, hallgassa csak, mit mondok én, rövidesen nagy társaság lesz maguknál, fényes vendégek, magas urak, köztük lesz a szívkirály is, akkor sűg valamit magának, amikor nem is gondolja, hallgassa csak, körül van véve titkos ellenségektől, hallgassa csak, itt van az utazás, messze utazik valakivel, hogy kivel, nem tudom, nem mutatja, de hamarosan... Tegyen csak ide ötven fillért, nagysága, hogy el ne menjen a szerencséje, el ne fusson, megköpködöm, ptü, ptü... apádanyszád idegyöjjön... Mondja már, mit lát, hazudok-e, de mutatja, sok bánata volt édes nagyságám, ott is sirt, ahol senki sem látta, de még most is visszagondol valakire, aki vágyott magára... Itt van már, hallgassa csak, messzi úton jön valaki magához, szeretettel, bánattal, de maga csak az urához köti magát, mert tiszta a szíve... Hallgassa csak, mutatja, nagy víz partján, tenger partján kucorog a maga bánata, már a tenger majd elnyelte, csak álmában gyön vissza még... Hadd lássam a tenyerét, jaj, milyen szép síma, puha keze van, de

Pesti Napló 1928. júl. 7. 152. sz. 7.

84

szerette volna ezt valaki egyszer, de már elfeledte maga is, ő is... csak álmában jut eszébe... Tegyen ide egy pengőt az életvonalra, megköpködöm, ptü, ptü, ha nem akarja adni, ha sajnálja, visszaadom, no csak, te lány keress valami régi cipőt az uramnak, hogy el ne vigyem az álmodat örökre... Mit mutat, no lássa, hosszú életű lesz, ha nem tesz a szíve ellen, sok szép gyereke lesz, ha sokáig lesz szép, ha sok szép gyereke lesz, sokáig él, nagy öröme lesz, de bánata is, isten megsegíti azok szíve által, akiket szeret, vagy akit szeretni fog... Ne nevéssen, sokat fog még szeretni, szép nagyságám, ne nevéssen, nem hazudok, itt a szerelem vonala, mutassa az...

Mikor az adományokat ezerráncú szoknyájába meríti s apró, fekete szemével még egyszer körülvizsgálva a konyhát, lecammog a lépcsőn, az asszonyka szégyenli magát egy kicsit, mint hiszi, azért, mert bedőlt a babonának, valójában azonban sokkal csiklandósabb érzések miatt. Nevet a kellemesen borzongató érzések simogatásától, de a lappangó büntudat föl-fölüti kirvófejét a lelkében. Sajnálja a pénzt, a ruhát, az időt, sajnálja saját magát, mert ez a piszkos néember megbabonázta... Megbabonázta?! Csakugyan van ennek valami természetfölötti ereje? A fiatalasszony ott áll az ajtófélfának támaszkodva s fülében még duruzsol a cigány mély, elaltató hangja.

S titkon rajtakapja magát, hogy valamikor, régen, szerelmes volt egy diákba, s vágyott rá, de csak egy csókig jutottak... S egész belsejét előnti a forróság. »Szívkirály... Szép gyereke lesz... de nem az urától... Hű az urához...« dünyög benne a sok furcsa, vezedelmes szó.

Hirtelen elpirul, bemegy a szobába s jól be teszi az ajtót maga mögött. Igen, ő hű az urához és nagyon szereti, az egésznek az az oka, hogy megbabonázta a cigány, Természetfölötti hatalom, szuggesztívó, vagy más misztikus erő... Ki tudja? S ebben megnyugszik valamennyire.

De tudja, érzi, hogy álmában vissza fog térni a diák, mert megjósolta a cigányasszony. S most mégsem sajnálja, hogy sikerült pénzt, ruhát is, kenyeret is kicsalni tőle a cigánynak...

1928. júl. 8.

85

A pihenés joga

Most aki teheti, a tiltásztó forró-
ságban elmegy egy kisét pihenni. A
diák sarokba vágja a könyveit, a hi-
vatalnok elutazik falura, a könyvelő
leszáll a magas pulpítusról s bele-
merül a Duna hűvös hullámaiba...
Természetes ez, hiszen az ember nem
gép, a pihenés nem luxus, hanem ép-
pen olyan fontos szükséglet, mint a
kenyér, a ruha és a fűtés. Egyáltalán
nem élvez kegyet az, akinek megadják
a pihenés lehetőségét, nem, mint
ahogy semmiféle kegyet nem látunk
abban, hogy valaki munkájáért meg-
kapja a falat kenyeret.

S éppen most halljuk, hogy egy na-
gyobb biztosító intézet egyszerűen
megtagadja tisztviselőitől a szabadsá-
got, hivatkozván a sok munkára.

És csodálkozunk kell, hogy ez lehet-
séges. Csodálkozunk rajta, hogy ebben
az országban, ahol olyan alaposan el-
lenőriznek és adminisztrálnak csecc-
mőtől halottig mindent s mindenkit,
ahol számontartják az állampolgárok
hajaszalát, ahol mindent igazolnak,
rubrikáznak, nincs egyetlen olyan
szerv sem, amely ellenőrizné, vajjon a
kötelező pihenést megkapta-e minden-
ki? Lássuk csak, ki fog a biztosító in-
tézet körmére verni s egyáltalán kihez
fog panaszkodni a szabadságától
igen egyszerűen elűtött tisztviselő! Ki
fogja megmagyarázni az igazgató
uraknak, hogy a munkást milyen ter-

mészetes jogok illetik meg? Ki fogja
megmagyarázni az érzéseikben ókori,
de életmódjukban bizonyára egészen
modern uraknak, hogy az emberi test
nem működtethető a végtelenségig s az
emberi lélek nem szipolyozható szünet-
nélkül évtizedekig?

Én azt hiszem, az ilyesmi a népjóléti
és munkaügyi minisztérium feladata
lenne. Ajánlom is, hogy annyi kevésbé
fontos kérdőív és statisztikai adatgyűj-
tés helyett ellenőrizze a minisztérium
azt is, vajjon a dolgozó ember hány
munkanap után mennyi pihenésben rés-
zesül? S akkor ki fog derülni, hogy
az emberek sokkal, sokkal kevesebbet
pihennek, mint amennyit kellene pi-
henniök a legprimitívebb józanész pa-
raucca szerint. Ki fog derülni, hogy
igen sok munkanélküli kapna alkalma-
zást, ha a dolgozókat néha pihenéshez
juttatnák. Ki fog derülni, hogy pél-
dául a fizikai munkás alig jut pihenés-
hez, mert még az állami gyárakban
sem ismerik a fizetések szabadság fo-
galmát úgy, ahogy kellene.

A népjóléti miniszter úr katolikus
pap. Világosfejű magyar ember. Bátor-
sága is van elég. Vegyen a kezébe ce-
ruzát és számítsa ki: mennyi munka-
napot jelentene, ha a munkások mind-
egyike évente egy bizonyos időre sza-
badságra menne s mennyi munkanél-
külit lehetne így a nyert munkanap-
okon alkalmazni. S keresse meg a mód-
ját, hogy azok, akik egész éven át dol-
goznak, pihenhessenek is.

Kodolányi János

Magyarország 1928. júl. 8. 153. sz. 13.

Elet?

Irta: Kodolányi János

Valami igazítani valóm akadt a kabátomon s bementem a legelső szabóműhelybe, ami élém akadt. Félrecső mellékuccában jártam, vakítóan vert a napfény s nem volt kedvem messzebb menni az apró ügyel.

Négy lépcsőn kapaszkodtam fel. Rozzant, cskorgó lépcsőn s minden pillanatban attól tartottam, hogy leszakad. Kozsdás vékony vasrúd volt a korlát. S a lépcső végében valami sötét kis odú. Hideg, rosszszagú szövetek és vasalók szagától fülledt. Ide mentem be.

Láttatok már efféle szabóműhelyt?

Csak annyi világosság árad be, amennyi a keskeny ajtón befér. Télen egész nap ég ilyen helyen a lámpa. Emlékeztetek benneteket a padlójára is: ökölnyi bütykök s kalapnyílásnyi mélyedések vannak rajta, talán soha sem surolták, egészen fekete. A falakra is gondolatok csak: szürkék, mint az évtizedekig ki nem nyitott kriptá fala. Elavult, megsárgult reklám a falon, egy szövetkereskedő reklámja, rajta jól sveifolt urak vékony sötétpálccákkal, némelyiknek a feje helyén valami sárga folt van, amit évtizedes télvíz festett rá. S a bútorzat nem sokkal több, az egész helyiségben ennél a néhány reklámnál. Két öreg szabópult, egyetlen szék, egy vödör, melyben a szappanos vizet tartják és a sarokban kis vaskályha. Állandóan ég benne a tűz s a parázs között hever a vas. A kályha felett, feleket a levegő, mintha még ebben a pokoli nyarban is, lázbetegen dideregne s kezelt katarisátus a tűz felett. No és elfeledkeztem a varrógépekről. Két varrógépről feledkeztem meg, pedig egyik a mesteré, ez az ajtó egyik oldalán áll, öreg és rozoga, a másik az első segéderő... segéderő! Egy idősebb lányé, aki az ajtó másik oldalán varr. De lám még más bútorzat is van a műhelyben: a két segéderő. A két lány...

Mikor beléptem, az öreg szabó előrebukatta csúcsos kopasz fejét s kidülledt szemével rámmeredt. Megmagyaráztam neki, hogy mit akarok. Bólintott, elvette a kabátomat s szó nélkül az ajtó melletti sarokba telepedett. Én leültem az egyetlen székre a kályha mellé. Mély csend volt, kint a szűk mellékuccán lángolt a napfény s csak néha libegett el az ajtó előtt egy-egy fiatal nő, bájos térdeit megvillantva, avagy valami kövér mesterné, szatyorral a karján s erkölcsösen a csúfságtól. De bent a sötét műhelyben nem szólt senki. A vekkeróra mutatói lassan cammogtak. Az ajtó egyik sarkán a kabáttal piszmogott a mester, a másik sarkán vad iramban hajtotta gépét az idősebb nő, merdek arcúle s kontyos feje élesen elvált a fénytől. Az asztal mellett, éppen szemben velem, fiatal lány varrt. Fekete ruhában volt, nyaka és arca azonban olyan fehéren csillogott, mint régiségkereskedő boltjában a tiszta kínai porcellán. Néha felpillantott s ilyenkor láttam sötét melegbarna szemét s hosszú, árnyékos szempilláját.

Csakhamar únni kezdtem a csendet, melyet csak a varrógép örült berregése szakított meg néha. Mosolyogni próbáltam a lányra, de valami rámnehezedett. A meleg barna szemek szomorúan pillantottak rám s aztán sietve, rémülten a mesterre. Még mélyebben hajolt a fehér arc a varrás fölé s a finom ujjak megmegezzentek. Ki lehet ez a lány? Elképzelttem, ahogy reggel álmosan kel az összezsefolt szobában, sietve megstoppolja egyetlen pár rendezesebb harisnyáját, melyet a divatőrültreől prédikáló politikusok minden nap a szeméretnek megnézi a cipője talpát, mielőtt felhúzná, sebészen magára kapja könnyű fekete ruháját, félig már útközben eszi meg a zsíros kenyéret reggelire, siet az uccákon s ha valamelyik fiatal munkás rákacsint, megrémül, szaporázza a lépéseit... Hóna alatt talán füzetes regényt szorongat s a villamoson belemélyed a szabadság, a szépség, a szerelem, a rend, a jólét gicces világába, de a rosszul

Pesti Napló 1928. júl. 18. 161. n. 8.

1928. júl. 18.

87

nyomtatott betűk közül minduntalan rámered az öreg szabó madárcára, csúcsos koponyája és kegyetlenül vizsgáló tekintete... S miközben a grófnő szerelmét olvassa, félbemaradt mellények, fércelni való szabások, vasalatlan nadrágok járnak az eszében, ez minden, amit ő a férjből lát s amit a férfitől megkap...

Ideglő volt a csend. Istenem, gondoltam, csak annyit mondjon már valamelyik a három robotoló gép közül, hogy hol a fekete cérna, milyen gomb kell ide, elég széles-e a kihajtás... De nem, senki egy árva szót nem szólt. Berregett, szinte bűgött a gép, az öregember körme percegett a szöveten, a feketeruhás leány szemét maga elé szegezte... De a levegőben érezni lehetett, hogy itt történik valami, mélyen bent, az emberek lelke mélyén, lefojtva, mint földalatti tárnákban. Kitartóan figyeltem a leány finoman rezdülő arcvonásait, a szemét, mely lefüggönyözve is rámfigyelt, a kezmozgását, finom ujjait, ahogy forgatták, tűzték, hajtogatták a szövetet, mint bájos fehér egerek...

Igy mult el egy félóra. Szalatt az idő alatt semmi sem történt. Csak a kabát ujja rövidült meg fél centiméterrel, egy-két gomb került más helyre, a varrógépen összeilleszkedett s kiszabott szövet s a feketeruhás leány ölőben megszületett egy melény, az élet korcs karrikatúrája, a fej, kar és lábnélküli férfi, egy melény...

Mikor a kabátomat felhúztam, kezet nyújtottam a szabónak:

— Köszönöm mester úr, ajánlom magamat. Meghökkenve pillantott a kezemre, aztán mindkét mancsával megragadta s hálásan megszorította. Milyen élet ez, amely annyira örül egy kézfogásnak!! S az ajtóból megegyezésre visszapillantottam a leányra. Láttam csodálkozó szemét, ahogy utánampillantott s megértettem belőle, hogy ő tisztában van velem, hogy én beláttam az életébe s egészen közel kerültem hozzá... S az életéhez...

Életéhez!...

Magyar nóta

Egy csapat levante vonult a pályaudvar felé. Szép, szálás, pirosarcú fiúk, karcsúak és frissek, nevetőszájúak valamennyien. Avarzöld egyenruha feszült rajtuk és a fejükön kis bocskalapka ült hetykén. Ütemre lépegettek a daloltak hozzá. De hogy daloltak! Régi-régi népdalt daloltak a pesti uccán, harsányan, mint a mezei szél.

Mondtam vala-va-la-vo-lamit

lá lányának,

Hazament és megmondta az

lányjának!

Különös, idegen hangok a pesti uccán. A papírmásé-hások között, a kávilan aszfalton. Ilyenkor látszik csak meg igazán, hogy mennyire idegen a magyar fővárosban a magyar nóta, a magyar népművészet, hogy milyen messze esett az ország fővárosa a népművészet friss, úde szépségeitől. Nagy tömeg kísérte a kis csapatot s ámulva, a dal ritmusára lépdelve hallgatta a nótát. Az emberek arcán felragyogott az öröm, a falu egy pillanatra megjelent közöttük és szertehintette természetes művészetének illatát, optimizmusát, életerejét.

Itt, ahol csak arról hallunk, hogy várak a Nemzetinél, ott, ahol a hatos megáll, meg hogy éjjel az omnibusz tetején de csuda volt... Ahol arról

Magyarország 1928.

júl. 21. 164. sz.

2.

dalolnak, hogy »gyűlölm a fekete haját« s ahol a vásárnap szenzációja az, hogy »stampli konyakot vígan bekapok, erre pali vagyok én«... Itt megszólalt az ifjú paraszti szív s arról kesergett, vidáman és hetykén, hogy amit a lánynak mondtam, elmondta az anyjának... Ó, édes dal, magyar népdal, bizony szinte könnyek szöktek a szemembe, mikor tulajdon hazám fővárosában annyi sivar év után meghalottaiak az uccán s te megülettél, megéskeltél, fiadat és testvéredet egyszerűre... S arra gondoltam, hogy akkor, amikor harcot hirdetnek a jazz ellen, — aminek én nem vagyok ellensége, ha igazi — amikor a magyar nótát akarják megvédeni, nem muzsikálnak a pályaudvaron cigányok magyar népdalt s a köztéren nem hallani magyar zenét, a cserkészek német giccsmelódiákat dalolnak s hónapokig kell a sivar pesti uccókon, távol a népművészetek tisztító szépségeitől futkosni és tiszgálódni, anélkül, hogy a népdal csak egyszer is a fülébe csendülne az embernek. Ime, itt jártak a fiúk, mentek, az ő egyetemükön néprajzi szakok is vannak s minálunk arra sem volt pénz, hogy a sárközi remekművet forgalomba lehessen hozni s egy

valódi államtitkár összetévesztette a sárközi hímzést a matyóval!...

Öröm és szomorúság volt a népdal a pesti uccán. Egy pillanatra kiestem a fővárosból s távol, nagyon távol jártam, mezőkön és erdőkön, kukoricafosztáson voltam, szántást láttam és vásárnapi táncot... S ebben az érzésben nem volt benne a főváros, Budapest.

Csak akkor riadtam fel, amikor egy

hölgy a másíknak ezt mondta:

*— De milyen klassz ruhájuk van!
Klassz ruha!*

Igen, klassz, klassz, így mondták a klassz pesti nők, az édes kicsi lányok, klassz! Klassz fiúk lépdeltek klassz ruhában s klassz nótát daloltak, ilyen klassz nótát...

Kodolányi János

1928. júl. 22.

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 1

I.

Április első felében ülték meg a főförlügyelő ötvenharmadik születésnapját. Erre az alkalomra frissen megborotválkozott az ünnepekt, sötétkéék ruhát, kemény inggallért öltött, manzsettáiba a nagy aranygombokat, selyem nyakendőjébe a gyöngytűt szurta — mindkettő még az első felesége ajándéka volt —, hosszú, sovány ujjaira vastag karneol pecsétgyűrűt s két másik aranyat húzott, szétrázott egy tiszta zsebkendőt s a nadrágja zsebébe dugta. Mindezt a nagy hálósobában olyan kimért pontossággal, komolyan és beidegzett mozdulattal cselekedte, mint egy gép, hallatlan zsenialitással megkonstruált automata, amelyet reggel fél nyolckor elindítanak és este tizig percről-percre ugyanazokat a mozdulatokat hajtja végre. Különösen az öltözködés volt ilyen pontos. Ugyanoda helyezte mindennap esztendőköön át a cigarettáját egy hatszögletű asztalkára, állt a tükör elé és választotta közöpen ritka dióbarna haját, meredek, magas homloka fölött. Erős, hajlott dzsentri-orra rendkívül komolyan meredt szembe a tükörképpel. Aztán a cigarettacsutkát a cserépkályha előtti réz hamutartóba dobva, hosszú, sovány, kissé hajlott alakja ellépdelt az ebédlő felé. Ma, ötvenharmadik évének utolsó napján, készakarva iparkodott mindent épp olyan szürkén s jelentőség nélkül csinálni, mint egyébkor. Fél százados életének sok hánytvetettsége, családi szerencsétlenségek s hivatali mellőztetések után most már belátta, hogy az élet irtózatosan haszontalan s kétségbeejtően szomorú dolog. Hogy az a negyvenötven-hatvan esztendő, amit itt az ember leél, nem olyasmi, amit ünnepegni érdemes. Ezért immár ráncosodó szemekörnyékén és barna, jóindulatu szemében is egy csöpp melankólia ült, szomorúság, ami így akarata ellenére ünneppé avatta a mai hétköznapot. S önkénytelenül gondosabban kötötte meg a nyakendőjét, mint máskor.

Az ebédlőben friss tavaszi reggel jószagu üdesége csapta meg. Még az imént takarított a cseléd, a tiszta pohárszék barna faragványain, a surolt padló sárga deszkáin ragyogó melegséggel játszott a napfény, az ablaküvegeken legyek zümmögtek és az asztal tiszta piros abrosszal volt leterítve. Egy cukortartó régi porcellánja nagyon finom, halk szomorúsággal csillogott. Mintha az első asszony intelligens, vádló pillantása remegett volna benne, az első, akit már régesrég elintézettnek gondolt az életében, de aki ilyen alkalmakkor még mindig föl-föltámadt egy pillanatra s különös bánatot lopott a szívébe. Odaállt az ablakhoz, háttal az asztalnak s kezeit lassan dörzsölgetve kinézett az utcúra. Szemben egy pék háza állott, asszonyok jöttek-montek szakajtóval a fejükön, a rügyező szederfaágakon hangos verebek sűrögtek a napfényben s egy-egy fecske villant meg a kacagó égen. Csöndesen elnézte mindezt a megszokott apróságot s arra gondolt, hogy most be fog lépni a leánya, a fia, a másik fia — ez volt a kedvence — s üdvözölni fogják, hosszú és boldog életet kívánnak neki, kezeit csókolnak s mindezt olyan tisztelettel és szeretettel, ami más családban ritkaság. Szívét kellemes meleg öntötte el, a gyermekek iránt érzett szeretet melege, egy pillanatra meghatódott s az jutott eszébe, hogy milyen jó is lenne addig élni, amíg gyermekeit biztos és boldog révben látja. A leánya jól menne férjhez, gyermekei lennének annak is, a fia egyetemi tanár, *doctor philosophiae*, a legkisebb gépészmérnök... S ő nyugalomban tölthetné öregségét közöttük. Akkor még talán mondhatná, hogy érdemes volt élni. De azután homloka idegesen összeráncolódtott s megreszketett egész testében... Valahol hangosan csattant egy durván bevágott ajtó s a főförlügyelő fölzaklatott undorral, rémülettel és idogességgel várta, hogy most, most berontson az asszony, az irtózatatos élettárs, a gálya, amelynek padjához örökre leláncolva húzza a szürke, gyötrelmes napok evezőjét s nem jut soha célhoz, csupán

Nejzara 1928. júl. 22. 165. n. 12

egyre beljebb és beljebb a tengerbe. Vastag, szolid aranyóraláncához kapott, csontos ujjával tépdésni kezdte; ez a lánc a második asszony ajándéka s ő viseli esztendőkön át s nincs mód, hogy letépje magáról s lábai elé vessen. De a zaj elült és az asszony nem nyitott be.

— Hozhatnák azt a reggelit, — gondolta türelmetlenül. Mindig ilyen türelmetlenül várta a reggelit. Ez azért volt, mert hamar visszavonulhatott az irodájába, ahol semmi sem háborgatta a csöndet s felesége is csak ritkán tört be hozzá.

Azonban ekkor apró lépések kopogtak a folyosó kököckáin s belépett a leánya. Nem fordult meg. Ugy tett, mintha annyira elmerült volna gondolataiba, hogy most észre sem veszi a belépőt. Ezt már így szokta ilyen alkalmakkor. Mintha olyan nap lenne ez is, mint a többi. Apró cselecske volt ez, amin hosszú szöke bajusza alatt ő maga is mosolygott.

— Kezeit csókolom — mondta háta mögött a lány s letette a tálcát az asztalra.

Tóth Gyula megfordult s mosolyogva nézte a lányt.

Lia tizenkilencesztendős volt, magas, mint az apja, de finom termetű, ideges, mint néhai édesanyja. Az egész lányon szinte megfogható fátyolként csillogott a degeneráltak emanációs kisugárzása, az a finom fluidum, amely csak magas intelligenciájú emberekből, megszállottakból, zsenikből és szentekből szokott kisugározni. Nem volt széparcu, de vonásai a vérbeli urilány vékony és nemes vonásai voltak. Egész lelke a szemében összpontosult. Csodálatos szemek voltak a szeméi. Szinte egyebet se lehetett észrevenni rajta, csak a szemét. Szomorúan, riadtan, sötéten világítottak a hosszú pillasugarak közül, tágan nyitak a világba, mint csodálkozó madarak s mélyükben mégis gonddal takargatott tragikus titkok bujtak meg alig észrevehetően. De ezeket a titkokat az apa nem látta. Az ő gyengéd tekintete csak

a vékony, hajlott termeten, a hevenyében föl-tüzött barna hajon, a jóliemert arc kedves vonásain csüngött szeretettel; számára még most is az a gyermekcipőben tipegő kislány volt a lánya, akinek nem rétegeződött komplikált titokká a lelke, hanem átlátszó volt, mint a kristálypohár és tiszta, mint a tavaszi napfény.

Ahogy elnézte Liát, ma jobban, mint más-kor, élénkebben és vádlóbban tűnt elébe az első asszony alakja, Lia anyjáié, aki olyan különös szerepet játszott az életében. A lány tartása, egy-egy gesztusa, pillantása, szójtése megdöbbenően hasonlított az anyjáiéhoz. Különösen egy mozdulata volt, ami fájdalmasan ütötte meg az emlékek egész akkordját: megáll az asztal mellett, leteszi a tálcát, melyen párolog a kávé és piroslik a piritott kenyérszelet, fejét egy kicsit balra fordítja s mosolyog, mint egy végtelenül érzékeny és intelligens gyermek... Most így állt ott és rámosolygott az apjára.

— Isten éltesse! — mondta aztán, odament, nagy barna szemét egy kutya hűségével emelte rá, vékony kezével puhán megfogta csontos, kemény kezét és megcsókolta. Szavait teljesen átmelegítette a szeretet, hangja meghatottan elhalkult, amint folytatta: — Még sokáig éljen a papa... Erőben, egészségben, boldogságban a mi örömünkre... Jé, milyen elegáns a papa! — És vidáman megsimogatta az arcát, tetőtől-talpig végiggyönyörködte magas termetét, nyakkendőjét megigazgatta s elégedetten nevetett. — Szinte egészen fiatal!

A főfelügyelő mély, rendkívül érzékeny hangja egy csöpp gunnyal, szomorúsággal és humorral esengett:

— Ugye. No lám... Köszönöm. A boldogságot ugyan... megette a fene.

— Azt nem szabad mondani.

— Jó, jó. Van, aki gondoskodik róla... — S ekkor a hangja keserűvé vált, sóhajtott. Lehajolva megcsókolta a leányt s ismét előmlött benne a szomorúság.

(Folytatása következik.)

1928. júl. 24.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 2

Lassan az asztalhoz lépett, leült és kimért mozdulattal cukrot tett a kávéjába. Ez a cukor minden reggel bosszantotta. Mert nagykockájú volt, kétszer akkora, mint a szokásos magyarországi cukorkocka s azóta került forgalomba, amióta megszűnt minden közlekedés és kereskedelmi kapcsolat Jugoszlávia és Magyarország között. Mert a Mecsek-hegységen, Pécsen és Abaligetén túl fekvő terület valami nagyon távoli, idegen hivatalomnak látszott, amióta ez a nagy kockacukor volt használatban s idegen, szokatlan, erőteljes alakja s érdes tapintása szinte szimbóluma volt annak a fegyveres tömegnek, amely megakadályozza, hogy a válás- és közoktatásügyi miniszterium rendeleteit megkapja Budapestről.

— Sohasem lesz vége ennek a csürheuralomnak — csattant föl haragosan s összevonta szemöldökét. Ambár a cukor épp olyan jó volt, mint a másik, csupán szokatlan, Tóth Gyula rendszeren megismételte ezt a kijelentést, valahányszor alkalom kínálkozott rá.

— Gyuszi merre van? — kérdezte aztán.

Lia odaült az asztalhoz, de úgy, hogy bár mikor fölgorhasson, ha kell. S elmondta párperces referátumát.

— Gyuszi ibolyát keres a kertben. Nem szólt senkinek, csak lesomfordált és most buzgón keresgél. Ne menjen addig, papa, az irodába, amíg ő vissza nem jön! Meg akarja lepni a papát.

— Na jó. Majd meglepődöm — mosolygott Tóth Gyula és gépiesen törte a pirított kenyérel, nagyon csöndesen, csukott szájjal evett, míg bágyadt, erekek befutott szeme mosolygva tekintett az előtte álló pohárra.

— A Náci — ez egy nagy vörös kandurmacska volt, Lia kedvence — ma reggel egeret fogott. Hogy játszott vele a folyosón, csak látta volna a papa!

— Ugyan!

Mind a ketten mosolyogtak. A leány érezte, hogy apja örül ennek a gyerekességnek.

— Az éjjel betörték — folytatta Lia a referátumot —, Bigmiéknél kiásták a házat, direkt kibontották és bementek. Elloptak onnan mindent. Agyneműt, lisztet, zsírt, szóval hát mindent. Azám.

Pompásan tudott mesélni. Kezét az ölébe ejtve, szinte gesztusok nélkül, csupán a fejét moztatva és szemével, arcjátékával illusztrálva a történetet, annyira beleélte magát a legprimitívabb, leggyerekesebb dologba, hogy minden ize az elbeszéléssel együtt lelkesedett, vibrált, elbágyadt, nevetett, szomorkodott, minden idege feszülten várta az érintő ingert, mint a zongora följajzott hurjai s a legcsekélyebb érintésre fölzengett és sohasem hamisan. Ebben is teljesen az anyja nyilatkozott meg. Döbbenetes volt a hasonlóság. Elég lett volna Lia egy-egy elmesélését összehasonlítani néhai anyja valami megmaradt levelével. Szinte ugyanazok a fordulatok, ugyanaz a könnyed, szellemes, csillogó hang, ugyanaz a lelki profil. A főfölgyelő szólanul, mosolygva hallgatta s lassan-lassan életre keltek lelkében azok az elmúlt és eltemetett esti beszélgetések, amikor a lámpa mellett boldogan varrt, himezett vagy horgolt az asszony s a két kis gyermek csöndesen aludt ágyacskájában.

— Ezek a bitangok! — mondta most Tóth Gyula a szerbekre célozva, csak éppen hogy mondjon valamit s elterelje gondolatait az emlékektől. — Amióta itt vannak, minden rendnek vége. Hogy nem tudják már kiverni őket! Meddig türik még ezt a szemetet?

Bosszusan nyult a dohányszelencéje után, hosszú ujjai gépies lassúsággal csavarták a cigarettát s dugták borostyánkőszikába, aztán rágyújtott, mélyen leszívta a füstöt s orrán eresztette ki. Feszés csönd támadt. Egyik lábát átvette a másikon, kinézett az utcára s szeme éppen az arra haladó két békés szerb katonára tévedt. Nyelt egyet, de nem szólt semmit. Jól tudta, hogy ez a téma mindig valami érthetetlen hüvösséget támaszt a családban, mert senki sem érti meg az ő helyzetét: immár két esztendeje nem kap rendeleteket Pestről, nem kapnak fizetést (ami leginkább a mezőőrök miatt baj), a szerbek tialmi időben is kivadásszák a vadat s fegy-

*Magyar 1928. júl. 24.
116. n. 12.*

vert nem engednek viselni senkinek, még neki sem. De legfőként az az irtózatosságot elzártság. Nincsenek lapok. Nincsenek levelek. A bevonulás óta Tóth Gyula a fejébe vette s most már hitte is, hogy nem lehet levelet írni. Így azt a szükkörű érintkezést is megszüntette a külvilággal, amit eddig főtartott vele, rokonai s sürgető soraira nem válaszolt. Jelentéseket nem küldött, mindezért a felelősséget a szerbekre háritva. És e rengeteg baj ellenére is voltak, akik nem tartották a balkáni népet szedett-vedett hordának; nemesak a parasztlakosok és kártváztak velük, nemesak asszonyok, leányok kötöttek velük szerelmi kapcsolatokat (sőt egy kapitányért majd megveszett az egész uri társaság minden asszonya), nemesak a falusi intelligencia használta föl őket apró-cseprő ügyei: anyagi előnye vagy mások megkárosítása okából, hanem a saját családjára sem fogta föl azt az állati süllyedtséget, kegyetlen vérszomjat és ellenséges indulatot, amit a főfőlügyelő a szerb katonában látott. Legyintett, erős, sárga fogaira vette a szipkát s kezeit úgy dörzsölgette, mintha mosná őket.

— Anyus megint ballábbal kelt — törte meg Lia a csöndet. — Már összeszidott, hogy miért tárgyaltam annyit a kocsisal. De hát lehettem másképp! Amikor megmutatta: olyan sétatálcát faragott a papának, de olyan szépet, azzal akarja meglepni a papát... Aztán tessék ám meglepődni!

Ez újra a szeretet melegét öntötte el Tóth Gyula szívében. Meghatottan mosolygott. Még a kocsis is mennyire ragaszkodik hozzá. Csak ne

kellene ma társaságban ülni, csak ne rontaná el napját az asszony, milyen jó lenne!

Ekkor nyílt az ajtó s óvatosan, az ünnepélyes alkalomra való tekintettel, illedelmesen belépett a kislány, Gyuszi szépfejű szőke gyermek, kissé nagyorru, okos, őszinte kék szemű, halvány, finom arcú és domboru homlokú gyerek, nyurga tagjait sötétkék matrózruha fődte s kezében nagy csokor harmatos ibolyát hozott. A nyolceosztendős növendékfiúk kajla járásával botorkált az asztalhoz, rendkívüli meghatottság tükröződött egész lényén, egy kicsit szégyellte is magát, könyökét Lia székebe ütötte, majd megállt s légyzümmögéshez hasonlatos hangon szólt:

— Isten éltesse a papát sokáig... Erőben, egészségben, boldogságban sokáig... sokáig... mindnyájunk öröme... és ez a virág a papáé.

Ügyetlenül apja ölébe tette a csokrot, megragadta a nagy, csontos, sovány kezét mindkét kezével s megcsókolta.

— Köszönöm, kislány, köszönöm... — mondta a főfőlügyelő s könnyel elfutott szeme mosolyogva rebbent a fiúra, megfogta erős kezével a vállá alatt, ölébe emelte s fájdalmas örömmel csókolta friss, puha arcát. — Hát a virág az enyém! No jó, majd gyönyörködöm beune. Köszönöm.

— Tessék az íróasztalra tenni. Az irodában. Ott szép lesz.

— Odatesszük. Lia majd keres egy vázát. Hadd lássam mindig, ugy-e, ott lesz előttem.

(Folytatása következik.)

1924. júl. 25.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 3

Amint a kisfiu megszabadult az ünnepélyes hangulat kényelmetlen nyomásától, fickándozni kezdett apja ölében s összesároszással, összegyűréssel fenyegette a sötétkék ruhát. Ezért, meg hogy a felesége itt ne találja, ha bejön, Gyuszt ismét a talpára állította, odament a szarvasagancs-fogashoz, levette a kalapját s kifelé indult. De már az ajtóban szinte összeütközött a vakon berontó asszonnyal. A hisztériás és magukat a férjük s háztartásuk rab-szolgájának megtevő nők veszedelmes rohangálásával száguldott keresztül-kasul a házban, mintegy kivilágítva önmagát a robotolás görögützével. Ilyen robot közben, mely rengeteg ajtóvagdalásból, parancsosztogatásból, pörölésből és a fáradságra való sűrű hivatkozásból állott, kékre, zöldre ütötte magát a butorok, ajtók és falak sarkain, forró zsirral, vízzel öntötte le önmagát, vasalót ejtett a lábára, úgy, hogy állandóan sebek és iszonyu dagantok borították, amelyekből soha szabadulni nem tudott s alkalomadtán, mint Coriolanus, kitárta őket a család előtt, bizonyosságául agyonrobotolt életének. Emellett állandóan lyukas harisnyát, félregázolt cipőt és lehasadt szoknyát viselt, hogy idegenek előtt égő szégyen önthesse el, hogy megszólják, sajnálkozzanak rajta, hogy *cigányasszonynak* nevezhesse magát, aki csupán a mostohalánya miatt nem lehet *nagyságasszony*, amint a születésénél s férje magas állásánál fogva megilletné. Huszonhatéves volt, amikor vidéki rokonainak sikerült eljegyeztetni az akkor negyvenháromesztendő Tóth Gyulával, éppen az utolsó órában, mert már senki sem bízott abban, hogy valaha is férjhezmegy. Akkoriban türhető külsejű nő volt. Pesten nevelkedett s magára öltötte, mint valami ruhát, mindazokat a gesztusokat, fej-és testtartást, szavakat, szellemességeket, melyek ugynevezett uriemberre tehetnek mindenkit. Felsőbb lányiskolában tanult, külön francia leckéket vett, zeneakadémiára járt s bár kissé kapkodva és fölületesen, de átlagfűl

számára tetszetősen játszotta Beethoven *Sonata patétique-jét*, a *Mondschein-sonata-t*, Grieget és Liszt *Rapszódiait*. Kissé nagyotthallott s tulságosan erős orra, széles keze és lába volt. De mindenfelé kedvelték, társasjátékban vesztett, szánkázáskor a hóba bukott, családi álarcosbálokon — ahol mindenkit fölismernek — szellemes kosztümöket hevenyészett s ezért köztudomású volt róla, hogy rendkívül jószívű, csöndes, fenkölt. Annuskának hívták. Szeretett kottát és süteményreceptet másolni. És este hat-hét órakor elaludt a széken, diványon, vagy állóhelyzetben is, ha csak egy félórás-kára...

Amikor férjhez ment, a „valláserkölesi“, két-szinű nevelés hatásai csakhamar kibontakoztak. Lefojtott, álszeméremmel kendőzött érzékiséggel olyan formában és olyan telhetetlenül nyilatkozott meg, hogy a puritán, egészségesen középszerű és kielégülés után lusta férfi először megdőbblent, azután fájón támadt föl benne az első asszony finom, gyöngéd, valami megmagyarázhatatlan szellemiséggel átlleskített szerelmének emléke. Az más volt, egészen más... Utálta ezt a nőstényt, aki mindent csupán a párosodás brutális élményein át érzékelt s annak rendelt alá. Élete undorító volt; mintha egy hordó mézbe zuhant volna, orrán, fulén, száján ömlött belé a nehéz édesség, menekült tőle, látni se akarta... S az első elhidegülés után lassan-lassan kilombosodott és eltérébélycsedett fölöttük a hazugságok koronája, amely egy-egy parányi, jelentéktelen, kendőző mozdulat, hanglejtés vagy mondat magvacskájából kelt ki. Egyszer csak kölcsönösen észrevették, hogy csalják egymást. Az asszony szeretetet hazudik, hogy ölelésben részesüljön, a férfi szintén szeretetet hazudik, hogy csalódását önmaga és utálatát az asszony előtt leleplezze. S akkor egy rettenetes jelenetben kitűdött minden.

Tóthné azonban másállapotban volt. A leszámolás tehát elmaradt egy távoli napra. Közben megszületett a gyermek, a leszámolás ideje mindig tovább tolódott, az asszonyt gazdasági okok arra készítették, hogy ne utazzon el — vagyona nem volt s a nélkülözéstől, a bizonytalan holnapoktól irtózott —, a férfi lassan-las-

Véprona 1928. júl. 25. 167. 74. 14.

san belefáradt a meddő elhatározásokba, akaráásokba, rettegett az újabb válási botránytól, ügyvédek, törvényszéki tárgyalások ostoba és kínos ceremóniáitól, belenyugodott abba, hogy ő már szerencsétlen ember. Halálos érzékenyen bujt az emberek elől s örökké fullánkosan, örökké vérzón lihegett sarkában a felesége, aki azzal az ürüggyel, hogy békülni akar, minduntalan számonkérte az elröppent fiatalkori esztendőket s a monoton kopogással egymáshulló napokat. Számonkérte leányálmait, a regények aranyfüstjét, a pesti napok kacagását és fényét, amelyek mind-mind elsüllyedtek a falu saráiban s a házaselet hazugságai közt. Különösen azóta gyűlölte a férjét, amióta Lia karcsu és kedves leánnyá serdülve, elhagyta a nevelőintézetet. Mert a leány nemcsak csinos volt, hanem fiatal is, tehát olyan megbocsáthatatlan és halálos büne volt, amit jóvátennie csak úgy lehetett, ha olyan megtépetté, szerencsétlenné válik, mint amilyen ő. Lia kedvence volt az apjának. Neki mondta el ügyesbajos dolgait, számításait, a száraz hivatalos ügyeket, a plétykákat, tőle kért reggelit, teát, ha átfázva érkezett meg kocsián a földekről, lábvizet, ha sajogtak a tyukszemci, fölvarratta vele a gombjait, neki jelentette be a hivatalos vendégek érkezését, ő volt a titkára, jóbarátja, akaratlanul is az első asszony finom és tiszta lényét látta benne s nem is tudta, hogy lányában a feleségét szereti valami mélységes apai gyöngédséggel. De bezzeg érezte ezt az asszony. Keserü gyűlölete határtalan volt. Lia rémülten látta a gyűlölet fölszabadított szellemeit.

Eleinte hallgatott és türt. Azután védekezett. Majd szédülve menekült apjához, testvéréhez s a panaszok új és új magvait vetették el a gyűlöletnek. A család élete irtózatossá vált. S ebben a fölkapart családban legtöbbit szenvedett mégis az asszony, mert a szebb, harmónikusabb, szeretettől beragyogott élet minden lehetősége megszűnt számára. Tóth Gyula remélhette, hogy egyszer mégis csak elkergeti az asszonyt, ha megnó a kisfiu. Kapni nem kapott tőle semmit, egy széket sem, egy fillért sem. De javít-e az az asszony sorsán, ha férje a legjobb esetben meghal? Kinek kellett volna ő, a koravén, ideges és „agyonstrapált“ özvegy? Nem, az ő életének vége.

Most egy pillanatig ott álltak mind a négyen a hirtelen belökött ajtóban. A főfőügyelő kómikus ijedtséggel s tulzott lendülettel ugrott félre, fejébe nyomta puha nyulszőrsapkáját s el akart illanni. De felesége egy csöpp lenező gunnyal állta el a nyilást, kissé kimeredő, golyószerű világos szemét tragikusan vetette a férjre s orra, amelynek nyergén egymást érték a kék és vörös foltok, bánatosan és vádlón lekonyult az ajkára.

— Miért széksz, Gyula — kérdezte ártatlanul egy haldokló tragika hangján, míg színtelen szemében elfojtott gyűlölet lapult. Ma ismét rossz napja volt. — Mindig csak széksz. Ne félj, nem bántlak. Az együttest nem akarom zavarni, isten ments! Mulassatok. Csak annyit engedj meg a feleségednek — elcsuklott a hangja, hosszukat szípigott —, hogy gratuláljon neked... Isten éltesse... Ma vagy ötvennégy éves.

— Csak ötvenhárom! — nevetett idegesen Lia.

— Jó, jó... Hagyj, kérlek. Köszönöm. — Szabadkozott a főfőügyelő s mindenképen indulni szeretett volna. Tudta ugyanis, hogy később még kellemetlenebb dolgok következnek, az asszony arca elárulta, hogy megint rájött a hava.

— Ezen a napon, csak máma, ha már azért hiába könyörgök, hogy béküljünk ki, mert a magad hibáit te el nem ismered...

— Jó, jó... Hagyj, kérlek. Legalább egy napom legyen...

— ... De hallgass végig! Nem mondok semmi rosszat! Vagy bűn az, ha a feleséged megszólít! Bűn?

Lia bágyadt, sötét szeme rémülten rebhent Tóthnéra.

— Ne, anyuskám, igazán, ne!

Gyuszi némán bujt meg a sarokban és szomorúan nézte a jólismert jelenetet.

— Bűn! bűn! — csattant föl a főfőügyelő, egyszerre hihetetlen izgalom rázta meg, reszketett egész testében, látván maga előtt az asszony gyűrött, tompaállu, nagvorru arcát, kidülledt karikás szemét és bizarr kontyát fejletlen homloka fölött. Kiömlött benne az undor keserü ürme, kapkodott, emberfölötti erővel gyűrte le magában a vágyat, hogy öklével szétverje a rámeredő gyűlölt arc kusza vonásait s hebegett. — Megint kezdéd... Megint... Nem nyugatsz!

(Folytatása következik.)

1928. júl. 26.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

4

— Nézd, csak egy szót, Gyula, egy szót, aztán... Nem leszek terhedre!

— Jó, jó, sicsés kérlek.

— Csak azt mondd meg, mit hozassak: sört, vagy bort. Hozassak-e szardiniát, mustárt, vagy hogyan gondolod. No! Beszéljük meg. Ennyit már igazán elmondhatsz még a házvezetónődnek is, nemcsak a feleségednek. És ha nem is vagyok több, — mondta hihetetlen göggel és kapkodva —, *als deine Hausführerin*...

— Micsoda?!

A főfőlügyelő kifogástalanul beszélt németül, (anyja is soproni német polgárasszony volt, azok közül a finom, csöndes asszonyok közül, akik hasonlatosak a Biedermeyer-porcellánfigurákhoz), de irtózott még a hallásától is. Huzamos időt töltött sváb vidékeken s kelletténél többet érintkezett a mecsekvidéki sváb paraszttal, ez elég volt ahhoz, hogy magyar füle örökre elátkozza e kinosan logikus nép kinosan logikátlan nyelvét. S ha tetejébe még a felesége kerékbetört szavait hallotta, aki csupa gögös pózolásból keverte mondatai közé a németet, türethetlenné vált az izgalma, hátán és tarkóján apró verejtékesöppök viszkettek, keze ökölbe gyűrődött s halántékai kidagadtak.

— Különben intézd el Liácskával — sziszegte az asszony —, ő majd kiadja az utasításokat nekem. Ugy szoktátok. Ő a te feleséged, nem én...

Majd ezek a véletlen, a veszekedő asszony hihetetlenül éles ösztönösségével kiejtett szavak mintha a világosság tüzesóvíait vetették volna az agyába, arcán előmlött a megtalált igazság kegyetlen és sötét öröme s rikácsolva kiáltott föl:

— Ő a te feleséged, nem én! A te szeretőd! Szerelmesek vagytok! Azért vagyok én itt cseléd, mert kiturt a jogaimból.... Ez a... Ez a kis dögöcske!...

S amíg a főfőlügyelő holtápadtan és dermedten hallgatta a hisztériás rosszakarat e szörnyű fölfedezését, Lia hajáig biborpirosan reszketett.

— Mi? Mi? — hebegett a férfi. Azt hitte, rosszul hall.

De Tóthné önkinzó diadallal pergette elébük a bizonyító tényeket, görgősen meg-megránduló petyhüdt arcizmain lefutottak a parancsra előtörő könnyek:

— Tudom én, miért ugrotok ti el egymástól, ha én benyitok, miért sugdolóztok, bujjátok egymást, mit tárgyaltok az irodában óraszám, mit mosolyogtok... Nevetitek az én sorsomat, amit ti tettetek tönkre, te, te igen, hiába, adod az ártatlant, te álszent, te romlott... Majd mondtam, micsoda.... Hiába pirulsz, igen... *Ismerlek*, tudom, ki vagy, de *gönnolom* tiszta szívemből, hogy légy olyan boldogtalan, mint én!

S ekkor szájszélei lebiggyedtek, orrát szivta, arcán lecsurgott a könny és szájába folyt, mélyről föltörő zokogása úgy buggyant ki esukló torkán, mint valamely kapu előtt hosszan nyüszítő kutya vonítása. Közben egyre szavakat köpködött:

— Elvetemült... Utolsó... A leánya tur ki engem... Miatta vagyok rongyos... *Cigányasszony*... Kinevet a hátam mögött... Istenem, istene-e-e-m! En szerencsétle-e-en!

Néhány pillanatig nehéz, fülledt csend zuhant mindnyájukra. Odakint, hallani lehetett, a kocsis cifrán füttyörészett s csizmái kopogtak a kőköcskéken. Aztán a főfőlügyelő eleresztette gyűrűs jobbával a kilincset, arcát a halálsápadtság után sötét bibor öntötte el a nyakáig, Lia pedig hamuszürkére vált, csak a szeme égett, mint az eleven szén, de barnán.

— Mi? Mit beszélsz te?... — ismételte Tóth Gyula fakó, csikorgó hangon s szikrázó szemét egészen az asszony szintelen, golyószerű szeméig tolta.

Az rámeredt, sirása egyszerre fagyos nyugalomba dermedt, vonásain guny, gög és diadal, végtelen lekicsinylés lappangott.

— A szeretőd. Azért nem kellek... A... a... kur...!

Abban a pillanatban elszabadult a férfi dühe, vastag gyűrűkkel terhelt csontos ökle recscesenve lecsapott s az asszony éles sikoltással tántorodott hátra a csörömpölő pohárszéknek.

— Te!... Te!... Megöllek!... — ordította, arca fájdalmasan eltorzult, vérrel előntött sze-

Néprajz 1928. júl. 26. 168. n. 2.

mében valami végtelenül szomorú fény lobbant föl, csak azt a gyűlöletes, utált asszonyi állatot látta maga előtt, amint elcsufított arcához kapja a kezét s menekülni akar... Egyet lépett, öklét még rettentőbb sújtásra kapta a feje fölé... Most, most az egyszer végezni örökre azzal, aki ilyen állatot formált belőle... De süket, vak és lobogó dühében nem cselekedhetett másodszor. Fölemelt karját Lia ragadta meg, gyöngé ujjakkal ugyan, de hatalmas szeretettel s elborult agyán átsiklott a leány és Gyszi sikoltása:

— Papa!!

Erre előmlött benne a gyöngeség néma zokogása, érezte, hogy ökle sajogva ég, remegett egész testében s megragadta a menekülés vágya: el, el innen, a pusztulás, az örvény szélé-ről minél messzebb! Föltépte az ajtót, melle görcsösen tárgult a folyosó friss, hűvös levegő-jétől, szapora, kemény léptekkel sietett végig a hosszú folyosón az iroda felé. Konokul, mint vasesőru madarak, vijjogott mögötte a felesége hangja s a férfi sietett komoran, fogcsikorgatva a keserüségtől s halkán hajtogatta:

— Mivó lettem... Kivetkőztetett magamból... Allattá tesz...

Hirtelen a kis cseléd, Rézi állt elébe, mezt-láb, vizes kezét kötényébe törülgette s elfogó-dott hangon, szemlesütve, elakadva mondta:

— Isten éltesse a nagyságos urat... Kivá-nom tiszta szivemből... Erőben, egészség-ben...

— Jó, jó — legyintett elmenőben és nagyon fájt neki, hogy ez a becsületos, őszinte jókíván-ság úgy hat rá, mintha gúny lenne. — Köszö-nöm.

A cseléd meghajolt és szomorúan bámult utána.

Tóth pedig belépett az irodába, valamivel hangosabban tette be az ajtót, mint rendszeren szokta s megállt a sivar, dohányoszagú helyi-ségben. Minden mogorvasága mellett is annyira kedves volt neki. Megfeszített idegei elernyed-tek s míg egyfelől különös zsibbadás borzoa-gatta egész testét, másrészt fölzaklatott lelke nem tudott elsimulni.

(Folytatása következik.)

1928. júl. 27.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

5

Egyenletes járkálásba fogótt az ablaktól a kályháig és vissza azon a kitaposott ösvényen, amely a barnára festett padlót fehérén átsejtette. Ez a séta volt immár egy évtizede minden csilapító- és békítőszer, amit használt. Hány rettenetes, keserű, kétségbeesett órát rázott itt le magáról, bezárkózva a kopott négy fal közé, a horpadt divány, a nagy, barnára festett egyszerű íróasztal, a barna iratszekrények, a puska-tisztító olajokkal és ludtollak kis zászlóival rakott Wertheim-kassza, a vadászati és erdészeti lapokkal tömött könyvespolc néma, szigorúan puritán társaságában, ahol minden az ő egyszerű, pontos, becstelen lényét s dohányzó kedvét tükrözte. Az ajtóval szemben levő ablak — Lia készített rá függönnyt — virágos, bokros kis kertre nézett, amelyben díófa virágozott s hatalmas lucfenyő suhogott a tavaszi szélben, ide-odahajtogatva haragoszöld büszke sudarát. A kerten-tul, a szomszéd háztető fölött látszott a kis katolikus templom tornyának kék kupja s a délelőtti napfényben villogó aranykeresztje. Egy másik ablak délné nézett, zöldbeborult orgonasövényekre, jázminbokrokra, díó- és fenyőfákra, azok mögött az istálló fala fehérlett. Az iratszekrényekkel félig takart falon túl volt a szalon. Most esőnd áramlott onnan, áramlott a csőnd át a vékony falon, mint valami nehéz, de megfoghatatlan s mindenén átömlő fluidum, amely rátelepedett az agyra, megkétszerezte a vérkeringés tompa duruzsolását.

A kályha mellett ott aludt már a májfoltos német vizsla, elnyújtott lábaira fektette a fejét s néha-néha a szeme sarkából fölpillantott a főfölygelőre.

Ő most egyenletes ütemben végezte monoton sétatját a kitaposott ösvényen, mint valami arénába zárt cirkuszló, amely az ostor és a réztrombiták kábitó muzsikájára szédülten galoppoz körbe-körbe. Őkle még most is sajgott, lázas szeme előtt még föl-fölvillant a gyülölt arc lebiggyedő ajkával, erős, megsebzett orrával, a bizarr kouty s a kidülledt gölyd-

szertü szempár s fülében fölrikoltott a hangja. Ilyenkor újra meg újra előntötte a vér, kiverte a verejték, ütni, ütni szerette volna, amit, vérbeborul, markolni a nyakát, amíg az utált test összeomlik, pusztá kézzel, a bosszu perverz gyönyörében uszva, az édes bosszúében.

— Micsoda állattá tett ez az asszony! — rázkódott össze, hangos szavakra fakadva, szemét, amely öntudatlanul meredt ki az ablakon, káprázva fordította a fenyőfára, mert fájt s a fájdalom két csöpp könnyet is kisajtolt belőle. Elővette dohányszelencéjét, megszokott mozdulattal cigarettát sodort s miközben elmerengett a virágzó fák s lombosodó bokrok tarka, szelid csoportjain, a világoskék eget át megáthatító fecskék biztos röptén, nagy-nagy szomorúság omlott rá és sajnálni kezdte önmagát.

Ekkor csöndesen benyitott Lia. A ajtó résén bedugta a fejét s bár szeme vörös volt a sírástól, mégis mosolygott valami kedves, megbocsátható hazugsággal. A főfölygelő látta ezt s csak még jobban ellágyult.

— No! fordult felé ő is. Szemében még ott csillogott a könny.

— Elhoztam Gyuszi virágját, — belépett a leány, lábujjhegyen az íróasztalhoz ment, odaállította az iratok, lapok és unaloműző regénykötetek közé a kis porcellánvázába helyezett ibolyát. Pár percig elnézték mind a ketten. — Szegény Gyuszi, — mondta aztán, — egészen elszomorodott. Kiment a kertbe és... Járkál.

Hallgattak.

— Ez... Elpusztit ez mindent... Kiől mindent...

Tóth Gyula mélyet sóhajtott, hogy könnye ki ne csorduljon, amit szégyelt volna a leány előtt, szemét elfordította a virágról. Legyintett:

— Szegény kis gyerek...

Majd ismét rövid hallgatás után, miközben ajkát ösezeszorította, szőke bajusza reszketett:

— Ötvenháromesztendő életemnek ez az eredménye, — szólt csöndesen. — Pokollá tettem a gyerekeim életét. Nincs otthonuk. Nincs anyjuk. S ez a szegény kisgyerek... Pedig egészen másképp gondoltam.

Szenvedélyesen kitört, mintegy a maga igazolására:

— De hát kellett öneki hozzám jönni, éppen hozzám! Nem látta, hogy gyermekeim vannak,

Népművészet 1928. júl. 27. 169. n. 12.

eltitkoltam én valamit, eldugtalag én téged, vagy talán kergessem el hazulról a saját gyermekemet, azt akarja? Hát ne maradjon már senkim?

Cigaretteját szivta, kemény léptekkel róttá szük, egyenletes sötétjét s izgatottan dörzsölgette a kezét. Megállt.

— Most is... Mára is... Hát mi ez? Megbolondult? Vagy annyira komisz? Hát mondhat... mondhat ilyet egy asszony? Vagy én vagyok talán annyira paraszt, hogy a fluomságnak ezt a fokát már meg se értem? Ez lenne a számtalanszor hangoztatott nemesség?

Lia szótlanul állt az íróasztal előtt s elfojtva vérigsértett önérzetének lázadozását, komoly mosollyal nézte szenvedő, önmagát marcangoló apját.

— Hagyjuk, papa. Ne tessék izgatni magát.

— Jó, jó. Hiszen mindennek van határa. Egyszer szakadni fog... Szakadni fog... Valaminek történni kell, ez így nem mehet... Ha meg nem fogsz, hát ma agyonverem... Agyonlítom, mint egy kutyát! Utóvégre én is csak ember vagyok! S ha nem vigyáz magára, én... én megölöm! Nem bánom, ha asszony is. Legyen, ami lesz.

Ezeket a szavakat már magából kikelve, öklét rázva kiabálta s erős, szépfarmájú, sárgás fogai közül kivillant egy arany szemfog.

— Nem szabad, papám, csak ilyet ne! Legyen erős!... — csitította Lia.

— Vagy... — folytatta komolyan — arra is gondoltam már, hogy agyonlövöm magam. Mert kergessem el, mint a ti anyátokat? Hiszen ha az eszemre hallgatok... De irtózom a botránnytól. Elég volt ebből akkor. Mit szólnának az emberek. Inkább... agyonlövöm magamat. De mi lesz belőletek? Itt vagy te. Ki lesz akkor melletted? Itt a Gyuri. Lenne-e belőle olyan ember, mint amilyenek... Ámbár ő megélné a maga lábán. De a Gyuszi... Nem, nem, hiszen ha gyermekeim nem lennének, azt hiszed, már régen meg nem tettem volna! Mi tartana vissza? Az életből elég volt, torkig vagyok, az emberek, a kor, az egész örült, érthetetlen helyzet... Hát semmi okom a maradásra. Csak ti. Ti miattatok élek, ameddig élek.

Legyintett. Most lassan elővett egy tokot az íróasztalfiókból és kinyitva, remekbekészült tajtékpipát emelt ki belőle. Mezőőrei lepték meg vele egy karácsonyra. Illatos szerbiai dohánnyal tölte meg. S most már lehiggadt lélekkel fujta ki az azurkék füstöt s minden tovaforogó karikán a bosszuvágy, a gyűlölet egy-egy darabját lebbentette a semmibe. Lelke elsimult, arca eredeti nyugodtságában és nemességében ringatódzott a fellegek mögött. Csak szomorúsága mélyült el, jobban s a gyermekek iránt való sajnálata. Elnézte az ibolyacsokrot s a vérébe keveredett szláv lágyság egészen elringatta.

(Folytatása következik.)

1928. júl. 28.

99

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 6

— Most megyek — indult Lia. — Anyus megynyz, ha sokáig itt maradok. — S összemosolyogtak fájdalmas cinkossággal.

Aztán bejött a kocsis, fényesre tisztított csizmával, piros mellényben és sujtással rakott feszes ruhában. Tisztelettel illesztette össze a sarkait s egyszerű szavakkal minden jót kívánt. A főfőlügyelő szeme jóindulattal pihent az emberen, címeres gyűrűvel terhelt jobbját a kocsisnak nyújtotta s arcán ilyenforma mosoly játszott:

— Nekem már mindegy, de köszönöm, nem akarlak megbántani azzal, hogy rosszul esik az üdvözlés...

Különben alárendeltjeivel úgy tudott bánni, hogy nem sértette őket a rangjával s jól esett nekik, ha szolgálhatták. Nem látott bennük tolvajt akkor sem, ha tudta, hogy meglopják. A kocsis még megkérdezte, mint rendesen:

— Parancsol valamit, nagyságos uram!

— Nem, ninosen semmi.

Ez minden nap megismétlődött. Legföljebb néha utána tette még: Délután kettőre be kellene fogni. Ide meg ide megyek.

A kocsis elkészönt.

Kezdődött az üdvözlések förtelmes kálváriája. Utálta, ma különösen, de mégis elvárta mindenkítől. S ha valaki elmulasztotta, komolyan megneheztelt rá. Most is kezdte már bántani, hogy a nagyobbik fia nem mutatkozik s ez a bosszuság a fájdalmas mellőztetés érzésévé fokozódott. Igen, igen, a fia érthetetlenül nemtörődöm és tapintatlan volt. Lehet, hogy még föl se kelt, de az is lehet, hogy teljesen megfélemedezett az ő születésnapjáról, ha Lia nem figyelmeztette rá. Keserűen állapította meg, hogy nem az a fontos személy ő, akinek érzi magát s egész élete valahol mélyen belül forrong és zajlik le anélkül, hogy legközelebbi hozzátartozói el tudnának jutni ehhez a lobogó, fájó élethez. Ilyenkor érezte, hogy micsoda átörhögtetlen szakadék választ el embert az embertől, egyént az egyéntől s hiába a szeretet minden összekötő kapcsa.

Jöttek a mezőőrök: Szőke István, értelmes ember, olyan falusi jegyzőforma, irni-számolni jól tudó, parasztokkal gögös és goromba, az ő jobbkeze: Fodor, atlétatermetű, irtózatos öklü vidám fickó, aki rajong a családjáért, mindenkit pompásan utánoz s gyakran megneveteti főnökét mókáival, nagy vadász, ő szokta ölni télen a disznókat, kimérni az eléjtett szarvast, megkurálni a lovat, beszállítani az epret, gombát, amiért ő az egyetlen, akit a nagyságos asszony is szível; Káplány Péter, a vén medve, örökké puskával a vállán és szolgálati egyenruhában, nehéz értelmű, nyugodt, eredeti szócsavarásokkal beszél és jóindulatu, akár egy tehén. (Egyszerűen vén baromnak szokták nevezni, minden sértő szándék nélkül.) Ezek mind bevonultak, megálltak az ajtó előtt s Szőke István valamennyiük nevében köszöntötte a főfőlügyelőt. Ő azzal a jóindulatu mosollyal állott szemben velük, amelyben egy csöpp szomorúság, lemondás és szemérmesség is lappangott s komoly, csontos, tiszteletet gerjesztő gyűrűs kezét sorra odaadta ezeknek a súlyos, bőrkeményedéssel borított barna kezeknek. Majd szolgálati ügyekről beszéltek. Fodor előadott egy falopási esetet s a megcsipett tolvajok viselkedésére azonnal önmagán illusztrálta. Ez nevétesre fakasztotta Tóthot, vidám alaptermésze lassan-lassan előkéklött szomorúsága felhői mögül és szeretete volna, ha soha el nem kellene hagynia az irodát.

Élénken mondták el értesüléseiket arról, hogy mikor mennek el a megszálló szerbek. Itt is Fodor optimista temperamentuma győzött: a főfőlügyelő az ő adatait fogadta el hiteleseknek, mert csupán egy hetet engedélyezett az ottmaradásra s ehhez a rövid terminushoz a leghetetlenebb bizonyítékokat kereste össze. Egészen belemelegedett s a végén szentül hitte, hogy egy hét múlva bevonul a megváltás.

Ahíthatos álmódosások között surrant az idő. S azután ezek is eltávoztak és Tóth várta a vendégeket.

Nagy sárfoltok maradtak a padlón s az íróasztalon ott hevert a kocsis cifra botja: naiv szeretettel, gondtal és remekül faragott madarak, özek és vaddisznók ékesítették s itt-ott sárgaréz szögfejek csillogtak rajta. Milyen jót

Néprava 1928. júl. 28. 170. n. 12.

lehetne ezzel ütni — gondolta Tóth s megemlítettén a botot vékonyabb végénél, suhintott vele. S ekkor megint víziószerű élességgel látta az asszony arcát, elfulladva hajította a botot egy sarokba, olyan robajjal, hogy a kutya ijedten ugrott föl s iszkolt az ajtó felé. Megsimogatta homlokát, sóhajtott s újra kezdte a sétát az ajtó és kályha között.

Tizenegy óra tájban kezdtek érkezni a vendégek. Nagy dobogás, tereferé zsvajgott az ablak alatt s hosszan surolták cipőjüket a nagy tölgyajtó előtt a lépcsőkön. A főfölgyelő azzal a tartózkodó, szíves arkifejezéssel ment eléjük, amelyet azok mosolyában lehet látni, akik nem örülnek a látogatásnak. Idegenekkel szemben kissé félszeg ember volt, ha nem voltak alárendeltjei. Megállt a legfelső lépcsőnél s az érkezők vastag, borizü, recsegő, joviális, pózoló és zürzavarosan bőffenő hangokon, összevissza lármázva üdvözölték.

Jött a jegyző, akit a parasztok rancesoló, gurgulázó hangja és gorombasága miatt röviden csak vaddisznónak neveztek. Most, a megszállás alatt, a jegyzők nem akarván adót kivetni és behajtani a délszláv állam számára, ő is állás nélkül tengődött — amint mondani szokta.

Egyébként ez az egész most érkező társaság az ő uszályhordozója volt s annak a klikknek gerince, amely a környéket irányította. Azért a jegyző egyénisége mindnyájukra rányomta bélyegét. Benkő Márton gőzmalomtulajdonos, Kis Miklós kopott könyvelő, Pista János, a parasztból lett közgyám (már szántani sem tudott), az őszhaju, féltokás csendes postamester, aki anyagilag nem volt érdekelve semmiiben, a református tanító: Halasy Balázs..

És a társaság nagy lármával vonult a vendéglátó szoba felé, kedélyeskedtek, nevettek, nehézkes taglejtésekkel vetették le kabátjaikat s olyan fesztelének, vidámak és tele-tüdejűek voltak, mintha villanyvilágítás, kövezett gyalogjáró, utjavítás, tisztességes iskola született volna működésük nyomán.

Odabent már terítve állott a hosszú asztal hófehér damaszttal, amelyen remekbeszött halványárga és világoskék oszrói selyemi asztalfutó nyult végig. Lehelletszerű metszett poharak villogtak a sötétzöld függönyökön megtört fényben, a faragott súlyos diófabutorok visszatükrözödték a ragyogó barna padlón, ahol nem fődte szőnyeg. S a mahagóni tálalóasztalkákon konzerves dobozok, tányértornyok, nehéz címeres ezüst evőeszközök, kenyér, pécsi sajtok, alma- és körtegulák vára-koztak.

A főfölgyelő aggódva nézett körül, hogy minden rendben van-e és nem fog-e úgy viselkedni a felesége, hogy ezek a vad idegen pletykafaló emberek ismét táplálékot kapjanak a szóbeszédhez, nem vág-e olyan arcot, nem mond-e olyasmit, ami nem illik s kedvetlenül szinben tüntethetné föl őt; rettegett, hogy az asszony sistergő nyelve nem ejt-e el olyan alattomos szavakat, amelyek kihozzák a sodrából és olyat talál tenni, amit örökre megbán.

De nem: egy kis várakozás után, mialatt a férfiak cigarettára gyújtottak s bambán meredtek egymásra, nem tudván, mit is mondjanak, minthogy az ajtó előtti és fogas körüli udvariaskodások elröppentek, valaki örömmel fedezte föl az időjárás kimeríthetetlen témáját és bő eszmecsere indult meg a ritkaség, de kissé hüvös és száraz tavaszról.

Benyitott Tóthné. Sötétkék alj, fehér bluz volt rajta, friss szappanszag áradt belőle és kissé tulerős parfüm. Féloldalt fordított fején bizarrul omlott el turbánalaku frizurája s kiülő világos szemét a sirás nyomai s baloldalt kék foltok festették alá. Ezeket nem is nagyon iparkodott puderral eltüntetni, fél-diszítette magát velük, hogy bizonytalan szánalmat keltsen s megvessék ezt a barbár, rab-tartó, zsarnok és életveszedelmes férfit, aki tönkreteszi egy védtelen nő életét, megüti a feleségét.

(Folytatása következik.)

1928. júl. 29.

101

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 7

Gőgös leereszkedéssel nyujtotta a kezét, hangja szenvedő volt, halk, lemondó. Az ura bugris társasága! S mégis mennyivel szivesebben lenne felesége akármelyiknek, mert mind jól él a feleségével! A szőrös ajkak sorban kezére nyomódtak s az asszony megborzongott... Mi lenne, ha megosálná az urát? Ugy, mint a regényekben van. Talán nem büntetné meg az isten. Nem jutna pokolra. De hátha mégis... mégis van pokol s akkor el-kárhozik.

A református tanító csinos fekete ember volt, nőtlon, a szép fiuk fajtájából való. Fél-szemével folyton az urát nézve, félrehuzta a tanítót s miközben szinte remogett a gyönyörtől, hogy ő most nagy-nagy, halálos bünt követ el, ez az első lépés a pokol felé, tán a tragédia felé, mint ahogy Kareninával történt, vagy Bovarynéval s az ura, a falelkü, nem is sejti, milyen szörnyü lavinát indított el azzal az ütéssel. — legszeretreméltóbb arcával fordult a tanítóhoz:

— Hát mikor házasodunk, kedves Halasy!

— Nehéz sor az, nagyságos asszonyom. A mai viszonyok között... Lány, az igen, akad, a mai lányok, nagyságos asszonyom... — lemondóan legyintett. — Fél tőlük az ember...

— Ahá! Bizonyára volt alkalma kiismerni őket, — nevetett az asszony és izgalma nőtt.

A tanító kifeszítette mellét s könnyedén rá-veregetett.

— No! Nem tagadom! Nem ment nehezem.

— Lám-lám. De hát üres lehet így az élet. Egyedül... Este... Hideg szoba, rideg csönd... hideg ágy... — s hangja elfult a merészszég izgalmatól. — Mondja, nem hiányzik valami? Valaki? Aki otthonossá tenné a házat... és... és...

Rémülten a bátorságtól s mintegy érezve, hogy zuhan valami örvénybe, amely édes szé-
dülethe forgatja és szívja mindig lejjebb, tekintett féloldalt a tanítóra. Ez még nem gyanított semmit, udvariasan mosolygott s a cipőjét nézte.

— Hát bizony, nagyságos asszonyom, neha sívár egy kicsit a ház, különösen télen, amikor hosszúak az esték. Ezer szerencse, hogy gyakori disznótorok, kártyapartik, borozgatások helyrebillentik az ember lelki egyensúlyát. De hát egy feleség...

— Ha nem is feleség — hadarta gyorsan az asszony s jegygyűrűjével játszott —, ha nem is feleség... De több, mint a szerető... Megértő lélek... Valaki, akiben van valami az anyából, ideális lény, finom, aki már sokat szenvedett...

A tanító fölfülett Tóthné rendellenes tikkadt hangjára s megpillantotta elhanyagolt ujjait a reszketve forgatott gyűrűn. És meghökken.

— Mit akarhat ez a vén szuka? — villant át az agyán s egyszerre megörült. — Rám akarja sózni a leányát! Nem is lenne rossz. — Aztán hangosan jegyezte meg: — Bizony, nagyságos asszonyom, bizony... Dehát azt remélni sem szabad. Nekünk, akik az átlagembereknél... hm... tisztábban gondolkozunk, türeünk kell az egyedüllétet. Erősnek kell lenni. Olyan nő, mint amilyet mondani teszik... Haj, há, tán nincs is! — Majd némi szünet után: — Szomorú sors az enyém, bizony, gyakran szinte kétségbeesem, olyan árvának érzem magamat!...

Tóthné most úgy érezte, mintha az övével rokonszék buvós körébe került volna; már nem az a gondolat uralkodott rajta, hogy bosszút álljon az urán, aki női és emberi méltóságában oly halálosan megsértette, hanem a testvérsors meleg kisugárzása áramlott felé, egy férfi szomorú életén esett meg, aki épp oly magányos idegen, akit épp úgy nem ért meg nő, mint ahogy őt nem értette meg férfi. Hirtelen előmlő szentimentális rohamában már vallomásokra nyílt ajka s egész magatartásán meglátszott, hogy szeretne sirni s csak a társaság jelenléte önt belc erőt, hogy könnyei a szemé sarkából le ne folyjanak.

— Látja, Balázs, milyen egy a sorsunk... Ugyanez a magány, elhagyatottság, meg nem értés, mint magánál... Hinné-e, de nincs még egy olyan szerencsétlen asszony, mint én. Szerencsétlen... Hová is jutottam? Hogy tiszteltem én ezt az embert, az uramat, mindenre mondom, ami szent: tiszteltem... A gyerme-

Képeve 1928. júl. 29. 171. n. 23.

keit... A gyermekeit... Édesanyjuk akartam lenni... S minden tiszta szándékol... ó, engem nagyon megvert az Isten!

— Ez a hiszterika megveszett! — Rémsüllyedt a tanító. Majd hangosan mondta: — Szomorú, szomorú... Bizony. De tán föltűnő lesz, hogy mi ennyit beszélünk, nem?

— Milyen hálás lettem volna, egy gyöngéd, intelligens férfi szeretetért! Milyen hálás lennék még ma is! Itt vágyok, fiatal asszony, alig túl a harmincon, én élni vágyom, élni, hiszen ha megöregszem, megvénülök, ki adja nekem vissza a fiatalágomat... Hát élet ez, élet, maga pártatlan ember, ítéljen maga, hát élet ez, hát ezért jöttem én falura, sárba, jószágok közé, egy ~~más~~ emberhez... ezért, hogy... hogy... még üssenek is, veressem magam, mint a parasztok... Mert meg is ver, nézze, itt a szemem alatt, a... a bugris! zsarnok! Hát élet ez! Ó, csak szeretne engem valaki igazán, ó, hogy megmutatnám, ki vagyok, de így egyedül meg kell örülni.

— Ahá! — Pedzette a tanító. — Meg akar fogni. — Hangosan mondta: — Rettenetes! Ki hitte volna! Ambár tudja mindenki... De ez már sok!

— Ugy-e, ugy-e? Nem elég, hogy soha semmi öröm, színház, hangverseny, társaság, semmi kultúra, — mert ő olyan falusi begyöpösödött vénember, aki, huh, csak valahogy könyvre, szórakozásra pénzt ne adjon! — De még... de még...

Tompa csuklással zokogott, elfordult az ablak felé és zsebkendőjét ajkai közé harapva kibámult a napfényes utcára. Most minden keserűség a torkát fojtogatta és a szemét égette, úgy érezte, mintha ebben a rettenetes, kemény, szívtelen családban mindenki őt üldöznék, ki-noznák, gyötörnék, lesné a háta mögött, összeküldne ellene, kéjelegve nevetné őt; az a leány, a ház szelleme, az gyűlöli őt és csábítja el az apját; menekülni szeretett volna, futni innen, vissza az imádott, hangos Budapestre anyjához s a rokon nénikhez, de hogyan, hogyan!... Nem lehet, itt kell maradni ebben a hatalmas, rideg, sivár közalapítványi klastromban, ahol minden ellene esküdött... És itt kell megvénülni, elszáradni menthetetlenül! Úgy érezte, kiszakad a lelke, rendkívül sajnálta önmagát, gyönyörűen magasztos lelkű, nemes és ok nélkül mártírrá tett finom asszonyt látott magában, aki szeliden és könnyesen, meddőn sirba omlik, értetlenül, mint a szentek. Egy pillanat és a tanító mellére borul. De uralkodott magán. A testvérlelek, a vendégek mit szólnának? Ezért pillanat alatt fölzárította könnyeit és heroldus gesztussal suttopta:

— Mindegy... Tűrni kell... Majd bosszút áll az isten! Én vallásos vagyok, bízom az istenben.

A tanító féloldalvást nézte ezt az asszonyt s lepergő könnyeivel, vonagló ajkával, petyhüdt vonásain uralkodó orrával rendkívül tragikomikusnak és untatónak találta. — Még utóbb is bögök, akár egy marha, ha sokáig nézem! — gondolta dühösen. De vigyázott, mert ha az asszony maga nem is, de egy esetleges jó házasság reménye megérte az unalmát. Óvatosan szólt:

— Én teljesen megértem nagyságos asszonyt, el tudom képzelni a helyzetét s nem is tisztelhetett volna meg nálam érdemesebb embert a bizalmával, mert senki úgy meg nem érti, mint én. — Megigazgatta kemény inggallérját, mert beleizzadt ebbe a kátyukkal rakott cifra mondatba. Különböztetve fárasztotta az intím beszélgetés egy asszonnyal, lévén nagyon parlagi s főképp vidám férfitársaságot kedvelő ember. — De most halasszuk máskorra talán... Igen, egy kicsit furesa lenne.

Tóthné ezt belátta s különben is sokat adott az etikettre és latszatra. Lelke megnyugodott a panaszok elcsirvése után, úgy érezte, van valami ebben a sárfészekben, aki megérti és sajnálja őt s hálát adott istennek, hogy így megmutatta neki. Tetszéssel nézte a szőnyegen tovahajlongó tanító magas alakját s kunsági büszkeséggel fémhordott fejét s akaratlanul férje kissé görnyedt, hosszú, szikár természetével, kopaszodó gesztenyebarna hajával és nagy szőke bajszával hasonlított össze. S ez a pipogya, asszonyt verő pedáns falusi hivatalnok, aki semmit sem sejtett meg egy vergődő szerencsétlen női lélek zokogásából és testvérkereséséből, kezelt dörzsölgetve politizált a jegyzővel.

A szobát finom kék füstfátylak takargatták, szálavva lebegtek s folyton sűrűbb és nehezebb rétegekben usztak az ablak környékén. Nőtt a zaj.

Tóthné sietve tipegett a pohárszékhez s izgalmában, mintha álmodna, csörömpölt a tányérokkaival és evőeszközökkel.

(Folytatása következik.)

1928. júl. 31.

103

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTÁ: KODOLÁNYI JÁNOS

8

Ujabb vendégek jöttek nagy lármával. A plébános, irtózatos zsirtömeg, száznegyvenöt kilós teste oszlopszerű lábakon, kerek, tányérforma cipőkben mozgott lassan előre, egyszerű fekete polgári ruhája pattanásig feszült tagjain, kerek tar fején és többszörösen rétegezett táblás arcán verejték gyöngyözött s puha ujjai közt szorongatott zsebkendővel törölgette magát. Lihegett, zihált. Nyögött. Sokáig fogta a főfőlügyelő kezét szóltanul, zsirpárnái között eltűnő disznószeméit mereztette s mindez nem annyira a meghatottság, mint inkább a nehéz, kínzó lélekzés miatt volt. Aztán hebegve, ügyetlenül mondott pár szót és egy recesgő hintaszékbe dőlt.

— Az urak... megboesátnak... — intett kínosan. — Nagy a meleg... Jónapot... nagyságos asszony...

Tóthné szeliden és némán hajtott fejet, mint egy tizenhatéves leányka.

A most jöttek már nem tartoztak a jegyző klikkjéhez, hanem féligmeddig a főfőlügyelőhöz, jöllehet ezt ő maga nem is tudta. De mint a közalapítványi birtokok főfőlügyelőjének, egyszerűségi jogai voltak a katolikus hitközségben. Ezért látogatta meg évenként egyszer a pap s egyszer ő a papot, ámbár vajmi keveset törődött a templom beomló mennyezetével, a parékia kidőlt, fölüzelt, vagy elkorhadt kerítésével, az iskola életveszélyes rozzsantóságával s ha effélől szemrehányást tettek neki, vagy a javításokért könyörögtek, haragra gyult, kapkodott s nem tett semmit. Ez hát a katolikus klikk volt, szemben a jegyző benszülött református klikkjével. Ezek mind bevándoroltak voltak. Ezek mind kegyetlenül szidták a parasztokat, gögös, arisztokratikus magasságból néztek le rájuk s őket okolták minden elmaradottságért, korrupcióért, a balkáni közállapotokért. Szerepük az előkelő bíráló szerepe volt, aki maga nem alkot semmit. A jegyzőék viszont nem foglaltak állást ilyen háltározottan a paraszttal szemben, ők külön-

féle cimen lenyuzták a parasztot, ellenben minden hibáért, mulasztásért most a szerbokat, azelőtt a háborút, azelőtt Tisza Istvánt okolták, mindig bünbaknak tévo meg az éppen uralmon levő rezsimet. Ennek ellenére mindenféle hatalmi csoportnak, rendszernek, irányzatnak, hübéri gerinctelenséggel behódoltak. Lelkesen üvöltözték a háboru dicséretét, hazafak voltak, vérüket ontották volna, ha esetleg kimentek volna a frontra, aztán levették a király arcképét a szögről, nemzeti tanácsot alakítottak, örségedit játszottak éjjelenként a fulu körül, majd ugyanazzal a lelkesedéssel lettek ébredő magyarok.

Jött a katolikus tanító: alázatos, motyogó szegénylegény. Ez disznóolszerű lakásban lakott négy gyermekkel, a szobái beáztak, a padlók rothadtak, az ablakok rozogák voltak, besüvöltött rajtuk a szél, az istálló rárogyott a tehenekre s a szegény tanító, hogy föl ne forduljon éhen, pálinkafőzéssel keresett mellékesen annyit, amennyi fizetése tíz év alatt sem lesz összesen. Pálinkát főzött s ötödik osztályos tanítványai még nem tudtak olvasni sem. Jött egy hérlő, ez tohonya, csizmás, nyirott, tenyeres férfi volt, soha természetesen és marhán kívül nem törődött semmivel, újságot, könyvet nem olvasott, egyértelmű vastag vicceken röhgött s cucilistának ojtette a szocialistát. Egyébként remekül birta a bort.

Csakhamar négy-öt kis csoportra szakadozva egész sereg ember zugott és füstölt a szobában.

Megjelent Lia is csöndes, halk surranással, mint az egér, nyomában a cseléd sörösüvegekkel a hóna alatt. A tanító rögtön Liához sietett és köszöntötte.

— Mondja, ha meg nem sértem, milyen regényt olvasott máma?

— Miért?

— Mert ki van sirva a szeme.

Lia zavartan kapott a szeméhez. Elpirult.

— Semmi. Rosszul aludtam.

— Apropó! Akar egy jó regényt? Most csempeztek Magyarországról. Éppen olvasom.

— Ugyan, hát maga szokott olvasni?

— Nna. Néha. Ez különösen jó. Valami Szabó Dezső írta. De remek! Azt mondja, hogy a zsidók tették tönkre az országot. Olvassa el.

Népszava 1928. júl. 31. 172. n. 12.

— Ez engem is érdekel. Mi van a zsidókkal? Ki mondta? — recsegett a jegyző.

Csakhamar parázs vita kerekedett, mely közérdekű témájával ugyanesak tüzelte-vonzotta a vendégeket. A plébános zihálva, hebegve beszélt:

— Egy nemzetközi zsidó maffia világbirodalmat akar alapítani, zsidó világbirodalmat... Titkos szervezetük.... a szabadjóművesek... és a szocialisták...

Mindenki a magát hajtogatta.

— Már az én munkásaimat is kikozdtek. — magyarázta a gözmalmos. — Jött valami bitang, biztatta őket, hogyhát követeljenek nagyobb bért, lépjenek sztrájkba, mifene... Én nem tudom, mi lesz a vége. Pécselt a moziba munkások ülnek. A színházba dettó. Aztán nem tudnak megélni.

— Nem menjön színházba! — dühöngött a közgyám. — Én se mék.

— Ezek a bitangok meg szemet hunynak, mit bánják ők. De hiszen csak jöjjenek a magyarok, lesz itt takarítás.

— Itt az ideje, — mondta a pap.

— Most meg köztársaságot akarnak Baranyában.

— Azért rosszak az utak. Nem lehet megcsinálni a gyalogjárót, a világitást. Nem tudunk semmire se menni... A Takarék... A Hangya...

— Hát én mióta nem kapok se fizetést, se utasítást Pestről.

Végeláthatatlan harsogó panasz folyt a

helyzetről, szenvedélyesen szidták a zsidókat s a hangok folyton hullámzó viharra dagadtak s összekeveredtek a tányérok és poharak eső-römpölésével. Tóthné az asztalfőn ült, Lia a jobbán, az asztal végén pedig a főfőlügyelő. Az asszony minduntalan a szomszédjához: a jegyzőhöz hajolt s azon a könnyednek, esevegőnek nevezett lársalgási módon, amelyben a beszélgetés öncéllá válik, kérdezgette tőle az aktuális politikai eseményeket s hangoztatta, hogy ő az arany középutat ajánlaná. Minek az a sokféle párt? — mondotta. — Ő összehívna közös konferenciára a legitimistákat, királyválasztókat, republikánusokat, bolsevistákat, anarchistákat s így tovább s mindegyik engedne valamit az elvéből. De minek a forradalom? Közben hol férjére, hol Liára vetette gyűlölettel villogó szemét.

Lia csöndesen tereferélt a tanítóval; női ösztöne megérezte, hogy ezzel méginkább magára vonja mostohaanyja dühét. A főfőlügyelő szenvedélyesen vitázott; ő vitának nevezte az olyan eszmeeserét, amelyben mindenki szó nélkül elfogadja azt, amit ő mond, vagy legföljebb újabb érvekkel támasztja alá. Sűrűn lehet hallani stereotip szólásformáit: de nem!... Nem az van benne!... Éppen ez az!... Én már akkor megmondtam!... stb. Vele szemben ülő feleségét egészen elfelejtette, csak akkor metszett belé a düh, mikor tekintetük néha találkozott.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 1.

105

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 9

Egyszeresak betoppant a szerb jegyző elegáns, görnyedt alakja. Szvesztics József kopasz, ötvenöt-ötvennyolcéves, nagyorru, törtszemű ember volt, kinek arcán s réveteg szemén első pillanatra meglátszott a delirium tremens előrehaladott stádiuma. Galambszürke ruhája választékos eleganciával puhán, ruganyosan fedte tagjait. Azok közé az alkoholisták közé tartozott, akik nem hagyják el magukat, belső összeomlásukat külső dekorációval takarják önmaguk előtt, reggel ötkor megitta vizespohár pálinkáját éhgyomorral, de ezüstfejű botját olyan mozdulattal vitte, mint egy kifogástalan parókás, rizsporos Molièredandy. Egész nap állandó révületben jöttment, mint az óramű s egy józan percében, amikor elszörnyed egész élete borzalmas nihiljén, becsületesen és szomoruan fölakasztja magát.

A társaság egy pillanatra meghökkent. De csak egy pillanatra. Hiszen mindnyájan kisebb-nagyobb előnyöket húztak abból a jóviszonyból, amelyben voltak vele. Szvesztics jó ember volt és egyáltalán nem buta. Miért ne ülnének vele szívesen egy asztalhoz — a más házában?

Szvesztics pedig legelőször a zavart háziasszonyt üdvözölte, majd Liát, bókot mondott nekik, aztán néhány szóval gratulált a főfőlügyelőnek, akit valóban meghaltott ez a figyelem.

— Ó, csak ne zavartassák magukat, uraim, mondta kissé reszelő hangon. — Egyenek tovább és szidják a szerbeket. Higyjék el, én se szeretem őket jobban, mint önök s örülök, hogy ilyen derék, szinmagyar társaságban lehetek, mert, uraim, én is tartom magamat olyan magyarnak, mint amilyenek önök.

Széket húzott az asztalhoz, leült, Lia terítéket tett elé s megkínálta. Öt perc múlva már csak az ő kerek, kivasálgatott mondatait lehetett hallani, amint a terület kiürítéséről beszélt: mint stratégia megjelölte a vonalat, amely az

egy-étappokat jelzi, mint közigazgatási szakértő kifejtette a polgári intézkedések jelentőségét, végül mint politikai időjós meglátolgatta a kiürítés következményeit úgy Magyarország, mint Jugoszlávia szempontjából. Szavaiból világosan kiderült, hogy bizonyos államok néhány hónapon belül össze fognak omlani, ami a jelenlevőknek nagyon tetszett, mert érezték, hogy isten némelyek kedvéért hajlandó csodát szcenirozni...

Csakhamar fölmelegedett a hangulat.

Voltak, akik csak ettek, ittak és hallgattak. Ezek voltak a bólogatók, nem törődtek az egész zavaros világgal, nem tudták: hol van Belgrád és hol van Budapest, mindent helyeselték és állkapcsuk szaporán járt.

Mások viszont egyszerre beszéltek, tulkiabáltak egymást és szenvedélyük hasonlóvá tette őket a kávéházi Conrádokhoz. Azok voltak ők, csak hogy most kül-, vallás-, gazdaság- meg belpolitikát csináltak.

S a remek nyáriszalámi, hóféhér tojás, sonka, pástétomszeletek fogtak, ürültek a szardiniás és csigás dobozok, tünt a halsaláta, a sajt, a mustár, csorbultak a körte- és almahegyek, habzott a sör, harsogott a kacagás, az anekdóta... Végül ebben a kellemes, zsiros talajban kivirágzott egy tószit is: a magyar jegyző ropogtatta, rágta, recsegte el százesztendőskörmondatokban, hogy ki is tulajdonképpen Tóth Gyula. A második tószit Szvesztics volt. A nemzetközi békére üritette poharát. Lelkesen eljeneztek.

Sem a kis Gyuszi, sem a nagyobb fiu nem mutatkozott ezen az örömnépen, amelyen hárman hurcoltak súlyos, égető sebet a lelkük mélyén: a főfőlügyelő, a felesége, meg a leánya. Szemük néha találkozott s ilyenkor újra meg újra összeomlott lelkükben az ünnep.

— Kedves bátyja hol van? Tán beteg? — Érdeklődött szeretetreméltóan a tanító.

— Nem, — rázta fejét Lia, — éppen az előbb voltam a szobájában. Hanyat fekszik az ágyon és olvas. Haeckel monista értekezéseit bujja már két hete.

A tanító értetlen, zavarodott képet vágott s Lia kárörvendően mosolygott rajta.

Néprava 1928. aug. 1. 172 n. 12.

11.

György hanyatt feküdt az ágyon s lábait jó magasan az ágy végére rakta, összehuzott szemmel bámulta a fehér mennyezetet. Csönd volt, ebbe a félreeső udvari szobába csak néha-néha tört be a lárma, amikor a vendéglátó ajtaját kinyitotta valaki. Ilyenkor férfiacagás, harsogó zsvaj, poháresengés tört a folyosóra s megtompulva a falak és ajtók akadályain, elhalt a szűk szobában.

Kicsiny, fehérre meszelt, puritán egyszerűségű szoba volt a Györgyé. Nagy ablaka délnak nézett s a vén akácok fölött ragyogó nap vakító fényel sütött be rajta. Festett ágy, letakarva egy barna teveszőrpokróccal, ikszlábu kertiasztal, két-három kertiszék, egyiken mosdótál, agancsból készült fogas, közönséges, durva könyvespolc, ez volt az egész butorzat. A meszelt falakon rossz akvarellek: Marat, mint valami bekötöttfejű hisztériás mosóné, Rousseau iszonyu nagy orral és prémgallérral, Krisztus mint valami bárgyu galiciáner, odább egy kis utcarészlet, stb. lógtak rajzszöggel fölerősítve. És szanaszét az asztalon, polcon, székeken, ágyon, padlón könyvek hevertek irtózatoss rendetlenségben, olyan rendetlenségben, hogy csupán Lia ismerte ki magát közöttük valamennyire s nem is járt be más takarítani. A szoba padlózata hideg, rozsdavörös keramit volt.

György ingujjban hevert az ágyon. Vézna, törekeny kezeit feje alatt nyugtatta, sovány arca megfeszült a gondolkodás intenzív munkájában, gyermekesen gyöngö teste mintha csirkecsontokból állott volna. Ez a gyöngesség, gyámoltalanság benyomását keltette, ellentétben a fej bő kupolájával, amelyre nőies lágyssággal hullott a hátrafésült gesztenyeszínű haj tömege, a homlok értelmes, hátrasimuló vonalával, az orr finom, kissé hajlott nyergével s az áll szellemes csuesával, amelyek értelemről, fantáziáról és gögről tanuskodtak. Különösen a szeme, nagy, barna, ártatlan és

egyszersmind éles szeme volt szép és ragyogó. Ilyenkor, ha gondolatokba merült, jobbszemét erősen összehunyorította, ami néhai édes anyja szokása volt. De így tett akkor is, ha megfigyelt valamit, mint a festők és rövidlátók. Egyébként szája körül valami gögös, gunyos vonás játszadozott, ami ellentétben volt szemé, álla és keze kissé melankólikus lágysságával. Altalában egész lényé nyugtalanító, kellemetlen benyomást keltett s ha így, fektében elnézte valaki, arcán sötét, komor lépelődést láthatott.

Hároméves volt, amikor anyját olúzték a háztól, tizenegy, amikor megjelent a mostoha. Körülbelül úgy nőtt föl, mint minden gyöngö, tulfinom gyermek, képzeletvilágába menekülve a nem neki való játékoktól, egyedül az orgonabokrok, patakparti csalitok és a IV. Béla korabeli várfalak romantikus zegzugai alatt, ahol hanyattfekve gyönyörködött az égboltozat végtelen tágasságában, a felhők esodálatos szépségében s egy-egy himbálózó orgonafürt, füzfaág vagy bokor halk suttogásában; este kibámult az ablakon s hugának meséket mondott a sötét égen rohanó felhőkről, vagy az ablakhoz verődő száraz faágokról; minden érlüktetése együttdobbant a természet eleven ritmusával s érzékeny lelkén átmuzsikált a májusi rétek és égbolt, a szeptemberi elmulás, a karácsonyi hófehér poézis minden hangulata, spontán ősemberi s egyszersmind differenciátlan finom panteizmussal, ngvan-akkor pedig élesen megfigyelt mindent. Legfőként pedig önmagát. S mert hugán kívül nem volt, akivel hangulatait, élményeit közölhetto volna, valami titoktartásféle fejlődött ki benne s önkéntelenül másnak, különbnek, kiválasztottnak tudta magát, öt éves korában senkinek se köszönt, minden pénzét a vén anyab koldusnak adta s ha a házvezetőnő, vagy apja megverte, egyetlen könyvessepp nélkül dacosan túrta a verést.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

10

A halál jelenségével hatéves korában találkozott először, amikor egy kisleány holttestét látta. Napokig tűnődött azon, hogy tulajdonképpen *hová lett ő*, az a valaki, akinek teste merev, hideg és viaszfehér? Ezeket a borzongásokat sohase tudta elfelejteni.

Később iskolába került, rajongó, beteges, tartózkodó szerelmeken, kétségbeeséseken, lemondásokon esett át, félénk, visszahuzódó korszakai a vad eszelekedniakarás korszakaival váltakoztak. Aszerint, amint komor pesszimizmus váltotta föl fiatalos optimizmusát, vagy fordítva. Soha senki tanulni nem látta. Ellenben anhal többet olvasott. Ezért meg is buktatták. Semmi érzeke nem volt a tekintély iránt. Csak a tudásért és idealizmusért rajongott; tizenötéves korában kemény levelet írt apjának, amelyben értésére adta, hogy: „Égész életét az emberiség boldogításának szenteli“. hazafias verseket írt Petőfi modorában és szerelmes dalokat Kisfaludy módján. Később önképzőköri vezérember lett, Rousseauval és Adyval a vánkosa alatt aludt el. Résztvett a forradalmi idők diámozgalmaiban, megismerkedett eszméikkel, amelyek azelőtt nem háborgatták a polgárok jól őrzött álmát. Amikor a csufos bukás bekövetkezett, az ő fiatal lelke már csalódásokon, kiábrándulásokon vergődött át. Szakitva mindennel, amit magához kapcsolott, elszörnyedve a véres eseményektől, az emberek arcátlanságától, amellyel nyilvánvaló hazudozásaikat az istenadta nép előtt elharsogták, a tömeg butaságától, amellyel kóklerek és gonosztevők ígéit falták, a szent vagyon érdekében történt gyilkosságoktól, erőszakosan kitépte magát környezetéből, elvágta egy tiszta és szenvedélyes szerelem kötelékeit, — egy szeptemberi nap vonatra ült, minden igazolvány, utlevél nélkül, vaktában nekivágott a baranyai szerb határnak. Átjutott. Német és orosz nyelvtudása és őszinte szeme átsegítette a határon. S a háború, forradalom és ellenforradalom sok-sok herce-hurcáján. élményén

megvénült, megcsömörlött huszonkétéves gyerekember most termékeny tétlenségbe, tanulmányokba és az Evangélium olvasásába merülve, távolról szemlélte az eseményeket.

Mindent újra kellett kezdenie, mert, legszomorubb tapasztalatai után is hitt az Emberben. Nem az emberekben, nem, — az *Emberben*. De csalódásai megszárdították. Tájékozódnia kellett most már komolyan, egy életre szóló érvénnyel: mit is akar voltaképpen? Mit akar maga a lét? Mi az ember? Mi az emberiség? Mi az ember utja, mi az emberiség? Hol és hogyan kell az embert megfognia, hogy ki ne esusszon hite vaskarmai közül?

S előlről kezdett mindent. Ez már nem a gyerek szentimentális törekvése volt, hanem a becsületos férfiú, aki logikus és egyetlen bázist, *életet* akar teremteni egész élete számára.

Napjait leginkább a szobában töltötte. Apjától egy világ választotta el. Ez megérkezése után azonnal kitűnt. Vitába ereszkedtek a divatos tárgyról: a kollektív termelésről. Ebben az egész család résztvett. Fagyottan hallgatták a fiu szenvedélyes, ékesszóló és büszkén őszinte fejtegetéseit, látták sovány arcán, villogó szemében s előregörnyedt alakján a hit meggyőződését s elszörnyedtek. Némi jóindulattal kijelentették, hogy „ideális“. De ő gúnyosan a szemükbe mondta, hogy nem fogad el minden övet. S akkor kiderült, hogy bélpoklos a családjában.

S ettől fogva elkerültek minden elvi vitát. György hallgatott. Házon kívül azonban merészen megmondta véleményét, ha kérdezték. Ezért veszedelmesen rossz volt a hire, sokan nem köszöntötték és ha valahol föltűnt görnyedt alakja, mereven a földre szegezett komor, szenvedő arca, amely azonnal mosolyra huzódott, ha megszólította valaki, inkább elkerülték, mert legmindennapibb kérdései is valahogy nyugtalanították, elevenbevagók s okosak voltak.

Most hát ott hevert hanyatt az ágyon, rendetlen ruhája: fehér nadrág és kihajtott ing, gyűrött volt s hiába volt minden invitálás, nem ment az apát ünneplők közé. Egy párbeszédet járt az esze, amit nemrég egyszerűen kihallgatott az ebédli ajtajában. Akkor történt ez, amikor Tóthné csukló zokogások között mosta elesufított arcát s csupán a kis Gyuszi

Népszava 1928. aug. 2. 174. 7. 11.

volt még a szobában. Szinte viziószzerűen idézte emlékezetébe az elképzelt asszony mozdulatait s a betett ajtón átveredő hangját. A jelenet szomorú, hihetetlenül beestelen és lesújtó volt.

— Látod — beszélt sirva a hang a viz esobogása közben —, látod, fiam, milyem vadállat az apád... Látod? Meggütött. Sajnálod-e az anyádat, kisfiam?

Gyuszi ijedten sirt.

— Jól jegyezd meg magadnak, fiam, amit láttál. Ha megnősz, akkor is jusson eszedbe, hogyan bántak itt énvelem. Nem felejtod el?

— Ne-em — zokogta a gyermek.

— És ezután meg ne esőköld Liát vagy Gyurit! Ne menj hozzájuk. Apádhoz se, há nem muszáj... Ők nem szeretnek téged, gyűlölnék, a károdát akarják... Lia a papád szeretője, azért nem szereti anyuskádat. Értetted? Gyuri meg akar engem ölni...

A kinzott gyerek szivettépően zokogott. Árva, tiszta hangocskája kétségbeesve röpdösött a szeretet és gyűlölet karmai között.

György föllázadva hallgatta a nemtelen tanítást. Nem ismerte az előzményeket, ő még aludt, amikor apja és mostohaanyja között megtörtént a legújabb összekoccanás; később hallotta Liát sirva végigmenni a folyosón, de nem nagyon lepődött meg rajta, hisz a Tóth-családban

örökké egymást késelték az emberek. De most most fejbekólintva hallgatta a sziszegő szavakat. Soha nem hitte volna, hogy ilyen aljasan beestelen az a nő. Arra oktatja a gyermekét, hogy nem szereti a testvére, az apja. Gyűlöletet tanul az édesanyjától.

Mélységesen fölháborodott s aztán leverte állott az ajtónál. Az asztalon még ott voltak a kávésedények, a cukortartó, a pohár és a kancsó, amint a főfőlügyelő otthagya. A kinezsan pedáns elrendezés magánviselte még az ő keznyomát s a levegőben ott uszkált a cigarettája füstje. Györgyöt nagy-nagy szeretet öntötte el az apja iránt, bár nem tudta: miért. Még hallotta a visszafojtott dühlvel kiköpködött szokat:

— Ezek... ezek ki akarnak turni minket.. Érti az a... Liácska... Az alszent dögöcske. De hiszem az igaz istent: bosszút áll rajtuk bosszút a kedvencen, gönnolom is neki, hogy úgy éljen, mint én...

(Folytatása következik.)

1928. aug. 2. 109

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 11

Átkozódott, mint egy oláhceigány.

György utálkozva kiment.

Végigfeküdt az ágyon s hallgatta, hogyan osztogatják odakint az ünnepésre vonatkozó parancsokat, hogy rohan le-föl az asszony a folyosón, hogy csattan föl néha a hangja, hogy dörren egy-egy bevágott ajtó. Neki most szintén üdvözölnie kellene az apját, Lia figyelmeztette az este, de visszatartotta valami irtózás attól, hogy szobáját elhagyja s újabb családi civódások sáros utóhullámai borítsák el. S aztán keveredjék a helyi intelligencia hangos szóvivői közé? Inkább rágódott azon, amit hallott.

Itt az idő. Rá kell vennie apját, hogy váljon el az asszonytól. De hát mi értelme van ennek — elmélkedett —, hiszen az öreg tudja, mit akar és ha nem tudja: viselje a felelősséget. De miért gyűlölik egymást annyira? És hová fog vezetni ez a gyűlölet?

S úgy érezte, minden idegén forró ujjakkal zongorázik a cselekvés láza. Rögtön menni szeretett volna, akárhová, csak el innen, ahol gyűlölködéssel kezdődik a nap és zokogással végződik. Ahol álmatlan éjszaka egy meghalt asszony szeretete kísért és megérintve a szunnyadók szempilláit, sóhajt csal ki az ajkukon.

Főlkelt, nehézkes, bizonytalan mozdulattal levette az agancsról régi kalapját, a sarokból kiemelte erős meggyfabotját, csöndesen kiment az udvarra.

Már forrón süített a nap, a hatalmas akácokon és fenyőkön sok veréb visongott, fecskék fecsegték a háztető ereszen, a vörös kandur madarak után kapkodott az orgonásövényben, lent pedig, az istálló előtt, kocsit mosott a virágos fűttyű kocsis.

Amikor a kertajtót kinyitotta és végignézett a fenyővel szegett uton, amely a négyholdas területét két egyenlő részre osztotta, a körtefa alatt a padon Gyuszit pillantotta meg.

A kis fiu ott ült térdei közé szorított kézzel, matrósapkája a padon hevert és végtelenül szomorú, a földre meredő arcán lecsurogtak keserű könnyei.

György hőkkenve bámult a némán zokogó fiura. Megértette. Szerette volna hajánál fogva odahurcolni a gyermek anyját a kis térdnadrágos lábak elé és megkorbácsolni a szeretet nevében... vagy hagyni, hogy az is sirva fakadjon a megrikatott gyerek előtt és verje mellét vádoló bűnbánattal.

Sietve betette a kertkaput és határozatlanul állott. A ház eleje felől bucsuzkodó férfihangok hallatszottak; erre megindult az iroda irányában. Kíváncsi volt, hogy mi történhetett ismét. Vigyázva ment a zugó fenyők alatt.

Amikor belépett, apja ott ült íróasztala előtt, kissé kuszált haja a homlokára hullott; orrán nagy szemüveg csillogott, s buzdón olvasott valami pécsi lapot. Most fölnezet, rámosolygott Györgyre, fáradt, félénk szemét kissé összehúzta, homloka redői között némi szemrehányás lappangott.

— Na? — mondta, szemüvegét levéve. — Hát te?

A dolog szertartásosan folyt le.

György köszönt s megjegyezte, hogy nem akart bemenni a vendégek közé, azok ugye nagyon szeretik.

— Pedig illett volna — dorgálta a főfőlügyelő, fölállt és cigarettát csavargatott. Nagyon lehangoltnak látszott és keze egy kissé remegett. Némi kényszerűséggel nyujtotta születésnap kézesókra gyűrűs kezét, mintha ezt gondolta volna: „No, ess már tul rajta, ugy sem örömmel teszed.” Györgynek viszont rossz esett, hogy így ismerik s megint képtelenül kezdte sajnálni ezt a szikár, magas homlokú, bágyadt szemű, rokkánó embert, akinek olyan becsületes volt a keze, hogy jól esett megcsókolni. Ez a csók aztán kiengesztelte a neheztelőket s szomorkás mosollyal néztek egymásra. György az ablakdeszkának támaszkodott, cigarettát vett elő és ő is rágyujtott. A főfőlügyelő pedig ismét belefogott örök sétájába az ablak és kályha között.

— Ezt a Gyuszi hozta — mondta nagyon meghatottan és nagyon büszkén, kezeit dörzsölte s az ibolyacsokorra nézett.

— Igen? — S nem tudott mást mondani,

Néprava 1928. aug. 3. 175. n. 14.

intenzíven látta maga előtt a kertben zokogó öcsét.

— Ném láttam azt a gyereket. Ném jött be. Măskor pedig ott lesi a sőrt. Ugyan hol lehet? Győrgyből most akaratlanul törték föl a keserő szavak, hangja kicsit remegett.

— Odalent van a kertben, az előbb láttam, ül egy padon a körtefa alatt és sir...

— Sir? — hökkent meg fájdalmasan a főfőlügyelő, lágyvonalu szemöldökei fölszaladtak a homlokára s ismét megállt. — Miért sir?

— Mert... választani kell neki köztünk és az anyja között... — S akadozva, komóran, vádlón mondta el, amit az imént látott.

A főfőlügyelő feszülten hallgatta. Azután nagy, nehéz csönd sulyosodott a szobára. Csak a cigaretták füstje mozgott kéken, sínoman.

— Tönkreteszi azt a kisgyereket! Tönkreteszi. Isten, hát miért is vertél meg ezzel a rétfenetes asszonnyal, miért... — kiáltott föl halkan, kétségbeesve s miközben az asztalon illatozó kis kék ibolyákat nézte, amelyek olyanok voltak, mint a gyermekszemek, hangját elfojtotta a följúdulás.

S ekkor a falon túl levő szobában egyszerre fölzendült a zongorán Beethoven *Sonata patétique*-je. A bomlott kedélyű asszony a vendégek távoztával nekirontott a zongorának s nem akadva senkire ebben a nagy, rideg, nap-talan házban, akit meg ne mart volna házasséleto keserőségében s akinek elmondhatta volna szőrnő árvaságát, csalódottságát, gyűlöletét és vágyait, déli egy órakor verte a billentyűket s dőrgő akkordokban üvöltötte világga fájdalmát egy süket, lángész fájdalomain és fölmagasztosulásain keresztül.

Egyik tétel a másik után zúgott föl a falon túl. Hol mint áhitatos templomi orgona, hol mint őrült iramban hangot-hangra halmozó gigászi hozsánna, dübörögtek az akkordok valami mélységből s nyugtalanító zürzavart keltettek. Mert az asszony vérének ritmusában, a billentésében, ahogy ujjai lecsaptak, volt valami bizonytalan, félszeg, valami dühtően sánta, ami öt perenyi hallgatás után izzadságot csalt az ember tarkójára s menekülni kényszerítette. Tele volt a játék ellentmondásokkal, tragikus nyugtalansággal. De fáradhatatlanul dőrgött a falon túl a hangszer.

György lehajtotta a fejét, fogait összeszorította s egy-egy helynél mintha korbáccsal vágta volna lenyuzott idegeire. Apja pedig sőtétén lépkedett le és föl a kitaposott mosgyén és magamagához beszélve hol csöndesebben, hol kiabálva az izgalomtól, aszerint, amint a beethoveni égzengés távolba veszett, vagy le-lecsapott ezeken a hisztériás kezekén, kiöntötte keserőségét:

(Folytatása következik.)

1928. aug. 4.

111

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

12

— Nem elég, hogy esztendőkön keresztül arra irányul minden erőfeszítése, hogy titeket kitarjon a házból... Nem, nem elég, hogy énvelem úgy bánik, akár egy kocsissal és minduntalan orromhoz törüli a származását, holott az én ükapám is irni-olvasni tudó ember volt... Nem elég neki az se, hogy kitalálta... hiszen tudod, mit talált ki az alávaló... nem? Hogy Lia nekem... szeretóm! A leányom! Nekem! Hát ha ez nem örült, vagy beteg, akkor föl kell akasztani. De én agyonverem, agyonütöm, mint egy kutyát, az istenit neki, meg nem menti a kezemtől semmiféle hatalom. — Ordított, öklét rázta, egész testében reszketett. — Hiszen ma is, ha nincs ott az a szegény leány... dögölve feküdne... a kutya... — Lihgett. — De nem. Hát neki ez még mind nem elég, nem. Most megmérgezi annak a szegény kisgyerekek a lelkét, fölláztatja az apja ellen, a testvérei ellen. Hiszen az még nem is érti szegény! És mit gondoljon rólam... rólatok... Hát van ennek egy kis esze? Van ebben jóindulat? Szereti ez a gyereket? Állat, állat, nem egyéb, kegyetlen, vérengző állat... és én nem tudok szabadulni tőle!

— Kár is volt elvenni — jegyezte meg szemrehányóan György.

— Hát tudtam én, hogy ilyen lesz? Hiszen úgy tudott szerénykedni, mosolyogni, úgy kitanította az anyja, olyan szelid pofákat vágott, úgy szeretett benneteket, ki a fene látta, hogy komisz a belseje? Itt volt Lia, anya kellett neki, hisz ha fölne, ki vigye emberek közé, ki tanítsa...

— Kár volt elválni anyánktól — vágott a szavába illetlenül György, de már visszafojthatatlan kikiváncozott belőle, hogy igazságot szolgáltatson annak az asszonynak, aki két évtizedig szénvedett, aki sohá egyetlen szemrehányó szót el nem ejtett az egykori szerelmes és férj kegyetlen eljárása felől, hanem védte a csaholók ellen halálig. — Kár volt...

— Hiszen ha én akkor nem hallgatok másra! — tört ki a férfiből. — A komiszakra, bitangokra!... Majd csak meggyógyult volna...

Odaát viharzó crescendóba csapott a zongora. És Györgynek most rettenetesen fájt az anyja élete s nem sajnálta apját, a mostoháját, megértett mindent, belátta, hogy itt kijátszhatatlan törvények hurkolódnak egymásba és nem tehet egyebet, mint hogy a maga életét különválasztja ettől a hazug élet-zürzavartól s hagyja mindegyiket a maga kiválasztott utján.

— De végül is — mondta emelt hangon —, ez így katasztrófa vezet. Két ember, egy férfi és egy nő, él együtt és gyűlölik egymást. Miért élnek akkor együtt? Arról már ne beszéljünk, hogy miért váltak el azok, akik szerették egymást. Megtörtént. De itt van papa, férfi, szuverén hatalma van az élete fölött, mért nem változtat az életén?

— Hogy változtassak?

— Kergesse el azt az asszonyt! Hogy vehette el, ha nem szerette? Hogy élhet vele, ha nem szereti? Hogy lehet így élni? Hiszen így tönkremegy ebben a házban mindenki. Tessék csak megnézni Liát, ott van Gyuszi...

A főfőügyelő hosszan, merőn nézte Györgyöt, mintha eleven lelkiismeretét látta volna. Képteletlen érzés vett erőt rajta, mert, bár ő szívesen kiöntötte szívét a gyermekei előtt, azonnal fölülkrekedett benne a büszkeség, ha más kezdte feszegetni a cselekedeteit. Nem tűrt bírálatot.

— Micsoda hang ez? — kérdezte gőgösen.

György mosolygott zavarában és szégyenében. Elpirult s egyenesen apja szeme közé nézett.

— Ne tessék haragudni — mondta halkán —, én csak sajnálom, hogy egy buta, hisztériás asszony miatt nekünk nincs otthonunk...

— Nektek nincs otthonotok? És rólam, persze, nem gondolkodik senki. Én nem szenvedek miatta, én, aki a kenyeret keresem. Csak te, te, aki alig voltál itthon. Neked nincs otthonod?

— Nincs. Senki sincs, akivel a gondolataimat közölhetném. Ebben az örök gyűlölködéshöz, veszekedéshez, harcban utálok már mindent. Olyan vagyok, mintha magam is meg-

Népszerű 1928. aug. 4. 176. n. 12.

örültém volna ebben az örültek házában. Lehetetlen, hogy akinek együtt kell élniök, ne találják meg a türhető élet módját. De ha nem találják meg, én... én akkor elmegyek innen és nem jövök vissza soha.

Hangja remegett, egyik lábavól a másikra állt és sápadtan veregette cigarettája hamuját. Apja rámeredt, mintha rosszul hallana, aztán keserűen legyintett s ismét járkáláshoz fogott.

— Hát... ha el akartok hagyni... tessék... hagyjatok... — mondta nagyon szintelen hangon. Öregségemre, annyi szenvedés után... amit csak tiértetek türtem... hiába! Hagyjatok el. Ez aztán betetőzi az életemet. Ez aztán születésnapj gratuláció, mondhatom!

A végigjátszott *Sonata* elcsitult odaát s a csönd, amely ekkor támadt, olyan volt, mint a megfagyott vizesés.

— Senki meg nem értett soha — próbálta magyarázgatni György csüggedten —, anyám nem volt, papa... — azt akarta mondani: más világból való, de visszanyelte —, mindig el volt foglalva, meg a temperamentuma is más...

— Jó, jó... Ne beszéljünk erről többet.

— Én azért nem hagyom el a papát — s egyszerre megsajnálta a szomorú, görnyedt embert. — De... nehéz így élni.

— Jó, jó. *Neked* nehéz. *Téged* nem értenek meg. Igaz, hogy nem is jöttél...

— Hiába jöttem volna.

Egyformán szemérmesek voltak. A főfőlügyelő soha nem kérdezősködött gyermekei intim élete felől, azok pedig nem tolakodtak vele, mert — mint György különösen — érezték, hogy apjuk irtózik a nem fölszinen uszkáló beszélgetéstől s nem ismeri, sőt nem is akarja ismerni a modern fiatalság problémáit. Az apa most szófalanul, fáradt szomorusággal rőtta egyhangú sétáját, György pedig egy kicsit dacosan, egy kicsit lemondóan vállalt vont.

A nagy csöndben, amelyet ütemesen szaggatott meg a főfőlügyelő cipőinek a csikorgása, mintha nagyon-nagyon messze lépkedett volna egy hosszú, kongó folyosón, egyre mélyebbé vált a szakadék apa és fia között. De ezt csak a fia látta s bármennyire sajnálta is az apját, átlépni hozzá a szakadékon nem tudott.

Nem értették egymást.

Az ebéd most is olyan kinosan folyt le, mint ilyen napokon mindig.

Senki se volt élhes. A későn betűlt ételök tökéletlenek, rosszak voltak. A főfőlügyelő vékony kenyérszeleteket vágott az agancsnyelű kössel s haragos pillantásokat vetett az asztalon párolgó ételre, amely egyáltalán nem volt ünnepi, sőt egyenesen olyan fogásokból állott, amelyeket az ünnepektől utált. A főzelék hig volt, a csörgő babszemek sörét módjára keményen kopogtak a tányéron, a hú száraz volt, kemény és chetetlenül sós, mintha a szerelmet gunyolta volna.

Az asszony hátrahúzódott az asztaltól, tüntetően ölébe vette a tányérját s mintha nagy, kékrevert orra belenyúlt volna az ételbe, ajka lefittyedt, szemé pislogott s szüntelen dühös, ádáz, bosszuvágyó és tüntetően fixirozó pillantásokat vetett hol az urára, hol láára. Gyuszi félénken és némán eszegetett.

Mindezt tányérja fölött előrehajolva gondosan figyelte György.

Órá nem haragudott most az asszony. Ilyenkor békét kötött vele, hogy legyen, aki előtt igazolja magát. Valahányszor egy pillantásával végigsöpörte a jelenlevők arcát, Györgyre nézett, mintha mondta volna: „Látod, ilyenek ők! Ez a te apád, ez a te hugod!”

— Mi közöm nekem ehhez? — gondolta György dühösen. — Tebetez róla! Ők az okai!

S érezte, hogy mennyire eltávolodott ezektől az emberektől, akik belemerültek bajaikba és elpusztulnak benne, mert nem merik vállalni egy új élet felelősségét.

A főfőlügyelő ugy eszegetteit, mintha mérget szedne. Lá gyakran fölkelt az asztaltól valami ürüggyel, hogy pár pillanatig ne kelljen látnia a mostoháját.

A hangulat olyan kinzó volt, úgy megmérgezte ez a sok tépelődő gondolat, amely kiült az arcokra, sötéten villogott a szemek mélyén s reszketővé tette a mozdulatokat, hogy György már-már fölkelt az asztaltól, amikor halk, szenvedő hangon szólt hozzá Tóthné:

— Mit olvastál máma?

György egyenesen az asszony dult arcába nézett.

— Pál levelét. Amelyikben azt írja, hogy aki megszabadult a feleségétől, ne iparkodjon újat szerezni, akinek van, ne iparkodjon megsza- badulni tőle.

— Ahá! Ez érdekes. De persze, a második feleségre szintén áll ez... — S oldalvást a szé- ken izgó-mozgó főfőlügyelőre nézett.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

13

— Nem — mondta gunyosan és hidegen György. — Második feleség nincs.

Az asszony ajkai remegtek, szeme szikrázott.

— Ja! A második feleség... az csak házvezetőnő... cseléd!... Akit ütni, rugni lehet!

— Ne kezdjétek újra — sugta Lia riadtan.

De György nem törődött semmivel, erőt vett rajta az igazság őszinte közlésének vágya s szenvedélyesen szólt:

— A cseléd sem kisebb a gazdánál. De nem erről van szó. Arról van szó, hogy a házasság alapja a szeretet, a szeretet örök és oszthatatlan, a második asszonnyal folytatott együttélés tehát csak paráznaság. Más az, ha az első asszony meghal...

Az asszony bíborpirossá vált.

— En hát... nem szerelemből mentem apádhoz!

— Nem.

— Miért ne lehetett volna ő az én első szerelmem?

Mindenki reszketett az intim, gyóntató szavak súlyától. Az asszony úgy akarta palástolni izgalmát, hogy kihívón György szemébe nézett.

— Ugy? Te az én legszentebb, legtisztább lánykori érzelmeimet...

— Azok a szent lánykori érzelmeik! Huszonhat év! Ha addig nem megy férjhez egy lány, mindenre képes. Főképp az olyan, akinek egy hűga és két öccse van otthon. Aki teher odahaza. Mama egyszerűen eladta magát, mint ahogy valakit eladnak a vásáron. De ha ilyen üzleti alapra helyezkedünk, nem szabad szemrehányást tennünk, hogy az életünk olyan piszkos, mint amilyen piszkosak az üzletek. Ki hibás abban, ha paráznalkodunk s ez megöli életünk minden ideális tartalmát?

— Így már igazán nem lehet... — sápadt el az asszony, újabb kísérletet tett, hogy a helyzetet a maga javára billentse, mert úgy érezte, újabb összecsküvés készül ellene.

De György már torkig volt; egész nap nem hallott mást ma sem, mint ezeknek az embereknek harci láráját. Minthogy a főfőügyelő dühtől reszkető megjegyzéssel: „Az istenit, már ebédelni se lehet!” — lecsapta szalvétáját s kalapját fogva, keményen kisetett a szobából, György is fölkejt és szobájába ment. Egy pillanatig úgy érezte, hogy tombolni, törni, zuzni fog ezen a szemétdombon, ahol minden hazug s oly fájón igaz volt egyszerre s hanyatt dobta magát az ágyon, hogy lecsillapuljon.

— Micsoda irtózatos butaság?! — mondta hangosan s elképzelte, hogy odabent most gyötrelmes jelenet kezdődik az ő hugocskája és a mostoha között, s hiába szeretne kívülállni mindezen, napról-napra tépik ezek az emberek őt is és nem menekülhet ebből a börtönből sehova. S Gyuszi, a szegény kis Gyuszi látja mindezt, már annyi szemérem sínes bennük, hogy titkolódnának előtte s megóvnák a szeretet látszatát. Ez a gyermek sohasem látta, hogy az apja és anyja megcsókolja egymást.

— Nincs is talán egyáltalában szeretet? Az emberiség nagy szeretet hirdetői egytől-egyig hazudtak vagy örültek voltak? Nem, lehetetlen, hiszen a szeretet fogalma bennem tisztán él, kell, hogy lelkem alkotórésze legyen s ha bennem megvan, másokban is meg kell lenni, mert én sem vagyok kivétel. S ha elhagyom ezeket, akkor is a szeretet nevében cselekednem? Nem kellene tünnöm inkább?

De érezte, hogy hiába tűrne, neki kötelessége gyökeresen megváltoztatni az életét. Miért? S ekkor megint csak eszébe jutott az a levél, amelyet tizennégyéves korában írt apjának „az emberiség boldogításáról”. Nem tehetett róla, ő most is olyan fontosnak tartotta, hogy élete legkisebb porcikáját ennek a még homályos nagy célnak szolgálatába állítsa s a maga életén kezdje az egész emberiség életének átalakítását, mint akkor, tizennégyéves korában, amikor álmatlan éjjel saját nagyságát és naiv tisztaságától elragadtatva azt a kemény, rideg levelet írta.

Megnyugodva fölállt, botjüért, kalapjáért nyult, hogy egy gazdag zsidó unokájának rajzórát adjon. Háromszáz baranyai koronát kapott ezért havonta, amire szüksége volt, mert irtózott attól, hogy apjától kérjen, beszámoljon vele... Mostanában gondosan eltette a

Népszava 1928. aug. 5. 177. n. 23.

114

pénzt, valami homályos érzés sugta neki, hogy szüksége lehet rá.

Amikor az ebédő ajtaja belevódott, nagy csörd támadt a szobában. Tóthné úgy bámult Liára, mintha semmit sem értene.

— Láttad ezt? — kérdezte megbotránkozva. — Most miért szaladt el úgy az apád? Miért volt olyan überepannt?

— Nem tudom — szólt hidegen a leány s összeszorította a száját, fölállt, kezdte az asztalt leszedni.

— Pedig téged szokott informálni a titkai felől!

— Mamát épp úgy informálhatná... Miért nem informálja?

Egymásra néztek. Az asszony szeme hidegen, gögösen meredt ki üregéből s a jogaitól megfosztott feleség gyűlölete lángolt benne. Lia barna szeme riadtan tágult ellenfelére. Sokáig nézték egymást, az asszony tetőtől-talpig nézegette a leányt, ez egyenesen az arcába nézett.

— Azért nem informál... — felelt Tóthné élesen —, mert nem vagyok a felesége apádnak.

— Miért nem tudta megőrizni, anyuska...

— Mert... Mert te elhódítottad az apádat! Mert te olyan... olyan vagy olyan vagy, te kétszínű, te álszent... te!... te! En csak a cselédje vagyok...

— Miért szegődött el cselédnek? — Mondta a leány hihetetlen nyugalommal, de minden idege reszketett.

— Úgy? Én nem cselédnek szegődtem, tud meg, én a legszentebb álmaimat, érzelmeimet adtam apádnak, mindent, amit egy nő adhat, érted és te megloptál, kiraboltál, szerencsétlenné tettél, te, te megátalkodott, hát ki tudsz még menni az emberek szeme elé, nem süll ki a szemed, le mersz fekiüdni este, mersz még imádkozni, nem félsz, hogy kigyul alattad az ágy, te!... te!... ó, az övé minden, ő boldog, van ruhája, cipője, kalapja, míg én rongyban robotolok, ledolgozom a fiatalságomat, mint egy szakácsnő, ő meg éli világát, kutyabaja, fiatal!... Mi lesz belőlem, megvénülök, megvénülök! Egy gyermekem van és nem lesz több. Miért, miért gyűlöltök ti engem annyira, miért tesztek tönkre, hát bántok én valakit?... Vétettem valamit?... Én szegény, szerencsétlen asszony!... Én... Én...

Először a rajtalevő piszkos, szakadt ruhát tépte gyűlölettel szinte tajtékózva és rikoltózott, kapkodott a szavak után, majd dühét kiöntve, elérte az extázis legnagyobb fokát, arca eltorzult, szeme megdöbbenő tűzben csillogott s a leány attól félt, hogy az arca előtt hadonászó öklök lecsapnak rá, már rémülten huzódott az ajtó felé, nem értve semmit ebből a gyűlöletből, amit ő kevert föl, könnyei előntötték a szemét s amikor végül az asszony görcsös zokogásba tört ki, ő is sirva fakadt, arcán lefolyt a könny, szája vonaglott, de büszkesége még folyton a fülébe dörömbölte az aljas gyanúsítást, amivel a mostohája illette. S belőle is kitörték a panaszok.

— Igen! — s lenyelte könnyeit. — Én... én élem világomat, nekem mindenem megvan, én fiatal vagyok... Hiszen még az apámmal se beszélhetek, hiszen reggeltől estig dolgozom, meszelek, disznót etetek, takarítok én is, hiszen elfelejtettem zongorázni is, hát én élem a világomat!... Mióta hazajöttem az intézetből, anyuska folyton üldöz... Én kérdezhetem, hogy mit vétettem...

Az asszony közben felszívta könnyeit s száját nyitva felejtve, egészen elmerült ebbe a szívvel-lélekkel folytatott veszekedésbe. Hangja hol metszőn gunyos és hideg, hol tragikusan szomorú volt.

— Hogy mit vétettél! Ne add a kis naivát, te, te, fenéig romlott... Te! Hogy mersz ennyire hazudni?

— Én nem hazudok és kikérem magamnak! Én nem hazudok! Esküszöm! És nekem még kevesebb ruhám van, mint anyuskának, most kaptam a grenadint...

— Lia! Hát a sötétkék?!

— Hát anyusnak a galambszürke kosztümje? Ismét egymásra szegezték a pillantásukat.

— És nekem télikabátom sincs, cipőm is csak három pár, anyusnak meg négy is van, pedig én fiatal vagyok...

— Én... én... én... nem vagyok fiatal!

— Anyus már nem olyan fiatal utóvégre, mint én — hadarta Lia zavartan — s én még bálba se megyek, itthon ülök mindig, nincsen senkim, akivel beszélhetnék. Csak a papa, most már azt se szabad... De én nem bánom, ő az én apám és anyus nem tilthatja meg nekem, hogy én ötöt szeressem, soha, soha! Mert ő nagyon jó ember, csak szerencsétlen és anyus miatt szerencsétlen...

(Folytatás következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 14

— De én, igenis, *megtiltom*, érted, hogy ti az én hátam mögött szerelmeskedjétek! — És dobbantott a lábával.

— Igen... Mi jogon... mi jogon nem beszélhet leány az apjával?

Lia halálsápadt volt s megint kemény és büszke.

— Ti nem beszélgettek! Ti összeesküdtök ellenem! Ti sugdolóztok, nektek titkaitok vannak, piszkos titkaitok... Ti ölelkeztek, csókolóztok, szerelmesek vagytok egymásba... Ó, hányszor látom, hogy szétugrotok, amikor benyitok a szobába, amikor *megzavarom* az intim keltőst! És nevetgéltek a hátam mögött, kinevettek, ti szivtelenek, te szivtelen!...

— Aztán mi titkunk lenne? Mit sugdolóznánk?... Miért nevetnénk...

— Szerelmesek vagytok egymásba... Nevetek engem, vén bolondot, hogy be tudtok csapni!

Egy nap alatt ime harmadszor is találkozott a leány az apjával folytatott viszony homályos, titkzatos, de szörnyű gondolatával. Ismét elöntötte a vér, szédült, mintha fejbeverték volna, lelkiereje kezdett csődöt mondani s vele szemben az asszony is reszketett, mintha perverz gondolatai végigostorozták volna minden idegét. Nem látták az asztal mögött rémülten, fagyottan álló Gyuszit, csak egymás gyülölt vonásait látták, mint valami deliriumban s egymás lihegését hallották. Robbanásig feszült közöttük a kisugárzó gyűlölet.

— Hogy érti, anyus? — suttogta Lia.

— Hogy értem? Ó, mintha te nem tudnád jobban, mint én! — sziszegte az asszony szintén halkán. — Hát szemedbe mondom: szeretője vagy az apádnak! Igen! Szeretője! Ezt mondtam reggel is, amikor az a... bugris megütött... Megütött! Engem, egy uri asszonyt... A paraszt! Temiatlad ütött meg... Mert megmondtam. De jó. Ezt nem is fogom elfelejteni nektek.

— Meg van anyus örülve! En... Szeretője a papának! Hát lehet ez...

— Most hát tudod, hogy nincs titok előttem, te... te... piszkos kis dögöcske! — Az ajtó felé ment, de meglátta Gyuszit, akiről egészen megfélekedezett s gyermeke iránti szeretetének egy hisztériás lendületében egyszerre vijjogó sírással futott feléje, ölébe akarta kapni a gyermeket:

— Lackóm, én édes, egyetlen kis porontyom — kiáltotta görcsösen —, gyere, gyere, hadd vigyelek innen, erről a büntenyárról! Ugy-e, te szeretted a te szegény, szereencsétlen anyádat, te leszel a vigaszom, ugye? Te nem bántasz, nem szomorítasz engem!... Gyere, gyere, ne is nézd ezt a... ezt a szent dögöcskét...

De nem tudta karjaiba kapni, mert a szőke, nagyorru, kékszemű, térdnadragos fiucska nem volt gyermek többé, keményen, irtózza emelte szemét az anyjára, hátradugta a kezét s fájdalmasan kiáltotta:

— Ne! Hagyjon!

Elindult az ajtó felé.

— Elmegyek! El is megyek! Örökre! — Kiabálta rémülten.

— De Gyuszi! Mi ez?!... — sikoltott az anyja, utánavetette magát, mintha meg akarná menteni egyetlen örömét, vigaszát ebben a pokoli életben, a véréből való vért ebben az irtóztatós pusztaságban, a szép, szent, ideálisan tiszta életnek ezt a szimbólumát... De a fiu kitepte magát anyja kezei közül s hangos sírásra fakadva, végigfutott a folyosón, át a napsütötte udvaron, le a kertbe, hogy kábultan sirassa a szülőjébe vetett hit összeomlását.

Az asszony, mintha fejbeacsapták volna, dermedten állt, állt az ajtóban. Átnyilalt rajta valami, mintha meghalt volna az, akit legjobban szeretett. S visszafordult a gyülölt leányhoz. Az egy székre omolva az asztalra borult s lelke egész mélységéből zokogott. Karját arca alá fektette s vékony, sovány teste meg-megvonaglott ültében. S az asszony dühös gyűlölete újabb és fokozottabb energiával támadt föl a leány ellen. Most meg tudta volna ragadni a hajánál, kivonszolni az utcára meztelenül, végighurcolni mindenki szemeláttára az egész falun s odakiáltani az embereknek: Nézzétek, most bosszút állok az uram szeretőjén, az éle-

Неприва 1928. aug. 7. 178. n. 12.

tem megrontóján, aki szerencsétlenné tett és kiölte szivemből a szeretetet... Nézzétek, hogy kinlódik és hogy kinlódik az apja, aki engem becsapott!

— Most sirsz — mondta reszketve —, de ha van isten, így fogsz sirni egész életedben. *Gönnolom*, hogy sohase szeressen senki... Légy olyan szerencsétlen, mint én... Ne találj az életedben semmit, amiért érdemes lenne élni. Te!... Te!

Már nem tudott mit mondani, elnézte egy pillanatig benső gyönyörrel és meglelégedéssel a kinjait s nevetett:

— Ha! Sir... Sir, a szent! Menj apádhoz, majd megvigasztal.

Aztán feneketlen mélység, üresség tátongott föl lábai előtt, fülében visszhangzott a kisfiu kiáltása, egyszerre sirási roham fogta torkon, kiment az ajtón, elcsukló fájdalmában göresösen bevágta maga mögött, hogy dörrent, akár a puskalövés.

Nagy, nagy csönd támadt a szobában.

Lia az asztalra borulva zokogott.

Nem tudott gondolkodni sem. Valami irtózatossal örvény forgatta tomboló zugással, göresösen szorongatta a mellét, hogy nem tudott lélekzetet venni, halántékait összepréselte s csak egy vágya volt: meghalni, meghalni rögtön, el ebből a piszkos élethől és nyugodni végre boldogan, csöndben és tisztán.

Könnyei folytak s ez olyan jólesően meleg, simogató valami volt, mint az anyai kéz.

Az asszony már hat órákor visszavonult szobájába s így a halkán sustorgó karbid-

lámpa jóleső békét, nyugalmat és pihenést gárgzott a fölzaklatott lelkekre.

Gyuszi is aludt már.

A fehér függönyök álmodón lelógtak, a torok szinte sajnálkozva, szerényen huzódta meg a hideg, hófehér lámpafényben. A főnök ügyelő féloldalt fordult a széken Lila felé, elgondolkozva szívta a cigarettáját. Arcán leradt, keserü szomorúság borongott, maga elbámult, magas, meredek homlokán mély ráncok sötétlettek, haja rendetlenül fődte már már kopaszodó fejét. Hallgatta Lia csöndese duruzsoló szavait, a vörös kandur, Náci s német vizsla: Treff különféle humoros viselkedéseit, de nem figyelt oda, a szavak elsubhat tak füle mellett, elmerült tépelődéseiben.

Talán Lia sem tudta, mit mesél, Gépiess hullottak ajkáról a szavak, mint valami be szélógép: gesztusok nélkül, nyugodtan, fáradtan mondta a históriákat. Kisírt szeme vörte volt és nem ragyogott vidáman, mint ilyenkor szokott.

Arcukat fehér fénybe borította a lámpa világ, így kétszeresen soványaknak és szomorúaknak látszottak. Az éles, sötét árnyékok kemény konturokat vontak kissé nagy orruk finom szájuk és sötét szemük körül.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 8.

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 15

György a könyve fölé hajolva olvasott. Marx német kiadása feküdt előtte s egy apró ceruzával néha megjegyzéseket írt a könyv margójára. De bármennyire érdekelte is az a mód, ahogy vaskövetkeztesen építette föl rendszerét s egységes fejlődési láncolatba vonta a világ jelenségeit, nem tudott odafigyelni. A mindnyájukra ránehezedő sivár tépelődés percről-percre idegesebbé tette, érezte, hogy jó lenne már elmenni innen, de apja ugy magába merült, úgy megfélekedezett az időről, hogy negyedóra mult negyedóra után és csak nem határozta el magát a lefekvésre. Nyilván félt az éjszakától. A mai születésnap föltárta előtte egész életét s nem tudott szabadulni a gondolataitól. Lia utóbb belefáradt az üres recitálásba, kétségbeesett erőlködéseket tett, hogy kábult agyából újabb szóáradatot osikarjon ki, de halántéka sajgott, feje s szeme fájt. Szüntelen egyirányban forgó elméje megnyugtató szavak után áhitozott, de senki sem szólt semmit, apja konokul forgatta sápadt gyűrűit, bátyja a könyvébe meredt s ő minden erejét újra megfeszítette, hogy Nácira és Treffro gondoljon. A macska! Kutya! Mennyire nem érdekelték ezek a dolgok! S mennyire sajnálta őket ezért!

És György idegessége dühvé fokozódott, csupa udvariasságból kellett itt ülni órákig s a tekintélyelv vakmerő megsértése nélkül nem távozhatótt senki addig, amíg a főfőlügyelő el nem nyomta utolsó cigarettáját s aludni nem tért. (Igy volt ez akkor is, ha utazás után holtfáradtan bóbiskolt valaki az asztalnál.) György a fogát esikorgatta és némán káromkodott magában. Pedig úgy sajnálta és szerette ezt a szomorú és szikár embert ott az asztal tulsó felén, hogy meg tudta volna csórogatni. De egyetlen témájuk nem volt, közös vágyak; csúnikék nem egyesítették őket, szétforgácsolódott mindenki a maga gondja, baja fogaskerekei közt és ez az együtt eltöltött két-három óra kínzón unalmas, gyötrő és elviselhetetlen volt.

— Milyen szabályosan dörzsölgeti egyik gyűrűjét s másikhoz! — állapította meg György s már-már nem tudta tovább hallgatni a gyűrűk száraz, zörgő surlódását. — Olyan, mint egy gép. Rettenetes ez a buta unalom!

Végre fölkel a főfőlügyelő, egy szögére akasztotta az irodakulesot, hogy másnap tudjon a cseléd takarítani, aztán szomorúan nyújtotta csókra a kezét Liának s egykedvűen Györgynek.

— Te most lefekszel? — kérdezte a leány a bátyját, amikor egyedül maradtak az ebédlőben.

A fiu lassan fölkel, megkönnyebbülten nyújtózott, hogy szinte ropogtak a csontjai. Könyvét szedte.

— Nem. Olvasok.

— Akkor kimegyek hozzád én is.

György a lámpát vitte és a könyvet. Végigmentek a kongó folyosón, amelynek hűvös falaira sötétén imbolygó árnyakat vetett a fehér fény. Lia szorosán a bátyja mögött ment s gyáván pillantott minden zugba, rezzent meg minden neszre.

A kis fehér szobában leültek az asztal mellé s állukat tenyerükre nyugtatva, sokáig bámultak a lámpa vakító kis lepkelángjába.

Kissé hűvös tavaszi este volt.

A frissen bontakozó növények és a párolgó föld szaga beáradt az ablakon s egy-egy közeli bokor vagy akácea ágát fehér ezüsfátyollal hintette be a lámpavilág. A távolabbi fák, mint nagy, marcona, mozdulatlan örök feketéltek a sötétben s a fenyők, ezek a dália, zordon gránátosok halkan suttogetták fekete selyempalástjaikat. Az ég oly végtelenül tiszta, nyugodt és titokzatos volt, irtózatoss terein hidegen villogtak a csillagok s tűzük keresztülesillant a faágakon. Később a vén akácea bagoly telepedett s élesen rikoltozott a világosságra.

A testvérek nem szóltak semmit.

Lia szeme óriásira tágulva égett a fényben. Arca elernyedtt, vonásai apatikusak voltak s úgy látszott, most csak belül él annál intenzívebb életet, a külvilággal megszakadt minden kapcsolat.

Végre megszólalt a leány, hangja halkan.

Népszava 1928. aug. 8. 179. nr. 12.

hullott, mintha aludna valaki a szobában. Ezt a halk beszédmodot mindig megtartotta, sőt figyelmeztette a fiút is, ha tulhangoz szavakra hevült.

— Mondd, Gyuri, te nem félsz?

— Mitől félnék?

— Nem tudom. Én félek. Valami mintha ott állna a hátam mögött. Néha még a lélekzését is hallok és olyankor majdnem összesem. Te nem?

György nevetett.

— Te csacsi. Ugyan mi lenne az?

— Én nem tudom. De úgy érzem, mintha szellemek vennének körül. Néha szinte hozzám ütődnek, suhannak, suttognak... Te, Gyuri, én azt hiszem, megbolondulok.

Borzongva burkolódzott egy gyapjukendőbe s maga elé meredt. Olyan törékeny, vékony, finom és halvány volt most, mint egy porcelánfigura. György az erős lelkek nyugalmaival nézte.

— Ezek csak olyan kényszerképzetek. Az az okuk, hogy vérszegény vagy s egy kicsit anyánktól is... szóval, hajlamosság a hisztériára. Azután meg örökké üldöznek, olyan vagy, mint egy hajszolt vad. De erős akarat kell csak, hit a jobb jövőben és a magunk tisztaságában s akkor elmúlik.

— De... hátha meg fogok halni?

— Természetes, hogy meg fogsz halni. De az még soká lesz. Majd eljössz hozzám lakni s olyan boldogan, nyugodtan élünk, meglátod. El is felejtöd ezeket a butaságokat.

— Te olyan jó vagy, Gyuri — mondta szomorúan és hálásan —, csakhogy én érzem, nem sokáig fogok élni. Ma láttam az anyánkat, mintha zongoránál ült volna és olyan szomorúan mosolygott rám. Szinte meg tudtam volna fogni, annyira láttam. Én, Gyuri, nem szeretek meghalni, mert olyan fiatal vagyok és olyan szép minden, a kert, az erdő és annyira sajnálom szegény papát is, ő nagyon egyedül lesz, ez a mai világ nem neki való... Te fiú vagy, te elhagyod őt és nem lesz senkije. Gyuszi is fiú. De másrészt meg annyi csuf dolog van a világon, az élet, Gyuri, rettenetes, érthetetlen, csupa szenvedés, nem bánom, ha meg is halok.

Csillogott barna, betegesen nagy szeme s nézett a lámpába.

— Néha úgy fáj még az is, ha valamire rá nézek, szinte sírni tudnék... Ez nem olyan szomorúság, hogy tudná az ember: miért van. Ez csak úgy jön, hirtelen, mintha bucsuzna az ember... Meglátja a kutyát, ahogy megy a napon, a verebét, ahogy a porban fürdik, a papa kalapját, ahogy lóg a fogason, egy régi játékot, ami már eltörött... Én nem tudom, Gyuri, mi ez, de azt hiszem, azért van, mert és nem élek soká.

— Ne beszélj ilyet — mondta György szomorúan. — Belehajszolod magad ebbe a butaságba. Este is van, a bagoly is kiabál, rossz napod volt, sirtál is... Majd kialszod magad és minden jó lesz.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 9.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 16

De ő is hajlamos volt misztikus hangulatokra — tizenkétéves korában Flammarion volt a kedves írója —, átborzongott rajta valami döbbenetes megsejtése látható és tapintható, emberi mértékkel fölmérésikélhető létünkön-tuli erők, törvények és gondolatok egész végtelen világának, hajlandó lett volna ennek a szelid, gyötrött leánynak minden kijelentését jóslatnak venni, de józan esze nyugalmat parancsolt s mosolyogva szólt:

- Miért nem írod meg versben?
- Jó, jó, csak gunyolódj.
- Melyik ruhádban temessünk el?

Lia rátekintett és nem mosolygott; nem, az arca komoly maradt, mintha mérlegelné a bátyja kérdését. S ez a komolyság egyszerre agyonütötte azt a tréfás szándékot, amellyel György mondta. Ez az este, ez a friss tavaszi illat, a fák, a csillagos ég oly súlyt adtak a tréfának, hogy már szinte dermesztő volt. A fiu bűnködvén ragadta meg huga hűvös kezét s hevesen kérlette:

- Ne, ne haragudj, igazán nem akartalak bántani s jobb is lesz, ha másról beszélünk!
- Jó, semmi, ne ess kétségbe — mosolygott a leány s összerázkódott. — En ilyen bolond vagyok, ne törődj vele semmit. Inkább mesélj. Te — mondta hirtelen —, te már sokat olvastál, sokat gondolkodtál, mondd meg egész őszintén, van-e isten?

György meghökkent ezen a váratlan kérdésen. Sokáig csodálkozva bámult a nővére. Nem tudta mire vélni a kérdést.

- Nem tudom — mondta aztán —, lehet, hogy van. Te mit gondolsz?
- Én azt hiszem, hogy van.
- Hát akkor egész bizonyosan van is.
- Te nem vagy róla meggyőződve?
- Meg voltam már győződve sokféle istenről. Hogy az isten kegyetlen, terrorista Jehova, ez körülbelül tizenkét-tizenöt éves koromban volt. Aztán meg arról győződtem meg, hogy isten nincs is. Ez tizenöt-tizenhét éves koromban volt. Azt is hittem, hogy csak anyag van,

materia és minden jelenség ennek tulajdonsága esupán. Az anyag örök és... és... tele voltam ellentmondással. Akkor, emlékezhetsz, nagyon pesszimista voltam, öngyilkos akartam lenni, nagyon sokra tartottam s meg is vetettem magam egyszerre... Később persze mindez megváltozott s most arról vagyok meggyőződve, hogy isten épp úgy nincs, mint ahogyan van. Ő teljesen kivülesik az emberi gondolkodás formáin s az emberi léten. Az anyag az erő megjelenési formája, energiaközpont, szétsugárzódik, átalakul, ismét materializálódik... Azt hiszeni, ez a lényege az egész világegyetemnek. Ebben benne van a holtak föltámadása: a reinkarnáció is... benne van a lélekvándorlás, benne van a fejlődéelmélet s benne van az entrópia tana... De te ezt ugysem érted. Hogy az isten... talán maga ez az energia volna az isten, amely végtelen formákon át a tökéletesség felé; az önmagára való ráismerés felé törekszik, a harmónia felé. Legtisztább formája a gondolat. A gondolat, ez az a principium, amely mindeinek a gyökere.

- Lia mélyen és komolyan elgondolkozott.
- Ha így van, akkor nem lenne olyan borzasztó dolog a halál — mondta halkán. — De hátha nincs így, hanem az isten trónusa elé kerülünk és ő kegyetlenül elítél és örök pokolra taszít? Hátha úgy van, ahogy a hittan, meg az apácák tanították?
- A fiut úgy meghatották nővére szavai, hogy vékony meleg kezét a fejére nyugtatva sokáig simogatta és mosolygott rá.
- Lehet, hogy úgy van. Ez az elfogultság és a tekintély istenc. De te attól se félj. Hozzád az is csak jó lehet.
- Hát szóval: a te istened a gondolat.
- Csodálatos — gondolta György, amint elnézte a huga vékony arcát és sötétén ragyogó lelkes szeméit —, férfiak már régen kinevettek volna, vagy úgy tennének, mintha értenék... Mennyivel közelebb állanak mindehhez a nők! Az én istenem, az bizony nem ismer bünt és nem ismer erényt. Az én istenem csak fejlődést ismer s a végső tökéletesség az istenben van, a végtelenben, minthogy a világ maga is és a gondolat is végtelen.
- Akkor hát — sóhajtott Lia megkönnyebbülve és széttárta a karját —, aki öngyilkos lesz, azért pusztítja el magát, mert tökéletlen

Néprava 1928. aug. 9. 180. n. 14.

és siettetni akarja a tökéletesség... úgy értem: a tökéletességre való... tudod, én nem fejezem ki magam olyan könnyen, mint te...

— Értem! — kiáltott föl György izgatottan, fölugrott, odalépett a nyitott ablakhoz, kezét a zsebébe dugta s kibámult az éjszakába. A csillagképek már odábbmozdultak a sötét égboltozaton nyugat felé, a fákon hűvös szellő suhant át, mély csönd volt köröskörül, elröpült a bagoly is, csak a fenyőfák suhogtak és halkán pittyegett valami álmodó madár. György érezte, mennyire egy az egész világgal, hatalmas szeretet és életöröm dagasztotta mellkasát, meztelen nyakán simogató ujjakkal játszott a tavaszi levegő. Mintha óriássá nőtt volna, gondolatban átölelte a csodálatos világot, a fákat, embereket és csillagokat. Gondolkodott s ez mindig csodálatosan megtisztította és boldoggá tette. Visszafordult, összefonta mellén a karjait s hangosan beszélt. — Látod, Lia, te aztán nagyszerű leány vagy, meglátszik rajtad, hogy ki a bátyád. Ez egészen új magyarázata az öngyilkosságnak. Így még nem oldotta meg senki. Még azok is, akik nem a maguk, hanem környezetük tökéletlen-

sége miatt lesznek öngyilkosok...

— Hát ha én lennék öngyilkos — vágott szavába Lia halkán —, én is azért lennék öngyilkos, mert meg akarnám rövidíteni a fejlődés utját?

— Persze! Nem lennél tudatában isteni lényegednek. Nem ismernél magadra. Mert aki tudja, hogy ő maga is isteni világ, végtelen és szép, az erős, büszke, az harmónikus, az vidám, az úgy jár-keel a sötétek között, mintha ragyogó napot hordana a feje helyén, amit a vakok nem látnak, de azért világít, melegít, termékenyít.

Oly tüzzel, oly meggyőződéssel, oly gyermekesen őszintén vetette bele magát ebbe a gondolatba, hogy fanatizálta a nővérét is. Lelkesen hallgatta a leány s egész elragadtatása a szemében tüzelt, szinte világított a szeme, mint két villanylámpa s arcvonásai átszellemültek.

— Milyen jó téged hallgatni — mondta őszintén —, senki se beszél így velem soha, mint te, pedig olyan egyszerű dolgokat mondasz. Ha nem lennél a testvérem, a feleséged tudnék lenni.

György mosolygott. (Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 17

— Csak keresd másban is azt, amit énbennem találtál s ha ráakadsz, menj hozzá feleségül. Én azonban aligha nőülök meg, mert csavargó természet vagyok, itthon is alig bírom már, azután meg nem tudnék holmi buta pályákra menni, nekem semmi sem fontos, csak az, hogy szabadon, hazugság nélkül élhessek s ott és azt tehessen, amit jónak látok s ahol kell. Pedig én nagyon tudnám szeretni a feleségemet és szép gyermekeim lennének, hidd el, ámbár... én jó apa lennék, egészséges szerelem, egészséges gyermekek... Elég volt a szentimentális göröcsökből, a dekadenciából, egészség kell. Az új ember olyan lesz, mint egy bika, jókedvű és őszinte, jó és bohém.

Lia örömmel nézte.

— De hát mégis... mit akarsz csinálni?

A fiu lehiggadt, visszament a székhez, leült s elgondolkodva hajtotta le a fejét. Haja a homlokába hullt, vékony, sovány keze öntudatlanul az asztalon heverő könyvek, papirszeletek között turkált, mintha megoldásokat keresné.

— Itthon sokáig nem maradhatok — mondta mintegy önmagának —, mert úgy érzem magam, mintha ketrecren lennék. Ezek az emberek és én... ég és föld! Napról-napra néztem azt a rettenetes életet, amin változtatni nem tudok? Hisz mink, akár a malomkövek, folyton surlódunk, öljük és bántjuk egymást, mert a tengelyeink külön-külön vannak. Én nem bírom azt az abszolutizmust, amit a papa gyakorol. Ez az örökös etikett, tekintély-előteremtés, a pápai csalhatatlanság kisajátítása, a guzsbakötött gondolat vergődése... Nem, nem érthetjük meg egymást. Tulsokáig voltam már itthon, nagyon kieleződött a helyzet. Én végtelegül szeretem a papát, ő is szeret engem. De halálos ellenségei vagyunk egymásnak. Ezt ő nem tudja. Egy nap rá fog ébredni és akkor mindennék vége. Ezt szeretném elkerülni, amíg lehet. Arra gondoltam, hogy bemegyek Pécsre és jogot tanulok.

— Hát akkor az egyetem?

— Egyetem! A jog is az. Egy kutya. Ugysolesz belőlem egyetemi tanár. Ugyis otthagynom előbb-utóbb. Leszek utcaseprő, cipőtisztító, mit bánom én! Olyan mindegy. Az ember egy bab-szemből is megél.

— Meg akarod hódítani a világot?

— Hát igen, meg akarom hódítani az egész világot. És tudd meg, hogy aki nem harcol az egész világ ellen, vagy a világért, megérdemli, hogy belefulladásjon a sárba.

— De szegény papa...

— Nem tehetek róla, hugocskám, mi nem férünk egy tető alá.

— És én? Énvelem ki törődik, ha te elmész? Kihez menjek én beszélgetni, ki ért meg úgy, mint te?

György elszomorodott. Fejét lehajtotta, ujjaival dobolt az asztalon. Végtelegül szerette a hugát, olyan finom, gyöngéd, büszke leány volt, olyan lelkes hallgatója. Olyan gondosan tartotta rendben a szobáját, ruhája gombjait és a rengeteg limlomot az íróasztalán. Ágya már most is készen várta, keményen, deszkasimán, a derékalj és a vánkos, visszahajtvaa teveszörpokróc, csak bele kell feküdni. S igazán, kije lesz ennek a légmentesen elzárt, napról-napra gyötört leánynak, ha ő elmegy? Milyen megváltásként üdvözölte, amikor váratlanul otthon termett. Hogy gondját viselte, csakhogy jól érezze magát. S most mégis az a szándéka, hogy itthagya egyedül.

Amikor föltekintett, Lia szeme már könnyes volt.

— Hát nézd — mondta leverten —, én nem tudok megmaradni itthon, az is, ami ma történt... Nem, nem, én már torkig vagyok. Hanem, nézd, gondoltam egyet: szerzek utlevelet és átmegy Magyarországra. Jó?

Feszülten nézte az arcát. Lia gondolkozott.

— Akkor megszabadulnék anyustól — mondta.

— Igen... és ott az anyai örökségünk is, nem halnál éhen. Esetleg, tudod mit, átmegeyek én is — biztatta hevesen. — Elvégre, ha nem tudsz akarni, hát magadra vess. Ez nem élet. Így nem megy. Papa az oka. Te ne féltsd, ő férfi, álljon elébe, vagy rugja ki azt az asszonyt. Hiszen nem szeretik egymást.

— Milyen jó lenne... Nem bántana senki...

Népszava 1928. aug. 10. 181. n. 12.

Majd gondolkozom róla — tűnődött a leány s tekintete az asztalon ketyegő kis ezüst zsebórára esett. — Szent isten! Már negyed kettő!

Fölállt s kiegyenesítette fáradt derekát. A kendőt összeburkolta magán. Mosolygott. György is fölállt, hogy világítson neki a folyosón. Nemi érzett álmodást, inkább valami ruganyos nyugalom öntötte el egész belsejét.

— Ma megint sok mindent összebeszéltünk — mondta Lia és kezét nyújtott —, igazán, ne haragudj, hogy nem hagytalak aludni... De úgy elhallgatnálak akár reggelig. Szervusz. Most kísérj vissza, Gyurikám, mert a folyosón főlek, tudod...

Elindultak vissza a hűvös, kongó, hosszú folyosón. Az árnyékok feketén libegtek a nedves falakon s a bezárt konyhában tompán kattogott az olcsó ingaóra.

Halkan besurrant az ajtón.

György még néhány pillanatra állt a folyosón a lámpa sustorgó fénykörében. Szerette hallgatni ezt a nagy, alvó házat, a misztikus, hosszú folyosót, a zárt ajtók mögött ritmikusan lüktető lélekzeteket, az óra egyhangu, egyenletes és fáradszóró kattogását, egy-egy surranó egér zörgését... Mintha szellemekkel volna tele a néma ház.

És hallotta a cselédszoba felől Rézi lélekzését... — Milyen jó lenne halkan belopódnai hozzá s mellé feküdni — gondolta s megremegett kezében a lámpa, vére agyába tódult.

De visszaparancsolta vágyai éhes farkascordáját.

— Nyugalom — dörmögte hangosan a visszahangzó folyosón s szerzetesi szobája felé indult. — Majd ha valaki engem is szeret.

III.

Azután folyt minden a régiben.

Tóth Gyula az óramű pontosságával kelt föl reggel, egyedül reggelizett s föl-le sétált az irodában tétlenül, hol cigarettázva, hol pipázva s hihetetlen mennyiségű ostoba regényt falva föl. Most már Lia nem mondta el a szokásos reggeli referátumot, alázatosan s rettegve meghajlott a mostohája előtt, azt hívén, hogy ezzel is kevesebb okot szolgáltat a gyűlöletre. Lia és az apja meg sem csókolták egymást s a némaság most mindenkit bilincseibe vert, senki sem közölte gondolatait, láthatatlan kisugárzás taszította el ezeket az embereket egymástól, a nagy házban csupán az asszony riadt rohangálásait, az ajtók mennydörgő csapkodásait lehetett hallani s olykor a kocsis virágos füttynék csergő vidámságát, amikor vizet hozott a konyhára vagy aprítottfát.

Ezek a zajok úgy hatottak be György szobájába, mint rothadt, büzös, miazmás tömegsír illatai. Gondosan elzárkózott előlük s ha egy-egy erősebb hullám kényszerítette, hogy gondoljon rájuk, undor emelte a gyomrát, a szívét keserű fájdalom markolta meg, mint amikor temetőben oszló kedvesünkre gondolunk, a jól ismert, egykor sugárzó szemekre, amelyek szétfolytak s besüppedtek, a szerető és igaz szavakat ejtő szájra, amely a csontokról leválva vigyorog s a baráti kézre, amelynek foszlányain férges hemzsegek. E kellemetlen hangulatok miatt rendszeren csak nagyon későn ment be apjához az irodába, hogy jó reggelt kívánjon, néhány jelentéktelen szóval tudomásul vette a politikai híreket, amelyekről a pécsi lapok számoltak be, éppen ellenkezőképen, mint ahogy György valószínűnek tartotta. A főfőlügyelő jóslásokba bocsátkozott, fölháborodott azon, hogy a szerbek huszonötöt vettek egy síheder talpára, aki az erdő alatt erőszakot követett el egy menyecskén... György mindent ökölbesorított kézzel hallgatott, mindent lenyelt s csak arra törekedett, hogy undora ki ne robbanjon legalább addig, amíg elutazása dolgában diűlőre nem jut. Mert napról-napra észrevétlenül, de szilárdan érlelődött meg benne az elhatározás, hogy örökre elmegy hazulról, nekivág az életnek s aztán — lesz, ahogy lesz. Azok a párszavas beszélgetések, amelyek dél-éltőlünkint minden nap lefolytak, nagyon terhesek voltak György számára, mert gyakran annyira sajnálta apját, hogy már-már megragadta csontos, aranygyűrűs kezét, hadd lenne megegyeszer hatéves gyermek, aki őt látná a megdönthetetlen tudásnak, jósnak és erőnek, térdein lovagolna s nem tudna könyvekről, dogmákról és elvekről semmit! Milyen lesújtó volt az a tudat, hogy megnevezhetetlen erők szegültek közéjük, amelyeket legyőzni nem tud, visszatartja valami, nem léphet elé anyaszült ártatlan meztelenséggel, az ő fejbőlintása, gesztusa, mosolya, hangja hazug, valami rettentő pókháló kötőzi-szövi össze kezeit s a háló esztendőkön át szívósabb lesz, a hazugság pókja kiszívja őszinte gyermekségének vérét. Be jó is lenne, ha megmutathatná magát olyanoknak, amilyen a lelke mélyén s mégis szeretnék!

(Folytatása következik.)

1928. aug. 11.

123

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 18

A kinzó gondolatok miatt napról-napra később ment be az apjához, a főfőlügyelő fáradt, sárgás szemét elkerülte, valami undorító ál-szerénységet vett magára s természetellenére nagyon udvarias és nagyon figyelmes volt. De volt annyira jó megfigyelő is, hogy viselkedésének a hatását észrevehette az apján. Eleinte valami csodálkozó szomorúságot látott a fáradt szemekben, később meg-
 lelta a maga udvariasságának halvány, tompított, tartózkodó tükröképét s ez még inkább elszomorította. Már dühös szemrehányásokat tett magának, valahányszor kijött az irodából. Azt hitte, magamagát hajszolja bele csupán meg nem levő dolgok hangulatába, talán nincs is közöttük az a lelki szakadék, amely mindkettőjüket elkeseríti... De hiába, mégis, mégis valami volt, *kellett lenni*, hiszen már a levegő is elárulta ezt, amit beszívtak. S végül már ebédig elő se jött a szobájából, ebéd után visszabujt s csak este hagyta megint el, amikor a főfőlügyelő két deci borát itta a bérlő társaságában a kocsmá csendes sarokasztalánál. Ilyenkor ő a másik vendéglőbe ment s hogy lázas cselekvési vágyát kielégítse, holmi műkedvelő előadások rendezésében vett részt, parasztleányeket és leányokat oktatott, rekedten magyarázta a szerepeket, ismételtetett, kiabált, megpróbálta, hogy a művészet szele átsapjon ezen a sáros, sötét, könyörtelen falon s a fiatalokban fölébressze az összetartozás, a testvériség gondolatát. Magyarázataiban soha nem felejtett el rámutatni a végső célra: jobban, szebben, becsületesebben, önzetlenebbül, mint ahogy a vénnek csinálták. A földön, buzán és szarvasmarhán kívül más tartalna is van az életnek s nem kevésbé fontos azoknál. Meg kell adni az igazat: akadtak, akik megértették. S Györgynek ez mérhetetlenül jól esett.

Népművészet 1928. aug. 11.
182. sz. 12.

Életének furcsa, korszerű volt ez az idő. Fáj-
 dalmas vagy a megnyilatkozás után és gyer-
 mekes őszinteség, másrészt mogorva vissza-
 húzódás, gondolatok eltitkolása és hazug ábrá-
 zat. Szeretet — s ugyanakkor hure megfogha-
 tatlan ellentétek miatt. Ragaszkodás ehhez a nagy, ósdi tetejű, kongó folyosóval, vasrácsos
 ablakokkal középkorivá álcázott házhoz, az
 udvar orgonaszövényeihez, diófáihoz és fenyői-
 hoz, a vidék szelid lankáihoz, a jegenyesorok-
 hoz és égboltozathoz, másrészt tervek arról,
 hogy örökre elmegy innen, ahol — úgy érezte —
 megmérgezte az életét, ahol börtönbe zárták s
 kényszerítik, hogy végignézzon olyan emberek
 szenvedéseit, akik, bármennyire szereti is őket,
 rengeteg távolságban vannak tőle s ha sorsát
 ezekéhez kötné: velük sülyedne el ő is.

Ilyen töprongések teljesen aláásták a harmó-
 niáját. Alig tudta türtöztetni magát, hogy
 este a számára kínosan unalmas beszélgetések
 alatt ne káromkodjék; ökölbe szoritotta a ke-
 zét az asztal alatt, könyvébe meredt, ajkait
 harapdálta s nem tudott olvasni, vagy ha ol-
 vasott is, nem értett belőle semmit.

— Május elsején elmennek a szerbek —
 mondta a főfőlügyelő nagyon komolyan, Lia
 felé fordulva s cigarettázva. — Egy kapitány
 mondta tegnap az állatorvosnak. Ideje is, hogy
 elkotródjon már ez a szemét.

Aztán különféle dolgokat mesélt egy poli-
 tikus feleségéről, akin állítólag erőszakot kö-
 vettek el a bányászok. S nevetett. György pe-
 dig megdöbbsent. Úgy érezte, mintha a kará-
 csonyfáját taposták volna sárba. Vénasszony
 az ő apja, tömegállat? *Még ő is?* Hát a hazug-
 ságnak csak merésznék, ostobának és aljasnak
 kell lennie, hogy elhigyjék? S ötvenhárom-
 éves, tanult, magasállású férfiak hiszik el?

Amikor a szobájába ment, arccal az ágyra
 vetette magát, fejét a vánkosba nyomta s tehe-
 teiten kinjában üvöltöni szeretett volna. Fene-
 ketlen sötétség vette körül, mint az áthatol-
 hatatlan köfal.

Levelet írt egy barátjának Pécsre. A flu husz-
 éves, tiszta, ártatlan és vidám poéta volt, lel-
 kes pacifista verseket írt, kesergett és föllázadt
 a szegények, az esettek, a gyöngék sorsán s
 beállt villamoskalauznak, hogy egyenlő legyen
 a legszürkébb munkással.

A levélírás egy délelőtti történt, a nyitott ab-
 lakon besütött a nap, madarak csicseregtek és
 György, ferdén tartva a tollat, szurón kimeredt

az udvarra. De sem a fákat, sem a röpdőső madarakat nem látta.

A levél bizonyos része így szólt:

„Nem tudom, Zoltán, vajjon nem toppanok-e be hozzád, mert nagy terveim vannak. Meg akarok lépni innét. Tulságosan nehéz étel nekem ez az édes otthon, a gyomrom sehogy se bírja. Hajlandó vagyok akár egy szál ruhában megszökni, ha másképp nem megy, hiszen nyár van. De inkább megfagyok az utszélen, mintsem tovább türjem ezt a hazug életet, amelyért minden felelősség engem terhel egyedül.

Ezt az elhatározást azonban csavargó természetemnek is köszönhetem. Nem gondolod, hogy ebben korunk hőse vagyok egy kicsit? Rettenetes hontalanság gyötör kamaszkorom óta, hiszen te is hiába kergettél leveleiddel városokon át, amikor pénzem volt s a leglehetősebb módokon utaztam éjjel-nappal a végkimerülésig. Hát alighanem ez a mozgási betegség hajt most is, azon a csalódáson kívül, amiben itthon részem van. Érzem, ha még sokáig maradok itt, elpusztulok, mint a tétlenségre kárhozottatott tulfütött mozdony. Így állunk mi mindnyájan, tulfütve, megfélemezve és iránytalanul, körülöttünk lángbaborult minden, apáink, ez a hőles, higgadt nemzedék, tönkretettek minket. Kifosztottak mindenünkből, meggyalázták ideáljainkat, amikre pedig ők tanítottak. Mi pedig dühös kereséssel csavargunk ezen a földön, ahol hontalanná váltunk.

Ezért vagyok sok tekintetben korunk hőse.

Úveghegyet kell nekünk megmásznunk, mégpedig bocskorban. Jégboeskorban. Doktrinák jégboeskorában járunk. S az intuició? A meztelen láb? Az egyetlen lehetséges mód a hegy megmászására? Már nem tudjuk levetni a doktrinákat.

Budapestre kellene mennem, mert a kis magyar szigetnek egyetlen szive, ha beteg szive is: Budapest. Harcot akarok hirdetni az apák ellen, harcot, harcot, el kell szakadni tőlük ideológiában, életberendezésben, minden

tetben, könyörtelenül meg kell ölni az apákat! A körülmények majd megmutatják, mit kell tennem. Bizom benne, hogy az én életem nem csődbejutott élet. Le kell ráznom ennek a háznak még a porát is magamról!

Azért mondom: ne lepődj meg, ha egyszer egy szál ruhában beállítok hozzád. Gyökeres fordulat előtt állok. Készülök kifele is demonstrálni azt, ami már belül vagyok.”

A levél itt természetesen nem ért véget. A jóbarát előtt kiöntött számtalan apróságot, amelyek csak a jóbarátot érdekelhették, a huszonkétéves fiatalember nemes őszintesége, közvetlensége, nagyképűsége és testvéri szeretet csillogott a levelében — volt vagy négy ivnyi! —, szeretet, amely később valami fanyar hüvösségnek ad helyet, aszerint, ahogy az emberekben való csalódás kemény következetességgel lassan-lassan kigyomlál minden meleg érzést. György most nemkévésbű volt ön-főládozó barát, mint akármelyik nagy megtévesztője a barátság eszményének. Az emberi érzelmek legnemesebbjének a barátságot tartotta, azt a sokrateszi viszonyt, amelyben apának a fiúval, szerelmesnek a kedvesével, harcosnak a bajtárssal egybe kell fornia, tehát közös eszményben való megegyezést és vagyonközösséget követelt meg. De nők között a barátságot lehetetlennek tartotta. A nő nem lehet nyílt, mert életcélja a szerelem lévén, erkölcsi életét annak veti alá, eszménye csak a férfiban és férfi által lehet, vagyonközösséget s alárendeltséget önző jelleme nem tür... Azért, bármennyire az élet középpontjának tartotta, primär alaknak, szentnek a nőt, mégis halálos ellenségét tudta benne, aki lerombolja a férfi eredményeit, rendszerető, kulturatörő erőjét leköti és kirobbantja belőle az önzés legősibb formáját: a nő kizárólagos megszerzését és bírását.

Szeretett általánosítani és inkább merész volt, mint igazságos.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 19

Az előadás délutánján György már korán a vendéglőbe ment s utóljára vizsgálta meg a primitíven összetakolt színpadot. Már ott sorakoztak a közönségre váró széksorok az ivó áporodott, borszagú falai között, a padló friss lug s beszívódott alkohol szagát lehelte; egy szomszédos teremben a cimbalmos hangolt, bugyborékoló futamokat vert ki a hangszeren. György leült s cigarettázott, egy legény, műkedvelő színész és ezermester, a függöny összekuszált zsinórait bogozgatta. Majd a cigány-primással értekezett György, azt is megnézte, hogy az „előkelőségek” számára van-e megfelelő hely. Itt töltötte az időt, míg beeszteledt, a vendéglős lámpákat gyújtott, a legény hazament vacsorázni s ő egyedül maradt a nagy teremben a halvány lámpák fényében mereven és ünnepi glédában sorakozó székrengetőg között, a szomorun, némán s titkosan, félszegen leomló kék függönnyel. Körülötte furcsa rend, amelyen valami nagy-nagy ünnepi esemény várakozása ömlött el.

Györgyön meghatottság vett erőt. Homlokát tenyerébe hajtva, számot vetett magával, mint máskor is, ha egyedül volt. Most nagyon büszkének, megelégedettnek kellett volna lennie... s mégis... Vajjon van-e joga beleavatkozni egyszerű emberek életébe s ha igen, nem haszontalanul teszi-e? Ki ő, aki most itt tömeget vár, tömeget?

Egyik cigarettát a másik után szívta s nagyon mélyen elmerült gondolataiba. Nem gondolt évrre sem. A könnyen hevülő ember lázas törődésével tett ő is mindent s ha utazott, szerette volna meggyorsítani a vonat futását. Jöttek a fiúk, mind valami más arccal, ünnepien, büszkén, esetlenül. Ma adni fognak valamit, ami nem kézzelfogható, ami nem mérhető, magukat fogják adni, az egyik ajkán Arany János, a másikén Ady Endre fog szólni, itt most nincs üzlet, nincs szó disznóról, esőről, politikáról és elszántott földről. Leányok jöttek s vidámságot és szerelmet árasztottak

barna testük egészségével. Már zsongott a tömeg, tolongtak a jegyváltóasztal körül, gazdag zsidók dinárral fizettek, öreg nénikék sápitottak a jegy ára miatt, tanító, magyar jegyző, postamester egy csoportban vonult be, jött a főfőlügyelő magus, kissé hajlott elegáns alakja is, Tóthné kedvesen mosolyogva tipegett galambszíniü kosztümjében. Lia Gyuszival érkezett s a szőke fücska kék szeme bámulva keresztelte a báját. Bár a főfőlügyelő zavartnak, rosszkedvűnek látszott, felesége mégis tüntető nyájasan fordítgatta felé erős orrát, kék, ki-dülledt szemét s ferdén tartott feje rendkívül szelíd volt. Leültek a legelső sorba, a fűntartott helyekre. Jött a szerb jegyző: Szvesztics, mint igazi világi, oly elegánsan, kiválaszva, viróggal a gomblyukóban s tökrészeg lévén, bárgyún s udvariasan mosolygott. Az urak mind fölkeltek és szívesen üdvözölték.

Fejek, fejek hemzsegték a teremben, parfümillat és istállószag terjengett. Meleg volt. György már nem hallott semmit, a műsor pergett, halálos csöndben hullottak a szavak, taps dördült, kacagás nyerített. A fiu egy hátsó sorban látta gyermekkori ideáljának üde babarcát s gyönyörű, ragyogó barna szemét, szíven melegség hullámozott át. Milyen jó lenne tetszeni annak a szép, tiszta, friss leánynak, akinek ő sohasem tetszhet, milyen jó lenne, ha szeretné őt. Elővonta zsebéből a verseket, gépiesen elrecitálta s Ilonkára nézve, megremegett. Hallotta az öreg orvos hangját, aki a sugó szerepét vállalta. Háta mögött egy leány halkán vihogott, nyilván megcsókolták. S a száz arc előremeredt, a száz szempár előrevillogott s közöttük ragyogott az első ideál anyyi álmatlan éjszakát és buta verset fölgyűjtő, feledhetetlen arca.

Bement a színpadra, valaki udvariasan szétnyitotta előtte a függönyt s megnyugtatóan rámosolygott. Ő a kis asztalhoz lépett, bizonytalanul megállt, rátámaszkodott az asztalra s megborzongott. Alatta, nagyon mélyen alatta hullámozottak a fejek, rávilágítottak az arcok. Mintha hegyen állna. S most ki-egyenésedett, nyugalom simult rá, isteni kéz nyult le hozzá a magasból s megfogta a kezét, kissé elmosolyodott s vékony arca fülényesen tekintett a rávillogó nagy, barna szembe. Első szavai halkán, a többiek csengőn hullot-

Непроба 1928. aug. 12. 183, n. 23.

tak ajkáról a fejekkel teli néma völgybe; ártizott rajta az érzés, hogy most örök dolgokról beszél... Gesztus nélkül, szenvedélyesen, tisztán beszélt s nem is gondolkozott.

Tapsorkán tombolt, arcába szökött a vér, udvariasan meghajolt. Ez a siker! Lenézett az apja arcába.

A főfőlügyelő tekintete büszkén, egy kissé megdöbbenve, de a művészi dolgok átélésének lágyaságával nézett föl rá s a fáradt, jóságos, sovány arc szeretetteljesen mosolygott.

A mély barna szemek eltűntek a fejrengésben.

De erre már nem is gondolt. Végtelen boldogság szédítette, diadal, diadal, győzött... Milyen szép megkönnyeztetni az embereket, milyen szép fölguyítani lelkükben a tüzet, milyen boldogság, milyen hatalom győztesnek lenni a sötétségben!

Pillanatok alatt szétszedték a színpadot, eltakarították a széksorokat, parasínnal hintették be a padlót. Tóthné, amint ilyenkor rendszeren, most is rossz németiséggel sugta a főfőlügyelőnek, miközben arca ártatlan mosolyban ragyogott:

— Gyula, kérlek, gehen wir nicht zu Hause... izé, nach Hause... Szegény Lia ist so jung, miért ne szórakozzon, nicht wahr?

— Jó, jó — rázta fejét a főfőlügyelő kellenül —, beszélj kérlek magyarul. De akkor megint az a kisgyerek... mit csinálunk vele?

— Majd elnézelődik. Lass nur ihn...

A tanító már ott hajladozott Lia körül s a leány barna szeme kigyult, szava megélesedett, amint eleven ríposztokban vágott vissza a bókjaira. Ideges lábaiban már égett a tánc mámorra, röpdülni szeretett volna vékony bokáin ebben a kis falusi táncteremben, a többnyire esetlen fiatal emberek karján s az ügyesebb táncosokat már jóelőre kiszemelgette magának. A főfőlügyelő végül is vállat vont s faképnél hagyva a feleségét, átment a má-

sik szobába, hogy társaság után nézzen. Nehezeze esett a maradás; téli vadászatokon s az erdők járásában fáradt teste kívánczozott ágy után, hűséges reumája is szakgatni kezdte a térdét... Elhatározta, hogy két deci fröccs elfogyasztása után hazaviszi a kisfiút s aztán... lehet, hogy vissza se jön.

Megzendültek a hegedűk, a bevezető lassú csárdás ütemei fölguyították a fiatalok véréit, egészséges leányok negédesen ádták derekukat a férfiaknak, tempós hullámlásban ringott az egyre szaporodó fiatalság, lebegtek a könnyű szoknyák s fölfedték az izmos, gömbölyű lábikráikat, reszkettek a leányok kemény mellei, topogtak a fehér cipők. Csöndes jókedv ragyogott a táncolók szemében és ringalózott büszkén hordott fejükön, mint valami pogány dicsfény. A szerelem elindult, hogy egy éjszakára megejtse a legridegebb szíveket is.

Csengtek a poharak mindenfelé, kacagott a cimbalom ezer pajkos futama, a cigányok fehér fogai ragyogtak a hegedűk mögött.

Lia az a fiatalember kérte táncra, aki mint reprezentatív táncos szokott a műkedvelő előadások végétével brillirozni a parasínon. Tóthné a tanítóval lépett nagyon diszkrét mozdulattal a táncolók közé. Olyan udvariasági aktus volt ez részéről, amivel tartozott a „büdös parasztnak”. S a következő pillanatban elsodródott a ritmikusán rúgó, vonagló remegő, rezgő testek közé, a fal mellett gyönyörködő ismerős nénik, akik immár megmozdíthatatlanok voltak, csak néha-néha látták fölbukkanni a főfőlügyelőné bizarr, serdén tornyozott frizuráját, ideges-kacér mosolyu arcát, Lia fehérruhás karesu alakját s tündér könnyedségű mozdulatait. A leány büszke tartása, délceg, hajlékony rugalmassága, ahogy minden ízével finoman részt vett a táncban, páratlan volt a táncolók között.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

20

A főfelügyelőné, amikor derekán érezte a tanító karját, megrázkódott és elsápadt. Ma egész nap különös előérzetei voltak. És az előérzetek őt meg nem csalták soha, vagy legalább is nem emlékezett ilyen esetre. Állandóan Mohammed koporsója járt az eszében s ez a különös kényszerképzet annyira üldözte, hogy már-már megbolondult az idegességtől. Váltig törté a fejét: vajjon mi lehet a kép értelme, de hasztalanul. Azután meg egy álom kellemtelen, izgató utóhangulata fekiüdte meg a lelkét; azt álmodta, hogy még leány és borongó este kint sétál a Városmajor szelid vadgesztenyái alatt egyedül. Még borzongva gondol rá, hogy milyen titkos dolgot művel, amikor illendőség ellenére egyedül járt kint este, egyszerre két zordon, tépett jassz rohanja meg részegzett revolverrel. Rémulten menekül, a két csirkefogó utána. Lélekzet nélkül szalad, fut, rohan végig a Városmajor-utcán, a libegő gázlángok sülbakoló fényei között, a néma fák alatt, csattogó kövezeten, nem mer visszaneézni, de hallja a dobogó lábak zaját, a libegő lélekzeteiket, toroka eltikkad, melle elszorul, lábai bémulnak... Végre belöki a kaput, fölrohan a lépcsőkön, átront a folyosón s részegketve, pihéigve, megrogyva bujlik a fogason lógó ruhák s kabátok mögé. Szivdobogva kémlel: Jönnek? Megtalálják?

S az az érdekes, hogy föltretenése pillanatában valami halk hang mintha suttogná a lelke mélyén: bár megtalálnának...

Az álom ijeszítő volt, de volt valami kéjesen izgató is benne.

Most, amikor Balázs barna képe nagyon közel mosolygott előtte, a fekete szemek rajta csüngtek, látta a halántékára boruló fekete haj lekefált fürtjeit, a nyírott bajusz ingerlő keféskéjét, az áll makrancos-kegyes vonalát, érezte derekán a kemény, férfias kezet, ahogy a tempós magyar muzsikára ritmikusul s egyöntetűen lejtettek mind a ketten, remegő orrcimpái beszívták a férfi dohány- és izzad-

ságszagát, ismét megragadta az a bénító, kéjes-félelmes hangulat, ami álombeli menekülésekor guzsbakötötte. Félig hunyt szempilláit fölvetette szintelen szemgolyóiról s a tanító fiatal arcába nézett.

— Mi lenne — rohanta meg a gondolat —, ha ma, ma este megcsalnám az uramat?

Elpillantott a ringó fejek fölött a másik szobába. Látta a főfelügyelő mosolygó profilját a kék füstfellegek között: kissé görnyedten állott, magas, meredek homloka, erős orra és bágyadtan-jóságos szeme egészen odalátszott, amint beszélgetett valakivel s olyan különös, groteszk látvány volt hangtalanul mozgó szája hosszú szöke bajusza.

— Milyen öreg — állapította meg rémulten. S ez az ő férje, aki üti-veri is őt. Hiszen üsse, nem banná, ha aztán megragadná keményen, ledobná az ágyra s fullasztó csókkal szorítaná belé a lelkét. De ez!... Ez!...

Ismét Balázssra nézett s tüzbeforult az arca. Ha ez fektetné le csak egyszer. Tanító... Mit bánja ő? De férfi! S ő fiatal és ütök és nagy leánya, versenytársa van. Azonban hátha megveri az isten?

— Micsoda hőség — suttogta és hátrasimította félkézzel a haját. — Nem csodálom, ha ilyen helyen sok... erkölestelenség történik.

— Erkölestelenség? — mosolygott Balázs és eltűnődött, hogy miért laukadt el hirtelen az asszony. Kitűnő ösztöne azonnal emlékeztette a születésnap dologra, megérezte, hogy mit kell mondania, ha komoly szándékait. Liával kapcsolatban nem akarja elejteni. — Miért mondja nagyságos asszony, hogy erkölestelenség?

Tóthné fölháborodott.

— Na hallja? Szabad egy tanítónak ilyeneket mondani?

— Hát mióta erkölestelenség a szerelem?

— Ne, ne, maga isténtagadó! A házasság persze nem erkölestelenség...

— Akkor se, ha a házastársak utálják egymást!

Az asszony megdöbönt. Egyenesen belebámult a férfi arcába.

— Mit mond? Hogy érti?

— Csak úgy, ahogy mondom, nagyságos asszony. Multkoriban beszélgettünk az ablaknál, emlékszik? Akkor nagyságos asszony olyan-

Népszava 1928. aug. 14. 184. sz. 14.

mit mondott, hogy... szóval, én láttam, én látom... maga nagyon szerencsétlen. Hát erről gondoltam.

Sokáig némán táncoltak. Az asszony lehajtott a fejét s kimondhatatlan izgalom reszkétett egész testén. A hőség, a muzsika, a tánc, a férfi ritmikus mozgása, a sokféle parfüm és emberi kigőzölgs, alkohol és dohányszag, minden kötelező távolság hiánya férfi és nő között, a nehéz álom hangulata, — mindez valami különös, soha nem tapasztalt érzékiséget labbantott föl benne. — Asszony vagyok, fiatal vagyok, rövid az élet és én mit éltem? Jogaim vannak és annyira, annyira szerencsétlenné tett a házasság! A szerelem nem erkölcsatlenség, csak a gyűlölet az. Ezek itt mind mernek szeretni és nekem... nekem nem lehet már egy gyermekem se! Hogy kifosztottak, hogy becsaptak, hogy tönkretettek, hogy megaláztak és én nem is kárpótolhatom magam. Mit ér a rangom? Lennék inkább egy kocsis, vagy tanító felesége, lenne két-három gyermekem és élhetném a feleség s nem csupán a cseléd életét!... — Kavargott az agya s érezte, ha most kézenfogná a férfit s kivezetné innen akárhová, felszerbe, pajtába, egy halom szalmára is akár, hát ott adná neki magát, mint valami paraszt- vagy béresleány.

— Szegény asszony — sugta forrón Balázs —, milyen fiatal és milyen boldogtalan.

Erre hirtelen olyan göresös szájalom fogta el önmaga iránt, egyetlen pillanat úgy beleütötte az évtizedes szenvedés izzó tüzesvasát, hogy hangtalanul, hisztériásan fölesuklott,

majdnem sirva fakadt s éppen jökor ütött össze a bokáját egy jogász, hogy elkérje tanítótól.

Sok kézen megfordult, vissza is ült, ferélt, nézte Lia pompás keringő suhanást gyorscsárdás ütemére, amint lélegzetvel iramban röppent a valcer figuráin s meglátszott rajta, hogy valamelyes erőt fejt ki, acélos bokák nesztelenül pattintják. Senki sem zavarta a két táncost, hogy jobban gyönyörködjenek bennük. A főfelügyelő fojtó fájdalmat érzett a torka körül, ami Lia könnyedén félrehajtott fejét, könnyű alakját és meg-megvillanó sötét szemét nézte. Lia a leány, ez a romlott, cinikus, hazug leány, tud táncolni, ez boldog!

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 21

A négyes előtt fölkelt, libegő, ferde járással átment a sétáló párok között a termen s belépett a kisebb szobába. Itt csak azok tartózkodtak, akik egyelőre politizálással és vitakozással, majd rekedt énekléssel töltötték az időt. Falusi szórakozás. A küszöbön Gyuriba botlott, amint egy kis szőke parasztleánnyal összefogóva táncolt. Kézenfogta, bár tiltakozott ellene s a harsogó beszédzagyvalék, sűrű füst, vidám poháresongás közepelte kereste az urát. Rá is bukkan egy nagy kerek asztalnál a gőzmalomtulajdonos és a magyar jegyző között, igen komolyan fejtegetett valami közgazgatási kérdést, ott volt még Kis Miklós, a közgyám, a bérlő, egy mérnök, aki a gőzmalmos rokona volt s az elegáns Szvesztics, káprázató pózban, körmondatokat ontva, mint a fecsegő szókölkut s a szerb közigazgatás korrupsztását példákkal illusztrálta.

— Gyula — mondta halkán az asszony —, willst nicht geh'n?

A főfőlügyelő kissé borosan, nyugodt jószággal nézett rá. Arcán nyoma sem volt az ingerültségnek, gyűlöletnek; mosolygott.

— Jó, jó... En most nem érek rá, látod...

— De a Gyuszi...

— Hát vidd haza, aztán gyere vissza megint.

Az asszony türelmetlen mozdulatot tett és megfordult. Szeme Balázusra tévedt, aki most feléje sietett s aggódva kérdezte:

— Csak nem megy tán haza, nagyságos asszony?

— De igen... Muszáj... Ez a... — majdnem kiszaladt a száján: „vén, részeg trotli“, de visszanyelte, szemébe a harag könnyei gyűltek s fakó hangon folytatta —: Hol van az öltöző, merre is? Gynszikám, te addig maradj itt.

— Erre, erre, tessék — kalauzolta Baláze, kimentek egy kis hűvös folyosóra, aztán egy szobába nyitottak, amelyben rengeteg kendő, kabát, kalap, bot és bekecs volt egymás hegyén-hátán összezsufolva, minden őrizet nélkül, számok nélkül, rendszer nélkül. Az asztalon halvány mécses pislákol s gigantikus árnyakat táncoltatott a ruhák közt. A falon ezüstfényű tükör sápadozott.

Mindketten keresgélni kezdtek. Az asszony néha egészen ellankadt az idegenszagu holmik közt való vájkálásban s veszedelmesen szeretett volna lustán, kéjesen, mámorosan elterülni a kabátokkal rakott diványon. De végre, egészen érthetetlenül, megkerült a kabát és kalap, odalépett a tükörhöz s mint valami tündérien misztikus világból, nézett vele szembe az arca s hátamögött a férfi meglöbentően különös alakja. Mintha sápadt lángok nyaldosták volna őket körül. Tótliné már nem cselekedett tudatosan. Ha ez a pokol maga, akkor is mindegy. És amikor a tanító rásegítette a kabátot, minden tagján zibbadás futott végig, mint az elektromos áram, nagyon kéjes, de egyben felelmetes zibbadás, aztán összeszedte minden erejét, hátrahajlott, két karját a férfi izmos nyaka köré fonta, lehuzta magához s irtóztatóan dühös, fájdalmas és édes esőkbán ajkára tapasztotta az ajkát. Térdei megrogytak, agyán átkiáltott a megdöbbenés: mit tesztek? — az utolsó percben letépte magát az erős testről s kifutott az ajtón.

Balázs meglökkenve állott néhány pillanattig. Megvakargatta a tarkóját és a homloka tetejét, mert hirtelen apró verítékesöppek ütöttek ki rajta, nem értett a dologból semmit, hiszen nem kellett volna elfutnia az asszonynak, ha már csakugyan akart valamit. Belenézett a tükörbe, meglátta ámuló, roppant buta arcát, elnevette magát s ujjával csettintett.

— Hülye szuka. Belémvadult. A vén mamesz.

Azzal visszasietett a táncterembe. Diadalmasan zendültek föl a hegedűk: most harangozták be a négyest.

Lia nagy csoport fiatalember között várta a négyes megkezdését. Többnyire a faluban lebzselő jogászgyerökek vették körül, kamaszszellemeskedéssel mulattatták s a leány, aki vajmi ritkán menekülhetett ki az otthon hajszoló rabságából, most kigyult, mint a fáklya, lobogott élénk szelleme, gunyos szavakat vágott oda a társaságnak, nevetett, játszott a

Népszava 1928. aug. 15. 185. n. 12.

legyezőjével s egész lényén nem látszott semmi póz, semmi erőszakoltság, természetes volt, mint a gyermekek, vagy mint egy hamsítatlan előkelő nő, aki már a születésével örökli az emberek között való forgás minden esinját-binját. S ezek a kissé tejfölösszájú férfiak itt mind neki akartak tetszeni, egytől-egyig megerőltették pallérozatlan szellemüket, olyan olvasottaknak akartak látszani, mint ő, olyan intelligenseknek, nemeseknek, tisztáknak.

A négyest Baláznak ígérte s most, hogy kissé kipírulva jött a férfi, elébe ment türelmetlenül:

— Siessünk, mert mindenről le lehet késni, csak a négyesről nem!

— A nagyságos asszonyt indítottam utnak — nevetett a tanító — és szívesen utnak indítanám a többi mameszt is.

Főálltak a négyeshez. A két hosszú sor zsidongva hullámzott egymással szemben, majd elcsitult, a rózsaszín- és fehérruhás leányok idegesen himbálták délceg testüket, néhol csendőn kacagott valaki, itt-ott egy dörmögő hang tréfát dobott a tömegbe s a sorokon végigvillogott a sziporkázó jókedv. A rendező elkialtotta a vezényszavakat s a férfiak, leányok kényeskedően lépdelték egymással szemközt, mint a paripák, könnyedén, büszkén, tartózkodva.

Lia szívvél-lélekkal táncolt s figurái pontosak voltak, mint a körzővel megírt körök. Vis-à-vis-ja mindent elkövetett, hogy mozdulatai hasonlóan délcegek és előkelőek legyenek. A tanító is föllekesült, vérét megpezsdítette a zene, az illatos női testek ritmikus hajladozása s nagy terve, hogy feleségül veszi Liát. A nagy terv! Hogy kicsapongó, asszonyok között szétfecsérelt életét megkoronázza ezzel a szűz, őszinte, intelligens és előkelő leánnyal. Milyen nagyot lendíthetne az élete szekerén. S a buja parasztszeretők után milyen izgatónak lenne ez a remegve szerető feleség. S úgy kurizált Liának, hogy lehetőleg házasság legyen a vége. Tudta, hogy ő ellenállhatatlan.

— Milyen szépen szavalt a bátyja. Milyen szép versei vannak.

— Jaaa, a bátyám... az-nagy ember lesz, — mondta a leány szinte vallásos áhitattal. — Az én bátyám zseni és valamikor sokan fogják szeretni, de gyűlölni is.

— Bizonyosan okos ember lesz belőle — jegyezte meg Balázs bosszusan —, csak el ne zülljék. Az ilyen művészhajlamu emberek könnyen elzüllenek. Petőfi fia is elzüllött.

— Ő nagyon erős. Nem történhet meg vele. — Nem lehet tudni... S ezek a mai... izé, politikai áramlatok... A kommunista terv-

eszmék... Már is hatással vannak rá.

— Gyurka nem politizál. De hiszen maga a kommun alatt a *Vörös Újság*-ot csempészte át a határon s rajongott a kommunista oktatásért! Nem emlékszik?

Balázs elvörösödött s kapott az alkalmon, hogy a tour de main figuráját végrehajtja. Amikor ismét szólhatott, kellemes gondolatot pendített meg:

— Én már is úgy szeretem a bátyját, mintha rokonom volna. Azért aggódom érte.

— Már is?! Hogy-hogy?

Erre Balázs sokáig hallgatott s gondolatban lemarháta magát. Később újra próbálkozott, vidám diákkori eseményeket beszélt el s a hatás meglepő volt. Tökéletes. Lia úgy mulatott, mint egy gyermek. Ezen aztán úgy föllekesült, hogy megkészerizte szellemi ragyogását, önmagát lovalta bele a pajkosságba, viaszbelelelte magát a multba diáknak s egészen gyermekké fiatalodott.

De minden komolyabb megjegyzést ösztönösen kerül s rövid idő múlva holtfáradtan állapította meg, hogy egy lépéssel sem közeledett a leány lelkéhez, ellenben olyan szenvedélyesen akarja, kívánja és egyben tiszteli is, mint kamaszkora óta leányt még soha. Őt kamasszú tette a szerelem.

György azalatt a táncotrem sarkában áll egy fehérruhás leány mellett s a táncolókat nézte.

Eleinte annyi bókkal halmozták el, annyian gratuláltak, szorongatták a kezét, áradoztak és hizelegtek, hogy hiúsága szinte kéjelgett az ünneplésben. Mint a gyermek, ha piros rongyot akasztanak a nyakába, ő is folyton önmagát nézte, önmagában gyönyörködött, megnőtt, érezte, hogy minden szem rajta függ s ez elébe idézte azokat az időket, amikor önképzőkori elnök korában beszédeket mondott a várós előkelői és szépei előtt. Aztán észrevette, hogy a versekből mindenki mást értett, mást hangozott ki, mint amit ő beleértett. Ez lehangolta s utóbb rájött, hogy az üdvözlők, eskély kivétellel, hazudnak, hizelegnek s alig egy-két ember, főképen nő akadt, aki szerényebb szavakkal a lényegét fejezte ki. Megeszmörlött. Hiába-valónak érezte munkáját. Az ember legbensőbb szentélyében oly mélyen, szigoruan van elrejtve a kis pislákoló fény, mint az erdő mélyén derengő lámpavilág a házikóban. Sárkányok őrzik: állati ösztöneink. De aztán úgy érezte, benne ragyogóan ég ez a világosság. Ebben meg is nyugodott.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

22

Sört ivott és sokat cigarettázott. A kisebb teremben nézelődve, hallgatta a különböző asztalok különböző szólalásokban fölvetődő beszéd-árgyait s a rengteg lelkes szó bábeli zavarrá fonódott.

— A kisgazdaszövetkezet részvényei...

— Mamá nem adhasunk ócsóbban a disznót!...

— A kivitel... A kiviteli vám...

— Hé, az istenit, elepedünk szomjan!

— Általános sztrájk... Jugoszlávia... A vasutak...

— *A kislány jajgatóóótt:*

Ajjajajajaj a szívány.

Meglátta a...

— Gyuri! Gyere csak! Az urak szeretnének gratulálni. — Hallotta apja hangját s amikor egykedvű mosollyal fogadta az asztalnál ülők kézfogásait, a főfelügyelő büszkén mosolyogva, szeretettel nyújtotta felé a cigarettatárcáját: — No? Nem gyujtasz rá?

Örömmel vett ki egy vastag szerb cigarettát, rágyujtott; szeretne volna megcsókolni az apja kezét.

— Köszönöm — mondta s gondolkodott: — Hát lám, szeretjük mi egymást, de... de csak a boron keresztül. Az alkohol meggyorsítja az öreg életének a ritmusát, akaratát kikapcsolja s hasonlóná teszi hozzám, aki gyorsabb életet élek... De titok ez...

Elsietett onnan, hogy beszédbe ne álljanak vele az urak.

Ekkor akadt össze Földi Margittal, ezzel a különös, nyugodt, magas parasztleánnyal, aki úgy járt-kelt a társaságban, mintha senkinek a nyelvén nem értene, olyan süketen, lassan, egyedül és büszkén. Ismerték egymást, hiszen falun kit nem ismernek. Gyakran látta hosszú, egyenletes járással magánórára menni, mindig egyforma nyugalommal tartotta könyveit, emelte a fejét s nézett egyenesen előre, mindig egyformán rendes, sötét ruhában s fehér kö-

tényben járt, keskeny, kivágott félcipőt viselt s haját csupán egy csat fogta össze hátul. Be sem volt fonva. Ez a puritán egyszerűség, nyugalom és öntudatos komolyság sugárzott most is belőle. Izmos természetén leomló fehér ruháját öv szoritotta össze, lábán fehér harisnya s vékony fekete félcipő volt. Feje ugyanugy emelkedett büszke, fődetlen nyakán, hátul összezatolt haja csipőig omlott. Kék, nagy, őszinte szeme volt, keskeny szája, egyenes orra, nagy, domboru, értelmes homloka s akaratos álla. Ékszer nem viselt. Mosolyogva állt a nála alacsonyabb fiú előtt s esőndesen, akadozva mondta, hogy, a versek nagyon tetszettek neki.

György még nem figyelte meg ilyen közéről soha s most megértette, hogy ez a leány miért áll harcban az egész faluval.

Paraszt és mégis egészen más. Ez a leány, aki ott állt előtte, magasabban, mint ő s mégis zavartan, mégis átengedve a főlényt neki, nagyon érdekelt.

— Talán ülünk le valahova, nekem unalmas ez az ácsorgás.

A leány követte. Egy sarokba letelepedtek. György cigarettáját szíva bűmulta a forgó tömeget. Arc kifejtése megnyihült, homlokáról elsimultak a ráncok. Hallgatott.

Aztán Margitra nézett és mosolygott s a leány visszamosolygott rá.

— Nem sokáig ülhetünk itt — mondta György —, már észrevettek. Jön is már valaki, menjen táncolni.

A fiatalember összeütötte a bokáját, meghajolt.

— Szabad?

— Köszönöm. Nem táncolok — mosolygott Margit.

— De mégis. Ne adjon kosarat.

— Nem, nem táncolok. Senkivel.

Györgynek ez nagyon tetszett.

Elnézték a keringő táncokat s György gunyos, jellemző megjegyzéseket tett rájuk.

— Nézze — mondta s okos, vékony arcán, barna szemén átsuhant valami luciferi jókedv, hosszú ujjai a cigarettával játszottak, előregörnyedt, haja a homlokába hullt — ennek a leánynak mintha csikorognának a esontjai. Az ott úgy rohan, mint valami örült üstökös, mindent söpör, viszi a táncosát, nem

Néprava 1928. aug. 17. 186. n. 14.

sokra becsülheti, önző lehet a szerelemben. Nézze azt amott, fölül egészen hozzásimul a táncosához, alul meg méternyiro van tőle; ez l'art pour l'art üzi a szerelmet. Ez a Szabó Irén milyen temperamentumos, milyen könnyű, hogy hajlik s ott van Lia, ugy táncol, mintha korecsolyázna, mintha az anyám támadt volna föl benne. Imádom a szép táncot, a szép embert, a szép vidámságot. Imádom az egészséget. Gondolja el, mi lenne, ha az ember merne és tudna állat lenni!

— Amit maga mond, az éppen ellenkezője annak, amit tanítanak.

Már belemerültek a vitába. A leány ráemelte nagy, kék szemét, halkán beszélt s jobbkezevel mintha segíteni akart volna, amikor nem talált megfelelő kifejezést. Györgyben egyszerre föltámadt a meggyőzés vágya, szeme villogott, arca lelkesen kipirult, egyik cigarettáról a másikra gyújtott s jobbával élénken gesztikulált. Néha hátravetette leomló haját. Csak a végső cél lebegett most előtte: bebizonyítani, hogy az embernek ugyanazt a szabad ösztönéletet kell élnie, mint az állatnak. A szavak szinte gondolkodás nélkül, simán, ritmikusan és szenvedélyesen folytak ajkáról. De figyelmét nem kerülte el a táncoló tömeg sem, a suhanó, villanó női lábak, ringó derekak, remegő mellek s mámoros arcok valami kéjes feszültségbe ajzották idegeit, észrevette, hogy egy megkergült legény ugy pörgeti a táncosát, hogy valóságos örvény támad körülöttük, a táncolók föltorlódtak, mint a hullámok, a legény haja csapzottan hull részeg arcába, a leány szédülve nevet és hiborpiros, szoknyája combig repdes és gömbölyü térdel villognak. Ez tetszett is neki; aztán megint Margitot nézte s látta arcán az áhítatos figyelmet, szemében a fölgyuló egyetértést, látta, hogy folyékony, ritmusos szavai hogy ringatják el a leány védekező akarátát s szuggerálják bele az ő éles megállapításait, képeit.

— Maga anarchista — mondta Margit.

Majd könyvekről beszéltek s Margit megemlítette, hogy ő most Lord Byront olvassa s György olyan fejtegetést rögtönzött, hogy Margit elámult tőle. Az idő röpült. György megivott egy pohár sört s amikor a leányt sógora, egy kis cigányszerű, hazugtekintetű ember s a nővére, nagy darab asszony, akinek messziről föltűnt rendkívül vastag nyaka s nagyon visító fejhangon beszélt, vacsoráznit hívta, ugy nézett rá üres pohárral a kezében, mintha megmerevedett volna, arcán kómikus megdöbbenés, őszinte szomorúság tükröződött.

— Kár. Olyan jól beszélgettünk.

— Jöjjön maga is — mondta Margit, akin szintén látszott, hogy sajnálja a megszakított beszélgetést —, vagy már vacsorázott?

— Nem, de, nem is akarok.

De azért elindult velük asztalt keresni.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

23

Attörtek a tömegen, néha szinte elvesztette szeme elől Margit alakját, nekimentek, ráléptek a lábára s hirtelen olyan erős csüggedés lepte meg, úgy ráomlott, hogy szinte elfásult belé. Nagyon szánalmasnak látta magát.

Margit megállt, hogy bevárja Györgyöt. Leültek egy asztalhoz, egymás mellé. Mindenütt elkezdődött a vacsora, a tánc megszakadt, tányérok, evőeszközök csörömpöltek köröskörül, rohángáltak az ételhordók, rendelések harsogtak, a cigány megállt egy-egy asztalnál s értelmes nótákat huzott. Kacagtak a nők és a borospoharak. Sirtak a hegedűk. Harsogtak a bómellű parasztok. György elborult arcával maga elé meredt, lassan forgatta a sárga borral tele poharat, szivta cigarettáját s a füstbe bámult. Rettenetes üresség vette körül. Mintha sivatagon törtetett volna át, az iménti futó borulás eltépte mindenkitől s megdöbbenően tárta elé az életet. Kihez mehetne, ki értené meg, ki látna bele? A kezét kinek simogathatná meg, kinek az ölébe rejthetné a fejét, kinek a simogatásai nyugtatnák meg, kinek sirhatná ki magát csöndesen és fáradtan?

Mint valami óriási fekete madár csapott le rá a kételkedés, vagdalta a szívet s ő nem tudta elhessegetni. Jobbszemét összehunyorítva nézte a bor aranyos árnykupját. Ki is hát ő tulajdonképen, ki ő, akinek fáj, hogy nem tudja: kicsoda? Kinek a keze ez a vékony kéz, amely a pohárral játszik s ki az, aki oly iszonyu árván ül most a sültet evő lány mellett s önmagát mardosva menekülni szeretne a hideg végtelenségbe, mint hasztalan kiáltó árva isten?

— Kezdek részeg lenni — gondolta.

Mohón kiitta a savanyu, hideg bort. Közben látta Liát azzal a babaarcú lánnyal, aki tíz évig tért vissza makaesul álmaiba. Elfordult s újra töltött.

— Legjobb lenne elmenni innen valahova, ki, messze a sötétbe s onnan hallgatni a muzsikát egyedül — gondolta. — Nekem nem itt a helyem. Én nem tudok mulatni.

— Min gondolkodik? — fordult hozzá Margit.

— Isten tudja. Néha meglepi az embert valami. Nagyon egyedül érzem magam.

Ez a vallomás egészen zavarba hozta, ivott, maga elé bámult s keserű, gunyos és szomorú mosoly játszott ajkai szögletén.

— Olyan vagyok én — mondta halkán —, akinek a lába nyomán kiszárad a fű, kezében sárrá válik az arany, szájában ürömmé a bor s hiába néz tiükörbe, nem lát senkit.

Margit megkóstolta a bort, nagyon komolyan nézett Györgyre, de nem szólt semmit.

A sógor szivarozott, a vastagtorku nővér el-lágyulva hallgatta a muzsikát.

— Most olyan utálatos hangulatban vagyok — gondolta György dühösen —, hogy ennek a senki lánynak mindent kitálalok. Milyen jó lenne beszélni. De minek! Gyáva kutya vagyok, Menekülni szeretnék magamtól, nyárspolgár szeretnék lenni, megcsinálni a doktori értekezést. Meg akarom hódítani a világot és most el szeretnék tűnni. Gyáva kutya vagyok.

Különbem rossz társalgó volt, nem ismerte azt a kellemetlenséget, amikor az emberek óraszám vidáman csevegnek, de azért magukból mégsem adnak semmit. Bármilyen kínos volt is, hallgatott, magába zárva, komoran.

— Ismerd be — mondta magának gunyosan —, hogy te alapjában szerzetes vagy, cellád falain nem tör át a normális emberek öröme... És most menj innen.

Föállt, elnyomta cigarettáját, borát kiitta és köszönt. Margit szomoruan emelte rá okos arcát, kék szemében csodálkozás és kedvetlenség felhőzött.

— Már megy? Miért?

Nagyon unalmas vagyok ma. Ilyenkor jobb, ha meghuzom magam valahol. Néha undorítóan szentimentális vagyok.

Zavartan támaszkodott a szék támlájához, szeretne volna megfogni a leány kezét és elvezetni valahová, ahol csak ők ketten vannak és szép csöndesen elmondani neki mindent. Mit? Nem tudta. Mindent.

— Jó mulatást!

Kezet fogtak.

— Isten vele. Mikor találkozunk? Néha meglátogathatna. Mindig otthon vagyok és nem törődik velem senki.

Néjnev 1928. aug. 18. 187. n. 12.

— Okvetlen elmegyek.

Undorral viszonzta a sógor és nővér lagymatag kézfogásait.

Melege volt és már fájt a feje. A fojtó füstben kannibáli lárma kavargott. Harsogtak a részegedő torkok vad harsonái, szenvedélyes viták gyürték ökolbe a kezeket, az asztalok döngtek, asszonyi kacagás, férfíróhej és szitok fonódott össze, a másik teremben már lobogva indult a tánc.

Valahonnan a nevét kiáltották. Hosszu asztal mellett ismerősök duhajkodtak, verték az asztalt s dalolták torkukszakadtából, hogy: „Nem megyek én már haza, vérben gázolok még ma!” Hívták Györgyöt. Odatelepedett a fiuk közé, valaki bort tölt elé s kiitta, bár utálta a bort. Ilyenkor mindig szorgalmasan ivott és szívós, lemondásokra nevelt szervezete nem is hagyta cserben. Most a gyönyörű vad ballada Gacsaj Pistáról, elragadta őt is.

— Nem a Tisza vizibe, ellenségem véribé!

— Hát te már nem flonkával törödsz? Látuk.

— Gyurka, szavalj. Mondd el egy versedet.

— Halljuk, halljuk.

Erre csönd támadt köröskörül, György maga elé meredt a pohárba s valami különös szomorúság ömlött el a lelkén. Szinte gondolkodás nélkül, komoran kezdett el rögtönözni:

*Nézd, a sok veszett bolondja
A vig táncot vigan ropja,
Csak mi ülünk egyedül,
Búsan itt a házarakba...*

Tenyérével hirtelen az asztalra csapott, hogy a társaság ijedten fölfigyelt:

*Eg a tétő! Eg a házunk!
S mégis... összebujva házunk.
Hej, barátim, sohse lesz
Már nekünk feltámadásunk!*

Fantáziája élesen rajzolta elé a rőt lángokban lobogó kocsmát, amelyben részegek kerin-
genek s üvöltöznek.

*Akinek még van jó dolga:
Befekszik a koporsóba,
S fálnak fordul csendesen
Békességes nyugovóra.*

Valaki elröhintette magát erre aztán föllázadt, lesöpörte a poharakat, némán körültekintett a társaságon s nem szólt többet.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

24

— Részeg vagyok — gondolta s olyan tiszta volt az agya, mint a reflektor éles fénye. Tisztán látta a kóválygó, sűrű füstbe burkolózó zürzavart, a hulló poharakat, a fröccsenő bort, a körülötte figyelők mámoros arcát. Hátrább lökte a széket, lassan ivott s szemével Margitot kereste. De már nem volt sehol. A főfelügyelő is, Lia is, hazament. Megcsappant a táncosok száma, de a szenvedélyük növekedett. Sokan részegen bögtek, mint a tinók. Minden asztalnál más nótá járt. S György most kezdte jól érezni magát. Egyedül volt mámorának esucsan s körülötte a vidám, jó fiúk, egykori iskolatársai, ordítva örvendeztek, hogy lám, ez a hírhedt anarchista, bolsevista, a hazáért aggódik s azt hirdeti, hogy meghalni jobb. Pedig akasztófára juttatnák ezek, kitépnék a nyelvét, ha elmondaná mindazt, amit gondol. Megrázta sűrű haját, magához intette a cigányt s amikor az egész banda a háta mögött pengette a hurjait, bemondta a nótát. A primás vágott egyet szemével, fehér fogsora kivillant, aztán fölzendültek a hegedűk:

Fégy mentem az ormódi temetőn...

György könyökére támasztotta a fejét s hallgatta. Nem gondolt semmire. Nem látott semmit. Fogát összecsikorítva, kezét ökölbe gyűrve, tehetetlenül hagyta magára zuhogni a névtelen fájdalom zuhatagát. Arcán lassan peregtek le a könnyek. Nem törölte le őket. Meg se moccant. Csak nagy-nagy szeretet és szájalom fakadt föl benne, leborult az apja, öccse, Ilonka, Margit s mindenki lábai előtt, akihez valami tiszta emlék fűzte. Mintha meghalt volna s halottas ágya előtt mindenki találkozna s ő már megbocsátana mindenkinek s nem veszíthetne semmit; ő már végigmélt az ormódi temetőn, ahol elvesztette a piros jegykendőt.

— Nagyon szeretek mindenkit — mondta hangosan s könnyei peregtek.

Sokszor elismételtette ezt a nótát; a nótája volt.

Azán csiklandós dolgokat kezdtek mesélni s a társaság erre cigányostól bement a táncterembe táncolni. György elől ment keményen, egyenesen, villogó szemmel és kipirult arccal. Még voltak megrögzött táncosok, akik reggelig ki szoktak tartani. Szép tempós csárdás kezdődött, az igazi.

György is táncolt. Így szerette, amikor alig voltak néhányan. Egy formás, szelid, jóindulatu, szenvedélyes és érzékeny iparosleánnyal járt, nem engedte át senkinek, pihenés alatt melléült és szójátékkal kevert előadást tartott neki Ibsenről, Shawról és Tolsztojról, amit a leány hálásan hallgatott, bár egy szót nem értett belőle. De a fiú szeme olyan csodálatosan ragyogott, olyan melegen és tisztán, mint egy gyermeké és szelleme friss volt, átható s kiszámíthatatlan. Mindez annyira fanatizálta, meg a szavaiban lüktető ritmus, hogy örömmel töltötte volna el vele az időt akár három napig.

Györgyöt néha kinzón elfogta a vágy, hogy letépie a csinos leány minden ruháját s örült ölelésben csókolja ki a lelkét. Ilyenkor ivott egy kicsit s ez fölfrissítette, megnyugtatta. Azonban reggel hat óra felé, amikor alig volt a mulatózók közül valaki hirmondó, csak a leány ült ott György mellett hiven, annyira kijózanodott, hogy közönségesebbnek érezte magát a legbutább nyárspolgárnál. Erre pálinkát hozatott, de a kegyetlen ital még jobban kijózanította.

Fáradt unalom, életuntság, pesszimizmus zuhant rá.

Ott ültek szemben egy ablakkal, amelyen tompa hideg ólomszínben csurgott be a hajnal. A táncterem fülledt volt, füst-, bor- és parfümmel kevert izzadságszag, virágrongyok, szalag- és papírdarabok fűdték a padlót s a kormosan pislogó lámpák a beóvakodó hajnal lila fényében elszomorítóan lesújtó látványt keltettek. Olyan volt a terem, mint egy temető, meg lehetett volna festeni róla a kijózanodott szerelem képét. S György ruhájából is pállott dohányszag s borgőz áradt,

Népszava 1928. aug. 19. 188. 74. 27.

szeme, keze és lába nyirkosan tapadt. Bámulta a hideg ablakot.

— Látja — mondta csöndesen —, ha most szeretne valaki, odabujhatnék hozzá, megcsókolhatnám s aludnék mellére tett fejjel. Juliska, én nagyon szerencsétlen, szomorú és fáradt vagyok. Hová lett mindaz, ami tegnap és az éjjel itt volt? Versekét mondtam, de már nem emlékszem rájuk. Mi értelme volt, kinek mondtam? Magamnak. Most belül olyan vagyok, mint ez a szoba: sivár, fülledt, hideg és sötét. Nem lakik benne senki. Az egész világ benne táncolt ugyan, de nem lakik benne senki.

— Maga olyanokat mond, mint egy regényben — ábrándozott el a leány —, Courts Mahler sem ír olyan hangulatosakat.

— Courts Mahler — kiáltott föl György s egyszerre száz mérföldre tilt a szomszédjától. — Igen és én szeretem magát, drága Juliska.

Megfogta a leány sima, gömbölyű karját.

— Igazán?

— Igazán. Erzem, hogy a borra megivott pálinka már nem tartja bennem a józanságot. Szeretem, de ne vegye komolyan. Jó volna megcsókolni magát, kedves Courts Mahler, maga olyan jó és reggelig kitartott velem. Ezt ne vegye komolyan, de jól esik magát olvasni, kedves Courts Mahler Juliska...

Nevetett és Margitra gondolt. Aztán meg se köszönve, a táncot, szó nélkül, józanon, üresen és keserűen megindult az ajtó felé. Egyenesen ment, de minden mozdulata ólomnehéz volt.

Kint a hűvös tavaszi reggel élesen vágott forró arcába s megremegett. Kiment a néptelen utcára. Rigók furulyáztak a kertek alatt, kakuk szólt az erdő felől, erős föld- és növényiszag kószált a nedves levegőben s az égboltozaton foszlottak a lila felhőgomolyagok.

György nekivágott lassan az utnak. Seholy ember. Mosolygott.

— Margit, Ilonka — mormogta félig hangosan s mintha fehér lap lebegett volna előtte, amelyen ezek a nevek írva voltak —, hazudtam neked is, hazudtam, lord Byron és Courts Mahler... egy kutya. De nekem nincs se apám, se anyám.

— A pálinka — ötlött világosan az eszébe s erre eltűnt a fehér lap —, most hat a pálinka...

Feje lekonyult és zugott s nagy volt. Azt hitte, az ormódi temetőben jár s lefekszik, lefekszik...

IV.

A főfőügyelő belépett az irodába és a könyvet, amit Györgytől kért, letette az íróasztalra. Azután az ablakhoz ment, gyönyörködött a májusi égbolt ragyogó kékjében, nézte a sürgő fecskéket, a fáról-fára seregglő verébhadat, a katolikus templom fénylő, aranyos keresztjét és közben gyűrűs, vékony ujjai egyenletes mozgással sodorták a sárga dohányt. Nyugodt volt, nem is érzett volna keserűséget, ha a szerbek kivonulásának újabb, most már egészen biztos terminusa nem bizonyult volna ismét tévesnek. De az volt. Sőt nemesak a kivonulásra nem gondoltak, hanem inkább az állambirtokok zárgonduka: Tonkovics ezredes, rendeletet küldött neki a földek bérbeadásáról és most azon gondolkodott a főfőügyelő, vajjon hogy lehetne megmenteni a földek fölparcellázását és a parasztok kezére való jutását, vagy legalább a befolyó pénzt. De nem tudott kieszelni semmit. Ez nagyon bántotta. Elvégre ez a birtok Magyarországé és a szerbeknek nincs joguk vele rendelkezni. Igaz, hogy a parasztok vették át. Igaz, hogy Szerbiát is kirabolták, földülták. De az jogos volt. Igaz, hogy Franciaországot is földülták... de az háború volt és Franciaország egészen más. Jogos volt. Most már vége a háborúnak, menjenek haza és hallgassanak. Csak hát kapna valami utasítást Pestről! Hogy ne kellene viselnie a felelősséget a dolgokért, hanem tiszta lelkiismerettel mondhatná: „Ti parancsoltátok, ti vagytok a felelős kormány!”

Nagyot sóhajtott és leült, hogy belekapjon a regénybe.

Ekkor félénken nyílt az ajtó és belépett Tóthné. Nagyon izgatottnak látszott, kontya ferdén és ziláltan omlott el a fején, szeme vörös volt, föltünően szivogatta az orrát és bal csuklóján hatalmas égett folt piroslott. A főfőügyelő idegesen tette le a szemüvegét, homlokán ráncokba szaladt a bőr és szeméből taszító sugarak lövelltek.

— Mit akarsz, kérlek? — mondta rosszul palástolt irtózáttal.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 22.

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 25

— Gyula — kezdte az asszony kissé rekedten, mindkét kezét leeresztette s ide-oda forgatta az arcát—, azért jöttem... Azért alázodom meg, hogy megkérjelek, az istenre kérlek... Béküljünk ki, Gyula... Hiszen ez nem élet, így nem lehet tovább... Te is ember vagy, én is ember vagyok... Te is megbocsátasz, én is... megbocsátok... neked... — s elosuklott a szava.

— Mit csinálsz? Mit akarsz? — hördült föl a főfőlügyelő elvörösödvé s minden izében reszketett. — Minek jöttél kérlek? Már megint... örökösen, mindig...

— De hallgass végig! Nekem is jogom van talán beszélni! — csattant rá az asszony villogó szemmel. — Gyula, azért jöttem, azért alázodom meg én, a nő... Hiszen teneked az az elved, hogy a nő alázkodjon meg! Én nem birom így tovább, Gyula! Nekem nincsen senkim. Én nem panaszkodhatok senkinek. Velem nem áll szóba senki. Nekem férjem sincs, fiatal vagyok, mit éltem! Neked legalább megvan a te Liácekád, akivel elszórakozhatsz, de kim van nekem? Üldözött vagyok a saját otthonomban...

— Jó, jó! — vágott közbe a főfőlügyelő s türtöztette magát. — Mondd már, hogy mit akarsz.

— Én ugy vagyok, mint egy zárdában — hadarta sebesen Tóthné. — Ti mulattok együtt... Ez nem élet!...

— De mit akarsz hát! — ordította a főfőlügyelő. — Miért nem hagyysz nekem békét!

Tóthné vinnyogva, hüppögve sirt. — Gyula, te azt nem tudod, mi az egy asszonynak... Mint nekem! Akinek semmije sincs az életben. Senkije.

— Rájött a hava — mondta hangosan és tehetetlenül a férfi, suhogva fujta ki a cigarettafüstöt s fölállt, elkezdte kemény, egyenletes sétatját a kítaposott sávon. — Csak beszélj, amíg meg nem unod.

— Nézd, én idejöttem, megalázodom... — Ki előtt alázkodsz te meg? Hát ki vagyok én? Paraszt!

— Ne érts félre! Én most megalázodom, igen, mert nő létemre...

— Nyögd ki, mit akarsz, mert itthagylak! Megalázkodik!...

— Béküljünk ki, Gyula... Én is megbocsátok, te is megbo...

A férfi megállt előtte, hosszan kiegyenesedett s ajkáról ridegen csattogtak a szók:

— Soha! Nekünk semmi dolgunk egymással. Éveken át nem jutott eszedbe, hogy megalázd magad, nem tettél jóvá semmit...

— Mit tegyek jóvá, mondd? Mit vétettem ellened?

— Hja, még csak nem is tudod, nem is akarod tudni? — hebegte Tóth és undor, csömör, utálat facsarta a gyomrát, amint erre az asszonnyra nézett. — Akkor hiába minden. Azért legjobb, ha be se jössz. Ugyse értjük mi meg egymást. Neked minden szavad öl. Hagyj, kérlek, elkinlódom én majd valahogy, nem vagyok fiatal, remélem, hamar megpihenek...

Hangja szomorúan csengett, ismét belekaptott egyhangu sétatájába a kályha és az ablak között s kezét dörzsölgette.

Tóthné érezte, hogy gyülik föl benne a megvert kutya tehetetlen dühe a könyörtelen férfi iránt. Szótlanul, kimeredt szemmel bámult maga elé, reszketett az ajka s karján a hólyagos seb lüktetett. Nincs menekülés ebből a rettenetes sorsból. Páncélfalak veszik körül, hiába ront nekik fejjel és ököllel, önmagát vérzi össze. S odaadta szabad, nyugalmas, bár szerelemtelen lányságát ezért az aljas, gyötrelmes, lebilincselte s még kínzóbban szerelemtelen házasságért. Most már nem lehet változtatni semmit, most már legföljebb csak bosszút lehet állni ezért az életért. Bosszút! Megfojtani ezt a hideg, kimért, pontos és kegyetlen embert! Vagy azt a leányt, azt tenni tönkre, aki mindennek oka... hogy ne álljon az utban.

Idejött, álmatlan ójszakákon megbánva a hünyös csókot, amit akkor Balázssal váltott, kivánta, szerette a tanítót, mert éppen ő akadt elébe, de áldozatul akarta hozni az urának. Lába elé akarta vetni magát könyörögve, hogy vegye vissza. Meg akarta vallani neki, hogy azért nem esalta meg tiz évi vergődés után: most sem, mert őt akarja, mert nem akarja bemocskolni a házasságukat. S miúdezz a szándék

Népszava 1928. aug. 22. 189. sz. 14.

— megtörött.

Ó, az a kétszínű, aljas, hazug, simapofájú leány! Az, az miért hasonlít úgy az anyjához. S miért hajtja végre az első feleség sirontuli bosszuját ilyen kegyetlenül és romlottan!

Sarkonfordult s reszketve, összetörve, ment ki az ajtón.

A főfelügyelő föllélekzett és még jó darabig járt le-föl, hogy izgalma csillapuljon.

— Milyen élet az én életem — gondolta szomorúan —, ha gyermekeim nem volnának, a gyermekek... de jó lenne meghalni s nem hurcolni tovább ezt a céltalan, buta életet.

— Maholnap miniszteri tanácsos lehetek, méltóságos ur és minden olyan üres, haszontalan és céltalan... Mint valami rossz, gunyos játék.

— Méltóságos ur... Mi vagyok? Mi leszek? Minden hiuság. Meghalok és nem tettem semmit, nem voltam semmi. Csak becsületes voltam és pontos... Füst és pára... — Kifújta a füstöt. — Gyermekeim, csak azok voltak az életem minden öröme, tartalma, célja..

Liára, Gyuszira gondolt meghatott ellágyulással s Györgyre, a versekre, amiket nem értett, de érezte, hogy komolyak s valami fájó hangulat árad belőlük s büszke volt. Nyugodtan leült a leányától kapott kerek vánkásra, pillantásával végigsimogatta a száraz ibolyacsokrot, amely úgy állt most is a vázában, ahogy Lia akkor belehelyezte s föltéve szeniüvegét, a könyv után nyúlt. Egy helyen magától kinyílt. Papírt talált a lapok között, hosszú kutyanyelvet. A fia verse volt. Érdeklődve nyitotta ki s olvasni kezdte:

*Riadjanak meg harsonád,
Zászlóid göggel sugarazzák a Napot
S lendüljenek Nyugatra!*

Micsoda abszurdum ez? Elsápadt és kezében reszketett a papír. Irtózatos örvény nyílt meg előtte.

— Bolsevista vers — gondolta szédülten — az én fiam írta! Rímtelen vers!...

Tovább betűzte az irást:

*Urnapját ülnek a kálváriások,
Tavaszkoszorút szórja az átkozottak zivajos népe,*

Most már nem kételkedett. A vers egyike volt azoknak a szennyiratoknak, amelyek lázító tartalmukkal és rímtelen formájukkal mindig irtózatot váltottak ki belőle. És ezt György írta. Gyuri, az ő fia, akinek cukrot és játékvonatot vett és karácsonyfát, aki olyan kedves, szépszemű, okos fueska volt s a térdén lovagolt s fantasztikus meséket mesélt Liának... Az ő fia írta ezt a mételyt!

Mintha gyalázatosan arculverték és leköpdösték volna.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 23.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

26

Borzadva olvasta, amit még a szeme itt-ott kikapott, de nem értette meg:

Együtt épít magyar a japánnal.

*Szajna dübörgő hídján tramlík a német vonat
'S pilléreiá összekötik velünk Amerikát, ó, testvériség!*

Jöjjetek mind! mind!

Mert látom a ködös jövőből

Messze ragyogni karcsu obeliszked, ó, szerető!

Kezéből kiejtette a papírt, bámult maga elé, de nem látott és nem értett semmit. Csak azt érezte, hogy rajta, a magasrangu állami tisztviselőn nagy gyalázat esett, egy forradalmárnak ad enni, mit szólnak, ha megtudják az emberek, mit fog még elkövetni ez a veszedelmes fiú és őneki kell viselnie a felelősséget érte... Nem, ezt soha! Kiveti házából a forradalmárt, ha saját gyermeke is.

A csengőhöz lépett s háromszor megnyomta. Benseje reszketett, de hideg, elszánt nyugalmat erőltetett magára.

Rézi szaladva jött.

— Tessék.

— Mondd meg az ifurnak, hogy azonnal jöjjön.

A cseléd elsietett.

lassan visszaereszkedett a karosszékre, cigarettát csavart s érezte, mint fut le arcából a vér s vesz rajt erőt olyan csüggedés, mintha harminc esztendő óta küzdene sötét hatalmak ellen s ez az újabb váratlan csapás teljesen ki-merítette volna harc képességét.

György belépett, köszönt, megállt az ajtóban, egyik keze a kilincsen nyugodott, másikkal a haját simította hátra. Mosolygott.

De a főfőlügyelő arcán és szemében nem játszott a megszokott tartózkodó mosoly. Nem fogadta fia köszönését, hanem szigorúan nézte. S mennél tovább nézte, annál inkább előntötte a harag és fölháborodás. Talán még sohase látta ilyen élesen, mint most, görnyedt hátát, előrebukó, sűrű hajjal leöntött értelmes fejét,

sovány arcát, amely annyira vékony, finom és merész volt, barna, ragyogó, alattomos és mégis őszinte szemét, amely néha megdöbbenően hasonlított az anyjához... Mintegy újnak, egészen újnak, szokatlannak tűnt föl előtte s úgy érezte, hogy ez a gyöngye fiú csúnyán becsapta őt.

— Gyere csak ide — mondta mogorván, mint amikor régen meg akarta verni.

György odament, megtámaszkodott az íróasztal szélén s arcán elszántság, fölényes mosoly és izgalom kergetőzött.

— Te irtad ezt a... szennyet?! — Mutató- és hüvelykujjával megfogta a papír csücskét és meglöbögötte.

A fiú mindjárt tisztában volt a helyzettel. Elsápadt egy kissé, de éles szeme nyugodtan nézett az apjába, ami ezt irtózatosan fölháborította.

— En.

— És még csak nem is tagadod? Ilyen egyszerűen csak: én!

— Miért tagadjam — mondta a fiú nagyon halkán s görnyedt tartása kiegyenesedett —, én irtam, hát vállalom.

— Ugy? Vállalod? Gyönyörű, mondhatom. — húzta el a szöveget gunyosan és szeméből a szuverén uralkodó göggye szikrázott. — Így mersz beszélni az apáddal egy forradalmi szennyiratról... Vállalod?! Hát ide jutottunk; azért tanítottalak, neveltelek, aggódtam érted, hogy végül te is azok közé kerülj, akik a magántulajdon szentségét aláássák. A rablók közé. Szép.

— Legokosabb itt a nyugalom és a logikus érvek — gondolta György. — Ne tessék fölizgatni magát, papa elvégre más eszmekörben nőtt föl, mást látott, mást tanult...

— Ugy, hát én hatóköri vagyok, aki nem érti a te magasztos eszméidet! Vén barom vagyok! — Öntötte el a megsértett hiúság dühe egészen homlokáig.

— Dehogy mondtam én ilyet — rémüldözött és kapkodott György. — Csakhogy itt egészen más, sokkal mélyebb dolgokról van szó. Azok az eszméramlatok, amelyek a háború után...

— Mélyebb dolgokról! De amit én mondok: marhaság! Hát így mersz te beszélni apáddal, te laknyos!

— En nem! En... De éppen a háboruban

Nejnapra 1928. aug. 23. 190. n. 12.

szűnt meg a magántulajdon szentsége... Sőt az élet szentsége. S ez nem új dolog és én nem is azt irtam... — Kapkodott a fiu, hogy nyugalomra bírja az apját s bátorsága hihetetlenül megnövekedett, arca és szeme kigyult; most meg akarta vinni a harcot s ki akarta fejteni minden gondolatait. Soha még ilyen őszinte vágyat nem érzett, hogy megmutathassa magát apjának s elmondja mindazt, amit éveken át nem akart megtudni az apa, amire soha kíváncsi nem volt. De iparkodása kárba veszett.

A főfelügyelő fölugrott és az asztalra csapott.

— Ne oktass te engem! Huzd meg magad, ha az apáddal beszélsz, tacsókó! Majd megtanítlak én megalázkodni! Hát azért neveltelek...

— Nem nevelt a papa engem! — vágta oda György, fölháborodva a megalázkodás szón, de még iparkodott uralkodni magán. — Nem nevelt engem senki.

— Hát ez meg micsodá marhaság!

— Nem volt édesanyám és a gyermekkorom csupa árvaság, magányos kételkedés volt és ridegség — mondta hevesen és szégyenlősen, hogy mindez kifakad most belőle —, a mostohaanyám... Hát igen, ennek se kellett volna így lenni, ha papa nem a hülye közvéleményre hallgat. És ha olvastam valamit, kérdezte-e tőlem a papa, hogy mit olvasok? Ha irtam valamit, olvasta-e? Gondolt-e arra, hogy nekem is lehet valamiről véleményem? Hogy nekem is van kételyem, szomorúságom vagy öröömöm? Megkérdezte csak egyszer is, hogy szerettek-e valakit, szeret-e engem valaki, van-e barátom ebben a sivár világban, gondolok-e a halálra, mivel akarom a kenyeremet megszerezni, akarom-e, hogy gyermekeim legyenek és szeretnék-e elutazni külföldre?... Ki tette föl nekem ezt az ezer kérdést és ki válaszolt rá? Barátom volt-e a papa? Nem, nem,

én, a szegény kis vézna, szegény kis vézna gyerek voltam, a jóindulattal megtört, vállonvergetett, megsajnált gyerek, aki nem is nőtt, nem is volt látható, szava sem volt és véleménye sem, akinek jól illett magát viselnie, jól tanulnia, el kellett fogadnia a fölnőttek, az erősek megállapításait és becsületesen ki kellett volna ülnie a doktori diplomát... De én nem így tettem, én mertem huszonkétéves lenni és mertem erős lenni... és mertem megismerni az embereket s mertem megutálni a hazugságot... s most itt állok és papa nem ismeri egyetlen gondolatomat se.

Hangja fájdalmassá vált és szemében könnyek ültek. A heves szavak után nehezebben lélekezett s tudta, hogy most már lényegbeli szakadás van közöttük. A főfelügyelő nyitott szájával, ámulva hallgatta a szenvedélyes szavakat, de — mint vita esetén mindig — nem a szavak értelmét fogta föl, hanem azt a ténnyt, hogy itt valaki az ő tekintélye ellen támad, méghozzá a fia, ami nagyon fájdalmasan érintette. S tetejébe minduntalan eszébe villant a vers egy-egy fanatikus, idegenszerű frázisa, hogy fülébe harsogja a rettenetes tényt: forradalmár a fia s mi lesz az ő csorbitatlan erkölci tisztaságával, ha türi?

— Hát idáig jutottunk — állapította meg keserű dühvel s kemény léptei egyenletesen kopogtak a kályha és az ablak között. — Odáig jutottunk, hogy a fiu kritizálni meri az apját s mulasztásokat hány a szemére. De hogy én mennyit küzdöttem, virrasztottam, aggódtam érted, hogy becsületes emberré légy, mint én... az nem jut eszedbe... Hogy egész életem szenvedés volt s csak a gyermekeimért türtem... Hogy mindig becsületesen megálltam a helyemet, nehogy olyan név maradjon rátok, amit szégyelnetek kell... Hogy innen-onnan megöszülök s kihullanak a fogaim s befejezem ezt a keserű életet...

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

27

György szeme könnybelábadt. Ugy érezte, meg kell csókolnia ennek a szegény embernek a kezét, aki olyan tiszta, egyenes és naiv, mint a hólelkű gyermek, aki annyit szenvedett s bár maga volt oka szenvedéseinek, bünnös nem volt mégsem. De nem mozdult. Hallgatott. Mert úgy érezte, neki is igaza van. S bármennyire fájjon is, apák és fiuk halálos ellenségei egymásnak; az apák élete a fiuk halálát jelenti.

A főfelügyelő nagy fájdalommal és el-lágyulással folytatta:

— Bár ne születtem volna erre a világra, bár ne ismertem volna meg anyákat, bár ne születtem volna, bár maradtam volna valahol a pokolban, mert ott is jobb lett volna, mint ez a pokoli, örült élet!

— De minek kellett neked azokkal a gaz tanokkal megismerkedni! Hogy hiheted el, hogy irhatsz lázító verseket... — állt meg aztán.

— Én csak a kereszténységet hiszem és nem gaz tanokat — felelt György, új erővel és büszkén.

— Az én házamban ezek a tanok gaz tanok, érted, akárhonnán veszed is őket, ha Krisztus maga jön is ide, érted? Ha te lázítasz, engem vesznek elő elsősorban, én pedig nem vagyok hajlandó kockáztatni a becsületemet miattad, érted?! Ha te lázítani akarsz, tessék, menj, amerre tetszik, akár föl is köttetheted magadat, kommunistaért nem kár, de amíg itt vagy ebben a házban, eszed ezt a kenyeret, addig huzd meg magad, hallgass és fogadd meg azoknak a véleményét, akik neked enni adnak. Megértetted?

György erre ismét fájdalmasan lázadt föl megaláztatása ellen.

— Soha — gondolta —, enni adhattok, de a meggyőződésemet oda nem adom, inkább kop-lalok!

— Megértettem — mondta keményen s az iménti könnyek még a szemében csillogtak —, de meggyőződésemet föntartom, mert szabad gondolkodási és mérlegelési jogom van, semmi és senki nem akadályozhat... — Átfutott az agyán: — Most azt kellett volna kifejtennem, hogy nem vagyok lázító, de késő és különben is, úgy látszik, mégis lázító vagyok...

— Micsoda? — Ordított föl a főfelügyelő és egy arany foga kivillant. — Te az én parancsomnak ellenszegülsz!... Áz apád parancsa ellen, te taknyos!

— Magamnak csak én parancsolok — vágta oda György, reszketve az izgalomtól s készen arra, hogy a fölháborodott ember minden perc-ben megütheti.

Az magánkívül ordított, a falak rengtek bele.

— Ebben a házban én parancsolok!

— De ebben én — mutatott önmagára György.

Szikrázó szemeik egymásba furódtak s ez olyan fájdalmas volt mindkettőjüknek, hogy elfacsarodott a szívük. György állkapcsa reszketett. Nyugodtan nézte apját, nem bánta, akármilyen lesz, megértett mindent s még mindig remélte, hogy majd kimagyarázkodnak s valami kompromisszum keletkezik közöttük, legalább addig, amíg elmegy hazulról. A főfelügyelő pedig kimagasodott, fölemelte gyűrűktől sulyos és csillogó öklét, arca eltorzult.

— Leütlek, te, te, mint egy kutyát!

— Akkor is apám lesz a papa.

— Kifelé! Ki a házamból! — Ordította dü-höngve. — El innen, mert agyonütlek!

György erre megdermedt. Mint valami ijesztő vízió rémlett előtte az apja s lehet-lennek tartotta, hogy jól hall. Csak leste, hogy mikor neveti el magát, mint régen, amikor még kicsinyek voltak s ha meghuzták a bajuszát, rájuk hammogott. De hiszen ez itt az apja, boldog karácsonyok rendezője, az apja és ő a gyermeke neki... Mi ez? Mi történt köz-bük? És ő már most elmehet innen, amerre lát, akár az utszélen alhat, nincs apja... S most nem fogják megcsókolni egymást, mint amikor iskolába ment s nem jön haza többet!

Valami örült furcsa játék ez.

Miért gyűlölik egymást, ha szeretik? Mi mozgatja nyelvüket és öklüket egymás ellen? Ki nevet valahol gunyosan vagy szomorúan rajtuk? Miért gondolkodik mindegyikük

Népszerű 1928. aug. 24. 191. n. 12.

külön-külön okosan és cselekszenek együtt szerencsétlenül?

De őt most elkergette az apja, mint egy kuvaszt, amely a szobába rondított. Megcsufolta legszentebb emberi méltóságában. Mehet, amerre lát.

Mintha leszakadt volna benne valami.

Azontul aztán minden cselekvése gépies, ösztönös, tudatalatti titkos erők következménye volt. Nem látott és nem hallott semmit, csak annak a valaminek a nagy súlyát érezte, ami leszakadt benne. Kivonszolta lábait valami furcsán kínos vontatottsággal, miközben karjai lelőgtak s előremeresztett arcán üres mosoly vonaglott. Betette az ajtót s léptei végigkongtak a folyosón. Benyitott a szobájába s ez rettenetesen fájdalmas érzés volt. Egy kis ládából revolvert emelt ki, zsebredugta, fejébe nyomta a kalapját s botját elővette a sarokból. Aztán a rendetlen asztalra nézett.

Megindult ki az udvarra, átment a napfényes és árnyékos zugokon, a komoly fenyők, illatos diófák és dus orgonák mellett az iroda ablakai alatt, ki a kapun az akácús utcára és mélyet sóhajtvá, amely bucsú volt ettől a nagy, méltóságos, kedves és emlékekkel zsufolt háztól és udvartól, lehajtott fejjel indult el az utolsó utra.

Most már gondolkozott és gondolatai nagyon tiszták voltak. Ugy vélte legjobbnak, ha elmegy a kis katolikus templom mögé, ott nem zavarja senki a bozótban és agyonlövi magát.

— Nincs mit komédiázni — gondolta —, legalább nem leszek annyira egyedül.

— Milyen jó lesz, csak erősnek kell lennem és mindennek vége.

— Nem, nem lehet élni... És ugyis mindegy minden.

— Pedig én nem akartam bántani senkit és most mégis meg kell halnom. Miért kell nekem meghalnom? Ki harcol ellenem és ki gyűlöl annyira, hogy pusztulnom kell?

— Milyen titok minden és milyen könyörtelenek ezek a titkok.

— *Tóth György, te most meghalsz!* — ordított valami dermedt hang a lelkében és sivár, feszült csönd volt rá a felelet.

Emberek mentek el mellette, köszöntötték, de nem fogadta a köszöntésüket: hol napfény, hol árnyék hullt görnyedt alakjára és nem érezte, nem tudta hol van, csak törtetett előre, mint aki megvakult és immár nagyon is tisztán, illuziótlanul lát, a világ kifordított belsőjét látja, az élet legapróbb és legrutább lényegét, a küzdés, hit, szeretet hiábavalóságát, a megmásíthatatlan törvényt, mintha a gyermek szétszedett játékabájában kócot és fűrészport talál. Így van hát, azok ölnek, akik szeretik egymást és már nem lehet semmit jóvátenni.

— A fűben leülök és összeszedem magam. Nyugalom. Az élet: halál és a halál: élet, minden egyszersmind ellenkezője is annak, ami és jobb, ha nem gondolkodom, hanem megölöm magam.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 25.

143

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 28

A templom előtti vén, illatos hársak alá ért, hűvös árnyék borult rá, fáradtan megállt és sóhajtott. Most vette észre, hogy balkeze görcsösen szoritja a kemény revolvert a zsebében s erre körülnézett, hogy látja-e valaki. Egyetlen lélek sem volt sehol. Mély, áhitatos, békés csönd suttogott a lombok alatt, a templom bezárt ajtaja álmosan és mereven feszítette vele szemközt rozsdás vaspántjait. Elindult a templom magas fala mellett, a sötét csalán, mohar és lósóska bozótjában s a szentély és hajó összeszőgellésénél lerogyott a föbe.

Hanyattfeküdt a föben, feje alá hajlitotta a karjait.

Előtte egy bokor alatt feketerigó zörgött s ferdén kacintgatott rá sárga szemével. A bokron túl valami távoli istálló szalmateteje látszott. S a templom szédítő magas ereszen fecskek csieseregtek s azon is túl két könnyű habföhér felhőske uszott lassan a végtelen égboltozaton s ez úgy hatott, mintha az egész föld s a meredek templomfal vele együtt forogna, mint valami szerencsekerék a hideg ürben.

— Istenem, te tudod, hogy jót akartam s nem vagyok olyan gonosz, hogy ezt a sorsot megérdemeltem volna... Nem akartam senkitől semmit, csak azt, hogy... Semmit. Most egyedül vagyok. S gyöngé vagyok, már nem mutathatom meg magamat s ha most nem mennek, később ők maguk ölnének meg...

— Rendben a számadás. Mennél hamarabb, annál jobb, talán valaha még visszakerülök ide, tizezer év múlva.

Elővette a revolvert, visszatolta a biztosíték gombját s jobbjával homlokára illesztette a csövet.

— Most.

Minden erejét összeszedve, a hideg vas alatt düledten liktető halántékkal, káprázó szemmel, béna ujjakkal markolta a recés fegyver-agyat. Most egész testi és lelki energiája megszázszorozódott erre a pillanatra, erre a kis

ujjnyomásra. S a fegyver csattant s György félajultan ejtette le maga elé a föbe.

— Csütörtök — mondta üres aggyal s megtörölte homlokát. Keze vizes volt, apatikusan nézte.

Egész testében didergett, tetőtől-talpig egyszerre előntötte a dermesztő verejték. Visszafeküdt a föbe, homloka dobolt, karjai, lábai néha görcsösen összerándultak.

Ájult fáradtság zuhant rá; térdét fölhuza szinte a melléig, kezét arcára nyomta, foga összeverődött. S olyan áldott meleg volt az aranyosan ömlő napfény, a fü olyan simogatón puha, az anyaföld olyan nyugodt, hogy most csak fekiüdni akart, fekiüdni így örökké, egyetlen gondolat nélkül, mint egy halott.

Mintha most meghalt volna. Ez a halál — gondolta —, milyen jó és milyen béke vesz körül...

Félfüllel nagyon távolról és nagyon halkán hallotta a déli harangszót, amely fölülről áradt szét.

— Már megtudták — gondolta —, ez a lélekharang.

Es mosolygott.

Amikor fölébredt, sötét volt és millió csillag ragyogott fölötte az égboltozaton. Percekig nem is tudta, hol van tulajdonképen, hogy került ide s mennyi ideje fekszik a titokzatos csillagok alatt. Sőt azt sem tudta, mióta van ébren, csak egyszer úgy véletlenül észbe jutott, hogy van. De nem is volt kíváncsi semmire. Mennyei békesség, harmónia, csönd takarta be, mint valami puha, isteni szőnyeg, mozdulni sem volt kedve, édes, erős föld- és virágillat lengte körül s fölötte olyan szeliden, mosolyogva és tisztán ragyogtak a csillagok. De balkarja elzsibbadt s ekkor kénytelen volt megmozdulni.

Mint a villámcsapás, gyult ki agyában a világozóság. Ráismert a bokor sötét szilhuettjére, a magas, komor, fekete templomfal sulyos tömegére s keze a harmatos föben megtalálta a revolvert. Él, él, áramlott föl benne a diadalmas öröm, de rögtön el is csitult.

— Most már igazán agyon kéne magamat lőnöm — gondolta —, hiszen már átestem rajta s olyan egyszerű.

De érezte, hogy nem tudja visszahozni azt a reitentes pillanatot s nem is érdekelté annyira

Néjmarc 1928. aug. 25. 192. n. 14.

a halál. Erdemes? — Hiszen én meghaltam, mint ahogy nem is lehetett másként, csak hogy most újra születtem egy vagy két nap múlva... Tízezer év, vagy egy nap nem mindegy-e? Viszszatértem a földre s újra kezdek mindent...

Eszébe jutott Lia. Uristen, az a leány hogy virraszt most, vagy talán az ő szobájában ül és a könyvekre, papirosokra borulva alszik... És ő itt van a csillagos ég alatt s nem ment haza, nem foghatja meg a kezét, nem nézhet mosolyogva nagy, szomorú szemébe, neki már nincs haza, kitagadták s ha a sors nem olyan játékos, már itt heverne mereven, hidegen s Lia hiába várná az üres szobában...

Fejét térdére hajtva zokogott. Mintha a bánat egész tengere szakadt volna föl benne, a kivertés, megnemértés, szeretet, megbocsátás valami különösen fájdalmas keveréke, valami olyan mindent kiengesztelő, megváltó zokogás, ami megmossa, megerősíti, megföhériti az ember lelkét, mint a meleg nyári eső.

Ez a sirás végigringatta György szemét előtt egész életét. Száz és ezer elfelejtett emlék, apróság, arc, hangulat villant föl a lelkében. Egy szőlőlugas a régi házban, ahol Liával karikát hajtva futnak végig. A nagy diófa, alatta vén pad, apjuk fűzfásipot készít, kis, csontnyelű kisével verogeti a vesszőt, ő a padon ül, Lia előttük áll s mindketten lesik a csontos, gyűrűs ujjak munkáját. Körtét szednek a magas körtefáról, fönt, a létra tetején áll a kocsis, lent az öreg irodaszolga, kötélén huzzák le s föl a kosarat s ez érdekes és nagy esemény. Nagyapjukhoz utaznak, a vonat ablakain beárad a buja nyári levegő, összeborzolja a hajukat s odakint a Balaton ezüstösen csillogó háta, a csucos kék hegyek s az iszapban lustálkodó bivalyok friss, fekete foltjai váltakoznak, apjuk cigarettázva mosolyog s a bivalyokról beszél. Állomások, szénfüst, harangjelzés, napfény, tányéresengés... Apja mind egyiküknek választ egy celluloid dobozkat,

amelyben piros cukor van s aztán sietnek vissza a vonatba. Meredek, koromsötét utca, dühöng a szél, végigvonit a harsogó fakoronákon, az eget szüntelenül lobogó villámok hasogatják keresztül s kék és narancsvörös fénnel világítják meg a hajlongó fákat s összebujt parasztházakat. Hárman mennek hazafelé, Lia baloldalt, ő jobboldalt fogja apja kezét, egyikük sem szól semmit, szívük nehéz és rettegnek: apja eljegyzéséről mennek haza. Friss téli délután, a vonat gőzölve áll a kis állomáson, ő lelép, megindul vigan az estébe burkolódó fehér faluba, haza, lábai alatt csikorog a hó s fűtyörészése csengő visszhangot ver az ünnepi némaságban, egy-egy faágról nesztelenül omlik le a hó: karácsonyi vakációra érkezik. Puha, fehér vattamikulás a karácsonyfa reszkető kincsei és lobogó gyertyái között, a szoba tükröktől visszavert fényben uszlik, odakint ünnepelő legények pisztolylövései durrognak. Kopott szobában fekete kendővel letakart fekvő asszony a diványon, azután zürzavar, a románok elől visszavonuló vörös hadsereg deroutja, autók, szekerek dörgése, röpdögő orgonázik, egy masírozó orosz zászlóalj végtelen, vonító kardala s az asszony mozdulatlan: édesanyja. Napok, éjszakák, álmok tervek, egy sima, fehér leánykéz puha vonalai... Örült film pergett le előtte s ő csak hagyta, nézte, ült a harmatos fűben fölhuzott térdekkkel, térdére nyomott arccal és csöndesen sirt.

Most elérkezett az ideje annak, hogy mindentől örökre elszakadjon. A forradalom: minden konzekvenciának lelkiismeretes levonása — s ez nem jár fájdalom nélkül. De megsiratni a halottat szabad, halottal aludni azonban lehetetlen. Ime, a halottak, akiket lelke legmélyére temet, oszolianak békével, de bármilyen kínos is, el kell földelni őket, kihordani könnyörtelenül, hogy meg ne rothasszák az akaratát.

Előbbi élete meghalt. El kell temetnie.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 26.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KÖRVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 29

Amikor derengeni kezdett a reggel s a hűvös levegőből kicsapódó vízpára teljesen átmedvesítette a ruháját, fáradtan fölkel, zsebredugta revolverét s nehézkes léptekkel kibotorkált az utcára.

Az égbolt lila selymén még átütött egy-két sápadó csillag. Az utca házsorai dideregve bujtak meg a kemény, kék levegőben feketéllő akácok és szederfák alatt. Szerke zengtek a kakasok és a piactéren nagy fehér kutya baktatott át. Itt-ott már eszegett az ébredő fecske, valahol pacsirta szólt magányosan, egy férfi kedvesen belepitty-palattyolt s nagyon messze, az erdő felől, megszólalt a kakuk.

György állt és nézte a néptelen, hideg utcát.

— A hajnal rideg — gondolta már nyugodtan —, fázik tőle az ember, de mégis csak hajnal. Itt nem lehet komédiázni. Itt csak az akarat segít. Ma megpróbálok élelemhez jutni, ha nem sikerül, az se baj. Fő, hogy meg ne találjanak. Aztán nekivágok az utnak, ha kidőlök: lefekszem, tán itt-ott kocsi is lesz, amely elvisz egy darabon.

— En tegnap meghaltam, a tegnap meghalt számomra. Ami fáj, majd elmúlik. Nincs mit tehetóriázni. Maxim Gorkij is volt esavargó.

Zsebéből előkötört egy szál cigarettát s nézte a még néma, alvó falut, a közalapítványi épület magas tetejét és a déleeg, arisztokratikus, zárkózott fenyők csucsait. Didergett a vékony ruhában s szívta cigarettáját.

Lassan világosodott.

Egész nap nem evett és nem ivott, de nem törődött vele. Ült a fűben és gondolkozott. — Most böjtölök — gondolta —, de legalább ellintézek mindent.

Dél felé, amikor a nap már forrón sütött, megint elaludt. Egészséges és mély álmom volt az, olyan emberek álma, akik rendbehozták a lelkiismeretüket. Most már nem bánta, akármilyen lesz is vele, belenyugodott abba, hogy ő ezt a sorsot hordja magában gyermekora óta, amikor nem akart köszönni s nem sírt, ha megverték.

Amikor délután fölébredt, teljesen nyugodtnak érezte magát. Nem volt vig, de nem volt szomorú sem. Cselekedni szeretett volna valamit, emberek közé vágyódott...

— Milyen érdekes is — gondolta —, néhány lépésre tölem járnak-kelnek, mennek a mezőre, ledőlnek délutáni álmukra, esznek, söprik az udvart... S én itt egyedül csodálkozom rajtuk. Meg kellene nézнем őket.

Kinzó éhséget érzett s minduntalan tányeresőrompölést, ételszagot hallucinált. Egy-egy pillanatban szinte várta, hogy megjelenik Lia s jelenti: „Gyurka, kész az ebéd!” Ezen egy kicsit mosolygott is. Rágnujtott, elnézte a cigarettá füstjét, amint kéken hajladoz a napfényben. S megint megröhanta a vágy: embereket látni, kezet fogni velük, beszélgetni, hallani őket...

S eszébe jutott Margit.

Azóta, amikor a mulatságon találkoztak, többször meglátogatta délutánoként s olyankor mindenről nagyon komolyan beszélgettek. György iradalomról, politikáról, földkérdésről, vallásról beszélt a leánynak s az mindent hálásan, nagy érdeklődéssel fogadott. Amikor György látta, hogy Margit okos feje milyen önfeledten hajol előre, kék szeme milyen gyönyörködve túrul a soha nem hallott s nem képzelt szabadságra, elhatározta, hogy forradalmárt nevel belőle. Még fanatikusabban, még nagyobb lelkesedéssel fejtegette gondolatát. Megragadott minden alkalmat, hogy hazugságokat leleplezzen, szépségekre rámutasson és a gyávaságot, önzést, kicsinyeséget maró gunnyal ostorozza. Néha valóságos szatirákat rögtönzött. Különösen a nők kicsinyességét, apró haszonlesését, irigységét s tartalmatlan hiúságát ostorozta kinondhatatlan kéjjel, ugyanakkor, amikor az élet középpontjának a nőt, az anyát tette. Gyakran nagyon őszintén kigunyolta Margitot is, ami a leánynak rosszul esett, de bármennyire szegyelte is magát, nem tudott haragudni érte. Tetszett neki, hogy György nem ismer tekinthet. Semmi sem volt előtte szent, nem kiáltotta még önmagát sem s az az izzó sóvárgás, amellyel a tökéletességbe vetett hiten csüg-

Népszerű 1928. aug. 26. 193. n. 23.

gött, gyakran lendítette költői elgondolások magasságába.

Ezek a beszélgetések mindig megerősítették a fiút, büszkeséggel töltötték el s gyakran szinte meg tudta volna simogatni a leány okos, nyugodt, sima hajjal ékes fejét, mert olyan elmerülten hallgatta s szinte visszacsugározva a fényt, amelyet öreá vetett, megláttatta saját erejét és tisztaságát. Ezekben a napokban Margit volt egyetlen közönsége, tanítványa és barátja.

Egyszer Adyról beszélt, akit a leány nem ismert. Ez a téma a dolgok végtelen sorát rebtentette föl s György végül egy-egy saját versét mondta el a leálynak. Margit esodálkozva hallgatta. Egész lelke a szemében világított. S a fiú föllekesült, szebbnél-szebb versek jutottak eszébe, közben bealkonyodott és a félhomályban csak a hangját lehetett hallani. György akkor megtudta, hogy Margit rendkívüli embernek tartja őt s ez őriássá növesztette.

— Maga nagy költő, Gyurka.

— Nem vagyok én költő — mondta György.

— Csupa véletlen, hogy verseim vannak. Nem akarok én verseket írni.

— De, de, maga költő!

— Ha az olyan egyszerű lenne, mint ahogy maga elképzei...

Majd meg elmondták egymásnak, hogy milyen a családjuk élete. György arcán ilyenkor mindig eszomoruság és undor felhőzött. Margit megértette és sajnálta. Az ő családja sivár, ganajturó, rideg, csupa-pénz és csupa-has életet élt, mint a főbbi jómódu parasztesalád. Az öreg Földi gyakran fámlolygott tökrészen a faluban, egész életében nagy borissza, parancsolgató, disznókereskedésért lelkesülő, igazi sivár ormánsági paraszt volt, akkor is gögös, amikor rőfögve hentergett a sárban. Földiné viszont kövér öreg asszony volt, elkecseregett, dühvel üldözött minden található könyvet, képet, jókedvet, dalt és vidámságot, a Bibliát rágta s órákig tudott pörölni rikácsolva egy kicsi trágya miatt az utca közepén. Györgynek gyakran eljajgatta panaszait s undorító fokhagymaszagot árasztva maga körül, az „utolsó napról” és „az Ur eljövételéről” beszélt, megarról, hogy Margit milyen lusta. A fiu rendszeren menekülve surrant be a leányhoz, hogy ne találkozzék velük. Margit vidáman mesélgette, hogy milyen harcok árán tudta magától

távoltartani a kéroket, akiket szülei hordtak a nyakára, persze, a háta mögött mindig előre megegyeztek az üzleti kérdésekben s ugy akarták kezelni a leányt, mint holmi eladott üszőt.

Jó barátok voltak s örültek, ha találkozhattak egymással.

Margit kevésbeszédü leány volt, akadozva ejtette a szókat, mert iparkodott pontosan kifejezni magát. Általában volt benne valami a parasztok megfontolt nyugalmából, nehézségéből és alapjában bizalmatlan is volt. Büszkesége sem engedte, hogy többet mondjon a szükségesnél. Hajlana volt nagy dolgok elképzelésére, ha kínálkozott hozzá logikus alap. Rá is, mint minden asszonyra, elsősorban a fülén keresztül hatottak az emberek, így György szavai mindig ünnepi díszbe öltöztették a lelkét s napról-napra mélyebb ellentéteket ástak közte és a környezete között.

György türhetetlen vágyat érzett, hogy lássa Margitot s elmondja neki az eseményeket, amelyekbe sodródott. Buesut akart venni tőle. Ismét egy nő, aki megértette s akitől bucsuznia kell. Csodálatos, többnyire nők értették meg. Talán mert a nőknek erős a fantáziájuk. Ott akart ülni még egyszer illatos szobájában, látni megnyugtató, sötét ruháját, domboru homlokát s kék szeméit, hallani halk, meggondolt szavát... Igen, de ilyen gyürönten, éhesen, borotválatlanul!

Elszégelyelte magát.

Átvágott egy kerten s kijutott az utcára. Ebben a mellékutcában volt Margiték csinos kőháza, magas, világos ablakokkal s az ablakokon fehér függönyel. Ezekben az utcai szobákban tanult, tanított, varrt vagy olvasott Margit, az öregek, paraszti szokás szerint, a konyhában szoroskodtak volna akkor is, ha ötven berendezett szobájuk lett volna. Az utcán ragyogott a délutáni nap s a baloldali házsorokat fényben fürdette, a jobboldalit ellenben mélyen ragyogó árnyék takarta. Az utca végén aranyzöld fák ragyogtak s egy falka lud, mint apró kékesfehér vitorlák csapata, libegett a fényes porban. Egy szalmatetős ház előtt toprongyos, piszkos vénasszony állott. Három gólya magasan keringett a felhőtlen égbolton.

Csönd. Lehetett vagy öt óra:

(Folytatása következik.)

1928. aug. 27.

147

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

30

Margit maga nyitott ajtót. Ahogy meglátta Györgyöt, arcán és szemén az öröm szelid ragyogása suhant át, mosolygott s megfogva a kezét, gyöngéden behuzta az ajtón.

— Már tegnap vártam — mondta az ő saját-ságos, lelkendező hangján, mintha többet is tudna mondani, de szégyell.

György leült szokott helyére. Nagyon fáradt és kimerült volt s kissé szomorúan nézte Margitot, aki előtte állt, az asztal szélére támaszkodva. Kedvesen magasodott föl a leány jól megtermett, egészséges, formás termete az ablak fehér függönye s a bordó asztalterítő háttérén, a tulsó házsorról meleg aranyárga napfény reflexe verődött gondolkodó arcára, sötétkék ruha, fehér himzett melleskötény volt rajta, amely erős, karsu derekán szorosra volt kötve s kiemelte kicsiny, formás melle domborúságát és csipője fejlett vonalait. Lábán fekete harisnya, fekete félcipő volt ma is, mint rendszeren, simára fésült haját csatt fogta össze, hátul leomlott a derekáig s feje ragyogott a sárga nap és bordó terítő kettős fényében. Finom profilja: a domboru homlok, egyenes orr, keskeny száj és akaratos áll vonala, kirajzolódott az ablaküveg sokszintű selymén. György sokáig nézte s tudta, hogy évek múlva sem felejtí el ezt a képet.

— Tegnap? Tegnap nem jöhöttem.

— Lia volt itt tegnap ilyentáiban, magát keregte, nagyon ideges volt, hamar elment.

— Engem keresett! Mit mondott?

— Semmi különöset. Csak amikor elmondta neki, hogy négy napja nem láttam magát, akkor jegyezte meg, hogy maga reggel elünt s nem találja az egész faluban sehol.

— Tehát kerestek — gondolta György, mosolygott s valami kárörömféle kuncogott a lelke mélyén. — Bizonyosan tudják, hogy revolvert is hoztam.

Egy darabig hallgattak. György arra gondolt, hogy holnap már messze lesz ettől az ismerős szobától s messze lesz Margittól is, mint a többi Margitoktól s már most is olyan messze van tőle, olyan szomorítóan messze.

— Én tulajdonképen bucsuzni akarok most magától — mondta könnyedén — s ezt vegye kitüntetésnek, mert nem bucsuzom el senkitől magán kívül.

Margit meglepődött; a füle fáradtnak látszott, szeme alatt mély sávok húzódtak, borotvátalan arca sápadt volt, szája sarkában két fanyar, alig látható vonás húzódott meg, fehér nadrágja, szürke kabátja gyűrött volt. Mai különös megjelenését önkéntelenül Lia tegnapi idegességével kapcsolta össze.

— Miért? Hogyan? — kérdezte tágranyilt szemmel.

György keserűen nevetett.

— Ugyan, Margitka, mi különös van ebben? Elmegyek, isten hérével.

— Hová? Miért menne?

— Különös véletlenek — mondta lassan, mosolyogva —, csak az történik, amit titokban magam is akartam, ámbár nem egészen így. Sokat gondolkodtam s most leszámoltam mindennel. Az éjjel még megbujok valahol, holnap hajnalban pedig elindulok Pécsre. — Nézte az ablak ragyogó négyszögét s elmerengett. — Látja, így kell csavarognom hontalannul, senki sincs, aki... Ehh. Nincs otthonom. Ki az én apám, ki az én anyám, kik az én testvéreim? Ezt kérdelem én is néha. Nagyon nehéz sor ez, Margitka, olyan, mint a bélpoklosság.

A leány összeszorította az ajkát, jobblábalval ütemesen veregette a padlót s hallgatott.

— Tudom, hogy jobb vagyok, tisztább, mint mindnyájan körülöttem s mégis kételkedem magamban, mert hátha nekik van igazuk, annyian tévednének? Az lehetetlen! Ugy szeretem őket s mégis eltiltanak maguktól. Most tovább kell mennem, hogyan, hová, még nem is tudom. Azt az egyet tudom csak, hogy én már mindenütt megbélyegzett leszek.

Most már nem mosolygott.

Margit lassan le s föl lépegetett a szobában, de semmit se szólt. Kís idő múltán a füle ismét beszélni kezdett.

— Kidobtak. Az apám kidobott. Nem keltek. Én hát elmentem s el fogok menni. Ez az én sorsom, nekem egyedül kell iennem, mert

Néjner 1928. aug. 27.

194. n. 14.

magamat zártam ki az emberek közül. De hát miért kell nekem annak lennem, aki vagyok? Miért kell konzekvensnek lennem önmagamhoz? Miért nem bírom éppen én a hazugságot s miért kell éppen bennem élni a tökéletesség utópiájának?!

Hangja fájdalmasan csengett, fejét lehajtottta.

— Ez ellen azonban nem lehet tenni semmit. Csak egy út van: a következetesség útja. Minden apró fájdalmat ki kell irtani, mint a gyökereket, hogy meg ne kötözzék az ember lábát. Utálom a prédikációt, cselekedni kell, élni kell. Meghalni? Ha az lenne a sorsom, meghaltam volna. De nincs kibuvó, nem lehet hazudni, szökní, kertelni, az élet megragad a kabátodnál, visszaránt s a szemedbe kiált: hahó! Előbb elvégzed a dolgodat, aztán elmehetsz.

Mosolygott.

— Ha visszamennék és táncolnék az ő muzsikájukra: hazudnék. Azt pedig soha! Így hát nekivágok a világnak. Ahol nem kellek: kidobnak; ahol kidobnak, onnan továbbmegyek. Olyan mindegy! Annyira nem fontos. Hogy most az egész rokonságom, minden ismerősöm örömmel megtagad: olyan semmiség. Hogy nekem ez nehéz, kényelmetlen, fárasztó, hogy éhezni, fájni fogok talán, megvetnek, elkerülnek, elnéznek fölöttem: lényegtelen. Egy lényeges. Hogy a gazemberek elszántságával tudják következetes lenni... halálig.

Föltekintett s mosolygó pillantása találkozott Margit magábamerülő arcával. A leány

perceről-percere izgatottabban járt ide-oda a szobában, homlokán apró redők vonaglottak, karjait összekulcsolta a mellén, mint aki hipnotikus álomba esett. Aztán az ablakhoz megkezdte a kezét összefonta s hátul a fejére szorítva emelte két karját, kinézett a sötétedő alkonyra. Sokaig maradt így. A esőnd végül nyomasztó volt. Györgyre szomorúság borult, előregörnyedt s hiábavalónak érzett mindent.

— Tán jobb is lett volna, ha nem jövök el — mondta keserűen. — Összehordtam itt tücsök bogarat. De hát jól esett s nem tudtam parancsolni magamnak. Ne haragudjon, hogy utattam.

Margit megfordult s komolyan nézte György arcát. Ő mosolygott.

— Most hát el is megyek — szöktetett — lehet, hogy valamikor találkozunk még.

— Nem, ne menjen — mondta sebesen és határozottan Margit, karjait lebocsátotta, nekítámaszkodott az ablakdeszkának s mereven a cipőjébe bámult.

— Nincs értelme, hogy maradjak.

— Nem, nem, várjon még! — suttogta alig hallhatóan. — Nem untat... S én is akarok még valamit mondani.

— No, hát addig várok.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 31

Margit összeszorított ajakkal hallgatott. Sokáig nézett maga elé, arca fehér volt, karjait ismét összefonta.

— Nem, nem tudom elmondani — mondta végül izgatottan s elment az ajtóig, meg megint vissza az ablakhoz. A nap már lenyugodott és odakint sötétzöld és narancsszínű ragyogás derengett az égen.

— De hát mit? — firtatta György. — Mit akar mondani? Szóljon.

Margit folytatta ideges sétáját. Néha-néha erőszakolt ki magából egy mondattöredéket.

— El kell mondanom valamit, de nem tudom. Nem, nem mondhatom el. Jobb, ha hallgatok. Kinevet érte. De nem tudom elhallgatni se. Mit csináljak... Mégis elmondom. De félek, hogy kinevet...

— Nem, igazán nem nevetem ki!

— Gyurka, — és nagy lélekzetet vett — én... Én... De inkább el se mondom!

Szótlanul járt ide-oda a szobában. György szomorúan, kissé bosszusan mondta:

— Hát jó... Ahogy gondolja. De akkor meggyck is.

Erre Margit ijedten megállt az asztal tulsó felén s olyan mozdulattal, mintha meg akarná fogni Györgyöt, támaszkodott az asztal szélére. Arca még sápadtabb volt, mint az imént, szemei komorak, homloka redőzött. Birkózott önmagával.

— Ne, ne még! Várjon, mindjárt... Igen, hát jó, én nem bánom, elmondom magának. — Ismét járkálni kezdett. A homály teljesen ráborult a szobára s már-már alig lehetett megkülönböztetni a vöröset a feketétől, csak a fehér függönyök, az ablak négyszögei, a fenyőfa-padló s Margit ide-odasuhanó fehér köténye világított a szürkületben. A leány mozdulatok nélkül beszélt, nagyon halk, lefojtott hangon, mintegy révületben, amelyen átizzott az izgalom remegése. — Én megvalóltam magának, hogy nagyon szeretek valakit.

Nem tehetek róla. Eddig nem tudtam, mi a szerelem, nem szerettem senkit. Nagyon büszke voltam, de már nem vagyok az. Mert lehet, hogy ez a valaki engem sohasem szeret. Nem is tudja, hogy én mit érzek, hányszor jut eszembe naponta... Hogy milyen különös jó érzés volt, valahányszor kezet fogtam vele, vagy ha a közelemben volt. Nem is tud róla... Néha éjjel után kettőig, háromig is olvasok s nem tudom, mit is olvasok tulajdonképen. Most már elmondom magának, hogy valakit követni tudnék a világ végére is és ezt azelőtt soha nem éreztem... Gyuri, én nagyon szeretek valakit!

Megállt, küzködött a szókkal, majd ismét megindult.

— Nem tudom kifejezni magamat... Nem is tudom, mit érzek, valami olyan ez, hogy örökké csak futni szeretnék lélekszakadva, mert valami úgy hajt, űz és olyan boldogtalan vagyok, de mégis jól esik ez a boldogtalanság. Fölsóhajtott, mintha megkönnyebbült volna.

György csalódottan bámult maga elé. Miért érzett csalódást? Mert ebben az ő mostani állapotában egyéni ügyeivel traktálja a leányt? Kegyetlenül fáradtnak, éhesnek, mosdatlan-nak, távollevőnek érezte magát. S most egyszerre méginkább messze zuhant innen. Udvarián, lappangó gunnyal mondta:

— Szép, hogy így beavatott a titkaiba, főként most, amikor ugyis utóljára látjuk egymást!

Margit arcán átvonaglott valami.

— Ne beszéljen így — suttozta, ismét az asztal tulsó széléhez támaszkodott, fejét lehajtotta és a teljesen lehulló alkonyatban alig hallható hangon folytatta:

— Ez rosszul esik nekem... Vagy, hiszen egészen mindegy. Nincs már büszkeségem, nem rendelkezem már magammal. Nem bánom, akármi történik. Gyuri, én szeretek valakit, egész lelkemmel szeretem, Gyuri, én szeretem magát...

Dermedt, nehéz csönd zuhant rájuk. Margit állt az asztalnál lehajtott fejjel, nyugodt volt, mint az elítelt, aki már bárd alá hajtotta a fejét és egész életének minden misztikuana, nagyszerűsége, szépsége és fájdalma átrohan

Néprövel 1928. aug. 29. 195. 2. 12.

rajta. S amit így egy pillanatban lelkébe fogad, az maga az örökkévalóság.

György meggörnyedten bámult maga elé. Eleinte nem hitt a fülének, később úgy érezte, hogy gunyos játékot üznek vele. De azután látta Margit mozdulatlan, néma, szelid alakját magával szemben, mély lélekzetet vett, hogy szinte szétrobbant a mellkasa, fölemelkedett ültéből és mintha mindenestől fölborult volna az élete, nézte Margitot. Érezte, hogy az alap, amelyre eddig mindennel szemben helyezkedett: nincs többé. S szeretett volna leborulni a leány lábaihoz.

— Engem... szeret? — dadogta.

A leány némán, lehajtott fejjel állt előtte.

Nem tudtak szólni semmit. Életük e fenéges pillanatában torkuk összeszorult és mellük nehezen szívta be a levegőt. Aztán György lassan, ösztönösen elindult Margit felé az asztal mellett és a leány alázatosan várta. Amikor György a vállára tette a karját, érezte, hogy egész testében remeg. Lassan magához vonta, hátrahajtotta a fejét és a fehér arc most szembenézett vele, nagy szemei némán rajta függtek, a reszkető, ruháján keresztül is forró, ruganyos test könnyedén hajolt felé és a szájuk szomjasan, áhitatosan és remegően tapadt össze.

Amikor szétváltak, sokáig mosolyogva néztek egymás szemét. Már-már alig is láttak többet. Egészen besötétedett.

— Te drága kis leányom — mondta György, és ezt a négy szót alig tudta eldadogni meghatottságában.

Egymáshoz simulva álltak az ablak előtt s a végtelen csöndben egymás testének áramló, lüktető vérkeringését, vágyódó reszketését, ruganyosságát és tüzet figyelték. Bámultak ki az esti égboltra, mintha így összeölelkezve valami nagy kapu izgalmas megnyílását lesnék, amelyen át a végtelen, örökkétartó és soha nem sejtett boldogságba lépnek. Körülöttük már sötétbe veszttek a butorok, kint az utcán rég elült a hazatérő csorda lármája s kolomp-szava, a szemben levő udvaron nem járt le s föl a kutyám fekete vonala. Este volt, nyár volt, egyedül voltak, akik végre megtalálták egymást ebben az emberrengetegben, hogy soha többé szét ne váljanak. Nem szóltak egy szót sem. Testetlenül könnyűnek, átszellemültnek, tisztának, szépnek érezték magukat és egymást. Ezek az érzelmek hiába akartak volna szavakba formálódni. Aki az életet teljesnek, harmónikusnak, megkoronázottnak érzi, az abban az ünnepi pillanatban szólni nem tud.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 30.

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 32

György a karjával érezte Margit derekának izmos karcsúságát, a fehér, simára vasalt kötény fodrait, arcán érezte a haját és sima, meleg arcát, combjával szemérmesen hozzá-simuló combját. Testének és ruhájának olyan illata volt, mint juniusban a réteknak. S kedvesen gömbölyű, puha s mégis erős karjával magához szorította Györgyöt, mintha anyja, szeretője és testvére lenne egy pillanatban.

— Nem bántad meg, amit mondtál? — kérdezte végül a fiu.

— Nem — suttogta Margit s szorosabban ráfonódott —, soha nem voltam ilyen boldog.

Később lefejtkezett róla s megfogta a kezét.

— Mit akarsz most?

— Nem tudom. El kell mennem. Késő van. Anyád is bejöhét akármikor... Valahol meghuzódom éjszakára s holnap...

— Én gondoltam valamit — mondta merészen a leány. — Maradj itt nálam. Menj be a másik szobába, én is mindjárt itt leszek. Jó? Akkor aztán mindent megbeszélhetünk.

Györgyöt előntötte a vér.

— Margit — sugta a fülébe s reszketett s meghatottan fogta a kezét —, Margitkám, levontad te az összes konzekvenciákat? Tudnál te az enyémmé lenni... másképp is, ha akarnám? Margit fojtón, szorosan átölelte, hozzátápadt, úgy, hogy ajkuktól a térdükig összeforrtak, mint két egybeöntött bronzfigura. Aztán csöndesen kopogó cipőivel kisuhant a szobából.

A fiu leült a divány sarkába, tenyerébe hajtotta a homlokát s iparkodott, amennyire lehetséges, nyugodni lenni, vagy legalább is annak látszani. Még szédült a fáradságtól, éhségtől és szomjuságtól, amikor máris uj és hatalmas élmények ömlottak át a lelkén. Nem tudott tájékozódni, nem tudta, mit is kezdjen holnap, de gondolkodni sem tudott, a leány illatos szobája körülvette, magáhozvonta, a sötétből minden oldalról az ő lényét érezte felémosolyogni. suttogni, áramlani... S, kar-

jaiban még ott reszkettek testének körvonalai, vállán érezte feje könnyű súlyát, arcán arcának melegét s hagyta, hogy ösztönei cselekedjenek, kikapcsolt magából minden mérleget, mindent, ami észmunka; most nincs itt helye semilyen latolgatásnak. Ugy kell cselekedni, ahogy a pillanat diktálja: őszintén.

És ma éjjel, még most, itt, övé lesz Margit.

A sötétben csak a szive dobogását hallotta.

Eszébe jutott az otthona, de készakarva lerázta magáról az emlékeket, mint csaholó, harapó kutyákat a vadkan, amely a sürüben vakon rohan vágyai kielégítése után.

Hatalmas erőt érzett magában, határosat a kegyetlenséggel. Nem bánta, akármilyen is azután.

Halkan besurrant Margit.

Már nem lehetett látni semmit.

A leány megfogta György kezét, melléereszkedett a diványra és szóltanul összesimultak. Sokáig gyönyörködtek így abban, hogy csak egymás kisugárzását, forró kezét, gerjedő testét érezték. Később azonban apró, szemérmes csókokat váltottak, amelyek mind hosszabbak, merészebbek s reszketőbbek lettek.

— Én még nem ismertem asszonyt — sugta György —, te leszel az első és utolsó, akit teljes szerelemmel szeretek.

Egyformán tiszták, ügyetlenek és szerelme-szek voltak. S összeforrásuk pillanatában egy végtelen másodpercben egyesültek az istenséggel. A fiu nem volt többé György, a leány nem volt Margit, föloldódtak egymásban s ugyanakkor lényükön átzuhogott élet és halál s a világmindenség.

Megfogadták, hogy el nem válnak. Milyen boldogság lenne mindig együtt lenni, együtt ébredni reggel, együtt feküdni este, össze-ölelkezve aludni s álmukban is megcsókolni egymást. Milyen jó lenne, ha György keresné a kenyeret, Margit varrná a ruhákat s tüzet rakna a kályhába este.

— Nekünk nem szabad elhagynunk egymást — mondta a leány.

— Együtt fogunk megöregedni és gyermekeink és unokáink lesznek — lelkesedett a fiu. — Azok már boldogabb korban élnek.

— Mert nagyon szeretjük egymást.

— De miből élünk? Átmegyünk Magyarországra, de miből élünk?

Néprajvs 1928. aug. 30. 196. sz. 12.

— Te kérdezel ilyet? — csókolta le a száját Margit. — Ketten majd összeszerzünk annyit, hogy megéljünk. Én is valamilyen hivatalba járok. Az a fő, hogy együtt legyünk. Hogy innen megszabaduljunk.

Igy tervezgettek s belemélyedtek a jövő legkisebb részletébe is. Ők máától fogva a természet törvényei szerint házastársak voltak.

Margit aztán az asztalról egy pohár hideg tejet hozott s megitta Györgyöt, mint valami gyermeket. Az ital fölűdítette, a hajnal kétségbeesítően közeledett s új lobogással vetették magukat egymás karjába.

Hajnalban megcsillant valami a szürkén derengő padlón. György revolvere volt, amely kiesett a kabátjából s mindenkitől elfeledve, tanuja volt nászéjszakájuknak.

V.

A főfőlügyelő kinézett az ablakon; szeme előtt ott ragyogott a mély égboltozat, a hatalmas fenyő sötétzöld kupja s távolabb a kis templomtorony. A délfelé haladó nap pazarul zuhogtatta fényét. De a főfőlügyelő vérrel átfutott szeme csak vad, egymásbafolyó színtelket látott, amelyeket nem tudott testekre bontani: az ég világoskékje mint sötétlila selyem dagadozott előtte s a fák koronái vérvörösén hajlongtak. Halántékain súlyos nyomást érzett. Feje zúgott s reszketett egész testében. Irtózatosan fölajzott idegei hirtelen elernyedtek, lüktető vére megreemtette, alig tudott megállni a lábán.

Fogalma sem volt róla, hogy mi történt.

Gépiesen kezdett cigarettát sodorni, hosszú ujjai reszketve tapogatták a sárga dohányt, mintha tőle idegen lények tétova csápjai volnának. Amikor a cigaretta elkészült, sokáig bámult rá, azt lehetett volna hinni: összetört

élete darabjait tartogatja, amelyeket összeragasztani nem lehet.

Aztán megdörzsölte a szemét, de nem tudta belőle kitörölni egy képet: György görnyedten, vontatottan huzza ki lábát az ajtó rejtő hája homlokába hull s arca komoran, merev a földre; aztán az ajtó kissé keményen csapódik. Amikor erre gondolt, egyszerre nem ellankadás ömlött el rajta, mint amikor gyerekkorában csínyen érte rettenetes apa minden tagját elállta a zsibbadás. Így zúg badozott most. Nagy erőfeszítésébe került, hogy kitalálja: mit is akar tulajdonképpen megcsavart cigarettával, végül gyufát gyújtott, de aztán megmagyarázhatatlan félelemből nem merte eldobni s nagyon sokáig megszólgatta öntudatlanul az ujjai között, amíg aztán hirtelen elhajította.

(Folytatása következik.)

1928. aug. 31.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

33

Talán századszor tette meg az utat, amely fehérre taposva huzódott az ablaktól a kályháig, amíg végre sikerült urrá lennie önmagán. Ekkor gondolkozni kezdett, anélkül, hogy gépies sétáját megszakította volna.

Tisztázni akarta a cselekedetet, elhárítani a felelősséget sajátmagáról s mennél jobban megmérte a tettet, annál mélyebben rögződött bele a meggyőződés: nem tehetett máskép. Nagy példák jutottak eszébe a rég elfelejtett történelemből, amikor apa megtagadta a fiát, rokon a rokonát, szerető a kedvesét. Egyszerre kiváló férfinak érezte magát, de ugyanakkor mélyen sajnálta is, hogy sorsa erre a nagyságra kényszeríti. Rendkívül szájalomraméltó embernek látta most azt a valakit, aki fáradatlanul le s föl kering a szűk, mogorva irodában s egész élete hasonlatos volt ehhez a szomorú keringéshez. — Milyen jó lenne meghalni! — sóhajtott föl magában s kibámult az ablakon.

Aztán tekintete ismét az asztalon heverő kéziratra tévedt s élesen jutott eszébe a két szörnyű sor:

*Feléd kiáltok a Kárpátok gyűrűjén át:
Testvér!*

S erre megint minden vér az agyára tódult, kezei ökölbe facsarodtak s hallatlan düh rohanta meg valami láthatatlan ellenség iránt. — Nem engedjük többé megfurni az ország hajóját! — jutott eszébe az átesempészett pesti lapból a cifra mondat. Ugy érezte, mintha egész Magyarország a vállára sulyosodott volna, mégpedig úgy, mint valami hegyekből-síkságokból formált térkép. S most már tudta, hogy kötelessége inkább az egész családját kiirtani, semhogy egyetlen anarchista megteremjen az ő gyávasága folytán.

De mégis... Mégis... miért jutott osztályrészül még ez is?

Látta a görnyedt fiut, amint lassan vonszolja ki lábát az ajtó résén... Hová megy? Mit akar? Büszke és nem fog bocsánatért könyörögni. Mikor jön vissza?

Talán... Hiszen nem rossz gyerek ez, vidám, nagylelkű, eszes, talán nem is kellett volna... Majd csak kigyógyul abból az átkozott betegségből, aminek ezelőtt hire sem volt, hanem a gazember agitátorok, a zsidók terjesztették el egész Európában, mint valami mételeyt.

Hanem az a térképforma valami ránehezedt a lelkére, úgy, hogy gondolkodni sem tudott. S megint csak be kellett látnia, hogy magasabb szempontból nem cselekedhetett másként; ki kellett kergetni a forradalmárt, jöllehet tulajdon fia.

Az élet szörnyű butának, kegyetlennek, bonyolultnak, unottnak látszott előtte; minden csontjában ólmos fáradtságot érzett, a szive nehéz volt, feje szédült, térdei meg-megroggytak. Szomorúsága úgy terült rá, mint a téli köd, nem látott tőle semmit, csak önmagát, forgott egyhelyben, nem mert elindulni s legszívesebben lefeküdt volna, hóba, örök álomra, fagyott nyugalomra.

Amikor Lia belépett, mosolyogva, csöndesen, hátrakötött fejjel, hogy ebédelni hívja, nyugalmat erőltetett magára. Ez az ő élcte, gondolta s nem menekülhet előle. Vigyázva dobta a kályhába az elégett cigarettavéget, odalépett az íróasztalhoz s lassan gyűrűs ujjai közé fogta a hélpoklos iratot.

— Ismered ezt? — kérdezte torz mosollyal.

Lia a fejét rázta. Egyetlen pillantással meggyőződött róla, hogy a verset ismeri s az a vers most nagy bajoknak lehet okozója. Félelemmel vegyes kíváncsiság tükröződött arcán s gondolkozás nélkül hazudott.

— Nem, nem ismerem.

— Akkor hát olvasd — mondta az apja s amíg Lia csodálkozva és elszörnyedve olvasta a jólismert sorokat, ő úgy mosolygott, hogy nemcsak erős, sárga metszőfogai, hanem a hátulsó aranyfogak is kilátszottak. Homlokán azonban függőleges ráncokba torlódtott a bőr.

— Mit szólsz hozzá?

A leány zavartan vállat vont.

— Mindig olyan exaltált gyerek volt...

— De ez már nem játék! Ez már nem tréfa! Hát nem gondolja meg az a kamasz, hogy ezzel

*Nepreva 1928. aug. 31.
197. n. 14.*

457

az én tisztességes nevemet szennyezi be! Mit bánnám én, ha ő akármilyen bolsevista volna, csak ki ne mondja, ki ne nyilvánítsa!... Mert én tisztességes nevet adtam neki s nem tűröm, hogy akárki meggyanusítson! Nem tűröm. Mátka. Hiszen mátká elég egy guzember besugása, hogy ujjal mutassanak rám. Ha pedig öneki nem ez a véleménye — mert mátká már véleménye van a szopósgyerekeknek is, az én időmben csak az apáknak volt véleményük, amit bírálni nem lehetett —, hát ha ő tovább is lázító verseket, meg nem tudom, niféle szennyiratokat akar boldog-boldogtalannak a fejébe verni... Hát én nem! Én nem adom ehhez a beleegyezésemet... Én nem segítem ezt elő... Akkor menjen innen! Az én házamban... Az én kenyeremet... Az én gyermekem... Soha! Inkább legyen földönfutó. Majd kijózanodik... Ha meg nem, hát ide be nem jön többet. Be nem teszi a lábát, még ha százszor a saját gyermekem is!

Libegve keringett az ablak és a kályha között, nagy lélegzeteket szívott dagadó mellébe, arca és homloka kivörösödött, csontos, gyűrűs kezei hevesen csapkodtak a levegőbe és végül annyira megdühösödött, hogy kiáltásaitól zengett az ablak. Lia fejét lehajtva némán hallgatta a kitörést. Végül a főfőlügyelő egyszerre elhallgatott, megdörzsölte a homlokát s egészen más hangon, alig hallhatóan kérdezte:

— Mit csinál most? Hová ment?

— Gyuri? — riadt föl a leány főprengéséből.

— Ugy láttam, elment, nem tudom, hová, nagyon sietett...

Egyikük sem beszélt.

Lia óvatosan kiment. Valamivel később apja is vette a kalapját s kemény, egyenletes léptei végigkongtattak a folyosón.

Az ebéd nehéz, fojtó hangulatban kezdődött. Gyuszi megkérdezte, hogy hol a bátyja, amire Lia titokban integetett neki, hogy hallgasson. Ezt észrevette Tóthné s most az ő rejtett tüszurásaival érdeklődött György iránt. Addig firtatta, míg a főfőlügyelő villogó szemmel le nem tette a kanalat.

— Ne izélj, kérlek... Legalább enni szeretnék nyugodtan...

— Talán csak megkérdezhetem, hogy hol van az a... kölyök! Nem én üztem el talán!?

— Igenis, te üzted el! — Ordította a férfi. S már hitte is, hogy György egyedül a mostohája miatt lett az, ami. — Temiattad van minden! Örökösen mindig temiattad!

— Enmiattam? Mi van enmiattam? — Meresztette ki színtelen szemét ártatlanul az asszony.

A főfőlügyelő átnézett az asztalon s vele szemben ott ásitott György üres tányérja, pohara s a helye. Élesen villant föl agyában a kép: a fiú vontatva huzza ki lábát az ajtó résén, komor arca előremered és homlokába omlik a haja. Egyszerre türhetetlennek érezte maga körül a levegőt, a butorokat, felesége gyűlölt ábrázatát, kihívó pillantásait, fölugrott, lecsapta szalvétáját s kemény léptekkel kiment a szobából.

(Folytatása következik.)

1928. szept. 1.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 34

Este, mint rendszeren, ma is lement az istállóba s elnézte szemefényét: a két finomtermetű sárga lovat, amint horkolva ropogtatták az abrakot. Már nyugvóra hajolt a nap, a fák néma koronái mögött rézvörös felhősávok lángholtak, az utca felől aranyos porfelhőt vert a hazatérő csorda s fönt, a magas égbolton fecskék és golyák keringéltek. Míg a kocsis elmondta a környék lóársadalmának a híreit, a főfőlügyelő arra gondolt, hogy estére bizonyosan megjön a fiu s belátja bűnét, bocsánatot fog kérni. Mereven mosolygott, szivta cigarettáját s megjegyzéseket tett a kocsis szavaira. Majd elment a vendéglőbe, ahol minden este kétszer két deci bort ivott meg a bérlő társaságában. Egyszóval: a legkisebb eltérést sem engedte meg életének attól a beidegzett, szürke formától, amely évtizedeken át megszokott, hideg kerete volt.

Kezdett megnyugodni benne, hogy minden elintéződik magától. A fiu hibázott, neki kötelessége belátni a hibáját és bocsánatot kérni. Nem rá tartozik a dolog, tehát nem terheli felelősség sem.

Csak amikor hazament s vacsorához ültek, döbrent meg ismét. Az asztalnál Lia ült csupán, az asszony és Gyuszi lefeküdt, György tányérja és pohara most is hideg csillogással várt az üres helyen.

— Mi az — szólt meghökkenve a főfőlügyelő —, hát még most sincs itthon az a gyerek?

Lia csak a fejét rázta s nem tudott szólni.

Halotti csöndben ültek. Rézi mezitláb sürgött körülöttük. Csak az evőeszközök csörömpöltek. És az étel izetlen volt, ámbar a főfőlügyelő se ebédet, se uzsonnát nem evett. Szinte érintetlenül kerültek vissza a tálak. A nyomott töprengésben hallani lehetett a lámpa tompa bugását.

Végre a főfőlügyelő rágyújtott, egyik lábát átvette a másikon s maga elé meredt. Profilja így a lámpa erős fényében megdöbbenően komornak, vénnek, vigasztalanul fáradt-

nak mutatta. Erősen hajlott orra, ráncokkal befutott szemesarka, mély barázdákkal keserüvé rajzolt szája, kissé nőies állának okos csuca úgy vált ki a sötét háttérből, mint egy Rembrandt-festmény. Apatikusan szivta a cigarettáját. Lia könnyes szemhéjai alól a lámpafénybe meresztette sötétbarna pillantását, halántékain erős nyomást érzett, nagyon álmos volt s a szemei fájtak, mintha kötöttüvel szurták volna keresztül őket. Minden szomorú zagyaság megfordult a fejében, kétségbesetlen hánykolódott a rossz előérzetek között, állandóan az anyjára gondolt s rettegett attól, hogy a bátyja valami tragédiát rendez s véresen hozzák haza. Akkor mi lesz az apjával, ezzel a szomorú, csalódott, tiszta öreg emberrel, mi lesz övele is, kihez megy esténként beszélgetni s mi lesz a könyvekkel, a versekkel, a ruhákkal, amelyek élettelenül lógnak majd és az a világ, ami a bátyját jelentette, megszűnik és megnémul?

De azért csak beszélt egyhanguan, oda sem figyelve, hogy mit. A főfőlügyelő sem hederített rá, hallgatta a jól ismert, duruzsoló, ritmikusan ömlő hangokat s a leány nem hagyta abba, hogy csak most ne némuljanak el a szavak, amelyek egyenlő másodpercekre szaggatják az időt. Már nagyon késő volt, szinte éjszaka, a lámpa halkán zugott, füledt volt a levegő és nem történt semmi.

Egyszer aztán elhallgatott a leány s lehajtotta a fejét. Percekig súlyosan hevert rajtuk a csönd. Majd anélkül, hogy odafigyelne, Lia fakó hangon szólt:

— Revolvért is vitt magával...

A főfőlügyelő nem szólt semmit. Lassan elnyomta cigarettáját és sóhajtott. Főállt, helyére akasztotta az irodakulcsot, György, üres helyére bámult.

— Most ki ad neki vacsorát, ha hazajön? — kérdezte, közömbösséget erőltetve magára.

— En még nem fekszem le — felelte Lia —, hátha... — és elhallgatott.

Apja bement a szobájába, a leány pedig visszaült a lámpához.

És az éjszaka órái egymásután multak s egyikük sem tudott elaludni. A főfőlügyelő testét égette az ágy, forgott, cigarettára gyújtott, majd megpróbált aludni, — nem lehetett.

Nijnov 1928. szept. 1. 1928. 12.

Különös és rettenetes játékot üzött vele az agya. Bárhogy iparkodott is elnyomni, éles képekben elevenült meg az a jelenet, amikor az első feleségét lefogatta a kocsisal s erőszakkal tétette kocsiára. Akkor történt ez, amikor az anya a törvényszék ítélete után sem akarta elhagyni a gyermekeit. Tiszta májusi nap volt, döngicséltek a méhek és illatoztak az orgonák s a kert csöndjét fölverte a félőrült asszony kétségbeesett sikoltozása. Ő a lépcsőn állt és reszketett. Most is látta magát. S ezzel a képpel különös módon összekeveredve, de éppen olyan élesen azt a másikat: a fiu nehézkesen vonszolja ki magát az ajtón, előrecsuklik és a haja a homlokába hull. Hiába ismételte el magában százszor is újra meg újra, hogy nem ő a hibás, Györgynek kell lemondania kommunista meggyőződéséről és bocsánatot kérnie, mert csak bujt és szégyent hoz az ő megöszült fejére és ő nem tehet semmiről, nem tűrhet kommunistát a födele alatt és: „*Nem engedjük többé megfurni az ország hajóját...*“ S a nagy zöld és barna térkép... Hiába volt minden. A fiu mégis csak attól az ő első asszonyától született, látta járni az első elindulás, idején, büszkélkedni az első nadrágban, meglevencedett előtte a békés, boldog mult és nem volt nyugta. Hajnalig vergődött a legszomorubb lelkiállapotban, míg végre összetörve elaludt.

Lia pedig mereven bámult a lámpafénybe s a mély zsongó csöndben utóbb úgy érezte, mintha más világban, valami idegen planétán lenne, ahol nincsen test, csak halkan suhanó lelkek vannak, amelyek belengik az éjszakát s testetlen testvérüké fogadják őt is. Már tudta, bizonyosan tudta, megérzései, borzongásai, a különös hangok, roppanások, suttogások, amelyek körülhúgták, megütötték a szívet: Gyurka már nem él. Nem tudott sirni, egész délután sirt már, könnyei elapadtak, bódító letargia nehezedett rá s csak ült, ült és várt... Miért várt, mire várt, amikor tudta, hogy ugyis hiába vár? De nem tudta ott-hagyni vagy eloltani a lámpát, kellett ez a

magányos fény abban a feneketlen és borzasztó sötétben, amely körülötte ezer misztériumával leskelődött. Kellott, hogy távoltartsa magától a rettegést, amely a torkára tette a kezét s bármely pillanatban megfojthatta... Nagyon késő lehetett, talán éjjél. Lia üres, zugó fejfel ült. Nem tudta, most mi lesz. Nem tudta, ezután mit kell gondolnia az életéről.

Nem tudta, merre induljon, valami bizonytalan félelem hatalmasodott el rajta, mintha az utóbbi időben elszaporodott betörésektől rettegett volna. Lassanként úgy érezte, hogy a szoba sötét zugából félelmetes szemek merednek rá, nem mert föltekinteni, a lámpa és a titokzatos hangok duruzsolása valami bő, szélesen áradó gyászinduló akkordjaivá vált, egyhangu ütemekre bomlott s körülfolyta, mint valami láthatatlan és hibázhatatlan tulvilági zenekar. Majd mintha finom hárfahangok pengénének. Egy pillanatra elsötétült előtte minden, szédülve hullt egy szakadék mélységei fölé, riadtan kinyitotta a szemét, előrebukó feje visszarándult s ekkor a szoba tulsó felén, az asztal mögött talpig fehérbe burkolt alakot látott, arcát fejérehozott kámzszerű lepel takarta el, magas volt és karcsu, mozdulatai nesztelenek. Két lépéssel közeledett Liához, úgy, hogy a lámpa élesen az arcába világított. S a leány ekkor megismerte, vagy inkább megérezte, hogy ez a szellem az anyja.

Meállt a lámpafényben, arcát kissé megemelte s az a jellegzetes, finoman gunyos, megértő, szelid mosoly játszott vékony szája körül, ami egy fényképen olyan nem mindennapivá tette, szép, mélytüzű barna szeme még mélyebbnek és intelligensebbnek látszott, jobbszemét kissé összehunyorította. Ugy látszott, mintha mondani akart volna valamit, mert ajka kissé megnyílt és pillantását derülten vetette Liára. Azonban hirtelen, váratlanul szét is foszlott, mint a köd és az arca, meg a szeme tűnt el utóljára.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

35

A leány csontja velejéig megdermedt, borzalom vacogtatta a fogait, félig ájultan az izgalomtól szerette volna látni mégis a jelenést, hallani a titkot, amit mondani akart, de ami megmaradt titoknak talán örökre. Mi volt ez, honnan jött ilyen megdöbbenő életteljesen, ilyen mosolyogva, okosan és könnyedén? Mit akart? Hivta talán? Irtózatot élet, irtózatot halál, szörnyű így egyedül lenni, szemben az ezerarcu istennel, aki mindig másként isten, mint ahogy a józan ész megrajzolja.

Lia falféheren, reszketve ült a helyén, mocanni sem mert s mégis szerette volna látni az anyját.

— Milyen jó Gyurinak — gondolta —, ő már mindent megoldott, minden fájdalomon túl van, számára nincs már élet és halál, ő már halott...

Vajjon szenvedett-e sokat, megsiratta-e őt? Zokogva kezdett sirni s a Miatyánk töredékei kóvályogtak a fejében, de szinte nem is volt öntudatos állapotban.

A lámpa csöndesen duruzsolva ontotta fehér fényét s ezen a fénykörön túl sötétbe burkolódzott a szoba.

De Lia csak várt, várt a gazdátlan teríték mellett és tépelődve sirt.

Másnap egyformán szótlanok és fáradtak voltak a reggelinél, a főfelügyelő némán höpölgette a kávéját, kimért lassúsággal sodort cigarettát s iparkodott közömbösnek látszani. Lia megkérdezte, hogy nem kell-e félni betörőktől, de feleletet sem várt. Egyébként minden megőrizte azt a látszatot, mintha semmi sem történt volna. Gyuszi iskolába ment, a konyhán folyt a munka, Lia takarított, Tóthné örült tempóban rohangált ajtón ki és ajtón be, a kocsis füttyörészve hordta be a vágott fát és a főfelügyelő cigarettázva járt le s föl az irodában. Ebben az elátkozott házban minden henegeve mutogatta, hogy átok nincs és csapás nincs rajta... mert micsoda botrány lenne abból, ha a világ megtudná ezt az esetet, hogy találgatnák az okot, hogy

csámcsognának a leglehetősebb föltevésében. Tóthné nem is igen tudta, mi történt, neki nem mondtak semmit, meg is sértődött érte. Lia és a főfelügyelő néma volt és komor. Mind a kettő roskadozott a rémllettől: hátha egyszer csak hozzák a fiu véres hulláját? Keresetéről szó sem lehetett, ez egyenlő lett volna a kényes ügy dobraverésével. Neki minden piszokban benne kell lennie — tört ki a főfelügyelő —, örökösen, mindig! De nem lehetett tenni semmit, várni kellett, várni és folytatni a gyötrelmes aggódást napokon át.

Lia mégis elnézett egy-két helyre, ahová a bátyja járni szokott. Nagyon sietett, rendkívül izgatott volt, karikás szeme szokatlanul nagy és riadt. Nem talált nyomot sehol. Elment Margitékhoz is: csodálkozóan-tagadó választ kapott. Eredménytelen körutjáról nem is szólt, le lehetett olvasni egész lényéről. Do hát hol lehet, merre ment? — töprengett órákon át hiába. Ez a nap is elment, a cseléd már nem is terített Györgynek, Tóthné pedig beteges fősvénységében fölhasználta az alkalmat, hogy még kevesebbet főzzön. Étvágya csak Gyuszinak volt. Elviselhetetlenné vált a bizonytalanság.

Ha már úgy kellett történnie, hogy meghalt, ha már a Tóth-család számtalan öngyilkos tagja ismét szaporodott eggyel s nekik szembe kellett nézniük még ezzel a csapással is, csak tudták volna, hogy megtörtént. Csak hozták volna már, ha még oly kétségbe ejtő lett volna is.

De a nap nyugovóra hajlott, eljött az este, a vacsora s ott ültek ismét ketten a lámpa mellett, gyűrött arcukon, tétova szemükben halálos fáradtság ólma nehezedett, a főfelügyelő Lia minden pillantásából mintha vádat olvasott volna, komoran cigarettázott s arca még vénebbé vált, még keserűbbé. Lia pedig rettegett az éjszakától, a csendtől, a magánytól, a szellemektől, az istentől és a betörőktől. Rettegett attól is, hogy hátha éjjel hozzák György holttestét.

A zárdában eltöltött esztendőket most hajtották fekte virágaikat. A rettegés egész skáláját variálta beteges, reszkető, talajtalan lelke.

A második éjszakán már aludtak. A főfel-

Nyírfa 1928. sept. 2. 199. 2. 23.

ügyelőt elnyomta a kimerültség, fáradt, eltörődött teste és lelke kábultan merült az álom langyos, sötét tavába, készakarva kikapcsolt magából mindent, ami számára még új szomorúságokat jelenthetett volna, különben is irtózott az erőteljesebb élményektől, azzal a makacs ökonómiával, amely középszerű emberben öröklik a lelki energiák fölött. Most is valami ilyen, a fölemésztődéstől való félelem üzte el a gondolatait, fájó emlékeit, lelkiismeretfurdalásait, szomorú kilátásait a holnapra, hogy megmentse ezt a már zörgő és rozsdásodó szerkezetet a tulterheléstől. Későn feküdt le s amint fájó, nyirkos tagjait kinyújtotta a paplan alatt, csakhamar nehéz álomba zuhant.

Lia csak féltizenkettőig virrasztott a lámpa mellett. Megpróbált valami ostoba és fölkapott regényt olvasni, de bármennyire érdekelte is Erdős Renée kerékbetört históriája és patetikus öndédelgetése, képtelen volt egyetlen szót megérteni. Kaprázó szeme szurt, feje hátul a tarkóján fáj, láta, karja, dereka: mintha kalodában ült volna órákig, gondolatai, mint a novemberi sárga, fojtó köd, áthatolhatatlanul gomolyogtak. Egy éles, körülhatárolt érzés volt csak, ami uralkodott rajta, esontja velejéig megdermesztette: a rettegés. Félte, hogy a hirhedt rabló, Györe Pista revolverrel lép be a csűrömpölő ablakon, hogy megvalósul most, még ebben az órában a kommunista köztársaság és őt, apját, Gyuszit fölakasztják reggelre a piactéren, egyszerűen azért, mert a forradalom számára csak akasztásból állott; majd meg valami zörejre fölremült, megfagyott benne a vér, hogy hátha a kedves bátyja elcsúfított holttestét hozzák, dobogó szívvvel hallgatódzott s már elképzelte azt a jelenetet, ahogy a csapzott, véres fejre omlik s hallotta a saját szavait és hangját. Éjjél felé dermedezett a tegnapi látománytól, fámlolyogva fölkelte, átment a lámpával a hálószobába, miközben nem tudott eléggé sietni, nehogy a sarkára lépjen valami sötétben ólálkodó rém, vagy megfogja a ruhája csücskét az anyja. Félíg magánkívül dobálta le a ruháit, ágyba bujt, fogvacogva imákat hadart, litániákat titkos bünökért, átkozta magát, esküvel fogadta, hogy mindenkit szeretni fog, a mostoháját is, soha bünt el nem követ, csak meg ne haljon, csak muljon el ez a rettenetes baj és a titokzatos éjszaka.

Azután elaludt és az álma zavaros volt, öntudatlan rettegés villanásaival teli és bódító, mint a mák.

Másnap reggel azonban sok mindent szégyelt abból, ami éjszaka a fejében megfordult.

Most már érthetatlenné vált György nyomtalan eltűnése. Sem az éhség, sem az álom nem hajtotta haza, nem hozták a holttestét sem, ismerősei nem látták... Talán meg se halt. Botrányt akar! Örökre elment ruha és pénz nélkül! Ez a legvalószínűbb.

A főfelügyelő mindenesetre úgy tett, mintha a flu meghalt volna. Komoran, megtörténvön az irodába, maga elé bámult, nem beszélt, menekült az emberek elől, a szokottnál is kevesebbet evett s ha Gyuszira pillantott, vagy az íróasztalán száradó halott ibolyacsokorra, szemébe könny szökött, elfordult, mintegy önmaga előtt is szégyelve gyöngeségét.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

36

Lia pedig lassan-lassan megnyugodott abban, hogy a bátyja él, hiszen, ha meghalt volna, az ebben a kis fészekben nem maradhatott volna egy napnál tovább titok. Remélte, hogy egyszer csak valahol fölbukkan. De azok a rettenetes éjszakák! Azok meglátszottak rajta. S azokkal az apró fogásokkal, amelyekkel a nő tud csak élni, hogy megbékítse halálos ellenségét, közeledett a mostohájához. Tóthné eleinte gőgösen és hidegen méregette a leányt, egytagu szókat mondogatott neki, de Lia alázatosan nem vette észre, hanem borzongva és sápadozva mesélte el az éjszakai szellemjele-
nést. Tóthné erre mindenről megfeledkezett. Színtelen szemei kéjes rémülettel kimeredtek, száját kissé nyitva felejtette, amint a nagyot-hallók szokták, habzsolta, itta az esetet, hátán borsódzott a bőr, babonás lelke soha nem álmodott mélységbe szédült. Hitt a számokban és a titkos jelekben. A küszöbökre mindenüvé patkót szögeztetett a kocsissal, bizonyos napokon bizonyos ételeket főzött, pénteken nem utazott, nem meszeltetett, nem tartott nagymosást, nem kezdett ruhavarrásba, csak jobblábbal lépett ki az ágyból, ha nyul futott át az uton, visszafordította a kocsit s hazament, rostát forgatott, ólmot öntött, előjeleket látott, előérzetei voltak, titkokat megálmodott. Főképen szerencsétlen házassága vonta rá még jobban a babona zsákját. Tóthné reszkető félelme nem ismert határt. Szinte ájuldozott. Mindig félt az első asszonytól, különösen azóta, amióta meghalt. Bosszuját állandóan a feje fölött érezte, ott lebegett, mint valami szörnyű szikla. Amikor Gyuszt szülte, a vajudas kinjaiban folyton azt sikoltozta, hogy az első asszony áll bosszút rajta. S most minden olyan borzalmasan egybeesett: a béli éjszaka bűnös csókja, György eltűnése, Lia meggyanusítása, stb. Egy álom, amelyet éppen a szellem megjelenésének éjszakáján álmodott: sorban kihuzogatta a saját fogait, ami szerinte halált jelentett... Egyáltalában, álmaiban örökké fogakkal bajlódott. Mindezt elmondta Liának, persze a tanító esete nélkül. Lia a körmét rágta, Tóthné resz-

— Lia, én azt hiszem, meghalok — mondta nyögve, szinte ájulásig feszülő izgalomban. S mint a villámcsapás sujtotta le az isten fogvacogtató félelme.

Később azt ajánlotta, hogy csináljanak ketten egy oltárterítőt, majd miért, miért nem, kijelentette, hogy egyedül csinálja meg ezt a jámbor ajándékot. Rögtön utána is nézett a *Die elegante Mode* öt-hat poros évfolyamában minden mintának. S a két nő csakhamar az asztalra könyökölve, vallásos áhitattal vitatkozott a richelieu, madeira satöbbi kézimunkák tömege fölött. Néha elsápadtak és reszkettek egész testükben.

Délután Lia egyszerű, csinos szalmakalapot tett a fejére, vette krokodilbörtárcáját s elindult a falu egyetlen boltjába, ahol pamutot, cernát, géptűt s más efajta szükséges apróságokat lehetett vásárolni.

Kicsattanó fényes nyári nap volt, az ég felhőtelen, a poros ut hamvasfehér, ragyogó aranyzöldek a fák, szikrázó fényugarak reszkettek a parasztházak ablakain, fecskék csiviteltek, tyukok kotkodácsoltak, csönd álmodozott a kihalt utcán, egy lomha szerb katona hatalmas testét lustán előregörnyesztve ment a kocsma felé.

Lia kizsarolt gyöngye szemét marta az erős fény, hunyorgott s azt hitte, megint a képzelet játszik vele s ez fájdalmasan ütötte szíve. Mert az ömlő napfényen a bátyját látta, amint csöndesen áthandukolt a piactéren. Amikor rövidlátó szemét összecsupve meresztette a hűgára, hirtelen megfordult s el akart sietni a templom felé. De Lia már örömmel vetette magát utána, csakhamar beérte a bizonytalan, lassujárasu fiut s melléje lépve, megragadta a karját.

— Gyuri — tört ki belőle a boldog szemre-lányas nagyon halkán —, meg se látsz?

György kelleetlenül megállt s ajkai körül nyugodt, fanyar mosoly játszott. Boltjával a földet piszkálta, ballábara támaszkodott s konokul nézett egy távol keringő gölyát. Lia

Mejzner 1928. sept. 4.
200. n. 14.

szorongva látta messzekalandozó, karikás szemét, borotvátlan arca fakó gyűröttségét, homloka makacs konokságát s egész tartásán a kimerültséget. Mintha egészen más lett volna, nem az, aki ezelőtt három nappal a testvére volt. S a leány, noha öröm repdesett benne, alig észrevehető megdöbbenést érzett, mintha kinyújtott keze hiába tapogatott volna, akit keresett: egyetlen gesztussal elérhetetlen távolságba lendült. Dadogva szorongatta a bátyja kezét.

— Hol voltál, mondd? Hogy tehetél ilyet? Most hazajössz, ugye? Jaj, mennyit sirtam, egészen megfájdult a fejem! Mennyi szomorúságot okozol! Gyere haza, gyere, hiszen olyan vagy, akár egy vadember. Szent isten, a ruhád milyen gyűrött, milyen piszkos a cipőd!

— Mint aki a sinék közé esett — mondta mosolyogva György.

Most mérhetetlen messzeségben látott mindent s hiába fájt ez neki, nem tudott, de nem is akart ellene tenni semmit.

Lia nem tudta, nevéssen-e vagy sirjon. Gyermekei lelke kacagásra készen várt minden groteszk, csiklandós dolgot. Ezért az első pillanatban már nevetett is, de a szavak mögött más is volt, mint groteskség, lapult ott egy kis keserű gőg is.

— Ne beszélj mindig olyan cinikusan — tört le benne az öröm. — Ha te tudnád, mennyit szenvedtem. Két éjjel nem aludtam semmit, csak vártalak, vártalak, ott ültem a lámpa mellett és minden olyan borzasztó volt. Ugy féltem a betörőktől, a kommunistáktól és a haláltól.

— Milyen ostoba kis leány — gondolta György. Egy pohár sör jobban érdekelte, mint összes rokonai s érezte, hogy kuszál össze a fejében minden gondolatot az ehség. Nemtörődömsége, csömöre, fáradtsága szinte leverte.

— Már azt hittem, valamit kárt tettél magadban — folytatta Lia zavartan.

— S ha tettem volna?

— Akkor én azt nem éltem volna túl.

— De hisz *hitted*, hogy... s mégis! — mosolygott a fiú gunyosan. De már el is szégyelte magát. Nincs jogom semmit követelni tőle, gondolta.

— De most gyere — mondta a leány egy kis szünet után —, gyere haza. Látod, milyen rossz tréfát izól te mindig. Beteggró teszed az embert. Siessünk. Hol ettél? Hol aludtál?

— Nem megyek haza.

Lia megdöbben csodálkozását látva, szenvedélyesen kezdte magyarázni az okokat. Hogy nem tür semmiféle beavatkozást a meggyőződésébe, nem engedi meg a rokonság jogcímén történő erőszakoskodást az életében, tetteiért viseli a felelősséget, és senkinek sincs joga elítélni, legkevésbé azoknak, akik saját életüket mindig mások feje szerint vitték kátyuba. S nem azért ir, hogy a derék papa vállonveregesse s ha ez megtörténnék, azonnal abba hagyná az írást. Ő pedig nem megy többet abba a házba, ahol minden hazugság.

De amikor Lia könnyes szemébe nézett s látta ezt az elcsüggedt, szomorú arcot, egyszerre elmúlt minden fölindultsága, legyintett s fakó hangon mondta:

— Különben mit bánom én. Gyerünk. Ugysem árthatnak.

Erre a leány sarkon fordult és sietni kezdett, nehogy György meggondolja magát. S a kedve is kiderült, szüntelenül beszélt, elmondta a szenvedéseit, éjszakáit, a mostohájával kötött békét, azt a gyanuját, hogy a tanító nyilatkozni akar, macskái minden kalandját, mindezt bizonyos önzéssel, mintha évekig nem találkoztak volna s közben eszébe se jutott, hogy a bátyja élményeit kikérdezze.

(Folytatása következik.)

1928. sept. 5.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

37

György azt is észrevette, hogy huga egy lépéssel előtte siet, bizonyosan szégyelt vele menni a botrány után. A fiu azonban semmivel sem törődött. Rettenetes fáradtságot érzett minden tagjában, szüntelen az ágy és a vánkosok képe üldözte. Undort érzett az ételekkel szemben. Ellenben majd elepedt egy pohár sörért.

Ugy ment végig az utcán, át az udvaron, mintha megöregedett volna.

Benyitott a szobájába, letette a kalapját, botját s kusza, csapzott haját hátrasimitva, a székre ült.

— Légy szives, vedd meg az ágyamat — mondta fakón.

S míg Lia anyás gonddal vetette meg az ágyat jó keményre, deszkasimára, a fiu kedve szerint, ő tenyerébehajtott arccal ült a széken, egy szót sem szólt, még meg sem moccan.

Aztán ledobálta a ruháit és elnyult az ágyban.

Csönd volt köröskörül, a nyári délután illatai és hangjai beringatóztak a nyitott ablakon s megsimogatta ernyedt agyát, szemét behunyta, a fecskescicsérgés olyan volt, mint a patak csörgedezése. Nem gondolkodott. Testét didergés rázta meg, lassan nyugodott csak el s akkor úgy érezte, hogy Margit sima, meleg karjai, lábai fonódnak rá. Érzéketlen álomba szédült.

A kibékülés megtörtént.

György lehajtott fejjel állt az irodában és összepréselte a fogait, nehogy egyetlen megjegyzést is elejtsen s hallgatta a főfölgyelő keserű kifakadásait. Törvényekről beszélt, erkölcsökről, családról és hazáról, tekintélytiszteltről s a magántulajdon szentségéről, a bitangokról, akik szocializmust hirdetnek és paszsióból csinálják a forradalmakat, elégedetlenségeket szítanak s nem egyebek hazátlan rablógyilkosoknál. Kitért Krisztusra és összehasonlította Marxsszal. Kifakadt Lenin ellen

és kijelentette, hogy Magyarországon senki sem éhezik s csak dolgozni kell akarni és tudni. Végül Györgynek becsületszavát kellett adnia, hogy többé nem politizál. Ez könnyű volt, úgy érezte, eddig sem politizált soha. De a többi... a többi kemény próbára tette a türelmét. Mintha olyan zenekart hallgatott volna, amelyben minden muzsikusz hamisan játszik. Érezte, hogy ütnek ki homlokán és tarkóján a verejtécsöppek, hogy fájnak összeszorított fogai s mint feszíti belülről hol az ellentmondás, hol a nevetés vágya.

— Most minden gázság megtörténhetik, míg ez a szemét társaság itt ül, amely nem átalija magát győzőnek, népnek nevezni! — harsogta pátosszal s György meglapult. — A győztesek! Most pártolnak minden gázságot. De ez téged ne téveessen meg, ne hirdes te is olyan eszméket, amelyekkel magadra vonhatod minden tisztességes ember megvetését s engem is bajba sodorhatsz... Mert nem engedjük többé megfurni az ország hajóját! — fejezte be a frázissal, amit immár teljesen magáénak érzett.

György elhízta ezt az embert. Ez lenne az apja? Aki olyan öntudatlanul beszél, mint egy gramofon? S mégis, ez az ember, aki a csödbefutott világ minden visszasságát magában hordja, hogy szenved, hogy örlődik, hogy izzik.

De nem érzett már semmi részvétet iránta, nagyon-nagyon távol volt tőle.

Lehajtotta a fejét s büszkén hallgatott.

Amikor a szobájába visszament, papírt tett maga elé, tollat fogott s jobbszemét összehunyorítva s a kályhára meredve, csakhamar verssorokat írt le:

*Sötét, mohos, makkos, rideg falak,
Itt-ott romok már, dőlni nem tudók,
Zeg-zugok, hol tanyáz a lomha pók,
Még állanak s már alig állanak...*

Valami furcsa fegyverszünetféle valósult meg most közöttük, amelyről nem beszélt senki. György teljesen távol tartotta magát mindentől, ami bármilyen vonatkozásban volt a családdal, vagy a falu ugynevezett intelligens társadalmával. Viszont őt is hallgatagon megkímélték az ügyeiktől. Inkább teher volt neki az apja, a huga, mint rokona. Mostoháját észre sem vette, Gyuszi ijesztően közömbös

Mejstera 1928. sept. 5. 201. n. 14.

volt a számára. A kisfiu is kerülte, nem csókolta meg, mert, mint magát mentette, Györgynek tüdőcsucshurutja van. Ez Tóthné oktatása volt. De nem talált benne semmi lázítót, olyan messze volt már álmai és jövődjö világában.

Most egyszerre nyugodt egyensulyba billent a lelke és hallatlanul erősnek, öntudatosnak, érettnek érezte magát. Többnyire hallgatott, begubózva könyvei tömegébe. Amit azelőtt vajmi ritkán tett, lement a kertbe, hanyattfeküdt egy vén diófa sutogó levelei alatt s fél napig elnézte az eget, a felhők lassan vonuló nyájait, a fákat, egy hangyát, amely szorgalmasan cipelt valami rovarhullát, egy stigliacet, amely valami körtefán ezüstösen fityült, egy rigót, amely átsuhant a fák sötét lombjai között, mint az elhajított aranyrög, egerészmacskát a magas fü között, gólyát a torony tetején. Boldog harmónia lengett körülötte és benne, versek termettek az agyában, szinte már érthetetlenül egyszerű volt számára minden. S hálájával és megkívánásával körülfogta Margit egyszerű, komoly és szenvedélyes alakját s úgy érezte, istenné vált az ifjuság bennezuhogó erejétől és boldogságától.

Gyakran elment Margithoz, amikor sejtette, hogy a szülei nincsenek otthon.

Gondosan öltözött, dagadó hiusággal vette föl fehér nadrágját, fekete selyem művésznyakkendőt kötött, a tükör előtt fésülte hátra hosszú haját, betért a borbélyhoz és frissen megborotvátkozott, egyszóval teljesen ellenkezője volt annak a szerinte cinikus puritánnak, aki nyugodtan ment emberek közé gyűrött ruhában, rosszul gombolt ingnyakkal, keféletlen kalappal. Az ablakon már messziről látta a leány simára fésült fejét, amint türelmetlenül kikandikált az utcára és Györgyöt leste. A fiu ilyenkor rendkívül kényelmetlenül érezte magát, kiegyenesedett, összeráncolta a homlokát, balkezét a zsebébe dugta és nagyon fesztelennek, nyugodtnak és természetesnek iparkodott látszani. Csak akkor pillantott föl, amikor az ablakhoz ért s kimért mosollyal udvariasan köszönt, mint valami idegennek.

De egészen másként volt odabent, Margit szobájában. Apórá elmondták egymásnak mindazt, ami valójában haszontalanság volt, de az ő életükben, mint mozaikkövek sorakoztak egymáshoz s megadták annak ragyogását és változatosságát. Különös gondolatokat virágoztattak ki az életről s tudták, hogy csalhatatlanok, mert hiúznak. Elmesélték álmaikat és gyönyörködtek benne. György átadta legújabb verseit, amelyeket hosszú, keskeny papírosokra írt.

Csodálatos órák voltak ezek. György érezte, hogy emlékezetéből soha nem sejtett élményeket forgat elő, szavai új tartalommal telnek meg s hangja ritmusában valami megnevezhetetlen hatalom van. Margit viszont soha még nem hallgatott olyan áhitattal szavakat, mint György szavait. Csodálatos, most mindent értett. Valami soha nem sejtett misztérium sodorta ellenállhatatlanul, mégis olyan egyszerű és olyan világos, megmásíthatatlan volt az élete. Egy délután minden emlékét elégette: levelezőlapokat, fényképeket és a szeme sem rebbent.

Amikor aztán György éjszakára is ottmaradt és az öregek gyanútlanul aludtak odakint, akkor voltak ők igazán egymáséi.

(Folytatása következik.)

1928. sept. 6.

162

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 38

A langyos nyári este szeliden ereszkedett a szobára s lassan betakargatta őket. Összebujva ültek a diványon, György feje Margit ölében pihent, alig láttak, de annál inkább érezték egymást, azzal a tulfinomult érzékeléssel, amely nemcsak a fizikai, hanem a lelki behatásokat, állapotokat is biztosan megragadja és megrögzíti. Sokáig nem beszéltek ilyenkor, hallgatták a csöndet, vérük dobolását, szívük egyenletes lüktetését. Margit ruhája illatos volt a vasalástól, kölni víztől s a fiatal test kisugárzásától.

Sokáig merengtek így és György fantáziája fölragyogott, beszélt, beszélt, szinte részegen a szerolemtől, életörömtől és ereje tudatától.

Egymás mellett ültek és susogva beszélgettek. Elmondták a jövőre vonatkozó terveiket. Megvitattak minden részletet, pillanatig sem kételkedtek sem önmagukban, sem a jövődben.

— Csak nagyon kell akarni és minden önmagától megvalósul — mondta a fiú. — Csak hinni kell és a hit hegyeket mozgat.

Máskor elkomolyodva állapította meg:

— Apám örökre kitagad, rokonaim nem ismernek többé, de nem baj, ők régen meghaltak és el is temettem őket.

Szivszorongva hallgatták a harsány kakasok jelzéseit, amelyek szabályos időközökben zendültek meg. S az éjszaka úgy illant el, hogy mulását észre sem vették. Rémülettel látták a derengő hajnal olomfényét s ezt a derengést nem lehetett megállítani sem könyörgéssel, sem szitkozódással. A butorok körvonalai rohamosan élesedtek, György lassan öltözködni kezdett. Most a válás fájdalma összekapcsolódott az ölekezés kéjével és gyönyörűségeen kinossá tette. Az utolsó csók a nyitott ablaknál, amelyen beáramlott a hideg hajnali levegő, a formálódni kezdő ködgomolyok lehellete, megrengtette Margit testét a vékony ing alatt. Pacsirták csicseregtek a mezők fölől s itt-ott egy ébredő fecske.

Margit megfogta az ablakpárkányon térdelő György csuklóját és lassan leeresztette a földre.

Hetenként többször is ment így háza a kibontakozó hajnalban. Köröskörül még szendergett a falu, fák, házak még alig bontakoztak ki eredeti színükben s a levegő éles volt, szinte metszett. Néha megtörtént, hogy a zavaros, kék, hideg égbolton fönt sápadt még a hold, mint kerek fémlap, anélkül, hogy világitott volna a mozdulatlan fakoronák fölött. S a levelekről bő harmat hullott, titokzatosan esettenve a nagy csöndben. György gyakran sokáig elnézte a dermedt utcasort, amint lassan kibontakozott kék és barna takarójából, rázendítettek a kakasok, a pacsirták, a fecskék, majd messze megszólalt a kakuk, köröskörül a sok vidám sárgarigó. Amikor az égboltozat oszló ködeit rózsaszínűre festette a kelő nap, ő is bement a nagy házba, óvatosan dugta a zárba a kulcsot, lábujjhegyen ment végig a sötét, fülledt folyosón s szobájába érve gyorsan levetkőzött, hideg ágyába feküdt, kábultan elaludt Margit csókjának ízével a száján.

Ezek a hajnalok életének legmélyebb élményei voltak.

Amig a pinkadó reggelben hazabandukolt, átömlött agyán egész élete. Mindig és más arculata volt ennek az átélésnek. Sokszor himnuszok ébredtek Györgyben, szeretett volna leborulni és megcsókolni a földet, kiegyenesedni és átölelni az eget. És megváltani az embereket. Máskor kegyetlenül marcangolta önmagát. Egyszer csak vége lesz mindennek — gondolta —, Margit szeme megnyílik, fölébred s akkor keserű nevetéssel fogja megalázni őt. S a jövője is...

Ki ő, mi ő, talán egész közönséges ember, olyan, mint a többi s egyszer ráeszmél mindenki, hogy csalta, ámitotta a világot és önmagát s amit mondott: mind csak humbug. Blöff. Az a néhány vers nem ér semmit s nem ez kell, más kell és másképp kell... Itt körülötte alszanak az emberek, reggel van s ők álmlukban győztesekről és legyőzöttekről beszélnek.

Ezek a józanság kegyetlen, hideg, lesújtó hajnalai voltak. Kétségbeesetten menekült az ágyába és fásultan, megtörve aludt el.

Népr. 1928, sept. 6. 202. n. 14.

Az ilyen éjszakák után holdkórosak voltak: félálomban, céltalanul lézengtek egész nap és nem láttak semmit abból, ami körülvette őket. Margit ügyetlen volt, indulatos, makacs és büszke. Nem tudta nyugodtan végighallgatni anyja ezer panaszát, nyögését, képmutató betegségeit és parancsait. Epekedve vágyakozott el innen s a tetejében látnia kellett részeg apját is a földön, teljesen kivekőzve emberi mivoltából, a düh és utálat könnyei faosarodtak a szemébe ilyenkor. Mint egy órült, úgy kíváncszott György után, újra meg újra átélte az együtt töltött órákat, látni szerette volna, legalább látni s végül valamilyen ürüggyel elment hazulról, végighallgatót a hosszú alapítványi épület előtt s felszemmel az ablakokat leste. György rendszeren kikönyökölt az ablakon, egymásra mosolyogtak s váltottak néhány közönyös szót. Vagy irt a leány és szenvedélyes levélkéjét egy kölcsönkapott könyvben küldte el a nővére kisfiával. György kicserélte a könyvet s még forróbb, szenvedélyesebb, reszketőbb levéllel válaszolt.

Lia gyakran megpróbált bemenni hozzá, de vagy üres volt a szoba, vagy azt mondta, hogy aludni akar. Ez hazugság volt. György érthetetlenül keveset aludt s akkor is jóformán csak reggel. Egyébként életével, terveivel, verseivel vívódott, hajszolta magát pillanatnyi megállás nélkül, mert, amint mondta, a megállás: halál. Csakhogy jobban szeretett egyedül lenni. Annyi új dolog rohant rá egyszerre, hogy nem győzött csodálkozni, nem győzött mérlegelni, nem győzött eleget élni, mint a fáklya, úgy lobogott s nem tűrt meg senkit maga mellett. Néha aztán Lia szomorú tekintetével találkozott, amely riadt félnken röpködött rajta s olyan volt, mintha sivár hómezőben pillantana maga körül. Ilyenkor valami összeszorította a torkát, nagy szájalmat érzett a társatlan leány iránt, szeretett volna mindent odaadni neki, vagy karjaiba venni s elvinni valami békés, ragyogó távoli hazába, ahol szél sem éri. Aztán elszégyelte magát. — Eh, szentimentalizmus! — gondolta dühösen. — Nem hagyom magamat megölni.

Egy este mégis bement hozzá Lia.

Letette a lámpát s leült arra a székre, amelyen rendszeren, esztendőkön át ülni szokott. György a nyitott ablakban állt, cigarettázott s elnézte a fák fölött sápadtan függő holdat. Meg-

hatotta az álmodó kert, a zümmögő, hersegő szöcskezaj, a bugó rovarok cikázása, ahogy a tétova denevérek elől menekültek s a földből fölszálló illat. Megfordult: ott ült a huga nagyon komolyan, sötét szeme nedvesen ragyogott és sovány arca rámeredt az asztalon heverő könyvekre és papirokra.

Összenéztek.

— Te mostanában mindig kerülsz — mondta Lia tompán. — Sohase akarsz velem beszélni. Haragszol? Pedig én most is úgy vigyázok, hogy rendszeren legyen bevetve az ágyad, rend legyen az asztalodon, semmi el ne vesszen.

Györgyöt kinosan érintette ez a dolog.

— Nem haragszom, dehogy, miért? Csak az utóbbi időben sok a gondom. Nemsokára elmegyek innét.

Hosszu-hosszu csönd támadt, amelyet csak a sáskák és békák zenéje zavart. Lia töprengett.

— Utóvégre nem lehetek örökké itthon? — magyarázta György hevesen és gesztikulált. — Nekem céljaim vannak, hivatásom van, ezt nem rendelhetem alá ennek a kuksolásnak. Ugye, belátod? S nincs is semmi keresnivalóm itt. Ha bejönnek a magyarok, engem bizonyosan lefogat valami barátom, nem akarom kitöretni a körmeimet. Itt tombolni fog az egyéni érdek és a bosszu, meglátod. Hát...

— Ez igaz — aggódott a bátyja életéért a leány.

— Látod. Aztán meg... Én itt nagyon idegen lettem. Otthon ez? Véreim ezek? Messze vagyok én tőletek és sohasem találkozhatunk. Soha. Én nem tudok hazudni, nem tudok frontot változtatni, nem tudom eltűnni a terrort. Ti nem vagytok hozzászokva a szabadsághoz. Irtóztok a cselekvéstől! Mit akarhatok én itt? Vagy én mennék tönkre, vagy ti. Két hónap múlva ismét kidobnának. Más fából faragtak engem. Nem tehetek róla. Minden napom utálat ebben a posványban.

Kihajította a cigarettát.

— Hová akarsz menni?

— Magyarországra. Átszököm a határon.

— Mit akarsz ott? Miből élsz?

— Nem tudom. De ez mindegy.

Ismét rájuk borult az előbbi nehéz csönd. György elszánta magát, hogy kertelés nélkül mond el mindent s nem törődik Lia beteges érzékenységével.

(Folytatása következik.)

1928. sept. 7.

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 39

Most hagyta, hogy hadd töprengjen s rágja az ujjai hegyét. Végre is Lia szólt:

— Milyen jó neked, milyen boldog vagy, te nem születél nőnek! De én... én! Mikor szabadulok meg innen és hogyan szabadulok? Nem mehetek veled, nekem kinlódnom kell tovább. Pedig megöl az élet, néha agyon tudnám löni magamat, ez rettenetes, én itt elpusztulok. Meglátod, Gyuri, mi már nem találkozunk többet. Nem tudok aludni és borzasztóan félek, a multkor is anyánk szellemét láttam, lázas vagyok... anyus is rettenetes. Most már te sem leszel, egyedül maradok...

Nem tudta folytatni, arcán csöndesen perdültek le a könnyek.

— Miért nem mégysz férjhez? — kérdezte György, hosszu hallgatás után.

— En? Férjhez? Hogyan menjek férjhez? A férfiak mind csak állatok. A test kell nekik. Állatok... Egy se olyan, mint te. Utálok őket.

György töprengve, ólesen vizsgálta ennek a leánynak zavaros, komor és gyermekes arcvonásait, természetellenes nagy szemét, amely szürke sávval volt aláfestve, vékony testét és tulvékony kezeit s keresztillátott rajta, akár egy poháron. Micsoda titkokat hurocolt ez magában, milyen titkokat hurocolt egy fiatal, zárdában nevelt leány, amelyek végül fölhoritják lelki egyensúlyát, megörlik finom idegzetét s elrettentik az egészséges férfi egészséges szerelmétől? S ezt a jó, szent leányt tönkretették a barbárok: tanárnői, apácai, a mostohája, az apja.

— Mit nézel úgy? — kérdezte nyugtalanul Lia és pillantása riadottan tétovázott.

— Gyere velem — mondta hevesen György —, ne törődj semmivel, ne gondolj semmire. Próbálj meg akarni, határozd el, hogy egészséges leszel. Gyere.

— Milyen jó lenne.

— Ne törődj a faluval, a hülyékkel. Jöjj velem, én mindent magamra vállalok. Csak egyszer próbálj meg akarni, csak most és megmenekülsz.

— Nem. Nem lehet. — Lehajította a fejét csüggetően. — Mi lenne szegény papával, nem lenne senkije, csak járna le s föl az üres házban, szegény öreg ember. Még meg is halna...

— Ő már halott — ütött a tenyerével az asztalra György s mintha a szívére ütött volna. — Nem cipelhetünk halottakat! Mindnyájan halottak vagytok!

Lia sokáig maga elé meredt, mintha nem értené a szavakat. Aztán fölállt:

— Nem, nem lehet — mondta egyszerre meglepő hűvösen —. Te megteheted, mert nem sajnálsz senkit. De én... én nem tudom megtenni.

— Ahogy gondolod — vont vállat keserűen György.

A leány sietve elment.

Amikor György ottmaradt egyedül, cigarettára gyujtott s hogy ne lássa a nővére helyét, kikönyökölt az ablakon. Rettenetesen földulta ez a beszélgetés. Kinek van igaza, neki vagy Lianak? Ki a tisztább? Szegény öreg ember csak járna le-föl az üres házban, nem lenne senkije... Gondolatban elkecseregetten tovább vitatkozott a nővérel. Feje zugott, értelmekeringett az ellentmondások között. Érezte, hogy a leggyöngébb pontján sebeztek meg. Előtte volt az egyéni érvényesülés, a saját felelősségére épített élet utja s az alázatos szeretet, a béke, a csöndes munkálkodás, a szelid megértés utja. S csak szorongatta tenyerével a halántékát s bámult ki a holdfényben uszó fákra és homokos utra. Minden olyan titkatos volt és érthetetlen.

S akkor teljes hatalmával fordult a fantáziája a kerteken túl, egy másik házban ábrándozó Margit komoly, szelid, egyszerű és nyugodt alakjára. Láttá a csattal összefogott haját, simára fésült fejét, kék szemeit, mosolyát, hosszú, csöndes lépteit s lelke eltelt parfümjé illatával.

Most látta meg, hogy milyen veszélyes az érzékenyedés.

— Nincs mit komédiázni — gondolta elszántan s fölegyenesedett. Elérkezettnek látta az időt, hogy multjával teljesen leszámoljon. És hozzá is fogott.

Egy kis ládát tett az asztalra, kinyitotta. Rengeteg levél, kézirat és fénykép volt benne.

Néprajz 1928. sept. 7. 203. n. 12.

Egy-két barátja fényképét tette csak külön, de sem hajdani szerelmes írásoknak, sem verseknek, naplóknak nem kegyelmezett. Szinte perverz gyönyörűséggel vájkált bennük. Hol néhai anyja vékony betűit, hol apja férfias kézírását, hol egy vers strófáit vetette föl szinre. — Kisöpörjük Augiász istállóját! — mondta s mindent a vaskályhába gyömöszölt. Egész gyermekkora fölvonult előtte. Egy papirdarab kihullt: apja levele. Rápillantott. „Édes fiam! Születésnapod alkalmával...” — olvasta hirtelen. Egy másikon: „Szegény Cézár bizony megboldogult, hiába kuráltuk, így nem ismerheted meg...” — anyja kézvonásával. Különös, mind egy-egy nap, egy-egy öröm vagy szenvedés, mind egy-egy töredéke valami titokzatos szeretetnek. Belegyűrte a kályhába. Izgatott volt, mint egy tolvaj: térdelt a földön és kezeit összekormozta.

Meggyújtotta a papircsomót, nézte, hogyan ég.

Most megnyugodott. Elintézte a multja számadását. Most már nincs miért visszauézni, becsületesen kitakarított mindent, jöhet az élet.

Furcsa volt ez a nyári éjszakán dörömbölve égő tüzrakás. Rőt fény és perzselő meleg áradt ki a nyitott kályhaajtón, belesütött György szemébe és az arcát hevítette. Leült egy könyvre és nézte, nézte sokáig.

Két papir kimaradt a tűzből: egy fénykép és egy újabb kézirat. Fölemelte a földről. A fénykép azt a zsidóleányt ábrázolta, aki nyolcadikos korában annyira szerette, az egyetlen, aki szerette. Kissé kövérkés, barna leány volt, mély, bársonyos szeme ragyogón nézett le a képről, magas homloka simán domborodott, telt ajkai mosolyogtak is, meg nem is. Ugy látszott, mintha kegyelmet akart volna kérni. De nem volt kegyelem. György szomorúan, de kegyetlenül a tűzbe hajította. Körülölelték a lángok, mint akkoriban a szerelem, ölelték, csókolták, suttozták neki s a kép szenvedélyesen meghajlott, kioldva kicsavarodott, mint a kioldó lepke, arcvonásai groteszkül eltorzultak, csak a szeme élt még, majd az is elomlott, mint a krematóriumba vetett hulla.

Halálosan fáradtnak érezte magát, mintha követ hordott volna.

És elérkeztek az utolsó napok is, amelyeket ebben a szerencsétlen és annyira kedves házban töltött.

Más előzmények után a főfőlügyelő sem engedte volna meg, hogy a flu így nekivágjon a bizonytalanságnak. De a köztük lefolyt néma harc elhallgattatta a lelkiismeretét s mert titokban akarta: hát el is hitte György érveit, hogy immár huszonnégy éves, itt az ideje, hogy egyetemre menjen, a szerbek talán soha nem vonulnak ki Baranyából s ha kivonulnak is, ki tudja, mi lesz aztán. Végeredményben ő maga is tanította, hogy fia egy kicsit a maga lábára álljon, idegenek közé kerüljön s munkája közben szélsőséges politikai elveitől megtisztuljon.

(Folytatása következik.)

A MEGMÉRGEZETTEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

40

Ezek az utolsó napok szinte fájdalmasak voltak. Lia egy-egy könnyet ejtett György fehérneműjére, miközben gombokat varrt föl és harisnyákat stoppolt. Néha megállt a rendetlen asztalnál. Istenem — mondta —, már ezután nem fogsz itt füttyörészni s milyen rendes lesz az asztalod. — Gyuszi áhitatos kérdésekkel halmozta el, hogy hány könyvből tanulnak az egyetemen s igaz-e, hogy sasztollat viselnek a magyar katonák. A főfőlügyelő ebéd és vacsora után félénken, szemérmesen megkínálta cigarettával s közben egy mosolygott, mintha szégyelné ezt a gyöngeségét. Sőt Tóthné is gyöngéd érzelmeket fedezett föl magában György iránt, megsajnálta ezt a fiút, aki viharos, borús történelmi pillanatok idején nekivág az országnak s elhagyja a meleg apai házat. Hiába, esztendőkön át együtt voltak annyi rosszban, esztendőkön át gyötörték egymást s nemcsak a szeretet, de a gyűlölet is teremt kapcsolatot ember és ember között. Most egymásután György kedves ételei kerültek az asztalra s mostohája megkérdezte, hogy mik a tervei, mik a kilátásai.

De próbára tette Györgyöt mindez! Kényelmetlenül érezte magát ebben a szeretet-légtérben, bujni szeretett volna s gyakran fölordított a szobájában: hagyjatok, mert megfúlok! S még csak meg se mondhatta nekik az igazat, alávalóan komoly képpel, lesüített szemmel hazudozott, esalta az apját és Liát s ez nagyon-nagyon fáj nekik. Csak veszekednének vele! Csak küldené az apját Szidná, vetné meg! Ne tolná felé olyan gyöngéden a cigarettát, menyiré megkönnyebbülne akkor, találna valami közvetlen jogcímet a hazudozásra és képmutatásra, vagy egyszerűen a szemükbe vágthatná: el is megyek a saját utamon s nem jövök vissza többet!

S íme, ezek a papírmásé- és gramofonemberek szinte elbénították megható szeretetükkal.

Esténként csüggedten állt a szobája közepén, nem akarta meglátni a mindenünnen rámosolygó könyveket és képeket. Fogait csikorgatta dühében s minden erejét össze kellett szednie, hogy öntudatos maradjon.

Ugy volt, hogy egy csütörtöki nap délutánján megy Pécsre, mégpedig kocsin, vasárnap megy Margit is, Zoltánéknál találkoznak és hétfőn mennek át Magyarországra, éjjel. György részletes utitervet küldött Zoltánnak és az nagy hűhóval írta, hogy csak jöjjön, mindenben segíteni fogja.

Végül is fölvirradt a csütörtök, ünnepies hangulatban jött-ment a házban mindenki, a konyhán peccenyét és piskótát sütöttek, a puritán kis udvari szobában Lia rendezkedett fehérnemű és ruhacsomók között, a levegőben zsír- meg naftalinszag terjengett. Az irodában pedig nagyon komolyan járt le és föl a főfőlügyelő, szépen kiszítt tájékipájával füstölt, meg-megállva utasításokat adott Györgynek, aki összefont karral, komoran leszegett fejjel hallgatta. Egy világ választotta őket el egymástól, de a szakadékot csak György látta és úgy érezte, lángot vet az arcán az álarc. A főfőlügyelő arra kérte, hogy menjen el az Államtitkársághoz és számoljon be neki a helyzetről. Részletes képet festett arról, hogy mit művelnek a szerbek. Majd lassan melegebb lett a hangja, amikor legőszintébb apai tanácsait kötötte a fia lelkére.

— Ne politizálj — mondta neki aggódón —, máma minden tisztességes ember magában vonul és nem mondja el a véleményét idegennek. A fórumon most csak a kutyák és a farkasok ugatnak. Akármilyen meggyőződésed, tartásod meg magadnak, majd egyszer belátod, hogy milyen hiábavaló és ronda dolog a korpa közö keveredni. Nem mondom, hogy ne írj, ha épen akarsz, de iparkodj a kenyered után látni és majd ha lesz diplomád, akkor irhatsz is.

György hallgatott. Könnyei a torkát fojtogatták, az apa pedig tízezer baranyai koronát vett ki a Wertheim-szekrényből, gondosan megolvasta és odaadta Györgynek. Bármilyen szegénytelen is, ez kíváncsian leste az összeg nagyságát, noha közömbös arcot vágott.

— Itt van — mondta az apa egyszerűen —, nem tudom, mi lesz, mikor látjuk egymást,

Népszava 1928. sept. 8. 204. n. 16.

hát csak légy takarékos, próbálj valami mel-
lékkereset után nézni.

— Köszönöm — dadogta György; nem tu-
dott többet szólni, a hazugság tudata ránehe-
zedett és végtelenül sajnálta az apját.

Aztán ebédelni mentek és az asztalnál
György kinosan néma, leverte és étvágytalan
volt. Gondolkozott, rendezni akarta életének
furesa visszasságait. Nem hitte volna, hogy
ilyen nehéz itt hagyni ezt a százszorosan el-
átkozott házat, ezeket a százszor megunt és
lenézett embereket. S amikor a vállalkozására
gondolt, mintha valami folyam áradt volna
föl a mellében, szeme káprázott, egész teste
megrezzent.

— Ez csak optikai csalódás — gondolta.

Előállt a kocsi, fölrakták a csomagokat, ta-
karót, sürgés-forgás keletkezett, minden pilla-
nat és mozzanat különös jelentőséget és súlyt
nyert. Lia visszafojtotta a könnyeit, Rézi a
háttérben várakozott. S György most nagyon
sietett, hogy minél hamarabb átessen ezen a
szomorú dologon. Torka összeszorult és mellé-
ben hangtalanul csuklott a visszafojtott zoko-
gás.

Ez nem olyan bucsu volt, mint a diákkoriak.
Mindnyájukon a nehéz idők nyomasztó terhe
feküdt s nem tudták, mikor, hol és hogyan
találkoznak megint.

— Isten veled, fiam — suttogta a főförlügyelő,
amikor megcsókolta Györgyöt. — Változz
meg. Adj hírt magadról. Most siess, mert le-
gyesek a lovak.

György sietett. Megcsókolta Liát is, Gyuszit
is, úgy ment ki az ajtón, mintha kiüzték volna.

Azok ott álltak a lépcsőn és molyogtak, a
vizsla körülugrálta a kocsit.

— Vigyázz, bajod ne történjék!

— Aztán menj el az államtitkárhoz!

— Isten veled! Isten vele, ifiur!

— Treff! Treff! Gyere vissza! — kiáltott Lia
a kocsi után szaladó vizslára.

És a kocsi átgyördült az udvaron, az ismerős
akác-, fenyő- és diófák között s a lépcsőnállók
eltűntek a kanyarodónál.

VI.

Szabad volt!

A szelid dombhajlások, füzesek, erdők, lige-
tek, a nyári nap tüzeben pattogó buzatáblák, a
halkan úsogó kukoricások, semmi sem volt
már unalmas, gyűlöletes. Az a gondolat, hogy
többet nem fogja soha, soha viszontlátni, ott
lebegett a tiszta látóhatár fölött, mint valami
fátyol és szomoruvá változtatta a gyönyörű
vidék minden részletét.

A nap nyugovóra hajolt, a kocsi és a lovak
árnyéka ott futott a fehér országot jobbolda-
lán, hosszú porfelhő gomolygott utána. Dom-
bokon mentek föl, völgyekbe le, faluk tornyai
bukkantak elő a fák közül, cigányrajúk fu-
tottak a kocsi mellett s visítva járták a róka-
taucot. Tehenek heverték szeliden a partoldal
poros moharában. György hátradőlt a kocsi-
ban s hallgatta azt a láthatatlan zenekart,
amely a kerekék ritmikus pergésében csodála-
tos szimfóniákat muzsikált.

Falukon mentek át, csaholó kutyák rohan-
ták meg a lovakat, a léckerítésre egykedvű
öregasszonyok és vén parasztok támaszkod-
tak, tyukok rebbentek szét az uton, libák gá-
gogtak. S mentek tovább.

Amint közeledtek Pécshez, folyton vadregé-
nyesebb lett a tájék, mély szakadékokban gör-
dültek el s a fák koronái hűvös lugast alkot-
tak a kocsi fölött. A kocsi lazán a lovak közé
ejtette a gyeplőt s elmerengett. Előttük huzó-
dott a Mecsek szőlőkkel és erdőkkel ékeskedő
oldala.

(Folytatása következik.)

1928. sept. 11.

162

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

41

Már enyhült a meleg s hosszúra nőttek az árnyékok, amikor a patkók megcsattantak Pécs kövein s a kecsikerék robogva gördült végig a Siklói-országúton. A kocsis most szárba kapkodta a lovakat, mellét kifeszítette s ugyancsak elegánsan és hatásosan vonult be Baranya girbe-görbe, ódon fővárosába. György is vidám kedvvel szemlélgette ezt az ismert és furcsa várost, amelyben első diákévei, első szerelmei, lázongásai, ambíciói forrtak. Elnézte az ismerős, szűk utcákat, boltokat, vendéglőket, palotákat, terecskéket, a satnya fákat, amelyek az utcákat szegélyezték, a könnyűbokájú, karesu leányokat. Azok is a régi, szép, pajkos, kacér pécsi leányok, a világ legszebb, legszerelmesebb leányai, akik akkor voltak! Csak a megszaporodott plakátok ordító sorai mutatták, hogy ez most nem a régi, álmodó, zongorán ábrándozó város, itt hatalmas politikai csaták folynak s a vidéki kispolgárfélszék arra készül, hogy Magyarországgal, az anyával szembeszálljon, akár fegyverrel is. Gombamód elszaporodott újságok címeit kiáltották a rikkancsok. Mokány lovakon ülő hányaveti szerb katonák ügettek valahová csörömpölő, csattogó csapatban. Soha nem álmodott embertömegek hömpölyögtek, tisztak, divalos nők, vörös katonák tányérsapkával, ormánsági parasztasszonyok délceg derekukat riszálva, autók, villamos. Ki hitte volna! Pécs fővárossá nőtt.

Györgyöt különösen érdekelték az eleven művészi plakátok és a nők. Ezek mutatták ennek a városnak a lüktető vérkeringését. Ugy érezte, most millió pórásával és lelkének eleven csápjaival möhön kapcsolódik az eleven, kemény életbe, izgalom borzongott végig rajta és a lelke mélyén a szomorúság fölött kiragyogott a szabad eszelekvés öröme. Allig yőzte az ezer friss impressziót: a színeket, vonalakat, mozgást lármát.

Teljesen fölfrissült a kocsizástól s attól a feszülő energiaáramtól, amely, ebben a városban körülvette.

Hegyek gördültek fölfelé, ismét látta a gimnázium nagy, kaszárnyaszerű épületét, a Széchenyi-téren emelkedő török templom kupoláját és karesu minaretjét. Keskeny utcácskába fordultak, kanyarogtak, föl a Mecsek felé. Végre egy kis, emeletes sarokháznál megálltak, az út véget ért.

Zoltán apja a pénzügyőrségnél szolgált, amíg be nem vonultak a szerbek. De azóta pihent és várt. Magas, sovány, szintelen ember volt, kopasz, csucsos koponyával, vizes szemekkel és nagy szájjal, amelyre szintelen bajusz lógott s a ruhája is szintelen volt. Semmi karakterisztikusan egyénit nem lehetett látni rajta, ha csak a szintelenséget nem. Szintelen pályáján szorgalmasan működött a megkopaszodásig és meggörnyedésig. Szerette a vendéget, jó szíve volt, nem voltak elvei és üres szótak is teljesen kielégítették. Tiszta lelkiismerettel nézte a fia erősen forradalni handabandáit, propagandáját, kihívó verseit, nyilatkozatait s nem avatkozott egyetlen lépésébe sem. Szűk családi körben maga is kemény kijelentéseket tett, amelyekben sok olyan szó fordult elő, amiknek értelmét nem tudta. Ezeket a kijelentéseket azonban máskor éppen az ellenkezővel szokta agyonütni.

Felesége, gömbölyű, barna, friss asszonyka volt, szelíd, nevető, lányos arcát simán fogta körül a dus haj, barna szemében okosság, szeretet és egy csöpp ravaszság csillogott, hangja csengőn szólalt meg hol itt, hol ott a kis lakásban, örökké tett-vett, örökké kérdezősködött, véleményt mondott, tréfált, nevetett, becézett. Imádta a fiát, úgy örködött fölötte, mintha most tanult volna járni s ebben talán igaza is volt. Ugy megértette, mintha most kezdett volna beszélni. Szentül hitt abban, hogy megvalósul a világforradalom, az emberek mámorosan összeülekeznek, győz a szeretet, eljön az Isten országa és boldog lesz mindenki. Határtalan optimizmusában, szeretetében és ábrándos rajongásában azt hitte, hogy aki szocialista, az már olyan tiszta, önföldöző és naiv, akár az ő fia.

Zoltán egészen az anyja volt.

Világgá röppent két testvére után ő volt a legfiatalabb, szinte egészen gyermek. Arca so-

Népszava 1928, sept. 11. 205. m. 23.

vány, homloka magas, szeme a civikker mögött tiszta egyenességgel barnálló, kezei vékonyak, kicsik és fehérék, termete magas, karcsu, ruganyos. Ha beszélt, hangja élesen és fanatikusan esengett, jobbjaival szenvedélyesen gesztikulált s meglepő hasonlatokat és fordulatokat vágott ki. Nem volt művelt fiú, alig olvasott valamit, de formaérzéke, intuícója, lendülete nagy tehetséget árult el. Szinte heroikus nehézséggel mondta ki gondolatait, ami napjainkban nem is olyan közönséges dolog. Iróasztalán az Evangélium mellett Kassák néhány könyvét s undorító politikai röpiratokat tartogatott. S egy bájos leányfej is volt még ott egy ezüst feszület mellett, egy fiatal leány fotográfiája, aki nagyon szerette őt, de tragikus körülmények között meghalt.

Zoltán villamoskalauz volt, mégpedig nagyon szemrevaló és elegáns kalauz. A munkások iránti rajongásból lett ő is munkás. Reggel szolgálatba ment s este azzal tért haza, hogy: Az asszony, gyermek éhezik és nincs otthon kenyér! Élénken kivette részét a művész kör munkájából, segédszerkesztője volt egy kis expresszionista lapnak és testi-lelki

jóbarátjuk azoknak a festőknek, akik ebben a kis városban és szűk környezetben — amint ők mondták — zsenijükkel egykor a magyar kultúra legérdemesebb reprezentánsai lesznek.

Ott ült György ebben a kis körben s főljött lelke szórta a gondolatok, tervek, ábrándok nyilvesszeit valami nagyon-nagyon távoli, alig érzékelhető cél felé. A villanylámpa megvilágította a terített asztalt és a vacsora maradványait s György beszélt. Jól esett hallania a saját hangját, gondolatait, beszéde lelkes ritmusát és látni ezeket a figyelő arcokat. Úgy beszélt, mint aki hiszi magáról, hogy zseni s a hallgatósága is hitte ezt. Zoltán örült handabandával éljenzett. Apja megígérte, hogy szerez kocsit, amely a határig elvigye és vezetőt, aki átvezesse őket. Anyja alig várta már, hogy megismerhesse Margitot, akit valósággal hősnek látott. A nyitott ablakon beáradt az illatos levegő s hallani lehetett a város tompa zugását.

Amikor az öregek aludni tértek, ők eloltották a lámpát s kikönyököltek az ablakba.

Sokáig szótlánul füstöltek.

(Folytatása következik.)

1928. sept. 12.

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVAZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

42

A tiszta égbolton balfelől emelkedett a hold s tejfehér világosságot árasztott a város sötét háztömegeire, amelyekből némán meredt föl egy-egy karcsu minaret, meg a románstíli székesegyház négy súlyos, zömök tornya. Megdöbhentően misztikus volt ez a néma épület a holdfényben, élesen kirajzolt zordon köcsipkéivel, sötét ablakaival és halaványan villogó keresztjeivel. Odább a sétatér gesztenyefái sötétlettek. S mindenfelé, fönt és lent, pazarul elszórt fénypontok. Távolt a békák kardala zsongott. A kis utca közein az összesimuló szerelmeselek cipőinek lassu kopogása koppant.

György elgondolkozott a rajként fölrebbenő diákkori emlékek édesbus képein, aztán az otthonmaradottak jutottak az eszébe. Apja bizonyosan nem alszik, nehéz szívvvel forog az ágyában s Lia szomorúan sir... S ő nem kisdiák, nem megy már haza vakációra többé és minden elmúlt és meghalt.

Mi üzi őt?

A következő napokat azzal töltötte, hogy ékszeresboltokban árulta az óraláncát, gyűrűjét, amelyet még anyjától kapott emlékül, egy hatalmas, régi, cimeres pecsétgyűrűt, amely viszont a nagypapjától maradt rá, egy nyakendőtűt, továbbá Margit aranyóráját, láncát és fülbevalóit. György gyalázatosan rossz üzletember volt, utálta az alkut és a pénzt — természetesen —, de most keményen a sarkára akart állani. Végül is egy becsületes arcu, szerény s udvarias ékszerésznek sikerült őt alaposan becsapni, mégpedig olyanformán, hogy állandóan politikai kérdéseket feszegetett, kikelt a korrupció, terror és kizsákmányolás ellen s azt mondta, hogy az emberek erkölcsi megújulására van szükség. György tüzes magyarázatok után potom áron hagyott ott mindent.

Majd beváltotta a baranyai koronákat magyarországi pénzre és dinárra. Itt ismét rosszul járt, nem ismerte a magyar pénz árfolya-

mát s a bankár alaposan megrövidítette. Mindamellett egész tekintélyes összeg duzzasztotta a zsebét, mert vagyonszámlájához még azt is hozzácsatolhatta, amit a gőzmalmos rajztanításért legutóbb fizetett.

Mig fáradtan bolyongott a szűk, élénk utcákon, körülötte megelevenedett minden kő s minden zeg-zug. Alig volt hely, amire emlékek ne kapcsolódtak volna. Házakra ismert, amelyekben egy-egy iskolatárs lakott, vagy elfelejtett ideálja.

S vasárnap délelőtt megérkezett Margit.

Mindent magával hozott, minden sikerült. A szülei elhitték, hogy a nővéréhez akar menni Magyarországra. A melegtől kissé kipirultan ült, halk és izgatott volt a hangja, kék szemében ragyogott a jól végzett munka s a szerelem öröme. Csinos volt, széles, egyszerű kalapja illett az arcához, bő, sötétkék tavaszi kabátja, kis félcipője ha elegáns nem is, de rendkívül izléses és komoly volt. Első dolga volt, hogy gondosan megolvasta a pénzüket, összeszámálta a kiadásokat s alaposan kikérdezte Györgyöt az ékszereladás körülményeiről. György azonban inkább az ékszerész politikai nyilatkozataira emlékezett, mint az árakra s végül is nem tudta megmondani, mennyi kétszer kettő. Azonban mégis kitűnt, hogy három-négy hónapig élhetnek gond nélkül s azalatt majd csak keritenek valami állást.

Minden világos, egyszerű és tiszta volt előttük.

VII.

S aztán ismét hosszú kocsit Bükösdig.

Késő délután indultak, hogy sötétben érjenek a kényes határmenti faluba. György zsebében ott volt Zoltán apjának az ajánlólevele egy zsidó pékhez, aki csempészéssel foglalkozott s kitűnő sváb vezetőkkkel rendelkezett. Emellett értékes jótanácsokat is adhatott.

Ott ültek tehát a kissé kopott féderes koci öblében, olyan szorosan egymás mellett, amilyen szorosan csak lehetett. Körülöttük elmaradoztak a város utolsó házai, Rácváros kis piszkos, rendetlen, meredek utcái, kiértek a szabad országuttra, amelyet végigpásztáztak a lehajló naptól megnőtt árnyékok. Jobbfelől a Mecsek oldala huzódott, balfelől a síkság, itt-ott leartott gabona keresztjei, nyárfák és vad-

Néprajz 1928. sept. 12. 206. 7. 12.

körtefák, bokrok, susogó kukoricatáblák. Vasárnapi csönd áhitata zsolozsmázott köröskörül, az égen felhők usztak, a kerekek pergésében diadalmas melódiák zengtek. Soba ilyen tündéri ragyogás nem vette körül Margitot és Györgyöt, soha ilyen meghatóan szépek nem voltak még a fák, az árnyékok és a felhők, soha ilyen szabadok, erősek, boldogok ők maguk. Néha egymásra néztek s a lánynak tett szett György éles profilja, a fiu elragadónak találta Margit arcát a széles kalap alatt. Összemosolyogtak, kezük erősebben szoritotta a testvérkezet, de nem szóltak semmit.

A hosszú ut pillanatokig tartott csak, mint az álom.

Látták messze-messze, piros felhők közt a le szálló napot, sugárkévéi mint iszonyu küllök vágódtak az égre, földöntuli máglya volt ez, messze a fák és dombok mögött s a színek változatait ontotta a földre. Ők áhitatosan nézték a mindennapi csodát, ez már sok is volt a szép-ből s az élet ajándékaiból, meghalni szerettek volna így együtt, vagy örökké élni s összeolvadni az isteni világ szemléletének gyönyörében.

Aztán lassankint kihunytt a máglya parazsa is, halványzöld és sötétlila nyugalom terült az égre, finom szellő suhant a hegyek felől s bódító föld- és növényillatot árasztott. Összebujtak a takaró alatt, test a testhez simult s ajkaik hosszasan és lélekzetállítóan tapadtak egymásra.

A lovak lassan bandukoltak és muzsikáltak a tücskök.

Még nem kelt föl a hold, amikor a sötétben óvatosan közeledtek a faluhoz. Alig lehetett valamit látni. Egy alacsony háznál megállottak.

— Itt lakik a pék — dörmögte a kocsis hal-kan. — Most csak vigyázzanak.

Leszálltak és kinyújtóztatták tagjaikat. György előrebotorkált, föltűnt neki, hogy kutya nincsen. Valami tornácfélén ment az ajtóhoz, amely félig nyitva volt s kiszűrődött rajta a lámpafény. Szerényen kopogott és belépett.

(Vége következik.)

1928. sept. 13.

123

A MEGMÉRGEZETEK

(KORVÁZLAT)

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS 43

Az asztal körül egy zömök, vöröshaju, szeplős, erősen görbeorru férfi ült ingujjban, a felesége, nagy, csontos, hervadt és tetőtől-talpig piszkos fekete asszony, egy tizenkét év körüli ugyancsak sovány, nagyorru, fekete és piszkos lány, egy vöröshaju, szeplős, vézna kis fiú, mind, mind a lámpa fénye felé fordultak, mint a halak s ábitatosan hallgatták, hogy mit olvas a férfi egy pécsi lapból. Amikor György belépett, ijedt csönd támadt a konyhában s mindnyájan ellenséges, kidülő szemmel meredtek rá.

— Kohn Mór urat keresem — szolt zavartan György.

— Minek? Mit akar? — horkant rá a férfi és az asszony egyszerre.

— Ezt a levelet hoztam.

Kohn Mór elvette szőrös ujjaival a levelet és a lámpához tartotta. Erre mindnyájan megint odasereglettek és a szemük majd kiugrott a kíváncsiságtól.

— Jól van — mondta végül a pék. — Majd meglesz.

Ekkor már jött Margit is, meg a kocsis a csomaggal.

A kocsis még az éjjel visszament, nehogy gyanút fogjanak a szerbek, György és Margit leült egymás mellé a sarokban és figyelt. Ami legelőbb föltűnt nekik, az a hihetetlen piszkos és különös szag volt. Valami megfoghatatlan gettőszag. A füstös falakon bekeretezett piszkos, héber írások. Az asztalon vöröshagyma és kenyérhéj. A földön rongyos papucs, ujságpapír, csirkepizok és viztócsa. Ott állt előttük a két gyerek s zavartalan kíváncsisággal bámulta őket. György végre is elvörösödött és dühösen rászólt a csámpás kölyökre:

— Mit bámulsz?!

Erre a kérdések egész sora következett, toledőán és szemtelenül.

— Kik maguk? Honnan jönnek? Mi van a kofferban? Hova utaznak? Visszajönnek-e? Miért mennek át? Rokonai egymásnak? Mi az ur foglalkozása?

Ezalatt az asszony is elolvasta a levelet. Végre Kohn Mór így szolt a fiához:

— Huba, menj rögtön a Szepe bácsiért.

Magyarázóan tette hozzá:

— Majd az öreg Gurkenzaft átvezeti magukat. Kétszáz koronaért megteszi. Nekem meg fizetnek százötvenet.

Gurkenzaft — akiről nem lehetett tudni, hogy ez a valódi, vagy a gunyneve — elől ment és hatalmas markaiival könnyedén vitte a csomagokat. György és Margit egymás karját fogták. Nagyon nyugodtak voltak s úgy érezték, hogy szerelmük megköveteli, hogy valami nagy és hősi dolgot hajtsanak végre.

Suttogva kérdéseket váltottak:

— Nem fázol? Nem vagy fáradt?

— Nem. És te? Csak már odaát lennénk...

Némán bandukoltak. Fölkelt a hold és megvilágította sápadt fényével az ezüstös, zörgő kukoricás közt húzódo gyalogutat, egy-egy magányos fát, bokrot. Langyos nyári éjszaka volt, köröskörül zenéltek a tücskök, végtelen sokáig mentek így. Aztán csörgő patakokon mentek át, amelyekben úgy táncolt a holdfény, mint millió ezüstös halacska, Vizimalom feketélt máshol, mozdulatlan kerekéről gyöngyözött a víz. Hegynek mentek. A misztikus éjszaka ezer titokkal szendergett körülöttük s a föld, mint valami bozontos óriás, lélekzett.

A hold magasra emelkedett, egészen a távolbavesző hegyek fölé s az égboltozat kitágult. Most még meredekebbé vált az út, unostalan csobogó patakok szakították meg, amelyek néhol kis zuhatagokban ömlöttek át a köveken s félelmetesen harsogtak. Köröskörül némán aludtak a hegyek s fehér holdfény uszott a völgyekben.

Gurkenzaft megállt, megtörölte a homlokát s keréketört magyarsággal mondta:

— Azok ott a fénypontok, azok ott az őrházak. Ott vannak a szerbek. Ha látnának miniket, ide löhetnének. Most megkerüljük őket, bemegyem az erdőbe. Bizony, ezelőtte három napal kilenc asszony meztelenodre vetköztettek, úgy eresztetek el. Volt köztük egy vén satrafát, az is ugy mente Bükösdben pörén.

Kifujták magukat. A hold már a zeniten ra-

Néprajz 1928. sept. 13. 207. sz. 14.

gyogott, balfelől a hegyoldalban szerb őrségek tüzei égtek.

— Csak még egy kicsit — biztatták egymást s uj erőre kaptak —, milyen jó lesz majd együtt lefeküdni...

Beérték az erdőbe.

Ős! szálerdőben jártak, amelyen áttört az ezüstös holdvilág s olyanná varázsolt mindent, mint egy élő mesekönyv. Páfrányok és borostyánindák sötét zegzugai szinte meglevenedtek a fák alatt. Fölöttük egy-egy megriasztott madár röpent ágról-ágra. Valahol bagoly vijjogott. Szinte félelmetes volt.

Gurkenzaft beszélgetéssel üzte az időt, érdes hangja visszhangozva csengett az erdőben.

— Hé hát összegyűnünk a magyarok meg a szerbek és hát mulatnak, dalolnak, harmonika meletted. Ha valamelyik zsiros fogás csinál, megfélezik a pénzt. De a mult héten egy csempezés ráfizette: ott rohad valamelyik szakadékn.

Valahol puskalövés csattant, a hegyek irtózatossá mennydörgéssel dobálták a hangot, mintha nehéz ágyuk bömböltek volna körökörül. Elállt bennük a lélekzet.

— Téz vár ábe sén! Szakrament! — kiáltott halkán Gurkenzaft és hallgatta a távolbavesző dörgés hömpölygését.

Végre kiérték a fensikra, ez már mélyen a semleges zónában volt. Itt a sváb letette a csomagokat, mindnyájan leültek.

Nem messze látták Hetvehely elhagyott állomását s körülöttük a ködbevesző hegyeket. A hold alig észrevehetően sápadt halványra, jobbfelől derengett az ég s hűvös szél kerekedett. Hullt a harmat s a fü lucskossá vált. György és Margit egymáshoz bujtak, izzadt homlokukat hűsítette a szabad fuvallat, pihentek s a szemük meghatottan pillantott az uj földre.

Átlépték a határt, amely a két ellenséges földet elválasztotta egymástól, sikerült átlépniök. Nagyon szerették egymást.

— Most már nem mehetünk többet vissza — mosolygott esőndesen Margit.

György kinyújtózkodott. Fáradt volt, de tele bizalommal. Mohón szivta be az éles hajnali levegőt.

— Mindegy — mondta és kiáltani szeretott volna. — Nem is kell. Most már jön, ami jön, együtt vagyunk.

A sváb pálinkát ivott egy flakóból és értetlenül bámult rájuk.

(Végo.)

1928. júl. 28. 125

Hazajáró lélek

Irta: Kodolányi János

Még az ősszel történt, hogy a részeges Joskót elütötte a vonat. Eppen a kanyarulatonál, elég messze az órháztól. Akkoriban az egész falu beszélte az esetet, sőt hovatovább a részeges Joskó halhatatlanná vált, amit egész életében nem remélt, talán nem is igen kívánt, ha csak a pálinka kedvéért nem. Amikor nagy borzadállyal felszedték rongyos, szétmarcangolt tetemét, a nép érezte, hogy Joskó nagyon haragudna a vasútra, legalább annyira, amennyire a falu népe haragudott rá s azt beszélték, hogy hazajár a lelke, illetve visszajár, arra a helyre, ahol a vonat elütötte s fehér lepedőben, borostás állkapcsát néma kiabálásra s átkokra tárogatva, felemelt ököllel fenyegeti az éjszakai gyorsvonalat. Suttogták, hogy ezt a vonatot előbb-utóbb szerencsétlenség éri.

Igy múlt el a tél. Gyakran látták késő éjszaka Joskó szellemét a sínek között azok, akik egy pohár bor elfogyasztása után a töltésen hazafelé ballagtak, vagy vásárról iparkodtak hazáig. A vasúti bakter, pedig felvilágosult ember volt s nem olyan szemmel nézte a vonatot, mint a gyűge falusiak, maga is megfigyelte néhányszor a szellemet, sőt jól látta azt is, hogy féltárdre ereszkedve lenéz a töltésen, valószínűleg abban a helyzetben, amelyben a vonat kerekai elől végső öntudatával szabadulni akart s esontos öklével rémitő fenyegetéseket küldött. A bakter nem volt félnék ember, még a második feleségét is megverte, ha kellett. Egy nyugodtan végignézte egypárszor Joskó jelenéseit s másnap apróra elmesélte az embereknek pipaszó mellett.

Amikor a bakter kénytelen volt a feleségét hazapakkolni s elvinni a másik faluba, hogy ott veszekedjék tovább, há tud, mert már megvárni sem igen hagyta magát, ellenben semmi-
mal sem törődött, meghagyta a legnagyobb fá-

nak, a nyolcesztendőös Gabinak, hogy annak rendje s módja szerint vigye ki este a piros táblát a megfelelő helyre, hogy az ellenőrző közeg lássa. Azzal felült a cókmos kocsi tetejére s elindult az úton.

A kis Gabi rendszeren ellátta kisebb testvéreit, enni adott nekik, majd belegázolt a kubi-kos gödör vizébe és ott békákat hajigált. Estére megint megetette a testvéreit, lefektette őket s bezárta a bakterház ajtaját. Szép csendes este volt, a békák kardala hullámzott a vidéken s az ablakon beáramlott az akácok s a azántófoldek illata. Gabi elálmosodott. Kissé kényelmetlenül érezte magát. Elhatározta, hogy menten lefekszik, csak még eltakarítja a vacsora maradékait az asztalról. Ekkor eszébe jutott, hogy elcsépele az apja, ha nem viszi ki a pályára a vörös táblát. Kissé borsódzott a háta, de élénken érezte a kemény marok nyomait s ezért nagy sóhaj-tással inkább a kötelességet választotta. Kilépett a házból, fogta a táblát s elindult vele a kanyar felé.

Fütyörészett félelmében. Hóna alatt úgy tartotta a tábla nyelét, mintha puská volna. Zsebeit húzták a kövek, melyeket esetleges támadás kivédésére beléjük rakott. S félkezével folyton a kövek között válogatott, százszor is kiválasztva a leglaposabbat, legkerekebbet s lejjebb roppent.

Igy bandukolt Gabi. Egyszer csak gyenge szél lebbent s a homályban a sínek között feltűnt a fehér kísértet. Nasztalanul imbolygott egy helyben, majd megrendülte magát s réskén közeledett. Gabi ereiben meghűlt a vér. Vissza akart fordulni, de eszébe jutott apja parancsa. Itt nem volt szabad gyávanak lenni. Néhány lépést tett a kísértet felé, mire az megállt, csak intgetett bámulatosan hosszú karjával. Gabi szorongatta a követ. Végül elhatározta, hogy megdobja, hátha akkor eltűnik. Remegett ugyan, de azért hajította a kő magas ívben roppent a kísértet felé s mögötte vágódott a sínekre. A gyerekek meghök-
kent, mert biztoskezü dobó volt s mésszem ta-

Pesti Napló 1928. júl. 28. 170. n. 7.

1928. aug.

330

ÚTBAN NAGYATÁD FELÉ? *

Nem szívesen mondjuk, de nem lehet elhallgatni: úgy látszik Kodolányi is útban van Nagyatád felé. Rálépett arra az útra, amelyre Móricz Zsigmond. Gyorsabban és terhelőbb körülmények között. Mert ő — mint a háború és a forradalmak utáni írónemzedék tagja — nagyobb tisztánlátással indult útnak, mint annak idején Móricz. Persze Móricz már végleg beérkezett. Már nemcsak mi gáncsoljuk őt azért, hogy társadalomlátása lesüllyedt Herczeg Ferenc színvonalára, hogy fenntartás nélkül behódolt az uralkodó rendnek és irodalmának, hanem Herczegék is dicsérik ezért. (L. a „Magyar Szemle“ júniusi számát az „Uri muri“-ról.) Kodolányi még nem jutott ennyire. De ő is a válaszúton van és nagyon is olyan benyomást tesz, mintha jobbfelé, a nyugodalmas irodalmi beérkezés felé készülődne. Most megjelent regénye ugyanis nemcsak irodalmilag egészen jelentéktelen, hanem főleg tartalmilag egészen üres. Egy gyerekkori „fejlődés“ története, de nincsen benne semmi igazi fejlődés, csak jelentéktelen epizódok jelentéktelen egymás mellé sorakoztatása. Sem a fejlődő gyerek, sem környezetének felfogásában nem látható semmi nyoma annak a keserű tisztánlátásnak, ami Kodolányi eddigi írásait értékesebbé tette. Ellenkezőleg. Valami kellemetlen nyálás meghatottság és szentimentális hangulat árad ki az egészből. „Tisztán művészi“ alkotás. Ha Osvát Ernő eléggé „jól megírottak“ találná (bevalljuk: fogalmunk sincs róla, hogy ezt minek alapján szokta megállapítani), nyugodtan megjelenhetnék a „Nyugat“-ban; sőt annak sem volna elvi akadály, hogy akár a „Magyar Szemle“-ben is (ehhez is elég unalmas és tartalmatlan).

Kár. Mert Kodolányi nemcsak tehetséges író, hanem megvan benne a képesség a mai magyar társadalomról, vagy annak legalább egy részéről igaz képet rajzolni. A baj csak az, hogy Kodolányi helyes megfigyelései mögött — mint ezt annak idején a 100% megírta — romantikus ellenzéki, tehát objektív reakciós világnézet lappang. És Kodolányinak előbb-utóbb választani kell a romantika és az oppozíció között. Mert sokáig nem lehet ezen a ponton balanszírozni. A fiatal korukban romantikus ellenzékiekből amire felnőttek, legtöbbször reakciósook lettek. És ez könnyen megeshetik Kodolányival. Az új regénye még csak „tisza művészet“ felé való első lépés. De innen már könnyebb a második és a harmadik. Kár volna.

V. S.

* Kodolányi János: Szakadékok. Regény.

100% 1928. aug., 10. sz. 1. ebf.

Eladó egy gramofón...

Irtta: Kodolányi János

Napokig láttam egy ilyen felírású cédulát annak a villának a kapuján, amely előtt gyakran vitt el az utam. Eleinte csak elsiklott a szemém rajta, később megálltam és alaposan elolvastam újra meg újra, hovatovább már a kézirat is megvizsgáltam. A cédulán még egyéb tárgyak is kínálóztak, konyhaszekrény, vasaló, petróleumlámpa s más apróság, amiből arra következtettem, hogy itt tönkrement valaki. De az írásban nem volt hiba és a vonások is intelligensek voltak, noha nyugtalanítóan vékonyak, hosszúak, hegyesek. Végre nem állhattam meg tovább: bekopogtattam a kapun.

Östülő öregúr jött végig a kerten, olyan imbolygó járással, mint a szellemek. Lassan nyitot kaput és nem szólt semmit. Köszöntem, dörögött valamit. A gramofón miatt jöttem, — mondtam zavartan — szeretném megnézni, meg a lemezeket is...

— Tessék, — válaszolta az öregúr és bezárt a kaput.

Egyszere olyan nyugtalanság vett erőt rajtam, amilyen akkor szokott, amikor feleslegesnek és betolakodónak érzem magam, de már nem volt mód visszafordulni. S különben is megjelent az az érdekes emberpéldány, akinek a létét megsejtettem a céduláról: egy asszony, Kusza, ősz hajú, zavarodott, panaszos arcú, imbolygó járásu, ugyanolyan, amilyenek a cédula betűi sejtették. Köszöntem és bemutatkoztam. Ugy nézett rám, mint egy szilkosra s kezet nyújtott, mikor azonban én is kezet nyújtottam, hirtelen visszahúzta az övét. Így ment ez a kínos játék a kezekkel, végül lemondtam

a kézfogásról s előadtam a gramofónra vonatkozó tervemet.

— A gramofont nem lehet megnézni, — mondta a nő s lábával lassan kotorgatta a faleveleket.

— Hogyan, hisz ki van írva a kapura, hogy eladó!

— Igen, de már félig-meddig meg is vette egy úr. Igaz, hogy meg nem alkudtunk meg...

— És ha nem tudnak majd megalkudni? Mindenesetre tessék megmutatni...

Előre bocsátott a kerti úton. — Ott van, abban a bódében, — mondta, mintha álomkóros lenne. Bementünk egy fűkamrába, ahol rengeteg lim-lom volt. Flóberpuskától kezdve törött székekig. Sa kérdéses gramofón is ott állt egy ládán, szomorúan, elnémulva és porosau.

— Hát ez az, — mondta a nő.

— Igen... Nem lehetne megpróbálni?

— Nem lehet, mert el van röntva. Meg kell csináltatni. Már csak azért sem adhatom el addig...

— Akkor miért írták ki a cédulára?

— Hát csak kiírták... Isten tudja... —

S fáradtán, a betegnek modulatával megsimította a homlokát. Rendkívül izgató emberpéldány volt!

— S mibe kerül?

— Nem tudom kérem... — Olyan kínosan beszélt, mintha vizsgálóbíró lettem volna. — Nem tudom, mibe kerül mostanában egy gramofón. En egyharmad árért adom, mint amibe egy új kerül. Azt mondják, egy ilyen új gramofón négyezer korona máma.

— Pengőben mennyi?

— Pengőben? Hogy érti? Pengőben? — dadogta rémülten. Kusza hája a homlokába lógott.

— És a lemezek?

— Igen, igen, van harminc lemez is, nem

Pesti Napló 1928, aug. 4, 176. sz. 7.

1928. aug. 4.

tudom milyenek, de jók. Újonnan tizenözezer korona, én odaadom ötért darabját.

— Pengőben mennyiért?

— Pengőben? Négy gyerekem van, azok foglalkoznak ezzel, én nem tudom... Nem tudom... — S majnem sírva fakadt. Lábvál szüntelenül kotorgatta a földet, ujjaival a homlokát simogatta.

— Nézze asszonyom, itt van egy eladó gramofon, amit nem lehet kipróbálni, aminek az árát nem tudják, amit ennek ellenére megvett már valaki, vannak lemezek, amiket nem lehet látni s azt sem tudják, milyen lemezek...

— Oh, istenem, Király Ernő, dalok, meg minden! Nagyon szépek! De most elhagyott az uram négy gyerekkel és én... nem is tudom, mi lesz velem... Ezek itt mind vacakok. — S maga elé bámult, egész kis árkot vájva cipőjével a homokba.

Körülnéztem a rendetlen kertben. A ház vakolata hullott, az ajtók, ablakok maszatosak voltak s egy nyitott ajtón át láttam az öreg urat, amint egyedül ült az ablak előtt s maga elé bámult... Végtelen szomorúság szakadt rám, elinultam a kapu felé, az asszony lassan követett.

— Tessék bejönni máskor. — mondta — akkor már többet mondhatok...

Hullottak a kert fájáról a levelek. Elképzéltem, hogy itt lejárt, eltörött egy gramofon; egy házasság szabályos gramofónja. A lemezek már kopottak voltak és egyenetlenül zörögve dalolt már csak a kisdéd harmónia, a királyernős dal, szürke polgári dallam...

A gramofon eladó... Ott a cédula a kapuban s ezután itt némaság lesz. Álmatlan éjszák némasága s a homokba turkált misztikus kérdéseket, amelyeket ez az asszony értetlenül kótor cipőjével szívet nélkül, válaszatlanul temet be a lehulló őszi falevél.

CSERKÉSZEK SZLOVENSZKÓBAN

Igen érdekes meghívót kaptam Cseh-szlovéniából. Az ottani magyar cserkészek hívtak meg nyári táborozásukra. Aztán bár mindez még nem lenne olyan érdekes, ha egyben nem kösülték volna velem a táborozás programját is. Mert az ő táborozásuknak programja van, kulturális és szociális programja is.

Az ottaniak feladataikká tűzték ki a magyar népművészet tanulmányozását, kézművesség, építészeti ornamentek gyűjtését, népdalok, mesék, népköltési termékek felkutatását, a nép életmódjának, bajainak, gondjainak beható tanulmányozását, egyszerűen olyan rendkívül horderejű programot alkottak maguknak, amely komolyan megérdemelte maga mögött hagy minden sátorverésből, nyomolvasásból, hídverésből stb.-ből álló tevékenységét. S jobban illik is a mai idők problémáihoz, jobban megfelel azoknak a követelményeknek, amelyek a magyarság az új intelligenciával szemben támaszt.

Hiszen egy dorongból hidat verni ma, amikor kéz hídzerkezetek állanak rendelkezésre, pontonok, modern hídászati eszközök, kissé több, mint nevetséges. Nem ilyen hidakra van ma szükség! Hagyem olyan hidakra, amelyeket a szlovéniai cserkészek vettek a nép és intelligencia között...

»Nyomot olvasni: gyerekes indiánosdi. Olyan nyomokat tessék olvasni, amelyeket évszázadok alatt hagyott a teremtő magyar Géniusz ezen az évezredes kultúrterületen! A sánta germán ritmusra faragott cserkészduló hasánsy fújása még nem cserkészet, tessék cserkészni, ifjú magyar cserkészek, a magyar népdal büdös melódiai és csodálatos kifejező ereje után! Tessék cserkészeni, hogy mennyi az arató magyar paraszt napasámja, hogy milyen körülmények között növekednek a gyermekei, hogy mik a panaszai, vágyai, örömei. A magyarországi cserkészek is azt kell kutatni, amit szlovéniai testvérei kutatnak: az egységes, demokratikus magyar állam gyökereit a népben...

S mert a szlovéniai cserkészek erre az egyedül járható útra léptek, mert a gyerekes indiánosdi romantikát feloldották a mai idők szigorú követelményeinek: az ő meghívójuk számomra a legkedvesebb meglepetés, de egyben a legkomolyabb jele is a jobb jövő akaratának.

A gombászati cserkésztábor programja illene a mi cserkészeinknek is magukéval tenni vagy — amennyiben itthon is megvannak a célok — illenők őket ugyanily erővel és lelkesedéssel előtérbe állítani. S végre radikálisan megtisztítani a mozgalmat hibrid germán elemektől a közvetlen kapcsolatba hozni a néppel. Kodolányi János

Magyarország 1928. aug. 10. 181. sz. 7.

Ujságárus bódé

Írta: Kodolányi János

Van Pesten egy ujságárus bódé. semmiben sem különbözik a többi-től. Olyan csinos kis pavillon, elől ablak, oldalt ablakok és köröskörül könyv. sok színes, mozaikszerűen elrendezett könyv. Uccai könyvtár. Az elős ablak párkányán is ujságok, folyóiratok hevérenek vastag rétegben. Mint geológiai rétegek tornyosulnak egymásra az ujságok, itt egy tőzsei szaklap, ez a pénz rétege, amott riportlap, a megkövesedett hazugságok rétege, amott politikai lapok, ez az özönvíz előtti ázalagok csigahéjjának dombja, irodalom, ez az ősi tölgy és fenyőerdők szénrétege, még mindig lehet melegedni rajta, ha okosan kiássza az ember. S az egészre a háttérben ráborulnak a könyvek színei, az álmok délibábja.

Ott szoktam megvenni az ujságot. Mert a homályban ül az ujságáruslány, szelíd, sáppadt, meleg barnaszemű kisasszony, a mosolya szelíd, mint a délibábok tündéréé. Keze fehér és gömbölyű s keccesen turkál a különböző rétegek között.

Nem tudjuk egymás nevét. Néhány szón kívül alig mondtunk egymásnak valamit. Ott ül a tündérke, az álmok délibábjai között, szeme előtt szüntelen megújulással s egyformasággal peregnék az uccabépek filmjei. Ő csak nézője mindennek, szelíd, melegbarna szeme változatlan nyugalommal szemléli a rohanó uccát. Néha felnyúl egy polcra s levesz valami könyvet egy vevőnek s aztán belemerül a kézimunkájába. Ő nem hatol bele ezekbe az álmokba, amelyek körülötte színesednek. Nem ás le a geológiai rétegekbe sem. Mosolyog, nyugodtan kézimunkázik s mintha féltette volna mindennek,

Egy nap, amikor a számomra félretett ujságokat átvettem, így szóltam hozzá:

— Mondja, kisasszony, nem rettenetes magának fiatal lánynak itt ülni egész nap, heteken, hónapokon ebben a bódében s csak messziről nézni mindent?

— Tudja isten megszoktam. — mondta kedvesen s félrehajtotta a fejét. Olyan volt, mint Lucca della Robbia valamely reliefje: csupa harmonikus, szelíd vonal és nyugalom.

— Hogy süt a nap — folytattam én, — ilyenkor a Duna csodálatosan szép. A fény úgy sziporkázik rajta, mintha apró halacskák táncolnának. Fény és szín mindenütt.

Csodálkozva nézett rám s egy percre letette a kézimunkáját. Látszott rajta, hogy a beszédem furcsa neki.

— Régen voltam a Dunán, — mondta aztán s kedvesen mosolygott, de mintha sóhajtott is volna egészen parányit. — Maga ki szokott járni?

— En nagyon szeretek evezni, — mondtam, — ha az ember a vizen van, úgy érzi, mintha a végtelenben lebegne, fény veszi körül, békesség, csend, megnyugvás és harmónia. Ha van a halál után valamilyen tudatos lét, akkor azt csak így tudom elképzelni. Örök, végtelen suhanást, békét és csendet és semmi szenvedélyt.

Ez a szó csak úgy véletlenül szaladt ki a számon, mint ahogy a férfiember mindig mond a nőnek véletlen szavakat, melyek mélyen az ösztöneiben gyökereznek. S a szó meghökkentette. Szeme, elborult, fehér arca elkomolyodott s zavartan nézett rám. Aztán elmosolyodott.

Magyarország 1928. aug. 19. 188. sz. 12.

122

— En bizony nem tudom, milyen lehet, mert sohasem voltam csónakázni. — mondta lemondó szomorúsággal a hangjában. — En csak itt ülök... egész nap és kézimunkázom...

— De hát nem lehetne... néha... hiszen a fiatalság elmúlik, s maga sohasem ismerkedik meg érzésekkel, amelyek egész életén elkísérik az embert...

— Hát bizony... nekem le kell mondanom...

— De legalább egyik-másik könyvet elolvassa itt... látom, van Knut Hamsun, Anatole France, meg sok más olyan író, aki a szabadság írója volt s nem a lemondásé, nem az alázaté, hanem az életörömé, a harcá...

— Nekem... — mondta lassan s már nem próbált mosolyogni sem — nekem... nem szabad ezeket a könyveket felvágnom... mert ezek bizományban vannak itt s el kell velük számolnom...

S hirtelen nem tudtunk mit szólni egymáshoz. Zavartan oszvargattam az újságot s néztem őt, a délibábok tündérét. A délibábokét, melyek sohasem válhatnak realissá, kézzelfoghatóvá, anyagivá.

Megemeltem a kalapomat s indultam. Még láttam, amint mosolyogva bólint, fehér arca szelíden kivilágított a homályos börtönből, az almok börtönéből s kezével intett.

Nagyon sajnáltam, hogy mondtam neki egy olyan szót, ami talán lázadást szít benne, egészen kicsi lázadást, csak annyit, mint amennyi egy homlokráncolásba, egy elborult szembe belefér. De lázadást.

Es a lázadás nem való azoknak, akik úgy hajtják félre a fejüket, szelíd lemondással s megbékélt harmóniával, mint Lucca della Robbia reliefjein a szenvedő Madonna...

Álom

Irta: Kodolányi János

Egy éjjel különös álmot látott, ami érthetetlenül felizgatta. Azt álmodta, hogy hegyek, szakadékok sziklái között megy az urával egy keskeny, veszedelmes gyalogösvényen. Egyszer csak a föld köröskörül inogni, hullámszani kezdett. Félelmetesen rengett köröskörül, mintha tengerré váltak volna a hegyek. S a háta megett megjelent egy óriási farkas, visorgatta a fogát s feléjük közeledett. Mind a ketten futni kezdtek, elől az ura, megette ő. Paizszerű acéllapot tartott védekezésül a farkas felé. Így menekültek szívszorongva, futva, kétségbeesve a farkas elől. Végül nyöszörgésre ébredt, kiverte a hideg verejték, szíve hevesen lüktetett és tompán fájta a feje. Még ébredése után is bizsergett benne a rémület s a szoba homályos tárgyai keringtek körülötte az ablakon bevilágító holdfényben. Reggelig aztán nem is tudott, mert nem mert elaludni a félelemtől. Minden ízében reszketett s bár az álom képei olyan egyszerűek s olyan mindennapiak voltak, maga az élmény érthetetlenül borzalmas volt. Reggel elmondta az álmot s anyja is, húga is, mint az már a nőknek szokásuk, magyarázgatni kezdték.

— Az a gazember, alávaló férjed bizonyosan sokat gondolt rá. Azért álmodtál róla, — mondta kajánul a vénasszony, mintha elképzelte volna vejét kinzókamrában, fogaskerek, spanyolcsizmák és tüzes vasak között. — Úgy kell neki. Hadd kínlódjon. Örüljön meg. Ha elrabolt, csak szenvedjen. Ha tönkretette az életedet, csak lássa...

— Hátha a gyerekeket fenyegeti valami baj? — firtatta romantikusan a húga s hideg,

kék szemei kitágultak az álom misztériumának csodálatában. — A farkas veszedelmet jelent. Megnézzük a Dobosné álmoskönyvében. Zsuzsi! Zsuzsi! — kiabált azonnal a cselédnek. — Menj el Dobosnéhoz, mondd meg neki, hogy kéretjük, jöjjön át az álmoskönyvvel.

Csakhamar megjelent a kis Dobosné, kerek, fekete, párnásan mosolygó kun asszony s kendője alatt csakugyan hozta a zsiros, rongyos álmoskönyvet. S összeültek a nagy ebéd-íasztal körül s tárgyalták az álmot, böngésztek a jelentését, később előkerült a vetőkártya is és az alázatos, okos, higgadt parasztasszony fantasztikus meséket vetett ki előlük. Mindnyájan rendkívül izgatottak lettek.

— Isten ója valami nagy bajtól magukat, lelkem, — mondta végül Dobosné s ez a sóhaj-tás belenyilalt az elvált asszonyba. Szíve egyszerre a torkában vert s azonnal tisztában volt vele, hogy megöli magát.

Mikor délután lepihentek, mint az öregasszony a délutáni lustálkodást nevezte, mint egy álomban, félig öntudat nélkül, bement a hálószobába. Térdei megrogytak s a keze reszketett. Félelmes-kéjes érzés volt ez, ilyen csak az esküvője előtt érzett, azzal a különbséggel, hogy akkor boldog volt, most pedig halálosan üres és boldogtalan. A szekrényről izgatottan kikereszte a morfiumot, melyet az orvos neki rendelt, hogy aludni tudjon. Lefeküdt az üvegecskével a divánra s nézegette. Barna kis csöcsös üveg volt, majdnem tele folyadékkal. Ártatlan üveg, nagyhatalom mégis. Benne volt az örök álom, az örök nyugalom. Ebben a pillanatban nem érzett senki iránt gyűlöletet, sem neheztelést. Mintha ismeretlen magasságokba emelkedett volna, ahonnét csak lefelé lehet nézni. Végigvonult előtte az élete apró, tört és mégis belül összefüggő képekben. A gyermekkorát olyan tisztán látta, mintha gyermek lett volna. Mintha ott ült volna az

Pesti Napló 1928. aug. 28. 194. n. 6.

apja ölében, mint kis lány és cirógatta volna selymes, barna szakállát s nézte volna világos, szelíd, kissé szomorú szemét. S mintha az apja a kislány fejére tette volna a kezét s magához szorította volna. Ez a kép töltötte el csak melegséggel és szomorúsággal. A gyermekek? Mintha egy másik élethez tartoztak volna. Az anyja, a testvérei? Minden más, ami ezen a képen kívül volt? Mintha nem az ő életéhez tartoztak volna, nem érzett semmi meghatottságot, kétségbeesést, vagy szeretetet. Ez az apátia volt maga a kétségbeesés... Ez a távolság az élettől, az a hideg nyugalom. Génies mozdulattal kicsavarta az üveg dugót s felhajtotta a patikaszagú folyadékot. Meghorzongott s eldobva az üveget, csodálkozva érezte, hogy nem fáj a feje, nagy kielégülés árad el benne s mindent sokkal élésebben lát, mint eddig. Életének ezek a pillanatai a világosság szenzációja voltak. Egyetlen szempillantással megérezte, meglátta a sarokban álló vaskályha súlyát, színét, hangulatát, jellemét... A szegény olajnyomatok a falon megteltek az élet vibrálásával, egy hegyiutat ábrázoló képen szinte mozgott a kétkerekű taliga s illatoztak a fenyőfák, a bútorok kedvesek, barátságosak s melegek voltak s a függönyön beszűrődő délutáni napfény olyan volt, mint gyermekkorának olvasztott aranyfénye. Diadalt érzett magában, megnyugvást, megbékélést s egészen csodálatos, nagy, felemelkedett szeretetet mindenki iránt, emberek, állatok, növények és tárgyak iránt s mindennel szemben ugyanolyan intenzitással. Hirtelen elgondolta, hogy milyen rémülettel állják körül majd a rokonai, ismerősei s erre sajnálni kezdte őket, mint ahogy a gazdag ember sajnálja rohanó autójában a szegényt koldust.

S a rohanás megkezdődött, a ritmikus, kéjes rohanás az álom felé s ő elmosolyodott, keserűen, majd egyre szelídebben és...

1928. sept. 7.

100

Idill

A villamoson figyelem: *szemben ül velem egy sovány, csinos lány, mellette egy fiatalember. A fiatalember lehet már vagy harmincnégyesztendő, vállas, erőteljes, vidám, nem is látszik nagyon ostobának. Mikor a lány mellé telepedett, előre lehetett látni, hogy tervei vannak. Ez hamar meg is mutatkozik.*

Közel húzódik a lányhoz, *felemeli a kezét, de úgy, hogy a karja érintse a lány arcát*, így az egészben van valami véletlen simogatászerű. Azzal az ürüggyel emeli a karját, hogy a hajába túrjon. Közben a lányra tekint. Az ülő ölbetett kézzel, mereven, mint a fából. Néz maga elé, mintha semmi sem történt volna. A fiatalember először csodálkozik, aztán mosolyog. Többet mer. Úgy tesz, mintha kégyelmesebben akarna elhelyezkedni a padon *és ügyesen maga alá gyűri a lány szoknyájának a csücskét*. Ezt már mások is észreveszik s várnak. A lány rá sem hederít. Meg sem moccan. Várja mindenki, hogy felpattanjon s kikerje magának a moleztalást, vagy legalább annyit mondjon csak, hogy: legyen szíves vigyázzni a ruhamra... *De nem, ül mereven, néz maga elé.*

A fiatalember még jobban csodálkozik. Belené a lány arcába, rámered, mint a kígyóbüvölő. De a lány számára üveg a férfi *átnév rajta*. Szeme sem rebben. Semmi kifejezés nincsen a pillantásában. Kezd a dolog hátborzongató lenni: talán Gólem ez a lány? Aggyából csinálta valami varázsló, nincsenek benne érzések! És nem támad, se nem védekezik? El se pirul, nem is mosolyog!

A villamos robog. Mindenki e kétembert nézi. A férfi most egészen szorosán a lány mellé ül, de olyan szorosán, hogy ez már több, mint udvariatlanság. Ez már kitüntetés. A lány rá sem néz. Arca, mint a faragott kő, ezeme, mint az üveg, egész teste maga a közömbösség...

Ez lehetetlen, mondem magamban bosszúsan. Hát nincs ebben a nőben vér? Nincs. *A férfi felemeli a kezét, végighúzza a lány meztelen karját, aztán a hajához nyúl, ráváz*. Hosszan, sokáig, szemtelenül és vidáman, mint valamely veréb, amely a magasból búzaszemre kacsint. Már várom, hogy csiripeljen valami kedves haszontalanságot. A lány ül, idege sem rezzen, arca sem rándul, keze sem mozdul, ott tartja az ölében s messze néz, a tavolba, noha minden távolságot elfognak a házak. Izgulób: mi lesz? Hogy lesz? Bizonyára azt várja öngyátsága, hogy a férfi egyre szemtelenebb legyen s akkor bosszút fog állni. El, nem szép dolog, ekkora érdeklődést nem volna szabad törbeccsalással büntetni...

S nem is bünteti, nem csúlia törbe. Számára senki és semmi nincs balföldi, a padon, csak *levégből vészén, nulla*. A férfi utatlan *szépet*, beleneret az arcába, a szemébe, előrehajlik, hogy jobban a lány arcába nézhessen... A villamos fut, az emberek mosolyognak, egy hang sincs, egy mozdulat sem a lány részéről...

A nyugatiról fészall a leány, oda sem pillant a férfira. Az utánamegy, mellé szegődik az uccán, felszáll a lány után egy másik villamosra, nevet... A lány egyenesen mozog, hidegen, tökéletes közömbösséggel, mintha csak az ő néme lenne a világon s férfit nem alkotott volna a természet, nem dühös, nem vidám, közömbös, tökéletesen közömbös, mint a jég.

Ez volt eddig a legközömbösebb ember, akit életemen láttam. Nem védekezett és nem támadott. Egy szemöldökrezzenéssel *szép*.

Kodolányi János

Magyarország 1928.
sept. 7. 203. sz. 2.

GRAMOFÓN

A házban, ahol nyári pihenőmet töltöm, lakik egy szegény, becsületes foltozó cipész. Olyan szegények, mint a templom egera. Olyan szegények, hogy amikor két évvel ezelőtt egy motocikli-versenyen az egyik versenyző, valami pesti gyáros, akinek azóta is vagy négyszer gyúlt meg a baja a rendőrséggel, mert az úttest helyett a gyalogjárón iparkodott a gépével, elfitűtte a cipész hároméves kislányát, még az orvosi költségeket sem merete perelni a gyároson. Olyan szegény, hogy még a cipőfoltozásért járó összegcskéket sem meri követelni az adósától.

Édes Istenem, engem érdekel a szegény emberek véleménye az ország állapotáról, a kormányzásról, a társadalmi berendezkedésről. Így az egyetlen szoba padlóján szétzúrt kaptafák, tátottszájú cipők és szétmállott csizmák között sokáig elbeszélgettünk. Beszéltünk a gázolásról és a kártérítési perről is. Elmagyaráztam neki, hogy milyen előfeltételek kelljenek ahhoz, hogy a per sikeres legyen. Kiderült, hogy van neki nagy tömeg tanuja is, azok a parasztok, akik vasvillával, kaszával kényszerítették megállásra a gázolót, a rendőrök, akik igazoltatták

öt és jelentést készítettek az esetről. Pizskáltam a cipészt mindenképpen, mert hiszen ki ne érezne együtt ilyen esetben a szegény emberrel. S csodálatos, hogy ez az ember, aki végigharcolta a háborút, aki megfordult a világ négy sarkán, akit annyi rossznak kellett volna már megedzeni és tetterőssé tenni, csak lemondóan legyintgetett:

— Ő gyáros, — mondogatta apatikkásan — én meg szegény ember vagyok. Mit tehetek én ellene!

— De ha igaz van! S magának nincs már vesztési valója...

Végre lemondtam arról, hogy tanácsaim segítségével jogos igazához jusson...

De rátérek a gramofónra. Van itt velem egy gramofón is. Esténként megszólaltatom és Saljapin vagy a kozák kórus üvölti, jajgatja, sirja az »Ej uchnyem« hátborzongató ütemeit. A dal messze kiharsog az udvarra, a csendes falusi fák közé s ime...

Ime a cipész szobájában is megszólalt a gramofón! Sikongó, hannis, recsegő gramofón, ócska szerkezet, fültépő zene... Talán évek óta lepte már a por ott az almáriomon, talán megrozdásodtak a tük is a kis dobozban, összekarmolódtak a lemezek. Talán maga a cipész is elfelejtette már, hogy neki ilyen zenészerszáma van... S most megjött a visszhang az én gramofómomra, Saljapin mennydörgésére a kis nyivákoló cincogás, egy kis tenorista hazug, patétikus nótája a volgai hajóvontatók monumentális jajgatására, de visszhang, valami az elfojtások sötét mélyéből, a szolgaság feneketlenségéből, egy hangja a szépség vágyának, rozsdás, vinnyogó, hamis hangja, de visszhangja...

Csodálatosan szomorú élményem nekem az a rikácsoló, bátortalan gramofónhang, mely mintha szakadékok pokoltornácából sirt volna felém, reszkető, félenk könyörgéssel...

Kedolányi János.

Magyarország 1928.
sept. 13. 207. n. H.

Testvérek

Írta: Kodolányi János

1928. sept. 16.

107

A fekete ruhás lány eleinte szégyenkezett, hogy a férfit csak ebbe az egyszerű, proletárszagu szobába vezetheti, de aztán lassanként megeredt a nyelve s egyre hevesebben s önteledebben beszélt.

— Mikor szegény Irma meghalt, — mondta hevesen s kövér könnyek gördültek le friss arcán, — azt hittem, ezt nem tudom túlélni. Annyira szerettük egymást s annyira össze voltunk nőve, hogy a halál borzalmas volt. S olyan szép halott volt! Olyan volt, mintha élne. Az arca szép fehér és nyugodt s a nagy homloka világított. S képzelje Magoss úr, az utolsó szava az volt, hogy: »Mondjátok meg neki. — már mint magának persze, — hogy köszönöm a szeretetét s hogy, annyi szépséget adott nekem az életben. Utolsó üdvözetemet küldöm neki s mondjátok meg, hogy nagyon jó volt hozzám». Ezt mondta.

Sokáig hallgattak. A kisváros csendje borult rájuk, a kisvárosé, ahol a férfi diákkorát töltötte s ahol minden zug, minden ucca tele volt emlékekkel.

— Szegény Irma, — sóhajtottá elérzékenyülten. — Szép napok is voltak azok. Emlékszik, amikor esténként itt sétáltunk a korszolypályán mellett, milyen szép csendes, jó esték voltak...

— Gyakran emlegette is szegény Irmánk, — folytatta a lány sebesen. — S emlékszik, én mindig illó távolban tartottam magamat maguktól, mert én akkor még csak olyan kis bakfis voltam.

— Szép haja volt, — mondta önkénytelenül a férfi.

— Igen, Irmának szép vastag fekete haja volt, — mondta Böske lelkesen.

— Igen, Irmának is, de én a maga hajára gondoltam. Vastag, igen, hatalmas aranyszőke hajfonata volt s ezt a csodálatos haját még most is magam előtt látom.

A lány elpirult. Megrázta rövidre vágott szőke haját.

— Azóta már levágattam. Sokkal jobb így, könnyebb és praktikusabb. De én akkor nem is mertem álmodni, hogy magának az én hajam tetszik. Maga akkor annyira imponált nekem, nyolcadikos diák és önkéntes elnök s mindenki olyan tisztelttel vette körül magát...

Mennyire hasonlít Irmához, — gondolta a férfi s elgondolkozva nézte a fiatal lányt. Nem volt szép, de friss, üde nyaka volt s tejfehér arcbőre, szép nagy, erős piros szája s olyan lelkesen s hevesen beszélt, mint néhai néje. Ha a férfi behúnyta a szemét, egy pillanatra szinte megdöbbsent a hangjától: mintha Irmát haláláná beszélni.

— Tudja mit, Böske, — mond-

ta különös izgalommal, — daloljon valamit.

— Daloljak, mikor gyászolok? — hökkent meg a lány.

— Nézze, az élet nem ismer gyászt. Maga fiatal, csak nem akar egész életében gyászolni? Aki meghalt, azt el kell temetni s az élet megy tovább a maga útján. Annyi szépség, annyi öröm van az életben, hogy az követ el bünt, aki fiatal léteére gyászol...

Böske egy pillanatra megdöbbsent a nyers szavaktól, de fiatal volt s érezte, hogy az élet hirdetőjének igaza van, igaza, mert ő is élni akar.

— Hát jó, — mondta szégyenlősen. — ha magának úgy tetszik, de nekem nincsen olyan szép hangom, mint amilyen Irmának volt, hát elnézést kérek...

S dalolni kezdett. A férfi hátradőlt a székén s behúnyta a szemét. S a dal olyan volt, mintha a halott lány dalolt volna. Mintha nem változott volna semmi, mintha most is nyolcadikos diák lett volna s a kis proletár lakásban hallgatná az »ideálja« dalát.

Önkénytelenül kinyújtotta a kezét s rátette Böske kezére. Az megrezzent, elvörösödött, de nem húzta vissza a kezét. Mikor elhallgatott, zavartan néztek egymásra.

— Szép volt, — mondta a férfi s mosolygott. A lány kék szemét s szőke fodros haját nézte.

— Igazán, ne tessék dicsérni, mert nem volt szép... De nem is tudja, milyen jól esik a dicséret. Én akkor még kislány voltam, mikor Magoss úr hozzánk járt s csak úgy távolról mertem hallgatni a beszélgetéseit, amikor valamit olyan hevesen fejtegetett. Olyan szép volt akkor a maga szeme és a homloka s olyan érdekesen tudta hátravetni a haját...

— Igazán? Maga ennyire megfigyelt engem? Hát miért? Én észre sem vettem.

— Igen, és az, hogy nem vett észre, az úgy... izé úgy fájt nekem, mert én akkor...

S lehajtottá a fejét s arcát elöntötte a szégyen pirossága. A férfi is úgy érezte, hogy valami forróság járja át a szívét. Lassan, mint egy diák, átkarolta a lány derekát s nem szólt semmit.

Aztán megesókolta. S a lány szája olyan puha és olyan forró volt, mint annak idején Irmáé. Behúnyta a szemét s hevesen magához szoritotta s csókolta a lányt. Az még tiltakozni akart, grászolok, mondta elfúltan, de elernyedve adta át magát a férfinak s többet nem szóltak...

S a kis proletár szobában beteljesedett az, ami tíz évvel előbb nem teljesedett be. Irma meghalt, de Böske élt és így élt Irma tovább...

Ar Est

1928. sept. 16.

210. 27. 11.

RENDEZZÜNK MOZDONYVERSENYT!

A borzalmas monzai katasztrófával kapcsolatban, amelyben egész sereg ember vesztette életét, eszembe jutott egy igen kézenfekvő gondolat. Az tudniillik, hogy az autóversenyek mintájára mozdonyversenyeket kellene rendezni.

Mert kétségtelen, hogy a mozdony-építést is fejleszteni kell. Az új típusú mozdonyok képességeit azonban nem elég puszta kipróbálással eldönteni. Nagy mozdonyverseny-pályákat kell építeni, tíz-tizenöt párhuzamosan futó sínpárral s meg kell hívni a világ mozdonygyárait, hogy vegyenek részt a versenyben. Itt is lehetne például kategóriák szerint csoportosítani a mozdonyokat, kezdve a kis vicinális kávédarálóktól a Pacific-expressz mozdonyokig, a Repülő Skót monstrumáig.

Ezek a versenyek egyrészt sokkal költségesebbek lennének, mint a mai elavult autóversenyek, tehát az előkelő világ szívesebben venne részt bennük. Ez végre olyan divat lenne, amiben résztvenni valóban nem kicsiség. Azután meg egy katasztrófa: kisiklás, robbanás stb. vetekedhetne borzalom dolgában egy mai autóverseny katasztrófáival. Nagyobb lévén a veszély, nagyobb lenne az izgalom s igazán nincs ma az embernek egyébre szüksége, mint izgalomra! Hogy a mozdonyok teljesítőképességét igen egyszerűen ki lehet számítani ceruzával is, hogy szükségtelen az öldöklő verseny! Ugyan, hát az autótét nem lehet! S mégis naponta tartanak autó- és motorversenyeket, tisztára sportszempontról is. Bele kell kapcsolni a mozdonyverseny kérdésébe a sportszempontról. El-

végre egy huszadik századbeli sportember nem előgedhet meg az ókori sportok egyhangúságával, lóversennyel, kocsiversennyel, maratoni futással s más ócska sportágakkal. Mozdonyverseny kell ide, milliárdokat érő, ezeröttszáz lóerős lokomotívokkal, hegyesorrú szörnyceteggel, amelyeken férfassága teljes tudatában, kék zubonyban állhatna a modern férfiú, mindenek iríglylésére... Igy csakugyan lenne valami okuk a nőknek, hogy hisztériás görcsökbe és hisztériás szerelembe esenek. Nem beszélve arról a nemzeti büszkeségről, amely akkor dagasztaná a kebleket, ha például a párizsi mozdonyversenyt a mi Alag-Budapest próbálkozó villamosmozdonyunk nyerné meg. Egyszerre elhallgatnának rosszmájú szkeptikusaink, akik gúnyos mosollyal nézik esztendőnk óta az egyetlen magyar villamosított vasút sikertelen vergődését.

Eszembe jut egy régi-régi kép a Meggendorfer Blätter-ből, melyet még gyermekkoromban láttam; két mozdonyvezető párbaját ábrázolta a kép, a bátor férfiak egy-egy mozdonyon ülve rohantak egymásnak... Ez lenne azután a férfasság! Új párbajkódexet lehetne szerkeszteni, mozdonypárbajszakértők támadnának s a politikusok egy kis üsszeszólalkozást igazán férfisan intézhetnének el...

Mert ez a mai férfasság már igazán semmi. A monzai, párizsi stb. autóversenyeken történt katasztrófák már nem is izgatnak nagyon sok embert. Legfeljebb azokat a gyermeteg lelkeket, akik még tudnak gyalog járni s akiket esetleg egy régimódi, egészséges csók is lázba hozhat...

De ezek már nem is igazi modern emberek, ügyebár...

Kodolányi János

Magyarország 1928. sept. 20. 213. sz. 6.

1928. sept. 25.

40

Bár csalta volna meg . . .

Írta: Kodolányi János

Idegesen dörzsölgette össze nagy gyűrűit. A gyűrűk a csendes szobában zörögtek, mintha sáskák reszelték volna össze a szárnyukat. Az ügyvéd, jovialis, kövérkés vidéki úr, akinek apró okos disznószemei voltak, komolyan nézett fel rá a bő karosszékéből.

— Tanuk kellenek barátom, — ismételte újra meg újra. — Azt igazolni kell, hogy az asszony a maga akaratából hagyott el.

— Honnét vegyek én most arra tanukat?! — csattant fel Molnár s egyszerre óriási marhaságnak és a korlátoltság megtestesülésének tartotta a válási törvényt. — Nem elég az embernek, — folytatta dühösen s tehetetlenségében felállva s le-fel járkálva a szobában, — nem elég, hogy az ember tönkreteszi az életét, hogy adósságokba veri magát, hogy mindenből kiforgatják még most ez a procedura, az együttélés helyreállításának megkísérlése, mint ti mondjátok, tanuk, tárgyalások, meghurcolása az embernek, az egész világ szájtató rondasága... Hát nincs arra mód, hogy az ember egyszerűen és simán elváljon?

— De látod, hogy az asszony nem akar, — mondta Mozogay s leharapott egy szivart, lassan rágyújtott s lassan körben forgatva bámulta a paraszat. Belesúrt az iratokba s megfrieskázott egyet. Levél volt a kunházai ügyvédtől.

— Ezt mind az a vénasszony csinálta! — kiabált Molnár s toporzékolt dühében. — Rá-ismerek a boszorkány kezére! A törvénynek igenis tekintettel kellene lenni az anyós szerepére!

Mzogay szeme nevetett, de ő maga nem. Ahogy a jogászok szokták, ha nem jogással beszélnek jogi dolgokról.

— Azt nem lehet, barátom. Elvégre nem lehet tőred adni a legszubjektívebb furcsaságoknak. Hiszen persze, — vágott közbe hirtelen

len s hevesen, úgyhogy a nyála is fecsegni kezdett s csúcsos, kopasz fejét ide-oda ingatta, — neked alapjában véve igazad van, a legtöbb házasság az anyós gyűlöletén szenved hajótörést, — szerette a képletes kifejezéseket — ebben a tekintetben valósággal elveszett költőt tisztelt önmagában. — Nem is hiszed, kérlek szépen, hogy mennyire igaza van az anyós-viccnak, még a parasztok között is hány házasságot tesz tönkre az anyós beavatkozása. Van annak valami alapja, hogy az anyós gyűlöli a vejét. Isten tudja, mi. No de ezt nem lehet jogi szempontból mérlegelni, legalább is a te esetemben nem, hiszen az anyósod most éppen meg akarja akadályozni, hogy a házasságot felbontsátok.

— De ne akarja megakadályozni! Abszurdum! — kiabált Molnár egyre izgatottabban s gépiesen járkálva az ablakig és vissza. Majd megállt az ablaknál s kinézett a csendes kisvárosi utcára. Puba hó fedte a kövezetet és az emberek tüpegye mentek a gyalogjárón. Fialat nő ment el az ablak alatt, balkezevel kissé megemelve a szoknyáját, jobbkezeit karmantyújába dugva, — mint akkoriban nevezték ezt a céltalan ruhadarabot — kalapján toll volt s az arca pajkos és hamiskás. Molnár, mintha méh szúrta volna meg, bosszúsan elment az abiaktól s ujjjaival hátrafésülte a haját. — Csak bár soha nőt ne teremtetett volna az isten, — fakadt ki keserűen.

— Ja, barátom, ez így van, — nevetett hangosan, nyálát fecsegtetve az ügyvéd s nyilván kedves epizódok jutottak eszébe az életből. — Okos ember nem nőszül, mint például én. Azért vagyok jóban a nőkkel. No de térjünk a dologra. Én megírom a dolgot. Te pedig az állításokra tanukat jelentesz be nekem, a többi az én dolgom. Reméljük, hogy simán fog menni. És ha tanuk nem lennének, vagy nem akarnának lenni, hát kérlek szépen... akkor szerezni kell őket. Most már nem lehet visszariadni egy kis áldozattól. Mert tanuk mindig vannak, csak nem mindig emlékeznek. Hát fel kell egy kissé frissíteni az emlékezetüket... Hiszen értesz.

Kínos csend szakadt rájuk, csak a nagy, zöld cserépkályhában ropogott a tuskó. Molnár

Pesti Napló 1928. sept. 25. 217. D. 6.

190

mélyen elgondolkozott, sovány arcán szinte szenvedő töprengés mutatkozott.

— Nem elég a botrány, az egész szemét-ügy, — mondta halkán, de annál nagyobb undorral — még azt is. És mindent annak a vén boszorkánynak köszönhetek, hogy az isten verte volna meg! Még utóbb is olyan ügyekbe kényszerít, amiket soha az életben nem csináltam volna.

— Sohse bántsd magad, barátom, — biztatta Mozogay s felállt, hozzálépett, vállára tette a kezét. —Egyik esemény maga után szippantja a másikat. A jog pedig formáság, barátom, ezt én mondom neked. Kár skrupulizálni. Arról van szó, hogy bizonyos formáságoknak eleget tegyünk. A jogban nem elég, hogy igaza legyen valakinek, meg kell adni a formáját is. No, csak semmi kétségbeesés.

Apáskodva veregette meg Molnár vállát. S ez a vállveregetés jól esett. Mintha az apja biztatta és sajnálgatta volna. Lelkiismerete egyszerre megnyugodott. Eszébe jutott, hogy ő semmiről sem tehet, ő komoly és becsületes ember, mindent jól akart s mindennek csak a felesége anyja az oka.

Mikor a havas uccákon a szálloda felé ment, már nem is látta olyan lehetetlennek a tanúszerzést. Ott van az irodaszolga, a kocsis, a házvezetőnő... Pláne ez. Kényelmetlenül érezte magát, amikor eszébe jutott, de lerázta magáról a lelkiismeretfurdalásokat. Erről is csak az anyósa tehet. Soha ő a feleségén kívül más asszonyra rá nem nézett volna, hiszen alapjában véve nem szíveli a nőket. A szállodában előhívatta a kocsiát és befogátott. Jól belebújt hatalmas bundájába, lábzsákba dugta a lábait, fejére húzta vastag szőrmesapkáját s cigarettát csavart. A szán csilingelve sikamlott végig az uccákon s Molnár megnyugodott. Mindig megnyugodott, ha hazafelé ment. Most minden rendben lesz, — gondolta — tanukat szerez... Csak bár csalta volna meg a felesége, — villant fel agyában, de egyszerre elszégyelt magát s kihajította a cigarettavéget a szánból. De hiába nyomta el magában, titokban, a lelke mélyén szüntelen ott fűrt és titkolt a kívánság: bár csalta volna meg a felesége...

1928. okt.

„IFJÚ SZIVEKBEN ÉLEK”

(Válasz Szász Zoltánnak)

A 100% szívesen ad helyt Kodolányi János fejtegetéseinek. Az „Ifju szivekben élek” című antológiáról és benne Kodolányi cikkéről annak idején megírt véleményünket (I. évf. 9 szám). De ez távolról sem jelenti, hogy bárminemű közösséget vállalnánk Szász Zoltán bírálatával, még akkor sem, ha a s z a v a k b a n valami hasonlóság látszik is; pl. abban, hogy mi is, Szász Zoltán is, zavarosságokra, ellentmondásokra hívtuk fel az olvasók figyelmét. Sőt, itt ütközik ki a legélesebben ellentétünk Szász Zoltánnal. Mi azt kifogásoltuk, hogy az antológia írói nem találják meg az utat a társadalom fejlődési törvényének helyes felismeréséhez és e z z e l a munkásosztály felszabadulási harcához. Szász Zoltán, hogy még nem hasonlítottak teljesen hozzá ahhoz a polgári társadalomhoz, mely eltüntetvén a forradalom és ellenforradalom minden nyomát, visszaállítja a Lipótváros háború előtti „kulturfölnyét” (amit Ignótus Pál úgyancsak a „Nyugat”-ban Szász Zoltánnál szókimondóbban reklamál). Mi — szöges ellentétben Szász Zoltánnal — éppen abban látjuk ennek a fiatal mai nemzedéknek legnagyobb értékét, hogy bírálja ezt a konszolidációt, hogy lázadozik ellene. De megállapítjuk, hogy ezt zavarosan, helyes megállapítások mellett romantikusan reakciós bolondgombák tenyésztésével együtt teszi. Ezt a 100% — éppen Kodolányival kapcsolatban — ismételtén megírta. Ha tehát ismétljük — hogy szívesen adunk helyet válaszának, egyuttal ismételtén kiemeljük: fejtegetéseivel nem értünk egyet. Megállapítjuk, hogy ha igaza van is Szász Zoltánnal szemben, (ami nem nagy kunszt) fejtegetései nem mutatják elméleteinek tisztázódását. Sőt kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy Kodolányi nemcsak nem pusztította ki magából az ellenforradalom gondolati csökevényeit (rassz-elmélet, németek értékelése), hanem a legujabb, nagypolgári, lipótvárosi bolondgombák tenyésztésére is adja magát. A kapitalista fejlődés összefüggését az análerotikával, Marx pótlását Freud által, Kodolányi jobban tenné, ha Szász Zoltánnak, a Nyugatnak, a Lipótvárosnak engedné át.

A SZERKESZTŐSÉG

Szász Zoltán fenti címmel a Nyugat augusztus 16-iki számában cikket írt az úgyancsak ilyen című röpiratról, amelyet az országos Ady-ünnepség alkalmából adott ki a Híd című szemle. Minthogy a röpiratba én is írtam és Szász Zoltán megtisztelt azzal, hogy cikkében majd három oldalon foglalkozott az én igen szűkreszabott és így rapszódikus írással, talán sokakat érdekel, ha néhány megjegyzést teszek a cikkére. Annál is inkább, mert meglehetősen hibás szempontból ítéli meg a röpirat íróinak működését és intencióit.

Ám menjünk sorjában.

I. Arról talán felesleges beszélnünk, hogy mi az oka annak, hogy a fiatalság a röpiratban „ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes” stílusban kénytelen foglalkozni égető kérdésekkel. Szász Zoltán, aki a maga bőrén tanulta meg, hogy ezidőszerint Magyarországon nincsen szólásszabadság, valóban nem hányhatja az ifjúság szemére, hogy néha kissé bátortalanul beszél. Még ha hibáztathatjuk is hogy nincsen egységes programja és írásaiban itt-ott egyképpen szóhoz jut a fasizmus,

100% 1928. okt. 2. évf. 1. n. 35-41.

bolszvizmus, agrárdemokrácia, nacionalizmus stb., ámbár a szólásszabadság hiánya még ezeket a letisztulásra való gyenge törekvéseket is csirájában iparkodik megfojtani. Nálunk nem lehetséges a becsületes lovagi torna a társadalom berendezkedését illetőleg. Nemcsak a külföldi könyvek, folyóiratok, újságok jelentős és igen fontos részétől vagyunk elzárva immár tíz esztendő óta, ami az alapos tájékozódást is lehetetlenné teszi mindazokról a kísérletekről, amelyek az ország határain kívül folynak, hanem még az idebent leszűrt eredményeket sem szögezhetjük le és foglalhatjuk össze olyan mértékben, ahogy kellene. Szász Zoltán ritkán olvasott cikkeket, „amelyekben olyan ritkán neveznek néven a gyermeket, mint ezekben az írásokban“. De talán belátja Szász Zoltán, hogy kissé túlozott, amikor ezt az ítéletet megformulázta. Az „óvatos duhajkodásban“ alapos tanítómestereink vannak azoknak a felelős pozícióban levő férfiaknak a személyében, akik a gyermeket vajmi ritkán nevezik a nevével s a legnagyobb szervezettek erejével kényszerítik az egész országot, paraszttól papig, zsellérig és munkásig, sőt az asszonyokat és gyermekeket is arra, hogy semmit a nevével ne nevezzenek s nemcsak szabad véleményüket és bírálatukat, de legtermészetesebb ösztönmegnyilvánulásait is, aminő például az éhség, elnyomják.

Nagyon természetes, hogy az olyan ifjúság, amelynek szabad mozgását tíz esztendőn keresztül guzsbakötik, amelynek a hangos szót csak akkor engedik meg, ha az az uralmon levő rendszer érdekében hangzik el, amelyet már hat éves kora óta úgy nevelnek, hogy mindent fogadjon el ellentmondás nélkül s reszkessen, ha a félelmetes felsőbbség elé áll, mindenhez inkább hozzászokik, mint ahhoz, hogy a dolgokat, a világ egyszerű tényeit, a nevével nevezze. Egy tanulmányomban máshelyen kifejtettem azt a módot, ahogyan ma az ifjúságból szisztematikusan impotens embereket nevelnek s nem kell hozzátennem, hogy mindez miért történik, kiknek az érdekében s kiknek az öröme. Azok a fiatal írók, akik az ifjúsághoz szólnak, igen természetesen, nem tudják levethőzni ennek az elnyomásnak a gátlásait. Karinthy mondotta egyszer egy beszélgetés folyamán, hogy ő írás közben úgy érzi, mintha valaki láthatatlanul, de annál fenyegetőbb ott ülne az íróasztala sarkán. Azt hiszem, nincs ma ebben az országban igazi íróember, aki ezt ne érezné, valahányszor kezébe veszi a tollat. Olyan elnyomott, ösztöneiben megnyomorított s az igazmondást annyira rettegő, — mert önállóan és szabad választásra képtelen — ifjúságnak írni, amilyen a mai magyar ifjúság, kegyetlenül nehéz és felelősségteljes feladat.

S ne feledjük: azok a fogalmak, amelyek hol itt, hol ott bukkannak ki az írásokból, keveredve, de sehol pregnánsan ki nem ütözve, mind olyan fogalmak, amelyeket többé-kevésbé valamilyen módon vagy valamilyen vonatkozásban sikerült már diszkreditálni.

36 Kifejtvén, hogy miért nem nevezik az ifjú írók nevével a gyermeket s miért kevernek össze dolgokat, amelyeknek Szász Zoltán agyában meg-

van a maguk régen bediszciplinált egyértelmük, tovább is mehetünk. A fiatal írók, akikről szó van, szintétikus embereknek vallják magukat, noha, — állítja Szász Zoltán, — Ady Endre analitikus volt. Elsősorban a kettő nem zárna ki egymást. De másodsorban Ady nem analitikus, hanem szintétikus ember volt, mint minden lírikusa a világnak. Lírikus, pláne annyira lírikus temperamentum, mint amilyen Ady, nem is képzelhető másnak. Az analízis tisztára tudatos észművelet lévén, gyakran nem is jár együtt a szintétizáló ösztönfunkciókkal. Ellenben enélkül a szintétikusan, intuitíve márkoló ösztönműködés nélkül lírikus el sem képzelhető. Szász Zoltán például par excellence analitikus elme, annyira analitikus, hogy amihez nem tud az analízis tudatos fegyvereivel nyulni, ahhoz egyáltalán nem is közeledik. Szász Zoltán egész kritizáló működése pregnánsan bizonyítja ezt, mert én még nem olvastam tőle egy olyan oldalt, amely bármilyen határozott irányban felállította volna a szükséges cselekvések irányelveit. Szász Zoltán analitikus működése igen jól elképzelhető szintétizáló képesség nélkül, ellenben Ady lírája nem képzelhető el az ő tudatalatti ösztönműködésének gáttalan erupciója nélkül — de Petőfié, vagy Babitsé sem. Szász Zoltán az úgynevezett természettudományos, tehát kézzel fogható és ésszel fabrikálható eszközökkel közeledik a világ jelenségeihez s még azt is a szabályos esztétika mércéjével akarja megállapítani, hogy a férfi szebb-é, avagy a nő. Ady a világon soha és sehol mással, mint ösztönös megérzéseivel, intuíciónál nem közeledett semmihez, még a kritikákat is intuitíve írta. S Babits, aki a leghatalmasabb palotáját építette a tudatosságnak a Halálfiában, bergsoni intuíciónal érzi fel előbb a nagy összefoglaló, misztikus erőműködésekbe nyúló gyökereket, amelyek a dolgok között szerves, folyamatos összekapcsolódást állapítanak meg. Szintétikus képesség híján nem képzelhető el a legapróbb lírai költő sem, de a legnagyobb sem. Ezen a ponton tehát Szász Zoltán tévedett.

Még ha baj lenne is az, hogy az ifjú írók különböznek Ady szemléleti módjától, akkor sem kell tehát ettől tartanunk, mert ime, nem különböznek, sőt éppen Ady mérhetetlen hatásának következménye, hogy szintétikusan látnak, sőt éreznek is.

De állítom, hogy a mi, — illetve az én generációm forradalmi generáció. Éppen azért, mert szintétikusan lát. Ahogy lírikus nem képzelhető el analitikusnak, éppen úgy forradalmár sem képzelhető el a szintétizáló készség híján. Krisztus, minden idők legmélyebbre nyúló s leggyökerebben alakító forradalmára, makulátlan példája a szintétikus látásnak. De szintétikus ember volt Marat is, az Mussolini is, az volt Lenin is. A forradalom szintézis. Nem szabad megteveszteni senkit azzal, hogy a „forradalom lerombolja a meglévő“, már pedig ez bontó művelet, analitikus munka. A tulajdonképeni forradalmat mindig megelőzi az analízis, a szétbontás s a forradalom maga csak azt söpri el, ami valójában már szétbomlott, hogy a maga új formáit életre hívja. De nincsen olyan

forradalom, amelyet túl ne élnének olyan formák, amelyek az analízist kiállották.

Magyarország most a forradalom előtti állapotban van. Nem a lezajlott, hanem az új forradalom előtti állapotban. A formákat, melyekben ez a társadalom még él, valójában már lerombolta az ernyedetlen analízis, mely a háború előtt, a háború és a forradalmak, de ugyancsak az ellenforradalom alatt is folyt. Ami az összeomlást megakadályozza, az csupán a meglevő intézményeknek a tehetetlenség törvénye szerint való továbbgurulása. De ez a gördülés azonnal megáll, mihelyt a népben elnyomott ösztönök az elijektásokat le tudják győzni s akkor nem a forradalom rombol, hanem csak az dől össze, amit a szintézis természetangyái belülről immár teljesen összeromboltak. De szilárdan megmarad mindaz, ami ennek a romboló munkának ellentállott s ami a felszabaduló ösztönműködések irányának természetesen megfelelő. Ady Endre a permanens forradalom szintétikusa. Ezért Szász Zoltán legnagyobb csodálkozására még a vallási elemeket is megtalálhatjuk benne. A forradalom állandó, mert az elnyomott ösztönélet mindig levetkőzi időről-időre gátlásait s a neki megfelelő új formákat keresi meg. A mai Magyarország szintetikus fiatalsága forradalmi ifjúság s ezért él Ady Endre „ifjú szívekben“.

II. A parasztp probléma itt nem intézhető el a „radikális polgári párt falupolitikájával“ s nem merül ki monográfiák írásában, népszokások ismeretében. A francia forradalom látható következményeképpen egész Európában parasztdemokráciák alakulnak ki. Európa némely pontján ez a kialakulás előrehaladottabb, másutt visszamaradottabb. Magyarországon a kialakulás most kezdődött meg igazi erővel. Hogy a parlamentből egyre inkább kiszorulnak a kisgazdák, — mondjuk így — az nem jelent semmit. Az csak annyit jelent, hogy a parlament abban a formájában, amelyben ma virul, nem felel meg az idő követelményének. A kiszorult paraszt azonban be fog oda menni akkor is, ha a parlamentet le kell rombolnia. Ha egy nép eltörli a parlamentet, az még nem jelenti azt, hogy a parasztdemokrácia ott meghalt. Ez optikai csalódás és abból származik, hogy demokrácia csak azzal a parlamenttel képzelhető el, amely ma egzisztál. Szász Zoltán rendkívül hajlamos erre a csalódásra. Cikkek seregében kérdezte már, hogy miként lehetséges demokrácia ott, ahol lerombolták a parlamentárizmust? Igenis, lehetséges, De viszont parlamentárizmussal is lehetséges. A parlamenteket tulajdonképpen csak ott rombolják le, ahol nincsenek is parlamentek. S ha lerombolták, csinálnak is helyette, ha nem is mindig olyat, amilyet az iskolás parlamentáriusok elképzelnek.

Ez a parasztdemokrácia aztán kiépíti a maga kormányzati szervezetét s széles alapjaira fogadja a szocializált ipar és az állami bankrendszer épületeit, valamint a szövetségi áruelosztás szervezetét is. Ez a parasztdemokrácia a jövő Egyesült Európai államok bázisa és szilárdságát éppen az teszi, hogy minden nyelvű és rasszu (mondjuk így) nép pa-

1928. okt.

rasztja ugyanolyan viszonyban van a földdel. Ez az elgondolás valóban nem tűri az osztályokat, a rendeket s középosztályt is azért emlegetünk, mert a mostani középosztály ifjú entellektüeljeiből szervezzük azt a tudatosan cselekvő avant garde csapatot, amely a forradalom bekövetkeztékor átveszi majd a megfelelő irányítást,

III. Legtöbbet hadakozik Szász Zoltán a mi faj-, vagy fajtamegjelöléseink ellen. Különösen velem kapcsolatban, aki nem rajongok a germán népekért. Szász Zoltán arról az oldalról hadakozik ellenem, ahonnan én már lövöldöztem nyilakat és pont Szabó Dezsőre. A Szintézis II. kötetében olvashatja Szász Zoltán a következő soraimat: „Ha Szabó Dezsőnek egységes koncepciója lenne a magyar problémákról s azt bele tudná kapcsolni az egyetemes európai problémák láncolatába, bizonyára irtózna attól, hogy abba belekeverje a kis svábok, zsidók és tótcskák ezreit, mert ez az elaprózás és a kisded antipátiák kiélése nem jelenthet egyiséget, erőt, hitet és kikristályosodási lehetőséget.“ Szabó Dezső egynémely túlzását azonban nem szabad valamennyi ifjú magyar íróra általánosítani. Tény az, hogy mi, akik nacionalistáknak is valljuk magunkat, aggodva tekinthetjük a germán terjeszkedést, amely a Lajta felől fenyeget bennünket. A magyar fajta, (rassz), nem lévén hajlamos a kapitalista civilizáció befogadására, a szintén nem kapitalista civilizációban kialakuló szlávok oldaláról nincs annyira fenyegetve, mint a nyugati kapitalista civilizációt kiépítő germánok részéről. (Ne cseréljük össze minduntalan a kultúrát a civilizációval, mint ahogy azt Szász Zoltán teszi.) Az a körülmény, hogy valahányszor a Lajtan túl egy polgármester eltrüsszenti magát, itt a sváb települések egyhangúlag kiáltják neki: „Egészségére!“ a legszomorúbb jelenség. Azonkívül a szlávot lehet asszimilálni, mert az elsajátítja a nyelvet s a nyelvvel együtt a nyelv szellemét is, a germánok ellenben semmiképpen nem hajlandó más nyelvet nemcsak beszélni, de megtérni sem. Példa erre a négyszáz év óta itt élő svábság, amely akkor sem beszél magyarul, ha tud. Mindez csak annyit jelent, hogy teljes erővel a magyar népi nyelvhez, népi művészethez, dalhoz, zenéhez, a népi gondolkodáshoz, mentalitáshoz, röviden: szellemhez, vagy Géniuszhoz kell fordulnunk megerősödésért. (Bartók, Kodály, Móricz, Erdélyi, stb.) A Habsburg-dinasztia megdőlésével sürgősen hozzá kell látnunk, hogy nemzeti vagy népi, ha úgy tetszik: rassz sajátosságainkat minél tökéletesebben kifejlesszük. Mi a fajtát nem úgy vizsgáljuk, ahogy Szász Zoltán analitikus módszere megkívánja: brachikefal, barna, szőke, alacsony, magas, sárga- vagy feketebőrű emberekre osztván a fajtákat. Mi a fajtát nem tekinthetjük különálló egyedek tömegének, mint Szász Zoltán s a természettudományos antropológia cselekszi. A fajta nem hasonló egy skatulya gyufához, melynek minden tagja egy szál gyufa. S a fajták rokonságát azok szerint az ismervek szerint állapítjuk meg, amelyek kollektív, tehát népi kultúrájában megállapíthatók. (Ezért állíthatom, hogy a szláv kultúra magasabbrendű, mint a germán.)

Van egy gramofónlemezem, amelyen egy hindu népdalt rögzítettek meg. Ez a népdal azt a szellemet lehelí, amit Bartók Béla muzsikája. Mondhatom tehát, hogy ez a dal és Bartók zenéje: rokon.

Igy és csak így érthető meg, hogy a magyar fajtához (rasszhoz) közelebb áll a szláv, mint a germán, noha hogy az úgynevezett tudományos antropológia szerint melyikhez áll közelebb, azt nehéz eldönteni. Így érthető meg, hogy aki nem érzi magát rokonnak azzal a parasztdemokráciával, mely az új magyar államiség alapja lesz és nem tud beilleszkedni annak fajta-szemléjébe, — abba a szemléjébe, amely fajtát a fajtától megkülönböztet, — annak el kell hullania és az önmagától el is hull. Szükség van erre, hogy mi itt megmaradjunk, az a fajta, amelynek a nyelvén én is írok s amelynek a dalait pihenő óráimban fütörészni szoktam.

Ha már ilyen közel kerültünk hozzá, röviden ki akarok térni a Szász Zoltán által súlyosan kifogásolt koprofilára is, amit ő igen felületesen és helytelenül mond magyarul szennykedvelésnek. (A szennyutalat is lehet koprofilia!) Elismeri, hogy a kapitalizmus létrehozatalában, amikor tehát a pénz megszűnik csereberélő eszköz lenni s „tőkévé“ és pusztá cirkulációjának eredménye „kamattá“ válik, része lehet annak is, hogy „egy nép egyedei között több-e a koprofil avagy kevesebb“. A dolog nem itt dől el! Figyelembe kell vennünk, hogy nemcsak az ember-egyednek, hanem a rassz-egyednek is van karaktere, ezt a karaktert azonban nem az egyes individuumok karaktere állapítja meg, hanem a rassz egész múltja, földrajzi viszonyai, életmódja, a legelső szerves csoportosulások milyensége és a különböző vis majorok sora, amelyek a rasszt végigkísérték az évezredekben. Ilyenformán egy rassz kollektív-karaktere lehet merőben különböző az egyes individuum karakterétől. Ez a rassz-élet természetesen kialakítja a rassz-pszichét, amelyre ugyancsak érvényesek a pszichológia által megállapított törvények. Mármost lehet egy rassz koprofil is, anélkül, hogy a külön-külön egyedek patológikusan koprofilek lennének. (Hogy mit ért Szász Zoltán patológikus alatt, azt nem tudom, mert a hollandiak koprofilája például önekik igen egészséges és számukra valóságos paradicsomot hozott létre a szublimálódás folytán.) Hogy egy nép piszkos uccában lakik-e, vagy tisztában, az csak az elnyomottságára lehet jellemző, hogy t. i. megtudja-e szerezni a tisztálkodáshoz szükséges ismereteket és eszközöket. Szász Zoltán érvelése itt azon szenved csorbát, hogy a freudizmus eredményeit nem ismeri eléggé, ami egyébként igen gyakori tünet. Mert a freud kutatás klinikusan állapította meg a pénz és a koprosz közötti feloldhatatlan és törvényszerű kapcsolatot, álmokban a pénz minden esetben és kizárólag analerotikai jelenségekre utal. De legjobban eldönti ezt a kérdést a nyelv, amely az emberi psziché legmélyebb tudattalanjában gyökerezik s a legelső ösztönmegnyilvánulások kifejezője volt. A nép bűntudata bizonyos analerotikus jelenségekkel szemben döntő tényező.

Lássuk a példát. Ha a magyar tartozik valakinek, azt úgy fejezi ki, hogy adós, az adni igével. A német azt mondja: schuldig sein, ami jelenti azt is, hogy bűnösnek lenni.

Ezt a „schuldig sein“-t szublimálták a germán népek bámulatos szívósággal, tehetséggel és monumentális méretekben kapitalizmussá, más népek „kamattá?“ A régi zsidó törvények szerint, de a mohamedán vallás és más vallások törvényei szerint is kamatot szedni nem szabad. A keresztény papságnak sem volt szabad kamatszedéssel foglalkoznia. Judeában a vámszedő megvetett ember volt. Mindez a „schuldig sein“ alapján, a büntudat alapján, amelynek gyökere az analerotikus rögzítődés.

Ha Szász Zoltán foglalkozott volna valamit a modern lélektan bámulatos kutatásainak eredményével, bizonyára kevesebb súlyt helyezne elavult antropológusok koponyaméreteire, a bőr színére, a szemek metszésére, ami mind csak esetleges járuléka az emberfajnak s amit a körülmények folytán a psziché fejlesztett ki rajta, mint a hangyán a rágót, a méhen a mérget, a vaddisznón az agyart és a zsiráfön a nyakat. (S ezzel el is dőlt immár a nevezetes vita, melyet a zsiráf nyakáról folytattak annakidején a darwinisták és neoevolucionisták!) Ajánlom Szász Zoltának elolvasásra Shaw „Vissza Matuzsálembe“ című művének előszavát. Abból sok minden kiviláglik.

Semmiesetre sem szabad tehát az egy emberfajt külsőségek szerint osztani rasszokra. Ellenben a psziché rokonsága gyakran közeli rokonságot állapít meg ott, ahol a rasszok az antropológusok szerint különböznek s ez a rokonság az igazi.

Ilyen rokonság pedig inkább van a kollektív társadalom kiépítésén dolgozó szlávok és a magyarság, mint a kapitalista civilizációt egyelőre feladni nem tudó germánok között. A germánoknak előbb ki kell nevelődnie a „schuldig sein“ mentalitásából, ami persze nem jelenti azt, hogy a hollandok kiirtják a tulipántos kerteket, az angolok felrobantják az olajozott országutakat stb., hanem jelenti azt, hogy megújulva egy új szellemben, fokozatosan megszüntetik a kapitalizmus mai támadó és romboló tendenciáit, amely kiemeli a parasztot is földjéről, s beleilleszkednek az új Európa egészen más és tisztultabb kereteibe.

Továbbbrészletezni a dolgokat nem akarom. Mindezt felvilágosításul szántam azoknak, akik a fiatal írók megnyilatkozását az „Ifjú szivekben élek“ című füzetben zavarosnak és az ellenforradalom mérgétől átitatottnak találták, mint Szász Zoltán is. Hogy Magyarország mai állapotában nem használható többé Rákosi Jenő „harminc millió magyar“ jelszava, az világos. E jelszóval együtt egy egész államszervezet dőlt össze, hogy elkövetkezzék a parasztdemokrácián alapuló nemzeti államszervezetek kollektív szövetsége, benne a magyar fajta (rassz) érvényesülési lehetőségeivel. S ebből a szempontból igazán mellékes, hogy a faj, fajta fogalom milyen fejlődési stádiumokon ment keresztül.

Kodolányi János:
Féltékenység

Az asszony álmosan nyújtózott az ágyban. Puhán és lustán s fehéren, mint a frissen kelt kalácstészta, félig lehunyt pillái alól kéjesen csillogott a szeme, ha a kuszált csigákban omlott el a vánkoston. Arcán még itt derengett az álom könnyü mámore.

Az ura bement hozzá s leült az ágya szélére. Félkarját becsusztatta az asszony feje alá és megemelte, könnyedén, mint a gyermeket. S az álommámore asszony hozzábujt, magához ölelte az ura fejét és hosszan megcsókolta az ajkát.

— Furcsa álom volt, — mondta aztán elrövedezve. — Hogy is lehet valakinek ilyen furcsa álma?

— Halljuk, mondd el, — biztatta a férfi.

— Nem, nem, még megharagszol.

— Ugyan, te csacsi! Hogy haragudhatnék meg az álmodért? Álmainkért nem vagyunk felelősek...

— Hát elmondom, — folytatta elgondolkozva és friss gyerekszáján furcsa, meleg mosoly játszadozott. Azt álmodtam... Azt álmodtam... Nem, mégsem! — s beledugta a fejét a vánkosba s aprón, csiklandósan nevetett.

— Semmi titkolózás.

— Tudod, a minap a villamoson velem szemben ült egy fiatalember, sovány, intelligens arcú férfi, olyan, amilyen nagyon sok van Pesten. Talán öt percre láttam. És... nem, nem mondom ell.

Megint magához szoritotta az urát és nevetett.

De a férfi most már egy kis izgalommal biztatta.

— Hát jó. Képzeld, álomban szobában voltam, valami ismeretlen szobában és akkor bejött az a férfi és odaült mellem a divánra és... és elkezdett csókolni. De nem szólt semmit. S én azt mondtam, hagyjon békében, mert te megtudhatnád, de mégis olyan jó volt... — összeborzongott. — S aztán ő nem szólt semmit, csak nagyon erőszakos volt és én... én...

— Na és te? — kérdezte az ura akaratlanul és kissé rekedten, fátyolos hangon.

— Ne haragudj, az álmainkért nem vagyunk felelősek! Én nem értem, hogy álmodhattam ilyesmit, hiszen azt az embert el is felejtettem s akkor sem tűnt fel nekem, nem is törődtem vele. Én nem értem ezt az álmot! Na, hála istennek, csak álom volt...

S nevetett, idegesen kiugrott az ágyból és selyemharisnyáit kereste, közben halkán nevetgélve.

A férfi is nevetett, de mintha erőltetett lett volna a nevetése. Álom, álom, ki felelős érte? Elvégre ő is álmodott már tücsköt, bogarat s nem tulajdonított semmi fontosságot az álmainak. Most a felesége álmodott ilyen butaságot, hát tehet róla? Bolondság. Nem álmodhatta komolyan, hiszen egyszer látta az utcán és ők annyira szeretik egymást, olyan földögök és olyan jó cimborák!

Aztán egy este, amikor az asszony a kávéasztal mellett ült, a lámpaernyő zöld fényében, odament hozzá és szeli-

Híradó 1928. okt. 6.

225. n. 23.

den megcsókolta a nyakát. Az asszony felnézett rá és hátrakulcsolt karjaival lehuzta magához, hogy megcsókolja. De a férfi elfordította az arcát. Furcsa, kinzó, lappangó, szorongás bujkált benne, megfoghatatlan és meghatározhatatlan szorongás. Mintha valaki lesné őt a sötét sarokból, valaki, akinek az ajka érintkezett a felesége szájával, aki magához szoritotta ezt az asszonykát s legyűrte volna, valaki, aki nincs és mégis van. Bosszusan behunyta a szemét, de ott, mélyen önmagában látta az idegent, akinek nem volt arca, nem volt alakja, nem volt hangja és mégis volt.

— Rosszkedvű vagy? Fáradt vagy? — kérdezte az asszony gyengéden és simogatta a haját.

— Igen, tudja isten, fáradt vagyok ...

Valami motoszkált benne, hogy mondja el az érzéseit a feleségének s aztán mind a ketten nevéssenek rajta. De most először titkolta az érzéseit. Beleült a karosszékekbe, elvett egy könyvet és úgy tett, mintha olvasna. Csend volt, a kis gyerek már aludt a másik szobában. S ő gondolkozott. Szíve megtelt szomorúsággal, mikor a kislára gondolt. Miért szánakozott rajta? Nem tudta. Aztán lopva a feleségét nézte. A zöld lámpa-ernyő finom reflexeket vetett hamvas arcára, a virágos pongyolából bársonyosan kinyuló karjára, lesütött szempillái hosszan és szelíden borultak a szemére, rövidre vágott haja szabadon hagyta hátul finom nyakát. S egymásra vetett sárga gömbölyűen ragyogtak a lámpafényben s kerek combjai megduzzadtak a pongyolában. Kedves volt, bájos volt és

... és mégis úgy nézte most, mintha idegen lenne. Észrevette, hogy a munkája kisé lassu s ez a lassúság bosszantotta. De hát lehetetlen, hogy úgy tekintse azt az álmot, mintha valóság lennel! S elvégre az asszony is olyan, mint a férfi, álmodhat úgy, mint a férfi s az álmokért nem vagyunk felelősek. Vajjon vállaljuk-e minden álmunkat!

Bosszusan felkelt és bement a hálószobába. Sokáig olvasott és mikor a felesége unszolta, hogy aludjék már, idegesen szólt:

— Ne avatkozz ebbe — s nem tudott elaludni ...

De a dolog egyre súlyosabb lett. Eleinte rendesen elálmosodott és fáradtnak érezte magát este. Reggel viszont hamar kibujt az ágyból és dőlőgára ment. Mostanában valami elkeseredett haraggal dolgozott.

— A munka az egyetlen jó az életben, — mondogatta és ajkán kis grimasz jelent meg, alig észrevehető kiábrándult mosoly, mint mikor a saját alulmaradásán nevet az ember. S dolgozott kettő helyett. S ajándékokat vett a feleségének, selyemholmit, ékszert, amit azelőtt alig tett meg. Mintha tartozott volna ezzel a feleségének. Az asszony eleinte örült, hálafeleként csimpaszkodott a nyakába és forrón megölelte, ő azonban elhárította magától egy kis keserű mosollyal és vállveregetően szólt:

— Légy még szebb, azért vettem.

De mindig keresett ürügyet, hogy a felesége ölelését elkerülje.

A szíve napról-napra nehezebb lett.

Szereti a feleségét, bizonygatta önmagának, szerelemből vette el ... És visszaidézte az emlékeket, amelyek átmelegítették a szívét. De mintha ez az asszony nem az lett volna, akit ő annakidején megismert és megszeretett. Mint távoli fények, kergetőztek előtte az emlékképek, amelyek felmelegítették, de el is szomorították. Mint a kora nyári nap, amely elbágyasztja és elbusítja az embert. Hol van innét a kivezető út? Gyakran vágyott a feleségére, amíg bent volt a hivatalában, vagy az utcán ment és nézgette a nőket, úgy érezte, most jó volna megölelni fullasztóan és keményen, de mindez elfüstölgött, mihelyt a lakása küszöbét átlépte és kimondhatatlan, kínos levertséggé és szorongássá változott.

Dühítette az asszony levertsége is. Már nem örült az ajándékoknak, röviden megköszönte és szomorúan nézett rá.

— Mondd, fiacskám, mi bajod? — firtatta aggódva. — Mi bánt! Beteg vagy?

— Hagyj, nincsen semmi bajom, csak ... csak ideges vagyok ...

Egyszer aztán az asszony letette a kezét a vállára és zokogva borult az ura elé. Térdére fektette az arcát és átölelte a térdeit.

— Nem birom, nem birom, — sirta kétségbeesetten, görcsösen. — Mondd meg, miért bánsz így velem? Mit vétettem elenéd? Miért kinozol így, miért vagy olyan zárkózott? Mondd meg, ne félj, mond meg! Szerelmes vagy? Mondd meg, bátran, jó barátod vagyok és majd megvárom, amíg visszatérsz.

S ekkor a férfi mély lélekzetet vett,

mintha mélyről, nagyon mélyről, ahová az ember logikája el nem ér, valami nagy terhet akarna felemelni. S lassan, szinte remegve az indulattól, szembenézett egyenesen az érzéseivel s szinte kilökvé magából a szavakat, vallott:

— Nem tehetek róla, de úgy érzem, hogy nem szeretlek már ... Csak valami nagy sajnálkozást érzek, mikor eszembe jutsz, vagy amikor elnézlek, hogy mit csinálsz, jársz-kelsz ... A multkor hallottam, hogy mesélsz a gyereknek és nekem az olyan szomorú volt, mikor hallottam a hangodat, hogy majd megszakadt a szívem ... Gyakran eszembe jut a lánykorod és az estéink, a beszélgetéseink, a csókjaid ... S mindez olyan végtelenül szomorú, mintha valami rettenetes szellem felvitt volna egy magas hegyre, ahonnét mindent nagyon kicsinek látok és szeretnék megint lent lenni, mert szinte didergek — és valóban összerendezem — de nem lehet, nem lehet ... Mintha meghalt volna bennem a szeretet és csak sajnálkozás van bennem és kiábrándultság ...

Az asszony sápadtan hallgatta, mintha két mártottak volna belé. És egyikük sem értett semmit, az asszony úgy érezte, nincs értelme az életének s a férfi úgy, mintha valaki idegen, rettenetesen idegen ember térdelne ott előtte, aki nem tartozik hozzá még annyira sem, mint a ruhája. Kétségbeesetten kereste magában a régi érzéseket, de nem találta meg többé és fejét lehajtva, két csepp könny esett szeméből az asszony hajára.

Fél év múlva elváltak.

1928. okt. 28. 201

KODOLÁNYI JÁNOS: A BÖRTÖN

A Dunántul izes tájszólását ropogtatva azon kékkötényesen élénk áll Nagy Varga János és fekete hatalmas öklét felemelve öblös hangján olyat káromkodik, hogy megzörrennek belé az ablakok, a borjú háta az istállóban megremegeg, a baromfi meg a fehérceseléd féle szerte hordaló.

dik ki merre lát. Mivelhogy Nagy Varga János gazda cudar „nagy törvényü“ ember nem kívánatos a mérge alá kerülni. Féltelmetesen komisz ember, ki hogy jobban nem ismerné, mert közelebről mégis csak ki-kiverődik néhatájt a kemény kéreg mögül a puha szív. A gyülekezés hadi esztendők rakták Nagy Varga János szívére ezt a kérget, hogy ki ne lássék alóla a szív és ha mégis olykor kitolakszik a felszínre, menten lebunkózza azt Varga János „természeté.“

Az író, mint valami varázslatos erejü idegenvezető beéssékeli az olvasót Nagy Vargaék tiszta szobájába és egy légtisztoskos tükörben megmutatja az egész házi népet kezdve Julia pulykatozósos ábrázatán, pulykamérgü lelkületén, a mindig „kuss“-ra torokolt igába fogott Vargámén, a paraszti életet fitymáló Varga gyereken, a ravasz fukar kapzsi zsarnok Varga Jánosig — megmutat mindent.

Nézzük Vargaék háza táját, ahogy vendéget látnak, feinek főznek, almoznak, szecekat vágna, isznak, dohányoznak, udvart söprenek benne, szóval a hétköznapok szürke egyszerű paraszti életét élék és meglátjuk mögötte a magyar paraszti ádáz feneketlen sóvárgását a földért, a birtokért, a földi valóságért. Szinte elsodor az az expanzív erejü forró féktelen örvényvesláz, ami Nagy Varga Jánosban dul a határtalan birtoklásért.

Egy sokgyűrődésü életnek néhány napjára meghivattunk, hogy szemléljük azt, de mi ez helyett — vele éljük.

Nagy Varga János el akarja perelni 80 éves aggastyán apjától a hat lánc földet. A törvény előtt a földért viszálykodó két testvér irtózatosságtól zudít egymásra és ezen a gonosz indulattal tulfutott napon megbetegszik az asszony és megbetegszik a — ló. Sorrendben Vargánál ugyanis a ló az első, nem az

asszony. A laó... A beteg lóhoz elhívja a doktort, de a beteg asszonyhoz nem hív orvost. Jó annak a kenegető Oláh Mari vén cigányasszony is.

A szüntelen istent káromló, zsarnok, fősvény paraszti tombol a megbántott göggyében. Ő rajta akar az isten kifogni? Ő rajta Varga Jánoson? Mindenkét ellenségnek érez, szük neki az élet így és tüzzel-vassal tárgitáná ezt a börtönt.

És meghal a laó, az asszony is bekrepál. Egyre több ütést kap Nagy Varga János göggye. És rés támad a kérgen és veszedelmesen tágul hitetlen lelkén. Már tűnődik: Megrontották volna? Mégis van tán babona? Egyre talajtalanabb lesz a „tulajdonjoga“ érzetében. Kié a föld? Kié az ég? Kié a felhők, kié az — élet? A rés már nem tömhető be daccal, durvasággal. Bor... pálinka... egyre több...

Döbbenetesen élő figurák, Dezső a gimnáziumot járt fiu, apja szemébe vágja, hogy anyja gyilkosa. Utálja apja minden paraszti durvaságát, zsarnokságát, de amikor az apa megroppantan eszik ki a munka mindennapos rendjéből egyszerre apja helyébe áll „ugyanazzal“ a földéhséggel ugyanazzal a testvériző lelketlen birtoklási vágygal és ugyasazzal az apagyilkos gondolattal, a földért, a módért, a — laóért...

Ha Kodolányi-könyvet olvas az ember, nem támadnak problémái, hanem mintha a megmutatott életfoszlányt egy óriás szemüvegén nézte volna; csak annyit tud mondani: Így van ez bizony.

Gergely Boriska

Vajdasági levél

1928. okt. 28. 35. n.

190-191.

Az összekötött emberek

Írta: Kodolányi János

Kuthyné lihegve leült a diófa alatti padra. Most már elvégeztette a sorsa. Vélni fognak. Csak azt nem tudta megérteni, hogy miért, miért? Ki a hibás ebben? Hiszen szerették egymást, nem is olyan régen.

Ott ült és töprengett, marcangolódt. Sirt is.

Ebben a pillanatban Fischer jelent meg, az irodaszolga és farraktárőr, mint a bemutatkozáskor büszkén szokta mindani. Kuthyné összeszedte arcvonásait, amennyire tudta s csak annyi szomorúságot és reménytelenséget hagyott meg rajta, amennyi egy idegennel szemben szimpatikussá teheti.

— Tegindetes asszony, — mondta a sváb rendkívül udvariasan és együttérző lehangoltsággal. — mi lesz a kuzgonülő porzóval?

— Nézze Fischer, csinálja belátása szerint — mondta az asszony lemondóan.

De Fischer, úgy látszik, egyenesen vigasztalni akarta az asszonyt azzal, hogy belevonja a kert elrendezésének problémáiba.

— Tegindetes asszony, én nem akarok, hogy aztán nekem szemrehányás legyen. Teség parancsolni csak.

— Majd megmondja a ... házvezető — vágta oda keserűen az asszony. — Szája remegett és mindkét kezével fekete hajkoronájához kapott.

— Asztat a ... majd mondd ki Asztat nekem nem parancsol.

Nem tudja asztat. Paraszkodni tegindetes úr is, hogy asztat a személy mintig marhaságot akar. Nem kérdészünk ütet!

Kuthyné tudta jól, hogy az irodaszolga hazudik. De nagyon meghatotta a hazugság és sokáig elnézte a sovány, borostásarcú, csapübajszú embert, ahogy ott állt előtte összeillesztett sarkakkal, kezében kissé hátamögé tartva a pipáját, nehogy az illendőségben hiba essék.

— Mondja csak, Fischer, — kérdezte hirtelen s mintegy közlési rohamban, hogy mindent elmondjon ennek a korlátolt, lassú, de egyenesen gondolkodó embernek — mondja csak ... miért olyan szerencsétlen némely ember? Miért ver az isten némely embert?

— Ha meknészünk ety kicsi, — felelte lassan Fischer és a tisztelet egész lényén csak úgy sugárzott — hát ha meknészünk, semmi sem tuzyunk. Aszt ember nem születik poldognak, vagy nem poldognak. Etyformán születünk poldognak. De asztám etymás teszünk poldogtalan.

— Egymást tesszük boldogtalanmá? Hát mivel tesszem én, mondjuk, boldogtalanmá a tekintetes urat!

Sikáig hallgatott erre Fischer. Mintha rágott volna valamit, forgatta a fejét és mozdatta az állkapcsát. Kuthyné reszkető szájjal nézte, egészen felegyenesedve ülésében.

— Hát ha veszünk — kezdte

Magyarország 1928. nov. 4. 258. n. 13.

végre kínosan Fischer s előre oszszattatta a jobblábát. — Eztet uty van, mint mikor két kis kőlk-kutyát a hátsó lábakkal összekötink. Nem egymástól szapadulhatnak, uszátják, marják egymást, harapják egymás, petig nem tehetnek egészről semmi, a matszag az okát. Isten két ember összekötötte, etymás marják. Legjop ember nem köti össze magát másik embarel, vagy ha összeköti, hát lása csag akkor, hogy össze van kötve. Nem ember hibás benne, csag matszag.

— Hát akkor az a baj, hogy össze vannak kötve . . . Szóval maga úgy gondolja, hogy rágnak szét a kötelet. Vágják el — s már bánta, hogy ilyesmit kérdezett ettől a buta embertől.

— Na épen nem muszáj, nem épen, csak látni muszáj a matszapot. Aztat is lehet, hogy elvágják, akkor mántyár nem egymásnak szaladnak és marnak, hanem békében együtt maradnak. Két kutya sokszor legjop paitás, na és ha összekötik a lápat, mántyár marnak etymás. Ha hagynak végni matszag, megint jó paitások. Persze, Mi lesz a kuszgonülő porsóval, tegindetes asszony?

Ezt megint hivatalos, szolgálatkész hangon kérdezte. De Kuthyné ünt és ütált mindent, tele volt a szive csordulttg sivársággal, mintha zsák uodába kergették volna. Felkelt a padról és gyors, imbolygó léptekkel szó nélkül elment.

Fischer sokáig bámult utána és csóválta a fejét. Aztán pipáját a szájába vette és dörögött:

— Felnötteg etye ffene. De a tyeregek a tyeregek, kicsit kár . . .

KODOLÁNYI JÁNOS

Kodolányi regényei könnyen arra a véleményre csábítanak, hogy ebben az egyszerre kifejtett tehetséggel bemutatkozó íróban az ismert naturalista erkölcs-kritikusok száma szaporodott eggyel. Nyomasztó sötétség, lehangoltság elbeszéléseinek alaptónusa, nem tudunk fölüdülni gyorsan elszálló tavaszi színein, s alakjai, ezek a póre, sivatagi lelkek, sohasem jutnak el az élet oázisaira. Pedig az író meg van áldva a művészi ábrázolás minden adományával, amihez hozzányul csoda teljességgel elevenedik meg, s amit elgondol, mintha önmagától fejeződnek ki tollán. Miért ez a sötétség, midőn szemmel láthatólag nem is tud gyűlölni, mint az ellenzékieskedően egyoldalú naturalisták, — midőn oly közel érez magához s megért minden emberi megnyilvánulást? Kodolányi még nem mondotta el minden mondanivalóját, de művéből máris kétségtelenül kitetszik egy nóvum, a naturalista író típusának gazdagodása egy új vonással: egy fokkal felülemelkedik az anyag, az ösztön emberének írójánál. Kodolányi már meglátja, hogy a morális ember számára „börtön“ az anyag s nem az anyag harcát önmagával revelálja, mint előzői, hanem a morális lény szabadság ágát, az anyagba börtönztség tragikumát. A „szépség, tisztaság, igazság“ (Ady) oly sokszor kikacagott törvényei nála csakugyan hatóerős törvényekké válnak s elveszejtésük a mocsár szélére sodorja az átkacagott életet. (Szép Zsuzska).

Kodolányi mindezt a falu életében, emberében mutatja meg így; fekélyesnek, bűnös indulatoktól kikezdettnak, nyomorba sülyedettnek látja a magyar falut, melynek el kell buknia, ha nem segitenek rajta. Szándékai tiszták, de diagnózisa nem elfogulatlan s eszközei sem fedik fel teljesen írói céljait. Szülőföldje, az Ormánság, melyről a magyar életet mintázza, valóban romlásnak indult, szánandó sarka a magyar glóbusnak, de nem tipusa az egész magyar földnek; a sötét hűségű kép, melyet róla nyújt, kell hogy fölindítsa lelkiismeretünket, ám másutt, talán ott is, vannak még a magyar őserőnek bizonyítékai. Azonkívül, ha meg is érezzük, hogy az anyagnak, lelki nyomornak, a rossz embernek csődjét kívánja revelálni előttünk, ez a benyomásunk kései, gyakran homályos és bizonytalan marad az író eszközeinek külső, objektív gazdagsága miatt, mely elnyeli a lirizmusát. Nem remeg át belénk az ő szubjek-

1928 nov. 11.

tiv megérintettsége, elbeszélése tulságosan tárgyilagos s csak a több művön át visszatérő mozzanatok, a szemlélet s a bemutatás állhatatos hangsúlyozásai sejtetik meg velünk, hogy itt tragédiákról, veszni menő emberekről, népekről van szó, akikről mégsem tud hallgatni. Ez művének erkölcsi többlete, emberi igazsága, mely a szimpla naturalisták fölé helyezi.

Viszont ugyanakkor tulságosan jó realista is, oly hiven állítja elénk a történet plaszticitását, hogy teljességgel leköt vele s az indirekt, az elrejtett jelentőség átélésére, a lelki belemélyedésre alig ad alkalmat. Kodolányi kiváló elbeszélő; a legnehezebb epikai feladatokra vállalkozik, melyek megoldásából nyomtalan eltűnik az alakítás fáradsága s az olvasó csak a sikert érzi meg. Mondani sem kell, hogy megfigyelése orvosi pontosságú; szerkesztése, élvezetesen sokoldalú és egyberótt, előadása precíz, folyamatos s nyelve a naturalizmus vaskosságai után jóleső szinességre, plasztikusságra képes.

Várkonyi Nándor

Vajdasági Irtás 1928. nov. 11.
37. sz. 248-249.

KUTYA-ÜGY - TÁVIRATILAG

Békepalotán lakom, amely tudva-
bavóleg összeépült Újpesttel s itt van
az ország fővárosának közvetlen köze-
lében. Ezt előre kell bocsátanom, hogy
a humor jobban kifejeződjék.

Nagy farkaskutyám egy délelőt tí-
zenegy órakor szó nélkül összeesett,
habot túrt, ezeme forgott, foga vicso-
gott s kínjában mindenkiire tüzet fújt
a dühtől. Még nem volt szerencsém
vesztett kutyát látni, azt hittem tehát,
a derék házőrző megveszett. Elküldtem
nagyhamar a családtag a legközelebbi
rendőrhöz, hogy hívja el, hátha azon-
nal agyon kell löni. Félórai várakozás
után, — miközben senki az udvarra
nem mehetett ki és az ablakban kellett
posztolnom, hogy gyanútlan idegen be-
ne tegye a lábát azon a tájékon, ahol
a kutya kínlódik — hazajött a lány s
jelentette, hogy sehol a környéken
rendőrt nem talál. Újból elküldtem,
ezúttal az állomásra, ahol a rendőr ál-
landóan arra ügyel, hogy valaki a sí-
neken át ne menjen, miközben vad ke-
rékpáros suhancok vígan rohangálnak
az ucca többi részén, a gyalogjárón.
A rendőr az őrszobára küldte a lányt.
Az őrszobán azt mondták, ők nem in-
tézkedhetnek, mert ez az őrszem dolga.
Nosza, újra őrszemet kellett keresnie
s ezúttal sikerrel. Az őrszem felvilá-
gosította, hogy az ügy a gyepmesterre
tartozik, majd ő telefonál.

Félkettőkor hazavetődött a leány,
ezalatt én, nehogy a családban kár
esések, óvatosan bezártam a nagybeteg
kutyát a fészkébe.

Es múlnak az órák. Senki sem jelent-
kezik. Estébe hajlik a nap: senki.
Végre öt órakor megjött a rendőr és
két kutyapeccér. Azt mondanom sem
kell, hogy a derék emberek nem mer-
ték megkötni a kutyát, magam men-
tem be hozzá s megkötöttem. Mind-
amellett fiztettem két pengőt nekik.

S kiderült, hogy a gyepmesteri telep-
nek nincsen telefonja! Jól hallgassanak
ide: nincs telefonja! Ekkora városban.
Nyolcvanezer ember lakik itt, a város
tele van kutyákkal, de a gyepmesteri
telepen nincs telefon. A rendőr távira-
tozott a telepre, vasárnap, hivatalosan.
S hat óra hosszat mart volna a kutya,
ha vezetett lett volna, — de nem volt
az szerencsére, — hat óra alatt bero-
hanta volna a környék valamennyi
uccáját, összeharapott volna minden
kisgyereket, aki az uccán játszik, hat
óraig veszélyeztette volna házunkat
segítség nélkül.

Egyszer megdöbbenő statisztikát
láttam arról, hogy Magyarországon
mennyi a veszetheység. Ime, itt a lesújtó
statisztika magyarázata. Budapesttől
néhány kilométerre van egy hatal-
mas város, ahol táviratozni kell a sín-
térnek, hogy méltóztassék kiszállani,
mert veszett kutya van valahol. S ahol
hat óráig tart, amíg a szerencsétlen
állatot elviszik s az állatorvos vizgá-
lata alá bocsátják.

Akiknek vannak szemek a látásra,
lássák, füleik a hallásra: hallják. Eb-
ben a kis kutyaügyben sok minden
benne van.

Kodolányi János.

Magyarország 1928. nov. 15. 259. n. 14.

1928. nov. 22.

A fehér vonalak

Bizony, jó volt már megszűni azokat a fehér vonalakat a Rákóczi út és Körút sarkán, mert az autók, motociklik, sőt a lófogató teherkocsik is gyakorta a járókelők nyakára hajtották, mintha az a tiszteletük, amelyet így nyertek s amely éppen a gyalogjárók oldalfordáiban végződött, közelebb juttatta volna őket céljukhoz. De ajánlatos lenne a fehér vonalakat minden uccasárkon, minden kereszteződésnél megvonni s a közlekedési rendőrnek megadni azt a jogot, hogy a vonalon túlhaladó járművek garáját ott helyben megbüntethesse.

Mert úgy látszik, Budapest rohamosan gazdagodik, legalább erre vall az autók gyors elszaporodása. Ha taxiangedélyeket adtak volna, azt hiszem az ember, hogy csupa taxi hemzseg az utcákon, de mert az engedélyeket nem adták még ki, csak a rohamos meggazdagodásra gondolhatunk. Teseék például megnézni este hat-hét óra körül a nyugati pályaudvar környékét, vagy a Berliini teret, hosszú sorban isparkodnak az autók, valószínűs láncban. Már most jaj annak, aki ilyenkor a Podmaniczki ucca sarkán át akar menni a tulsó oldalra. Egy szál rendőr áll a keresztezés közepén, pedig négynek is lenne elég gondja. Az az egy szál rendőr pedig hiába szónokol és intogat ott, mint valami római rétor a fórumon, igazán nem lehet tőle kivánni, hogy engedje el a villanylámpa nyelét, leálljon hivatala magasságából s fölöslegre vonja az összehajlócsúzott járművek garáit, akik néha szinte s gyalogjárók testén vergődnek őt centimétert előre, amikor a rendőr megállásra kényszerítette őket. Mi-

denki előzni akar, a kerekpáros az autót, a motociklis a lovas kocsit, a strájkocsi valómennyit s amerre a szem tekint, fenyegetően felmeredő kocsirudakat lehet látni, készen arra, hogy valakinek a szemét küssék. A kocsivezetők hidegvére bámulatos. Alig van aanyi hely, hogy az ember értetlenül vigye el a bőrt köcsütk. — pedig aki nálam soványabb, az már csak — s ha rájuk szól az ember, a fülük dojtját sem mozdítják.

Becsületemre, egy kisgyermek, akit apja és anyja kábiláról vezetett, majdnem Salamon király emlékeztetés gyermekének borsára jutott — azt karddal kellett volna kettévágni, azt majdnem kettétápték. Mert azon a sávon, ahol a gyalogjáróknak kell menniük, annyira behajtott egy strájkocsi, hogy két vészszél volt a gyermek szüleinél: vagy az egyik irányban haladó autók alá kerül a kicsi, vagy beledő a kocsi rúd. Úgy látszik, az apa az egyik, az anya a másik vészszélből akarta megmenteni, ebből valószínűs kóthúzás lett, a gyermek kétségbeesetten sirt, csak a kocsi személté mindent anyváll nyugalommal. No meg a rendőr, aki egyedül áll a forgalmában.

»Kellőzni kell az útra, — nemcsak a Rákóczi úton, hanem minden forgalmas pontján a városnak és főként meg kell hátni a fehér vonalakat a következő, továbbá lehetővé kell tenni, hogy a forgalmi rendőr büntethesse! Mert az autók egyre saaparnak, Budapest forgalma egyre növekszik s ezalott a tény előtt nem elég csódlalattal megállni, itt rendet is kell teremteni. Főként a gyermekek érdekében, akit Salamon óta nem karddal, hanem kocsirúddal szelnek ketté.

Kodolányi János

Magyarországi 1928. nov. 22. 265. sz. 8.

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KONGRESSZUS

A tíz év óta tartó „nagy magyar reneszánsz“ vezéremberei észrevették, hogy ebben az országban nemcsak kereskedők, nagyiparosok, nagybirtokosok, hanem írók és művészek is vannak. S azt is észrevették, hogy csodálatosképpen mindenki bőven szóhoz juthatott az újjászületés „nagy korszaka“ alatt, csak éppen azok nem, akiknek ehhez az újjászületéshez némi szavuk is lett volna. Elhatározták tehát, hogy most aztán szóhoz juttatják őket, ne mondja a destruktív demagógia, hogy itt a kultúrfőlényről csak a Pesti Napló vasárnapi számában folynak vezércikkek.

S összehívták az országos kongresszust. Hogy pedig mindenki lássa, mennyire demokratikus államban élünk, nem név szerint, alkotás, produkció vagy pláne érték szerint hívták össze, hanem a részvételt három pengő befizetéstől tették függővé. Így történt azután, hogy a kongresszuson ott voltak a vidéki tanár urak és tanárnő úrhölgyek, akik valaha egy verset írtak valamely járási hírharangba, vagy valamely polgári iskolában a rajzolást tanítják. És ha az a senki Móricz Zsigmond vagy Karinthy s a többi, még horribile diktu: Benedek Péter is, akinek a neve után olyan kéjjel lehet odairni, hogy „paraszt festő“, nem tartotta szükségesnek leszúrni a három pengőt szép demokratikusan, az az ő bajuk.

Szóval: kongresszus. Védnökökkel, elnökökkel, díszelnökökkel, ügyvezető elnökökkel, méltóságokkal, fenségekkel, hárompengős írókkal és művészekkel. Némely szakosztály ülésén aztán olyan dolgok történtek, amelyek kissé kompromittálták ezt az országos hemzsegést, még azok előtt is, akik a gondolkodáshoz alig konyitanak valamit.

A festészeti szakosztály ülésén például felállott egy festő úr, s azt fejtegette, hogy a modern festészet úgy keletkezett, hogy a háborúban meggazdagodott zsidók annyi képet rendeltek, amennyit a művészek nem tudtak rendesen megfesteni. A félbenmaradt képeket aztán kinevezték „modern“ képeknek.

Egy hozzá méltó hölgy azt követelte, hogy öt esztendőre szüntessék be a művésznövendékek tanítását. „Másként a már végzett művészek nem tudnak érvényesülni“ — mondotta a „végzett“ művésznő.

Külön hely illet meg egy Udvary Géza nevű urat a felszólalók között. Ő ugyanis megtámadta Benedek Pétert, akit csak most fedez fel az igazi magyar kultúráért lelkesülő közönség. Udvarynak fáj, hogy Benedek Péter egyszerű parasztember, hogy csak hat elemit végzett, hogy senki sem tanította, hogy nem kapott diplomát. Hevesen kikelt az ellen, hogy Benedeket „felfujják“. Ez fáj Udvarynak!

Voltak goromba jelenetek is. Az öreg giccs mesterek a fiatal generáció néhány forradalmi képviselőjével rutul összekaptak. Parlamentáris kifejezések röpködtek a levegőben. S közben az úgynevezett művésznők, mint a ludak, gágogva összebújtak, lornyonjaikon át mustrálgatták a megjelen-

1928. dec.

teket s ha valahol egy impozáns termet, széles váll, mózesi szakáll vagy lengő haj tűnt fel, sóhajtoztak s reszkettek a gyönyörűségtől.

Az iparművészeti szakosztály még lármásabb ülést tartott. Itt azok az iparművészek, akik tervező irodákat tartanak fenn s azokban fiatal művészeket pénzért alkalmaznak, — de a tervek alá azért a saját nevüket írják — összezsaptak a kulisorba sülyesztett fiatalokkal. Az ifjak nem hagyták magukat, jogokat követeltek s azt kiabálták, hogy a munkaadó iparművészekkel nem óhajtanak együtt tárgyalni. Erre azok megfenyegették a gyűlést, hogy kivonulnak. „Ugy van, ezt akarjuk!” — hangzott az ordítás. Hát ezekről a sajtó egész természetesen nem írt, csak a díszelnök megnyitó és záró beszédéről referált. Az írók, kritikusok határozati javaslatot fogadtak el arra vonatkozólag, hogy a rendőrség ne avatkozzék bele többé az írók és művészek munkájába. Az nem jutott eszébe senkinek, hogy az írók számára ugyanazt a mentelmi jogot követelje, amely a parlamentben megillett minden „közszereplővel” választott képviselőt, hogy az író is egy mentelmi tanácstól kelljen kikérnie a bíróságnak.

De alakítanak valami Irodalmat és Művészetet Védő Egyesületet, vagy mit. No, hát erre már igazán nagy szükség volt, hiszen a MANSZ, a MOVE, a Zrinyi gárda, a Mária Kongregáció s a többi hasonló irodalom és művészetvédő szerv, amely tudvalevőleg mind elsőrendű hivatásának tekinti a magyar kultúra védelmét, céljának már-már alig felel meg. A legintenzívebb védelem ellenére is előfordul, hogy olyan művek látnak napvilágot, amelyek az erkölcsöket, (erkölcs alatt Magyarországon mindig a véka alá rejtett nemiség értendő), a társadalmi rendet, a nemzeti érzést, stb. sértik. Hát egy hivatalos egyesületre most már szükség van. S ha az egyesületet támogatják azok az urak, akik még idáig mindent támogattak, viharos javulás lesz tapasztalható az egész ország szellemi nivelésénél.

Csoda-e ha ilyen körülmények között munkáskultúráról, parasztkultúráról, népkönyvtárakról, olvasókörokről, ingyenes színházról, operáról, hangversenyéről, a rádiónak a munkás- és parasztkultúrába való beállításáról, a rádió tárgyilagosságáról, sokoldalúságáról, a magángyűjteményekben levő műrekek államosításáról, közkinccsé tételéről, a filmgyártás megszervezéséről, stb, stb. nem esett egy szó sem?

Még egy utóirat: Ugyanakkor, amikor az országos hemzsegés folyt, Benedek Péter „paraszt festő” képeit jómódu urak megvásárolták. Egyiket ez, másikat az, harmadikat amaz. Senkinek sem jutott eszébe azt mondani, hogy ha már a magánkézben levő műkincsek tabuk s azokat senki nem élvezheti, legalább az újakat vegye meg az állam s tegye hozzáférhetővé. Reméljük, hogy a hárompengős kongresszus eredményei mindazokat, akik kultúrembereknek nevezik magukat, tökéletesen kielégítették, annyira, hogy a magyar írók és művészek dolgát most már újabb tíz esztendeig hasonló módon nem bolygatják. S ha tekintetbe vesszük, hogy a kongresszus három pengős alapon folyt, ennyi eredmény elegendő is. Három pengőért, amibe egy kiló disznóhus kerül . . .

KODOLÁNYI JÁNOS

A küszöbön.

*A küszöbön a vashabu vödör,
szeresd a lányt, ki megtéláb söpör,
a szennyes lé lapulva árad el,
s tajtékja fölggyűrt karján szárad el, —*

*Óh, én is pléhhabokba horpadok,
de vannak habok csengők, szabadok,
s végigcsattognak, ha meghal e lány,
a lépcsőházak villogó fogán.*

József Attila.

Ilonka.

— Irta Kodolányi János. —

Még fehér volt az arca, még sötét a nagy, ártatlan szeme, még friss a keze és ruganyos az apró lábacskája, de már alig-alig sejthető árnyékot rajzolt finom ajka körül két keserű vonás és a mosolya mintha bágyadt, szomorú, lemondó lett volna, mint az őszi napfény. Amikor ott ült a varrógépe mellett s komoly fejét a szövetek vagy vásznak fölé hajtotta, mintha valami titkos, láthatatlan súly nehezedett volna rá. Ő maga se látta ezt a súlyt, nem is tudta, hogy barna hajkoszorúja most mélyebben hajlik a varrógép fölé, mint néhány évvel ezelőtt, nem vette észre ajka körül a mélyebb sávokat és a mosolya szomorúságát is másnak, jószemű embernek kellett meglátnia. De hogy mégis volt valami baj az életében, valami sötét, rendellenes dolog, azt nem tagadhatta. Most például nem tudott úgy elgyönyörködni az udvar sok-sok cifra virágában, a rózsákban, árvaeskákban és violákban, amikor a varrásról fölemelte a fejét és sóhajtván kinezett, nem tudott örülni a bárányfelhőknek, amelyek fehérén és rózsaszínűen usztak a szomszédos háztetők fölött, az egész megszokott képben, amit ott látott maga előtt már gyermekkorától. És amikor késő este fáradtan, káprázó

szemmel lefeküdt, hiába vetett magára keresztet és tette össze a kezét, nem tudott úgy imádkozni, mint valamikor. Mintha üres lett volna a ház, ahol gyermekkorát töltötte s ahol apja, a néhai öreg tanító harmóniuma zengett esténként. Eleinte különösen az rémitette meg Ilonkát, amit az imádkozás körül tapasztalt, mert nagyon vallásos leány volt s hűségesen elment a templomba is minden vasárnap s ünnepen. Ilonka érezte, hogy valamiképen hiábavaló az imádság, hiányzik a szem, amely figyelné, a láthatatlan száj, amely felelné s a simogató kéz, amely megnyugtatóná. Feküdt hanyatt az ágyban, alig vett lélekzetet, hogy az anyját föl ne ébressze és nem tudott imádkozni, nem tudott, nem tudott, nem érdekelt... Fásultan bámuit a sötétbe. Itt kezdődött.

Aztán egyszer jobban megnézte magát a tükörben s akkor látta, hogy már nem olyan, mint azon a képen, az apja régi könyvszekrénye mellett. Valahogy finomabb, fehérebb, légiesebb és fásultabb. Akkor olyan volt, mint egy vidám baba, kacagott a szeme és a szája, kacagott a kis kezek termete és apró lába, olyan volt, mint amilyenek a kis falusi tanítólánykák szoktak lenni, virágok között, a lugas előtti padon ülve, felhőtlen a homlokuk s tiszta a szemük... Ilonka sohase mert volna arra gondolni, hogy amikor egy-egy kis gyermeket hevesen összecsókol, akkor az anyaság vágya nyilatkozik meg benne, hiszen... ez talán hűnös gondolat is lett volna! Vagy amikor mohón olvasta Petőfi „Cipruslombok“ című verseiklusát, nem is álmodta, hogy valakinek a hangját hallja ezekben a szomorú, holdfényes, exaltált versekben, hogy is sejthette volna, hiszen férjéről ábrándozni... a Sátán inceselkedése, ugy-e? Ilonka, szegény kis Ilonka várta, hogy az anyja majd egyszer elébevezeti a lovagot, szerény, esőndes kis falusi tanítót, vallásos fiatalembert, akinek egyikét disznaja és tehene is van, keveset dohányzik, nem iszik alkoholt, harmóniumon játszik nagypénteki énekeket, mint a szegény jó papa... s akihez neki szabad lesz feleségül mennie.

Népmérvő 1928. dec. 16. 285. n. 2-3.

miután meghallgatott egy éjjeli zenét, hogy: „Jártam ablakid alatt, egy holdvilágos éjjelen...” De az anyja csak kötögetett éveken át s nem hozta a szerény tanítót... Sőt még csak nem is említette, hogy akadna tanító, aki hoztatná magát.

Ilonka nem volt lázadó lélek. Csak a fogát szoritotta össze néha éjjel, amikor tenyeres-talpas parasztleányok menyasszonyi ruháját varrta és jobban bemerítette ábrándos pillantását a szemkápráztató varrásba. És néhány különös szokást vett föl, anélkül, hogy akarta volna. Például, ha kérdeztek valamit tőle, alig észrevehetően lebigyesztette a kis száját s úgy felelt. S az is megtörtént, hogy az öreg asszony percekig várt, amíg Ilonka választott neki. S a munkája fölött is megállt sokáig, kinézett az udvarra, amelynek már minden fűvét bokrárt ismerte, nem gondolt semmire, nem látott semmit, csak a szemét futotta el a könny s szerette volna hajkoszorús fejét lehajtani a varrógépre, úgy zokogni dühös keserűséggel s aztán meghalni... Magával vinni a kedves Duxi kutyát is, ervetlen barátját...

Amikor vasárnap beállított a szomszédból a menyecske, karján a kis gyermekkel, hogy templomba menjenek együtt, mint már annyiszor évek óta, érezte, hogy nem bír tovább valamit. Megpattan benne valami. Anyja már feketébe öltözve állt a küszöbön, kis vézna madártestével, hosszú, idétlen ruhájában olyan volt, mint a barázdán komolyan ácsorgó varju. Ilonka eddig sohse látta az anyja visszatartó groteskségét. Varju! Varju! S az udvarra nyíló ablakon beözönlött a buja nyári napfény s ott villogott a halott apa árva maradt néma harmóniumán. Ilona összehorzadt s fölgyülemlt valami a torkában. Visszalökte a szoknyájába kapaszkodó gyereket, — milyen undokok a gyermekek! — szinte rosszul lett, amint arra gondolt, hogy most ezekkel a templomba menjen... Miért?! Imádkozzék: kihez?! Hallotta, amint anyja megbotránkozva sikoltja: — Ilonka! Mit csinálsz?! — De a kis gyerekek hanyatt esett s ez olyan kegyetlen

örömmel töltötte el... Szembeállt az öreg asszonnyal s babaarca elpirult, eltorzult, szeme sötétén villogott, fehér homloka összehuzódott... Rikácsolt s a hangja egészen idegen volt előtte is:

— Nem megyek! Nem megyek! Nem imádkozom, nem, nem, nincs nekem istenem, mit akar maga, vén rabtartó, porkoló, én nem imádkozom a maga kedvéért!... Undok varju! Könnyei lefolytak gyűlölettől eltorzult arcán s könnyü kezecskéjével a hajába turt. A gyerekek visított s a mama elejtven imakönyvét, remülten csapta össze a kezét:

— Az istenért, Ilonka... Megbolondultál? De Ilonkára nem lehetett ráismerni. Toporékolt és rikácsolt, szépmetszésű babaszáján olyan szavak csaptak ki, amelyek csunyak lettek volna egy mosdatlan, részeg asszony szájából. S hogy eltorzult ez a szép kis száj! Milyen sötét, gyűrött és dult volt máskor sima, szomorú fehér arca. Nem tudta, hol van, mit mond, mit csinál és milyen kinlódó, tépelődő, csalódott szellem szállta meg és ejtette révületbe... Es kiabált:

— Maga dög! Maga hazug szajha! Maga becsapja az istent!...

Aztán leomlott a varrógép elé, ráborult, vállá meg-megrándult, úgy rázta a kinlódás. A nap rásütött a hajára és glóriát vont kis babafejére.

Egy pillanat múlva megnyomta lábával a varrógép pedálját, fejét fölvetette és gyűlöletteljes karöröm ragyogott föl rajta sötétén. Formás lába dühösen taposott a pedálra. A gép berregve elindult. És Ilonka kétségbeesett bójjal eresztette neki a patyolat menyasszonyi ruhát a vadul csattogó tűnek. Varrta, varrta, hajította, taposta, gyilkolta a ruhát, a kész ruhát, amelyben egy parasztmenyasszonynak kellett volna örök hűséget esküdni, örök boldogságot fogadnia az oltár előtt mirtuszkoszorúsan...

Es a vadul száguldó tű belevágott, belehasított s Ilonka finom, gömbölyű kis babalába lábnyórral varrta, tiporta tönkre a remekbe varrult menyasszonyi ruhát.

KÖD

Milyen furcsa a város ködben! El-
tűnnek az uccák s minden lépésnél
meglepetések érik az embert. Itt-ott
kis uccák nyílnak, amikben csodálkozni
lehet, hogy eddig, amíg világos volt,
nem láttuk meg őket. Emberek buk-
kannak fel, siető alakok, behúzódvá
téli kabátjukba s gőzfelhőt fújva, mint-
ha mind táltosok lennének. »Pardon!»
— mondják és beleütköznek egymásba,
belemerednek egymás arcába, mintha
valami csodálatos dolog történe ve-
lük, mintha most látnának életükben
először emberi arcot. S valóban, amíg
sütött a nap, nagyjából mindenkinék
egyforma ábrázata volt, vagyis olyan,
amelyet senki meg sem nézett. Most
pedig kitűnik, hogy aki hirtelen kibuk-
kan a ködből, egészen furcsa és senki-
vel össze nem téveszthető vonásokat
hord magán, amiket érdemes megfi-
gyelni. Gond ül az egyik ábrázaton,
szája körül a ráncok mélyen bevésőd-
tek a húsba, szűrő szemek néznek ko-
nokul a földre. Vagy motyogó, magá-
ban beszélő ajkakat pillant meg az
ember, mintha álomban beszélőnek s
mikor beleütközik az ember a bundába,
hirtelen elhallgatnak ezek az ajkak s
a szemek rémülten megvillannak,
mintha rajtakaptad volna valamin,
valami titkon, éjszaka, valami gyil-
kosságon, vagy nagy-nagy hazugsá-
gon. Lányok tűnnek elő, hirtelen, mint
a tenger habjaiból felmerülő Venu-
szok, szép, friss, üde arok és pajkos
szemek, karcsú lábak s hirtelen eltű-
nek megint a misztikus semmibe.

S milyen különösek a járművek is a
ködben. Reflektorok szántanak a go-
molygó, füstszerű tömegben, mintha
leszűk, hogy kit csipjenek nyakon s kit
teperjenek le az aszfaltra. Az autók
hisztérikusan bögnek, sivítanak és rö-
högnek, ilyenkor az az érzésem, hogy
zsákmányra vadásznak. Démonikus ro-
hanásuk meg-megtorpan, majd újra
nekiiramodik. De feltűnik néhol egy-
egy őskori konflis is, a szegény ló úgy
megnő a ködben, mint valami dino-
saurusz és fujja a füstöt, mintha pa-
razsat nyelt volna. Mesebeli lovakká
válnak a virslitöltelékek, csak azt vár-
ja az ember, hogy felpattan rájuk az
aranyruhás királyfi s a ló kecsesen
hátrafordítja a fejét s megkérdi: »Hová
röpitselek, édes gazdám?»

A házakat ilyenkor lehet felfedezni
vállójában. Hirtelen valami csodálatos,
monumentális palota emelkedik fel
előtted, mint valami egyiptomi temp-
lom, sima oszlopok törnek felfelé a köd
magasságaiba s a verebek, amelyek
odafent csiripelnek, láthatatlanok.
Vagy a földre lapult ódon földszintes
kalyiba bukkan elő, mint ködben la-
puló vén, erejevesztett kutya, semmire
sem jó s kapujában úgy visszhangzik
a beszéd, mintha a ház elégedetlenül
ugatna. Vakolata hullik, mint a koszos
eb szőre s ablakai vakcin pislognak.

S az állomásokon hatalmas gőzbe és
füstbe burkolóznak a vonatok s mikor
elindulnak, úgy köhögnek és trüsszög-
nek, mintha tüdőbetegek lettek volna
az örökös futástól és a ködtől, mely be-
lep mindent és felnagyít, meg eltakar
mindent.

Kodolányi János.

Magyarország 1928. dec. 18. 286. n. 4.

A HUS ÉS AZ ÜNNEPEK

Ismét módfeletti elcsodálkoztam azon, hogy egyes húsfélék ára emelkedett. Amikor kérdést intéztem a henteshez nem valami logikus, de mindenestre fellebbezhetetlen magyarázatot adott.

— Hja, kérem, közelednek a karácsonyi ünnepek. Ilyenkor mindig drágább a hús.

Hát ez furcsa. Minthogy az ünnepek alatt a legszegényebb ember is húst akar enni, hát fel kell emelni az árat. Ez csak logikus. Ünnepek előtt a forgalom érezhetően megnövekszik, nem elég tehát a megnövekedett forgalom nyújtotta több haszon, hanem meg emelni is kell az árat. Ez csak logikus...

Hallom, hogy némely országban azért tudnak olcsón adni mindent, mert a fogyasztóknak igen erős, sokat tud felvenni. A nagyobb forgalom tehát több hasznot biztosít, még alacsony árak mellett is. Ez nálunk, úgy látszik nem így van. Nálunk a fogyasztók számának növekedésével rohamosan emelkednek az árak. Hogy lehet ez? Vajjon a közgazdaság úgynevezett örök és változhatatlan törvényei nálunk nem érvényesek? S ha nem érvényesek, hát miért nem?

En azt hiszem, hogy ünnepek előtt jó lenne rendelkezni kiadni arra vonatkozólag, hogy a forgalom várható megnövekedésével párhuzamosan az árakat felemelni tilos. Mert ami az élelmiszerekkel karácsony, újév, hus-

vét körül történik, az nem egyéb zsarolásnál. Senki sem kívánhatja, hogy a munkás emberek rántottlyeves és szalonna mellett ünnepeljenek. Mégis csak kéne annyi belátásának lenni a nép jólétével törődő kormánynak, hogy az ország szegény a lerongyolódott lakosságát ne engedje megfélemlíteni akkor, amikor egy évben egyszer az is pihenni és ünnepelni akar! Miért kerül többé ugyanaz a disznócsülök, ami két nappal előbb még olcsó volt? Változott valamit a disznócsülök? Esett talán a pénz értéke?

Szemünk még ma is talán a zürichi lázmérőt lesi? Elrabolták talán két nap alatt az ország állatállományát a románok? Nálunk megálltak a vasutak s az ország fővárosa élelem nélkül áll? Avagy valami rettenetes dögvész tizedelte meg a gazdaságokat? Mi ez, mi az ördög ez, hogy az ünnepek előtt egy héttel már ugranak az élelmiszerárak s erre csak egy homályos, de parancsoló magyarázat van: »Hja kérem, a karácsony«. S miért nem veszi észre senki ezt a rettenetes, elkeserítő igazságtalanságot s miért nincs nálunk semmiféle fórum, amely az emberek gyomrán elkövetett erőszakoskodásnak gátat vessen?

Még jó is talán, hogy a mi belső fogyasztópiacunk borzalmasan tönkrement. Mert ha feljavulna, lenne itt akkora drágaság, hogy egész Európában páriát ritkítaná. Mert nálunk az az igazság, hogy a forgalom növekedésével növekszik a haszon még csökkenő árak mellett is, — egyszerűen nem igazság. Nálunk a karácsony is arra való, hogy antiszociális örök érvényesüljenek.

Ködölkényi János

Magyarország 1928. dec. 22. 290. sz. 6.

TÉLI ÜNNEPEK

Ó, ezek a drága téli ünnepek, vajjon elmondhatja-e magáról, hogy volt gyermekkor, az, akinek a téli ünnepekre nem élednek fel egész életére szóló gyönyörűséges emlékei? A legszomorúbb, legkétségbeesettebb ember is szomorúbb lesz egy árnyalattal, kétségbeesettebb egy sötét színnel, de ez a szomorúság olyan gyönyörű, olyan tiszta és felemelő, hogy jobbá teszi az embert.

Amikor gyermekkorunkban hallottuk a Mikulást az ablakban kotorászni, cukrok és mogyorók, diók és narancsok hullottak puttönyából kis cipőinkbe s nekünk vert a szívünk, félálomban, még alig hajnalodott és már nem tudtunk aludni, izgatottan siettünk az ablakhoz és felkiáltottunk, egy szál ingben s mezitláb állva a kincsek előtt: Hozott! És a felnőttek csodálkoztak a kincseken és bólogattak s megdicsérték, hogy jók voltunk s a Mikulás ezt a jóságot méltányolta.

Furcsák ezek a kis szúrószemű, szarvas ördögöcskék, a »krampuszok«, pogány bálványok, amelyeket úgy tudtunk tisztelni, mint istenképeket a vadak. Milyen jó barátaink voltak ezek a fekete ruhás, vörösgalléros alakocskák, akik egyenesen a kedélyes pokolból jöttek elő, hogy minket mulattassanak. Szigony a kezükben, lánc és virgács és puttöny, de a puttönyban ezúttal nem az elkárhozott lelkeket vitték magukkal szörnyű sötétségbe,

hanem sok cukrot tömtek bele, cukrot s ezzel is elismerték, hogy nagyon jól viseltük magunkat, még az ördögök is szeretnek bennünket. (Csodálatos ördögök ezek, nem haragudnak az elrontott üzletért.)

És a karácsonyról szóljunk-e? Ha eszünkbe jutnak a havas esték, az éjfél mise harangjai, a csendes falusi uccán durrogó pisztolylövések, a kár táló betlehemesek, akik papírsüveget raknak a fejükre és nyúl szőrt kötnek az állukra, nagy botot cipelnek és meggyújtják a kis ezüstpapírból ragasztott istállóban a gyertyát, amikor láthatóvá válik a szent család s a jászolban a kis Jézus. S a karácsonyfa kigyúlt gyertyái ma is a lelkünkben csillognak, az ezüst- és aranyfüzérék és üveggömbök színjátéka ma is kigyúl bennünk, a fenyőfa illatát gyakran érezzük ilyenkor már, amikor hajnalban felébredünk, azt hisszük, a rettenetes gondok miatt, pedig a fenyő illata száll felénk messziről, visszahozhatatlan távolokból. S hogy fáj ez az illat, mardosódunk nyomorúságainkban és összeszorul a fogunk s eszünkbe jut, hogy körülöttünk csak romok vannak, kegyetlenség, harc és elkeseredés s a fenyő illata ott kísért az ágyunk körül s mi olyan szomorúak vagyunk, azt sem tudjuk, miért...

Mert ilyenkor kísért az ártatlan gyermekkor, a szeretet és egyszerűség, a tiszta öröm és a meggyugvás szöllöme és mihelyt meg akarjuk fogni, magunkhoz akarjuk ölelni, eltűnik, hogy annál sivárabb legyen az életünk...

Kodolányi János

Megyarország 1928. dec. 25. 192. sz. 10.

A zólyomi társaságból. Dr. Janowitz Aladárné.
(Renaissance felvétele, Besztercebánya.)

A zólyomi társaságból. Svoboda Ferencné.
(Renaissance felvétele, Besztercebánya.)

Karácsony

Irla: Kodolányi János

Megszámláltam a pénzt. Kerek négyezer koronánk volt. Ez nem volt sok ugyan, de a karácsonyt ki lehet húzni belőle, aztán ugysis az volt a számításom, hogy felkutatom a makarónis asszonyt és ráveszem, hogy folytassuk a filozófia leckéket, esetleg más kávéházban, ahol az urától nem kell tartani. Mert még egy olyan botrányt nem szerettem volna amugy is eléggé tiszteletlen pincérek előtt végigszenvedni. Mióta a cipőfoltozással felhagytam, megint több kedvem volt az élethez s biztosra vettem, hogy a leckékből kiuszom tavaszig s aztán mégis keritek valami hivatalt, ha nem lesznek már olyan rongyos.

De ez már a második karácsony volt, melyet elhagytam, rideg környezetben kell töltenem. Bözsi, hiába, nem volt elég ahhoz, hogy a karácsonynak valóban karácsonyi hangulatot, izt, levegőt kölcsönözzön. Mert a karácsony a békesség, szeretet, találkozás ünnepe, amikor az emberek, akik között az együttélés alapja a materiális érdek, megkísérelnek egy kis szellemiséget is beleerőszakolni életükbe. De hol volt mitőlünk a szeretet és békesség? Hol volt ettől a karácsonyi találkozástól az apám, hol a hugom és öcsém, hol voltak a többi rokonaim, hol volt Bözsi apja és anyja, hol voltak testvérei, hol volt a szeretet? Apám zordonan jár fel és alá a falusi kuria sarokszobájában, nézi a havazást, a fenyőfák hóval lepelt ágait, a varjakat s kék füstöt fuj az ablaküvegre tájtékpipájából... Így fujja el az emlékeket, melyek bennünket összekötöttek. Hugom, a karcus, nagyszemű, rebbenő leány csak titokban gondol rám és óvakodik tőle, hogy kiejtse a nevemet, a szégyenfoltot, a

züllött csavargó nevét. S az öcsém... Nem is tudtam, hogy hány éves tulajdonképpen, hányadik gimnáziumba jár, mekkora lehet, magas-e vagy vállas, szőke-e vagy gesztenyebarna, megmaradt-e a szeme olyan zöldes-kéknek, mint amilyen kicsiny korában volt, vagy megsötétült, milyen a homloka, domboru-e, magas-e, milyenek a játékaik és miket gondol a fákról, az emberekről, a kis leányokról, tréfás-e vagy hallgatóg... Milyen különös testvériség ez a miénk. S a többiek... Nagy asztalt terítettem képzeletemben s odaültem a főhelyre apámat, akinek mindent megbocsáttam, odaültem a hugomat és öcsémet, aztán sorba mindenkit, akik nem látnak meg az uccán s akik elhallgatják a nevemet beszédközben. Odaültem a gyűlölködő rideg parasztasszonyt is, meg a részeges vén parasztot s karácsonyfát állítottam a szívemben nekik és Bözsivel a háttérből mosolyogtunk anélkül, hogy Bözsi erről tudott volna.

Mégis csak ünnep ez a karácsony, akár a megszokott szentimentalizmus, a belénkidegzett poétikus hangulatok teszik, akár nem.

Lementem a borbélyhoz. Tömve volt a kis helyiség. A hirtelenszőke sváb borbély lázasan dolgozott és tört magyarsággal beszélt politikai és gazdasági kérdésekről. Neki a nemzeti királyság és katonai diktatura volt az eszménye. Kivüle még három segéd dolgozott a leghajszoltabb tempóban, csattogtak az ollók, hullott a haj, sercegett a borotva, villogtak a kölnivizes permetezőüvegek, repdesett a sok szalvéta, kendő és lepedő, a tolongó vendégek zsisibongtak s a négy tükör sima távban egymást szeldelték a fejek és

Pola Negri (Udivani hercegnő) a napokban Londonba érkezett. A filmszínésznő legújabb felvétele.

A barcelonai Gloria de Maravillas, Spanyolország legünnepeltebb táncosnője.

kezek-lábak. Sokáig kellett várnom, míg rám került a sor. Maga a mester ur vett kése alá. Habot csapott a képeembe, elkézdte a pamaccsal egy helyen kötorgatni, kenni, gyömszőlni s közben állandóan a kasszán járt a szeme, ahol a felesége ült miderben s igazi sváb szőrszálhasogatással adta össze a pénzeket, számolt és válogatta a bankókat, csak teljesen simát fogadva el és csak lyukasat és szakadtat adva vissza. Méltóságteljes magas kontyán csillogott a villanyfény.

Nem hederittem a borbély kérdéseire. Lehunytam a szemem és szempilláim alól néztem az arcomat, mely olyan volt, mint a halotté. Ez szinte mániákus szokásom volt. Keresztbe tettem a kezemet a fehér lepedőn, hátrahajtottam a fejem, mintha forgácsvánkoson pihenne s nézegettem merev arcvonásaimat, hátrahajló homlokomat és lehunyta nagy szemeim nyugalmát. Ilyenkor Ady-verseket mondogattam magamban: „Jaj, be szép halott leszek, megszépül szatirarcom...“ Megpróbáltam ilyenkor kibékülni a halál gondolatával és ez lassan sikerült is. Ezén a karácsonyi délutánon azt hiszem tökéletesen átéltem az elmulás megnyugtató csendességét s megbecsülhetetlen értékét. Soha jobban, mint akkor, tetszett sovány, sápadt, merev ábrázatom és kidagadó diónyi szemeim nyugalma, tetszett a fejem érzéktelensége s kifejezéstelensége. Mit kell még elhagynom, hogy nyugodtan halhassak meg? Nem hiszek semmi-ben, hazaszeret... világforradalom, civilizáció, pénz, föld, művészet... Mindez buborék, mely egy darabig szívárványosan lebegett előttem, aztán szétomlott. Anyám a földben, apám lélekben távolabb van tőlem, mint halott anyám. Testvéreim a föld más szomoru foltján élnek, csak Böske van itt még, az is előbb-utóbb elszakad tőlem. A szerelem

elmult. Gyermekeim is addig az enyém, amíg önálló gondolatai, ítéletei, örömei és bánatai nem lesznek, akkor el-lenségemmé válik és én az övévé, mint ahogy ez mindig így volt, amióta kultúra és változás van a világon s különösen az átmeneti korokban. Lehet, hogy a fiam börtönbe juttat, maga írja alá a halálos ítéletemet, az is lehet, hogy ő lesz, aki felakaszt. Lehet, hogy hároméves korában elpusztul... Mindez lehet, Lehet, hogy semmi közünk nem lesz egymáshoz. Szellemem nyugodtan lebbenhet bele a nirvánába, nem lesz semmi, ami a földhöz kösse és kísértetjárásra kényszerítse.

Mire hazamentem, teljesen beesteledett.

Böske már meggyújtotta a lámpát s éppen elvégezte a karácsonyi takarítást is. Amennyire lehetett, kicsinosította a szobát, felfényesítette a parkettet, a függönyöket kimosta, — ámbár vigyáznia kellett, mert úgy szakadtak, mint a pókháló, — terpentines ruhával megtisztogatta a vén butorokat és az íróasztal könyvrakásait és papírszerleiteit iparkodott valami elfogadható rendbe kényszeríteni. Böske számára, mint minden asszony számára, a rend valami rettenetes pontosságú mértani ábra volt, nem pedig a dolgok szerves összekapcsolása. Így a szoba szinte ujjászületett. Szegény Böske... Milyen nehezen mozgott terhével s milyen fáradt volt. De még fel kellett vésznie az az almáslepényt, melyet odakint süttött meg Jónáskák sütőjében és csak azután láthatott hozzá, hogy magát is rendbe tegye. Mikor behozta a tepsiket, — Jónáskáné tepsit, — a szoba egyszerre megtelt vanília- és sült almazaggal, a párologó, forró sütemény megillatosította a terpentinszag-tól és vénségtől dohos butorok tömegeit, átította a függő-

Dr. phil. et mag. pharm. Liesl Kessler, a nagyszombati társaság tagja, akinek drámáját a napokban nagy sikerrel mutatták be Bécsben. (Kabáth felvét.)

Hacker Györgyi, a kiváló nagyszombati tennisz-játékosnő. (Kabáth felvétele, Nagyszombat.)

nyöket a falakat, pillanat alatt barátságossá tette a levegőt s valami áhítatos hangulatot teremtett, mint a templomban urfelmutatáskor a meglóbbált tömjéntartó. Nem beszélt egyikünk sem, mind a ketten belemerültünk gondolatainkba s Bözsi a süteményt szeletelgette és rakozgatta egy nagy tányérra, én pedig elővettem azt a régi, diákkori zsakettemet, amelyet minden fáradozás ellenére sem tudtam a Kazár-uccai zsidók nyakába sózni. A zsakett igen jó állapotban volt még, valamikor ebben mondtam el önképzőköri beszédeimet s jelentem meg a kisvárosi családok zsurjain. Most tiszta fehérneműt vettem elő a billenőajtaju szekrényből, két ingem közül a jobbikat s a másik nyakendőmet, melyet egyik barátom felejtett egyszer nálam. Felöltöztem a tükör előtt és odaültem az asztalhoz. Nézegettem Bözsit, ahogy nagy áhítatosan bánik a piros süteménnyel s a tepsi alján maradt morzsákat megeszegeti, mint ahogy asszonyok szokták. Végre ott pompázott az asztalon az egész torony. Gőzölt és illatozott.

— Még valamit el kell intézni. — mondta gyönyörködve s kiment a konyhába. Csakhamar fenyőgallyal jött vissza és odatette az asztalra, odaállította, mint szomoru és szerény szimbolumát a karácsonyfának.

— Nálunk most gyújtják meg odahaza a gyertyákat, mondtam, hogy megtörjem a csendet, amely szinte fojtogatott.

— Jövőre már a mi kisfiunk is örül a karácsonyfának!

S aztán Bözsi is felvette azt a régi kék bársonyruháját, amely már alig ment rá, hiszen leánykorából való volt, megfésülködött és megmosdott, friss szappanszaga volt és mosolygott.

A kályhában égett a tűz. S mi ültünk egymás mellett és néztük egymást. Én úgy éreztem, száz kilométerre va-

gyok innét. Menekültem a süteményes táltól, a fenyőágtól és a terpentinszagtól ünnepi butorok közül, menekültem a zsakettem terhétől, melynek fekete szárnyai kómikusan és szomoruan vittek vissza bő vacsorák és csillogó borok közé, zongoraszóba és leányok parfümillatába, menekültem sajátmagamtól. De minduntalan visszakötözött Böske, akinek én jelentettem az ünnepet, a békét, szeretetet és akinek én voltam a talaj és a hit.

— Kóstold csak meg ezt az almáslepényt. Odahaza, ha sütni kellett valamit, csak velem csináltatták. Örökké szidtak és kifogásoltak, de azért velem süttették az almáslepényt. Meg a rétest.

Vagy később:

— Igaz, hogy nagyon nyomoruságosan élünk, de én azért mégse cserélnék senkivel... Veled együtt lenni karácsony este még a pokolban is jó... Várj csak, ha egyszer házunk lesz, meg pénzünk, ruhánk, butorunk, kertünk. szóval minden, de minden méglesz, amit csa': akarunk, milyen szép karácsonyestéket rendezünk. Plafonig érő karácsonyfát állítunk a gyerekeknek és telerakjuk csillógókkal, gyertyákkal, meglátod. Majd akkor sütök ám igazi jó almáslepényt. meg tortát és meghívhatod a barátaidat. akkor bizonyosan többen lesznek, mint most... Akkor nézd meg, hogy mi lesz! Megnyalhatod utána mind a husz körmödöt...

Kint lárma kerekedett, valahonnét hazajöttek a gyerekek, azok veszekedtek, aztán egyszerre érkezett meg Olga és Politzer ur, már az ajtóban vitatkoztak valamin és behallatszott elkeseredett lármájuk:

— Vigye vissza, maga büdös zsidó! nem vagyok rászorulva a maga vacakjára. Ide hoz egy ilyen vacakot valami bögrébe, azt hiszi, nekem kell a maga karácsonyfája? Egye meg. Egye meg a karácsonyfáját!

Karácsonyi tanyázás a bubos kemencén.

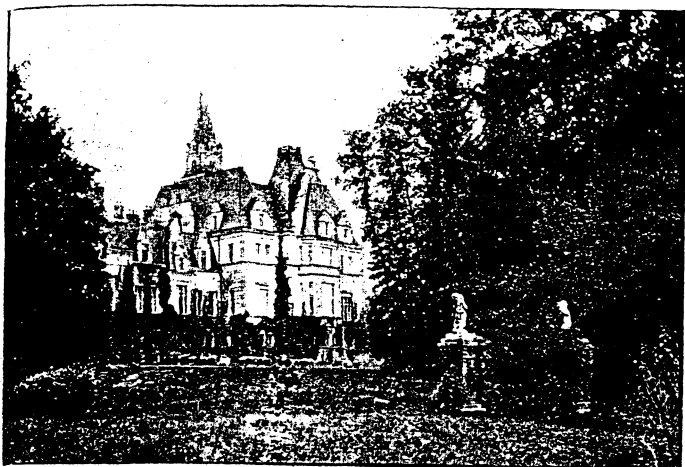
(Balogh Rudolf felvétele, Budapest.)

— De Olga, Olgácska, kedves... Na ne, igazán, fogadja el... — könyörgött alázatosan Politzer ur.

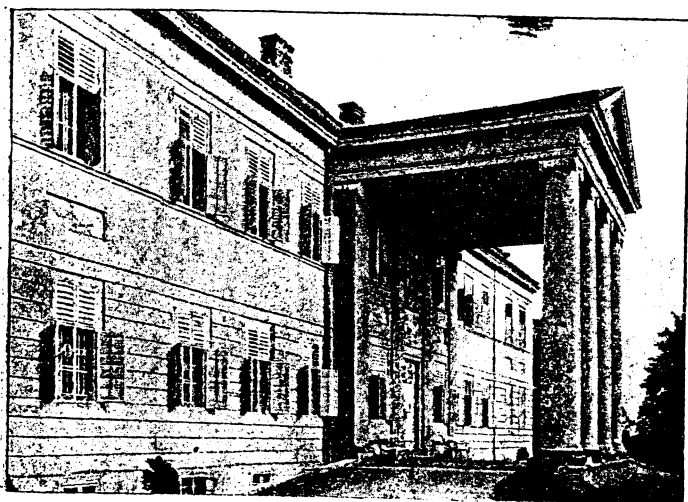
De csodálatosképpen magához tért Jónáska is ezen az estén. A nagy ünnep, mintha felvillanyozta volna, beszélni, mozgolódni kezdett, süteményt és bort követelt, majd ordított az ő sajtáságos, habogó tótos kiejtésű szavaival. Kü-

lönös volt ez a zürzavaros lárma. Egy-egy szó értelmesebben felbukkant belőle, aztán elveszett megint az általános szóbeszédben. Jónáskáné úgy jött-ment a lakásban, mintha égne a ház. Erre az alkalomra elzalogosította azt az arany óraláncot, melyet még anyjától örökölt s a kapott pénzből lakomát csapott. Mindenki előre fente a fogát a ritka fala-

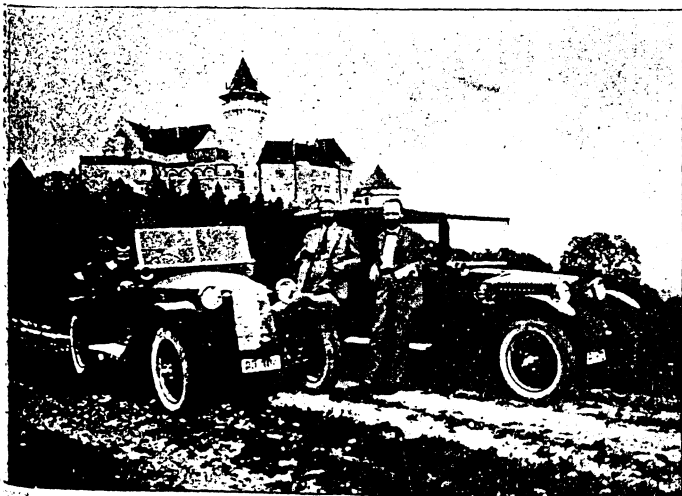
Szlovenszákói várak és kastélyok

Gróf Pálffy Pál pudmerici kastélya.

A petőfalvai Majláth-kastély.

A restaurált szomolányi Pálffy-vár.
(Mindhárom kép Kabáth felvétele, Nagyszombat.)

tokra, pecsenyeszag áradt a konyhából s a fiuk sakálüvöltéssel gyülekeztek a levágott tyúk holttetemére.

Hirtelen rettenetes visítás harsant a konyha felől: be-tört Jónáskáné sógornője, bizonyos Filczné s ha az a né-mber megjelent, azonnal tele lett a ház vi-itó fejhangjá.al. Szegény Filcz csak hallgatott mellette. Most is behatlat-szott az asszony minden szava, pedig nemcsak ő beszélt egyedül s a két fiu ugyancsak értett a zenebonáláshoz.

— Jöttök éjféli misére, jöttök? Elmegyünk valameny-nyien. jó? Szegény mama is olyan szívesen jönne, mindig vallásos nő volt.

Az irtóztató zürzavar fokozódott. Jónáska, ugylát zik-kikelt az ágyából, mert pálinkásüveggel verte az asztal. állati bögést csapott. amely hasonlított az énekléshez:

Végig mentem az ormódi temetőn...

Elvesztettem, hi-j! elvesztettem piros

bár... bá-á-á-á...

— Az istenért, Jóska, az istenért! — Sikongott Jónás-káné kétségbeesetten.

A deliriumos ember hangja gurgulázó hörgé: be csapott át és ez olyan volt, mintha szomjas lovak röhögtek volna a vízre.

Böske is, én is dermedten hallgattunk mindezt. Bá-multunk a süteményre, a fenyőgalyac:kára és minden egy-szerre végtelenül sivárrá és üressé vált körülöttünk.

— No, nem eszel? — unszolt Böske, hogy megtörje a keserű csendet, azonban egyikünk sem nyult az ennivaló-hoz.

Igy ültünk ott mindaddig, amig az egész társaság. be-leszámítva Olgát és Politzer urat is, el nem vonult éjféli misére.

Akkor egyszerre merev, félelmes csend szakadt az egész házra. Ezuttal az uccán sem verte fel a csendet sem-mi. A vendéglőkben nem volt senki, nem szólt a muzsika, nem dühöngött a szél, elcsendesült minden. Akkor szótlá-nul és számban a szomorúság epéjével lefeküdtünk, elol-tottuk a gyertyát és egymást szorosan átkarolva beleme-redtünk a homályba. Tudtam jól, hogy Bözsi is a gyermek-korára gondol, mint én. A karácsonyi békére, a gyermeki tisztaságra, az álmokra és ábrándokra, a szent romantikára. a Jézuska-mesékre és a karácsonyfákra. Mint én. Talán a finom neszekre figyelt, melyek a szomszéd lakásból, a törzs-örmester kis szoba-konyhájából szűrődött át a falon, a gyermekek beszédére és nevetgélésére, aztán megzendült az örmester harmonikája és nagyon távolról, nagyon fino-man és halkán, kis acélos zengéssel rázendítette a me-rszokott csárdást, eleinte tempósan, mint zupás örmesterhez illik, aki szabad idejében regényeket ír, aztán frissen, pat-togóan, mint az már ilyen boldog családapához dukál, aki-nek tizéves fia és nyolcéves kis leánya nevet a karácsonyfa alatt.

Elszenderedtünk...

*

Hirtelen, egyszerre felriadtunk. Egyszerre simultunk egymáshoz, mint a megriasztott állatok.

Jónáskaék tértek haza az éjféli miséről. A fiuk, mint a lovak dobogtak be a lakásba. Olga vihogott. Filczné tor-kaszakadtából énekelt.

— Egyszer volt Budán kutyavásár! Sohase halunk meg.

Politzer ur érzelmesen dalolt, de minden hallás és tak-tus nélkül, ahogy berugott zsidók szoktak.

Magának irom ezt a levelet,

Magának, aki engem nem szeret...

De feltámadt Jónáska is. Hirtelen tört ki, mintha me-revgörcsből támadna fel, mintha tetszhalálának szakadna vége. Először is állati bögést hallatott, aztán elkezdett dö-römbölni a vaságyon és torkaszakadtából bömbölte hozzá a Rákóczi-marsot, mint száz gramfon. Betódultak a mi szobánk mellett levő nagy udvari szobába, széket vágtak

„A mondain nő.”

(D'Orá Benda felvétele. Bécs.)

a padlóra, asztalt tologattak, ordítottak és a fiuk egymást hátbapüfölték, üveget ejtettek el s aztán vi itoztak mióta.

— Vigyázz, vigyázz, keresztelő lesz nálad! — kiáltotta Filczné hisztérikus örömmel.

— Ugyan, eredjete a fenébe, vén vagyok én mán ahhoz, — méltatlankodott a szegény Jónáskáné.

Kiköptem az ágyból a sötétségbe és Böske fejét magamhoz huzva ringattam és dédelgettem a durva ágának e'ben a furesa pocsolyájában.

Ugylátszik, betámogatták Jónáskát is a konyhából, mert bömbölése egyre türehtetlenebbé és féltelmesebbé vált. Végül dühöngeni kezdett, verte a poharakat, üvegeket a falhoz, puskalövésekhez hasonló csattanások dörrentek az

ajtón, falon, padlón, a tombolás fergetegessé dagadt. Mindenki egyszerre nevetett, beszélt, visitott, énekelt, dobolt s az őrmesternél is kettőzött kedvvel zendült meg újra a harmónika, mint távoli zenekar.

Tánca perdültek. Olga sikongott, káromkodott és pofonvágtá Pelitzert, aki erre ismét kutyaalázatosságu könyörgéssel nyöszörögte körül. Filczné biztatta őket.

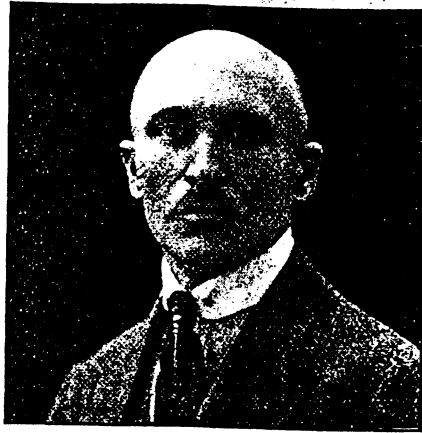
— Olga! Olga! Lássuk Olgát! — Ordítottak a kamaszok s maga Jónáska is beleröhögött a dologba.

— Meg kell fogni... Meg kell fogni...

Olga tört, zuzott, jajgatott, visitott, harapott, rugott és mindnyájan nevték ezt a komédiát. Kint az uccán társaságba vonultak az emberek, akik éjfél misén voltak s

Nagy Nándor, a Magyar Nemzeti Párt orsz. képviselőtestületi tagja.

Hokky Károly, a ruszinszkói képviselőtestület egyik magyar tagja.

Dr. Fleischmann Gyula, a Keresztényszocialista Párt orsz. képviselőtestületi tagja.

most a szerelem és bor oltárán is áldoztak. Csiklandós nő-kacagások pendültek az éjszakában, sikongatások, kis piros jókedvrakéták pattantak a külvárosi csendben, férfikiáltások hahóztak, röhögések boroshordói gördültek ebben a penészes pincében... S mi feküdtünk egymás mellett ebben a mélységben, átkarolva egymást s távult szemekkel figyelve a tomboló karácsonyji bahánálát...

A sötétben ott állt és illatozott a mi kis szerény süteményünk és fenyőgalyacsánk. Szinte sirás fojtogatta a torkunkat, mint azon az éjszakán, amikor dörögtek a budai ágyuk és ropogtak a géppuskák. Nem tudtunk aludni, pedig de szívesen beleszédülünk az álom szelid mélységeibe, ha lehet! Ugy éreztük, hogy végig loccsan rajtunk a pálinka, a fürtelem és belerugnak a dohogó lábak emlékeink ezüstös tükreibe, melyeken a gyermekkor árnyai kísértettek, ezen az estén a szeretet, békesség holdfényében. Menekültünk egymáshoz, összeforrtunk és nem lehetett menekülni semerre innét. Az átkozott ház szilárdan állt a bosszorkányos éjszakában s tombolt benne a kétségbeesett vig-ság, a hitetlen öröm és fekete jókedv.

Mindenki táncolt. Rítmustalan bömbölésre valamenynyien másként és valamennyien inkább a dobogásra, mint a tánc szabályaira ügyeltek.

Legszebb tánc a simmi!

Ezt ordították teljesen rendszertelenül s poharakat, ajtót és ablakot zörgettek hozzá, sarkukkal doboltak s rikkantottak, mint a szétpattanó gramofonrugók. Elviselhetetlen volt a hőség, mintha velünk is forgott volna a ház megállíthatatlan kalamajkjában.

Végig mentem az ormódi tehetetön!

Olgát megforgatták, hogy nekiesett az ajtnak. Sikongott.

A szegedi sürgönyoszlop jaj de magos!

Legszebb tánc a simmi!

Politzer ur sirva fakadt és hangosan zokogva beszélt Olgához:

— Olga, szerelmem, kicsikém, kis bogárkám, ne haragudj rám, ha akarod, idehozom a csillagokat, csak egyet ítsél... Olga, Olgácska, Olgica, drága, hadi csókoljálak mindenki előtt, hogy lássák, mennyire fáj érted a lelkem... Olga, ha te egyszer az én lelkembe láthatnál...

Filcne malacságokat mondott Politzer ur lekeről.

Egyszer aztán Jónáska igen elcsendesült. Kibotorkált a konyhába s mire a tombolók közül a felesége magához tért, kétségbeesett jajgatással hívta a többieket. Mind kitódultak a konyhába.

— Megitta a spirituszt! Megitta a denaturált szeszt! — jajgatott Jónáské s a társaság röhögött.

— Spirituszt ivott! Jóska, mit tettél, Jóska!

De a másik percben már senki sem hederített az összemlött emberrel. Visszarobogtak a szobába és folytatták a kánkánt.

Igy tartott ez majdnem hajnalig.

*

Reggel, ahogy gyűrötten kinéztem az ablakon, megdöbentem. A ház előtt halottszállító fekete kocsi állott. A kocsi körül, természetesen, nagy csődület leste a szenciaciót, a szűk utcát ellepték a kíváncsiak. Egyszerre rohanták meg a kaput: két ember a vállán hozott ki egy koporsót. Utána lehajolt fejfelé ment a zömök házmester, az én hálalos ellenségem, Bözsi ferde szemlégetője. Mert az ő felesége halt meg az éjjel, míg idefent Jónáskéék tomboltak a karácsonyi kánkánban és őrmesterék zengették a harmonikát.

Hideg, meglehetősen tiszta téli reggel volt. Az ég halvány tejszínű világosságot hintett a nagy bérházakra és az ünneplőbe öltözött emberekre. S a lovak néha felkapták a fejüket a tola-kodó emberek elöl, gőzfelhőt fújtak a legegőbe és türelmesen álltak, álldogáltak egyhelyben, mint ahogy azt kötelességtudó, kivénült, apatikus lovaktól lehet látni. Valóságos nihilista lovaktól, akiknek már minden mindegy. Lelógatták nagy fejüket és látni lehetett homályos és szomorú szemüket, melyek lefelé tekintettek az ellenző alól.

A koporsót betolták a kocsiba. Becsapták és rázárták az ajtót, a kocsi felmászott a bakra, a házmester elindult utána. Olyan lelógófejú lónak látszott akkor reggel, rövid kabátjában, sapkájával, melynek ellenzője alól a földre nézett, mint azok a lovak, melyek a kocsi elé voltak fogva. S elindult a kocsi szép csendesen, lassan a szálitmány-nyal, kifelé a szűk uccácskából s nem kísért senki, csak a házmester, aki talán szívesen is tette meg ezt az utolsó utat feleségével, hiszen soha sem volt hozzá erva len jó szava s még csak annyit sem tett meg neki, hogy hadok-lását csendessé szelidítse hatalmának és félelme me-jele-nésének súlyával. Vagy talán otthon sem volt, korcsmáztott valahol ő is, leányok között és üvegek mellett s csak akkor értesült a könnyebbségről, amikor reggel borosan és támo-lyogva hazaért...

*

Az asztalon még ott volt a sütemény és ott állott a fenyőgaly is. Kint az udvaron megzendült a félkezű harmoni-kás ünnepi köszöntője, harsány, fájdalmas hangon énekelt külvárosi szentimentális nótákat s mi ültünk egymás mel-lett és hallgattuk a megszokott ünnepi zengést.

Jónáska is csendes volt.

„ÚJ SZELEK NYÖGETIK AZ ŐS MAGYAR FÁKAT“

I. Amikor barátaim felkértek, hogy irjak a falu bajairól néhány sort, azonnal átláttam, hogy az igen nehéz feladat lesz. Még pedig több okból. Egyrészt azért, mert a falu legnagyobb baja talán az, hogy *a bajairól beszélni sem igen lehet*, másrészt pedig mert a bajok okainak s okozatainak olyan mérhetetlen szövevénye hálóz be mindent, hogy legfeljebb részletkérdéseket tárgyalhatnánk, ki-ki azt, amiben járatos, ha volna ma Magyarországon olyan összefogó elme, aki ezeket a részletproblémákat végső fokon egybefonhatná.

A magyar ifjuság két táborra szakad annak megítélésében, hogy mik a magyar falu legsúlyosabb bajai, kulturálisak-e, avagy gazdaságiak. Egyik tábor azt vallja, hogy a kultura színvonalának emelése automatikusan magával vonná a gazdasági bajok megoldását is, a másik viszont arra esküszik, hogy előbb a gazdasági kérdéseket kell kielégítően megoldani, hogy a kulturálisak is eltűnjenek. Jőmagam szintén ezt az álláspontot vallom. Vallom pedig azért, mert a falu kulturálatlansága csak látszólagos. *Kulturálatlan a magyar falu azoknak a szemében, akik idefent Budapesten nem győznek duzzadozni a „nyugati kultura“ dicséretében s mert aszfaltot éreznek a talpuk alatt, mert lapot látnak a kávéházi asztalukon a reggelijük mellett, mert autótaxiban mennek, ha sürgős a dolguk, már hajlandók mindezt a kulturával összetéveszteni.* Viszont a faluban esetleg derékig ér a sár, téli esteiken fejszét lehet akasztani a sötétségre s valamelyik kaszinó könyvtárában az irodalmat Beniczkyne, vagy Erdős Renáta képviseli s mindezért a faluban kultura már nincsen is. Megfelelnek arról, hogy *a kultura az a dal, amelyet a szekér oldalán dalol a béres, az a tánc, melyet a játszótéren járnak a legények, lányok, az a bot, melyet a juhász az erdőszélen kifarag s az a sok ezer közmondás, melyben a világ legmélyebb filozófiája, legbámulatosabb lélekismerete s legszilárdabb életrevalósága megnyilvánul.* Vagy nézzük csak a világ egyik legnagyobb kulturnemzetét. (Nem az angol ez, nem is a német s egyik szász-germán nemzet sem, amely szorgalmas koprofágiával megalapozta a civilizált világ gyönyörűséges gazdasági rendjét, hanem az orosz.) Nézzük az orosz népet. Vajjon volt-e a földkerekségének elnyomottabb, szegényebb, koldusabb népe az orosznál? S aki ismeri a dalait, a táncát, a háziiparát, dekoratív alkotásait, stb., nem fog csodálkozni rajta, hogy olyan szellemeket

Íjű hívekben éltek. Vagy, 1928.
A "Híd" kiadása. 22-26.

KODOLÁNYI: „UJ SZELEK NYÖGETIK AZ ŐS MAGYAR FÁKAT”

növeszthetett ki magából, mint Puskin, Gogoly, Turgenjev, Dosztojevszkij, Tolsztoj, stb. egészen az új és legújabb orosz írókig s olyan filmkulturát, mint a modern orosz filmek akármelyike mutatja. Egy kell csupán: *a faji öntudatának teljességében levő, de gazdaságilag nyomoruságosan elbocsátott népet megszervezni úgy, hogy a termelés és fogyasztás egyenletes vérkeringése tulságosabb nivőkülömbőségek nélkül táplálja a nemzet testének minden egyes tagját s kizárja azt, hogy az életre hivatott emberek gyötrelmes robotban, a föld fölé görnyedve izzadják el minden életerejüket a mindennapi kenyér, — főleg mások mindennapi kenyere — szolgálatában.*

A modern magyar ifjuság nyitott szemmel jár manapság. Nagyon jól látja például, hogy a falu népe, — a törpebirtokos, a zsellér és a kisiparos — napról-napra a legirtózatosabb erőfeszítésekkel tudja csak magát fenntartani. A nagybirtok, az ipari kartellek, szindikátusok és trösztök kegyetlen szorítása alatt egyre jobban eladósodik, egyre jobban kimerül s egyre világosabban látja munkája meddőségét. Az eladósodás folyama rohamos. Ma már az ország a bankokrácia zsebében van s ismerve a bankok s a nagyipar közötti szoros összefüggést, azonnal felismerhetjük a rohamos elproletarizálódás okait s következményeit. A „nyugateurópai kultúra” képében olyan rendszerét tisztelhetjük a termelésnek és elosztásnak, ami a tiszta logika számára hajmeresztő s nem is lehet másként megmagyarázni, mint pszichológiával: hogy t. i. azok a népek, melyek megteremtették, a legnagyobb mértékben koprofilek. A pszichológiából ismerjük a koprofilia és a pénz közötti kapcsolat okait. Mindez megfelelhet az angolszásznak, a germánnak, de semmiesetre sem felel meg a magyarnak s még egynéhány népnek, amely ilyen gazdasági rendet soha az életben meg nem alkothatott volna. *Mindenekelőtt fel kell tehát ismerni a magyarság jellemének, lelkiségének legjobban megfelelő életformákat s azokat kell átültetni a gyakorlatba minden eszközzel s minden módon, bár-hogy abajgassanak is a „nyugati kultúra” nevében azok, akiknek ez a kultúra csak a komplikált kamatszerzési leketőségeket jelenti.*

Olyan gazdasági rendre van a falunak szüksége, amely lerombolja az úgynevezett „racionalizált termelés” mai intézményeit, a kartelleket, trösztöket, de olyanra is, amely a kis és középbirtokra alapítja a mezőgazdasági termelést. „Mi lesz a többtermeléssel?” kérdezik erre azok, akik a többtermeléستől várják a haza feltámasztását. De hát vajjon mit nyújt az a többtermelés, amely ma folyik, a falu népének? Kiviszik az élelmi-szereket, a nyersanyagokat s idehaza a saját terméséből nem

ehet a nép. Vajjon nem lenne sokkal célszerűbb az ipart a mi mezőgazdaságunkra felépíteni? Lássunk csak egy példát. Cukorgyáraink kartellben vannak s megszabják a cukorrépa beváltási árát. Idebent a cukrot igen magas áron adják, noha ők minimális munkabéretet fizetnek, de viszont az Angliába kiszállított cukrot már sokkal olcsóbban adják el.

Nem szükséges azonban bizonyítgatnunk, hogy a kartellek s a kartellszerű „racionálási módszerek” nem egybek nemzetkizsákmányolási szervezeteknél s ugyanakkor, amikor az elérhető legnagyobb profitra dolgoznak, megszervezik egyöntetűen a „munkapiacot” s megfosztják az elproletarizálódott lakosságot attól, hogy mint szabad ember munkaerejének díját önmaga szabja meg. *Mindaz pedig egy, a magyarság lelkületétől merőben idegen gazdasági rend következménye s olyan hibrid társadalmi rétegek boldogulását segíti elő, amelyek lélekben is, életformában is ellentétei a magyarságnak.*

II.

Ha, tekintet nélkül a „nyugati kulturáról” hangoztatott szólásokra, egy radikális és a magyarság lelkivilágát, jellemét, továbbá életérdekeit szem előtt tartó gazdasági politika lépne a mostani helyébe, meg lehetne oldani a falu kulturájának minden esetleges problémáját. Ezek között a legfontosabb az iskolázás kérdése. A mai iskola szelleme nem egyéb a múlt századvég hegeli, valamint a Darwin után felburjánzott neoevolucionista világszemlélet szörnyü keverékénél. Ehhez járul a rosszul és tehetségtelenül, lélek nélkül értelmezett katolicizmus. A nép azonban nem tudja lelkébe mélyíteni ezt a szellemi táplálékot, amelyet a közüle kivált intellektuettek befogadtak. Napról-napra mélyebb szakadék választja el az intelligenciát a néptől. Ha figyeljük a kultuszminiszter egyébként imponáló munkájának szellemi podgyászát, meg kell állapítanunk, hogy az a magyar nemzet lelkétől teljességgel idegen s legjobban talán Bajorországban állaná meg a helyét. Németországban még sikere lehet egy darabig annak a filozófiai egyvelegnek, amelyet a magyar iskolák szellemében meghonosítottak. Itt vannak az egyetem tőlünk merőben idegen lelkületű pepecselői, akik jól megszokták választani utódaikat. Így aztán a nép olyan messze van saját szellemi vezetőitől, mint Makó Jeruzsálemtől, vagy méginkább a jó magyar makói hagyma az üveglombiktól. Mert ez az intellektuális réteg a „nyugati kultúra” iránt való elfogultságában odáig megy, hogy inkább elnézi nemzete elnyomorodását, csak a Nyugat azt ne mondja, hogy Magyarország Európa enfant terrible-je.

Mert mit szólna például a „művelt Nyugat,“ ha itt egy erős, magyar generáció kitörné a nagy tőkekonzentrációk nyakát, ha az állam összevásárolná a nagyvállalatok részvényeit, ha kiséperné innét azt a sok ingyenélőt, akinek egész tevékenysége a „munkapiac megszerzése,“ ha a népet földhöz juttatná, ha kijelentené, hogy az ember nem azért van a földön, hogy hajnaltól-éjjelig robotoljon kisgyerekkora óta, hanem hogy minél harmonikusabb életet éljen? Így aztán a nép nem bizik a saját intelligenciájában, mert mit várhat tőle, ha még a józan paraszti eszét sem tudja használni?

Eljutottunk oda, hogy a nép szellemi vezetői teljesen impotensek. Ez az impotencia nyilvánul meg az államélet minden területén. Az impotens ember pedig gyakran erőszakos, hogy impotenciáját leplezze, nos, nem elég erőszakos a mi egész közéletünk? Itt az intelligencia úgy él, mint valami gyarmaton. Ahelyett, hogy megértené és abszorbeálná a nép kulturáját és érzelmi világát, mint idegen áll vele szemben s még jó, ha elkülönödik tőle, mert így legalább nem öli meg. Menjen el valaki Karcagra s látni fogja, milyen egészen más világ az, mint amilyen a középosztály világa.

Az új Magyarországot nem is építheti fel más intellektuális osztály, csak az, amely magából a parasztságból és zsellérségből támad, de magával hozza annak józan racionalizmusát, higgadságát, függetlenségét, meg nem alkuvását, igénytelenségét, földszeretetét s szentimentalizmust nem tűrő, a dolgokat gyökerükben meglátó céltudatosságát. Ha én kulturminiszter lennék, — sokak szerencséjére nem vagyok s nem is leszek, — megkövetelném, hogy az egyetemre felkerülő minden férfi, vagy nő legalább egy évet töltsön a nép között mint néptanító, mint mezei munkás, mint gyárimunkás, mint népdalgyűjtő, stb. Így a népi gondolkozás és érzéselemeket évről-évre jobban felszivná az intelligencia s tisztában lenne azzal, hogy mi kell az ország lakosainak. Ezeket már az egyetemi tanár urak sem sokat ronthatnának. Nagy öröme szolgált például minden fiatal magyar embernek, hogy a szegedi egyetemi hallgatók vitát rendeztek a nép bajairól, a tudóvszról, gyermekhalandóságról, analfabetizmusról, lakáskérdésről stb. Ezeket rendszeresíteni kellene. Nem a falut kell mi uri asztalunkhoz leültetnünk, hanem nekünk kell leülnünk a falusi ember asztalához. S ilyenkor el kell felejtetnünk a „nyugati kulturát“ is.

III.

Van-e remény arra, hogy végre is megváltozzék a falu és a város közötti beteg viszony? Van, az új magyar intelligencia lelkisége. Ne feledjük el, hogy ma még tulnyomóan azok az

urak kormányozzák Európát, de legfőként Magyarországot, akik a világháborút rendezték s akik abból nem okultak. De a gyermekszülés, ha csökkent is, nem szünetelt ezalatt az idő alatt. Bár a csecsemőnek még ma is igazolnia kell, hogy a forradalom alatt milyen magatartást tanusított, mégis vannak felcseperedett ifjak, akik a forradalom után nyitották ki a szemüket s itt egy egészen új állapotot, új körülményeket s új eszméket találtak. Ezek az ifjak hisznek, legfőként pedig magukban. Tudják, hogy a munkásmozgalmakat például nem gazemberek teremtették, hanem egy emberréteg elnyomott s kifejlődni akaró ösztönei. Tudják, hogy a történelmi materializmus tagadása még nem jelenti azt, hogy a dolgozó ember munkabérért kartellek szabják meg kényük-kedvükre, tudják, hogy a sajtószabadság sem jelent mindig szabad sajtót, mert az újságot minden esetben megveszi egyik, vagy másik tökéletlenség, hogy a „kultura” alatt nem muszáj feltétlenül egy mindent felfaló mammutkapitalizmust érteni s egy nép kulturája és erkölcsi világa gyakran lényegesen különbözik attól a felfogástól, melyet öreg akadémikusok és agg kisasszonyok róla táplálnak. Az új magyar nemzedék jól tudja, hogy *Magyarország Európa legkényesebb helyén fekszik s területén fog megütközni Kelet és Nyugat, a kommunizmus és a kapitalizmus.* A modern magyar ifjuságnak tehát nyitva kell tartania a szemét, hogy a magyar parasztot és a magyar munkást, *a falu népét* megőrizze a falnakrohanástól. Minden magyar élet megmentéséről és kifejlesztéséről van itt szó. Arról, hogy minél több legyen a független, jómódu, terjeszkedni és gyermeket nemzeni tudó paraszt s minél erősebb és képzetesebb a munkás. A tüdővész, az egyke, az öngyilkosság, stb. csak szimptómák. *Minden baj csak tiltakozás egy egészségtelen rend ellen. Aki a faluból jön, az meg tudja látni s mondani is a falu bajainak okát s ebben a kiméletlen kimondásban igenis követni kell Adyt.* Az új magyar intelligenciának ma fel-feldobott kőnek kell lennie, kőnek, mely a magyar földről száll fel s oda hull vissza s lehullásában, ha kell, ütni is tud. Igenis, a mai ifjuság, amely elfogulatlanul néz úgy Kelet, mint Nyugat felé, Adyt hordja a hóna alatt, mégha bizonyos körök akkreditált dilettánsai „szellemi Trianont” emlegetnek is mumusként.

Ki a faluba, ez az új Magyarország jelszava. És ki a munkások közé. Ki a nép közé. Táruljanak fel előttünk a sebek, de táruljanak fel a magyar falu mérhetetlen szépségei és értékei is. A magyar nép bajait csak ugyanannak a magyar népnek a temperamentumán, jellemén és érzésvilágán keresztül lehet meggyógyítani.

Kodolányi János

Kodolányi János.

Kodolányi regényei könnyen arra a véleményre csábítanak, hogy ebben az egyszerre kifejlett tehetséggel bemutatkozó íróban az ismert naturalista erkölcs-kritikusok száma szaporodott egyvel. Nyomasztó sötétség, lehangoltság elbeszéléseinek alaptónusa, nem tudunk fölüdülni gyorsan elszálló tavaszi színein, s alakjai, ezek a póre, sivatagi lelkek, sohasem jutnak el az élet oázisaira. Pedig az író meg van áldva a művészi ábrázolás minden adományával; amihez hozzányúl, csoda teljességgel elevenedik meg, s amit elgondol, mintha önmagától fejeződnek ki tollán. Miért ez a sötétség, midőn szemmel láthatólag nem is tud gyűlölni, mint az ellenzékieskedően egyoldalú naturalisták, — midőn oly közel érez magához s megért minden emberi megnyilvánulást? Kodolányi még nem mondotta el minden mondanivalóját, de művéből máris kétségtelenül kitetszik egy nóvum, a naturalista író típusának gazdagodása egy új vonással: egy fokkal felülemelkedik az anyag.

Várkonyi N.: A modern magyar irodalom . Pecs, Danubia. [1928²²]

337-339.

az ösztön emberének írójánál. Kodolányi már meglátja, hogy a morális ember számára „börtön” az anyag s nem az anyag harcát önmagával revelálja, mint előzői, hanem a morális lény szabadságvágyát, az anyagba börtönzöttség tragikumát. A „szépség, tisztaság, igazság” (A d y) oly sokszor kikacagott törvényei nála csakugyan hatóerős törvényekké válnak s elveszejtésük a mocsár szélére sodorja az átkacagott életet (Szép Zsuzska).

Kodolányi mindezt a falu életében, emberében mutatja meg így; fekélyesnek, bűnös indulatoktól kikezdettnek, nyomorba súlyedettnek látja a magyar falut, melynek el kell buknia, ha nem segítenek rajta. Szándékai tiszták, de diagnózisa nem teljes s eszközei sem fedik fel egészen írói céljait. Szülőföldje, az Ormányság, melyről a magyar életet mintázza, valóban romlásnak indult, szánandó sarka a magyar glóbusnak, de nem típusa az egész magyar földnek; a sötét hűségű kép, melyet róla nyujt, kell hogy fölindítsa lelkiismeretünket, ám másutt, talán ott is, vannak még a magyar őserőnek bizonyítékai. Azonkívül, ha meg is érezzük, hogy az anyagnak, lelki nyomornak, a rossz embernek csődjét kívánja revelálni előttünk, ez a benyomásunk kései, gyakran homályos és bizonytalan marad írói eszközeinek külső, objektív gazdagsága miatt, mely elnyeli lirizmusát. Nem remeg át belénk az ő szubjektív megérintettsége, elbeszélése túlságosan tárgyilagos s csak a több művön át visszatérő mozzanatok, a szemlélet s a bemutatás állhatatos hangsúlyozásai sejtetik meg velünk, hogy itt tragédiákról, veszni menő emberekről, népekről van szó, akikről az író talán már le is mondott, de akikről mégsem tud hallgatni. Ez művének erkölcsi többlete, emberi igazsága, mely a szimpla naturalisták fölé helyezi.

Viszont ugyanakkor túlságosan jó realista is; oly híven állítja elénk a történet plaszticitását, hogy teljességgel leköt vele s az indirekt, az elrejtett jelentőség átélésére, a lelki belemélyedésre alig ad alkalmat. Kodolányi kiváló elbeszélő; a legnehezebb epikai feladatokra vállalkozik, melyek megoldásából nyomtalanul eltűnik az alakítás fáradsága s az olvasó csak a sikert érzi meg. Mondani sem kell, hogy megfigyelése orvosi pontosságú; szerkesztése élvezetesen sokoldalú és egyberótt, előadása precíz, folyamatos s nyelve a naturalizmus vaskosságai után jóleső színességre, plasztikusságra képes.

Kodolányi János. Szül. 1899-ben; költő és író. — Művei: Kitért lélekkel. Versek. 1918. — Üzenet enyéimnek. U. a. 1921. — Szép Zsuzska. 1924. — Börtön. 1925. — Kántor József megdicsőülése. 1926. — A fölösleges ember.

II. Nemzeti idealizmus

339

Sajtó alatt. — Az apai ház. Sajtó alatt. — Szakadékok. Regény. 1927. — A kék hegy. Regény. 1927. — Összegyűjtött munkái. 4. kt. Bp., 1928. — Irodalom. Nyugat. 1924., 1925., 1926., 1927., 1928. évf. — Élet. 1926. — Napkelet. 1925., 1927., 1928. évf. — Prot. Szemle. 1926.

Mindennapos tragédiák. K.	Jan.3.
Mindenki táncol. K.	Jan.4.
A guruló pengő. Rip.	Jan.24.
Nevelésünk csődje. Tan.	Jan.31.
Lukács György: Parasztregények. Krit.	Febr.
Németh László: Uj magyar regények. Szakadék	Febr.
A "Névtelen Adófizető" szobrához. K.	Febr.1.
Megszűnnek a nyilvános házak. Rip.	Febr.5.
Egy pohár bor. Rip.	Febr.11.
Az akácok. K.	Febr.12.
A galamblelkű ember. Rip.	Febr.23.
Nevelésünk csődje. A fiu.	Márc.5.
Josephine Baker. Rip.	Márc.9.
Uri muri. Móricz Zs. uj könyve.	Márc.14.
Móricz Zsigmond: Kodolányi: Fehér fecske.	Márc.24.
A svábok lázítása. Rip.	Márc.25.
Hogyan készül az oktató film? Rip.	Márc.27.
/Bálint György/ B.Gy.: K.J. Szakadékok	Márc.29.
"Hogyan készül az oktató film?" Látogatás a Pedagógiai Filmgyárban. Rip.	Apr.1.
Hektor. K.	Apr.4.
Idegenforgalom. K.	Apr.5.
A végrehajtók kezében. Rip.	Apr.12.
Százhetven hajléktalan számára...	Apr.13.
Tersánszky J. Jenő: Szakadékok. K.J. regénye	Apr.16.
/Császár Elemér/ r.r.: K.J.: Szakadékok	Apr.18.
Kárpáti Aurél: Szakadékok. K.J. uj regénye	Máj.5.
Pémz. E.	Máj.13.
/Braun Soma/ Dr.B.S.: K.J.: Szakadékok	Máj.10.
Nevelésünk csődje. A leány. Tan.	Máj.15.

Egyszerű beszéd. E.	Máj.18.
Hős. K.	Máj.31.
Pásztor József: Három regény...K.J.: Szakadékok	Jun.
Farkas Zoltán: K.J.: Szakadékok	Jun.1.
Női szakasz. K.	Jun.3.
Ejféli mise. E.	Jun.4.
Ma sem tud megbocsátani. E.	Jun.7.
Ősz. E.	Jun.15.
Udvarlás. E.	Jul.1.
Cigány. E.	Jul.7.
A pihenés joga. K.	Jul.8.
Élet? E.	Jul.18.
Magyar nóta. K.	Jul.21.
A megmérgezettek. Regény. 43 folytatásban szept.13-ig	Jul.22.
Hazajáró lélek. E.	Jul.28.
V.S.: Utban Nagyatád felé? K.J.: Szakadékok	Aug.
Eladó egy gramofón. E.	Aug.4.
Cserkészek Szlovenszkóban. K.	Aug.10.
Ujságáros bódé. E.	Aug.19.
Álom. E.	Aug.28.
Idill. K.	Szept.7.
Gramofón. K.	Szept.13.
Testvérek. E.	Szept.16.
Rendezzünk mozdonyversenyt!	Szept.20.
Bár csalta vona meg. E.	Szept.25.
"Ifju szivekben élek". Válasz Szász Zoltánnak	Okt.
Féltékenység. E.	Okt.6.
Gergely Boriska: K.J.: Börtön	Okt.28.
Az összekötött emberek. E.	Nov.4.
Várkonyi Nándor: K.J.	Nov.11.

Kutya-ügy - táviratilag. K. Nov.15.
A fehér vonalak. K. Nov.22.
Irodalmi és művészeti kongresszus. Ir. Dec.
Ilonka. E. Dec.16.
Köd. K. Dec.18.
A hus és az ünnepek. K. Dec.22.
Téli ünnepek. K. Dec.25.
Karácsony. E. Dec.23.
"Uj szelek nyögetik az ős magyar kákát." 1928